

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

Kimyelerinde

Resimli Türkiye Florası (The Illustrated Flora of Turkey)

Iris L. / Süsen
Vebsürümü (2021)

Yazar

Adil Güner

Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, İstanbul.

Eposta: <adil@ngbb.org.tr>.

19/Ağustos/2021

Başeditör

Adil Güner

Bilim Editörleri

Ali Kandemir , Yusuf Menemen , Hasan Yıldırım , Serdar Aslan , Aşkın Öykü Çimen

Sanat Editörleri

Gülnur Ekşi , Işık Güner , Fatma Şen

eISBN: 978-605-70199-3-6

<https://doi.org/10.30796/ANGV.2021.9>

Bu PDF sürümü Uluslararası Alg. Mantar ve Bitki Adlandırma Yasası'nda (Mad. 29; Turland ve ark., 2018) belirtilen geçerli yayın olma kriterlerine uygundur.

This PDF version comply with the criteria of being an effective publication according to International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Art. 29; Turland et al., 2018).

Atf: Güner, A. (2021). *Iris* L.. Şu eserde: Güner, A., Kandemir, A., Menemen, Y., Yıldırım, H., Aslan, S., Ekşi, G., Güner, I., Çimen, A.Ö. ve Şen, F. (edlr.). *Resimli Türkiye Florası veb sürümü*. ANG Vakfı Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları, İstanbul. eISBN: 978-605-70199-3-6; DOI No: 10.30796/ANGV.2021.9.

Bibliographic citation: Güner, A. (2021). *Iris* L.. In: Güner, A., Kandemir, A., Menemen, Y., Yıldırım, H., Aslan, S., Ekşi, G., Güner, I., Çimen, A.Ö. ve Şen, F. (eds.). *The Illustrated Flora of Turkey web version*. ANG Foundation Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Publications, İstanbul. eISBN: 978-605-70199-3-6; DOI No: 10.30796/ANGV.2021.9.

© ANG Vakfı / Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, İstanbul, Türkiye / 2020.

Bu elektronik yayının tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla alıntılar yapılabilir.

© ANG Vakfı / Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, İstanbul, Türkiye / 2020.

Bu elektronik yayının tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla alıntılar yapılabilir.

IRIS / SÜSEN

Iris L., Sp. Pl. 1: 38 (1753). / **Süsen**, Türk. Bitkileri List., s. 535 (2012).

Lektotip tür: *I. germanica* L. N.L. Britton ve A. Brown tarafından belirlenmiş (Ill. Fl. N.U.S. ed. 2. 1: 536, 1913), Hitchcock tarafından benimsenmiştir: Prop. Brit. Bot. 118 (1929).

Sin.: *Hermodactylus* Mill., Gard. Dict. Abr. ed. 4. [textus s.n.] (1754).

Xiphion Mill., Gard. Dict. Abr. ed. 4. [textus s.n.] (1754).

Iriastrum Heist. ex Fabr., Enum., ed. 2: 34 (1763).

Chamaeiris Medik., Hist. et Commentat. Acad. Elect. Sci. Theod.-Palat. 6: 417 (1790).

Pseudo-iris Medik., Hist. et Commentat. Acad. Elect. Sci. Theod.-Palat. 6: 417 (1790).

Xyphion Medik., Hist. et Commentat. Acad. Elect. Sci. Theod.-Palat. 6: 418 (1790), [fark. telf. / orth. var.].

Thelysia Salisb., Trans. Hort. Soc. London 1: 303 (1812).

Juno Tratt., Auswahl Gartenpflanzen I: 135 (1821).

Limniris (Tausch) Rchb., Deut. Bot. Herb.-Buch: 43 (1841).

Oncocyclus Siemssen, Bot. Zeitung (Berlin) 4: 706 (1846).

Limnirion Opiz, Seznam: 59 (1852), [geçz. ad / nom. inval.].

Costia Willk., Bot. Zeitung (Berlin) 18: 131 (1860).

Coresantha Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 298 (1863).

Neubeckia Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297 (1863).

Spathula (Tausch) Fourr., Ann. Soc. Linn. Lyon sér. 2, 17: 163 (1869).

Xyridion (Tausch) Fourr., Ann. Soc. Linn. Lyon sér. 2, 17: 163 (1869).

Joniris (Spach) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 502 (1872).

Ioniris Baker, Gard. Chron., n.s., 6: 143, in obs. (1876), [fark. telf. / orth. var.].

Iridodictyum Rodion., Rod Iris: 201 (1961).

Siphonostylis Wern.Schulze, Oesterr. Bot. Z. 112: 331 (1965).

Syrianthus M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 62 (2015).

Çokyıllık, otsu, rizomlu veya soğanlı, nadiren parmaksı yumru lu bitkiler. Yapraklar çoğunlukla tabanda, düz, kılıçsı veya oluksu, bazen şeritsi, ipliksi, nadiren silindirik veya köşeli; gövde yaprakları az veya çok. Gövde tek veya küme halinde, basit veya dallanmış, bazen doğrudan soğandan çıkar. Bırakte ve bıraktecik 1-3 adet, ucu yuvarlak, sivri veya uzunca sipsivri, bazen şişkin. Çiçekler aktinomorf, genellikle büyük, 6 segmentli; periyant tüpü var. Periyant segmentleri genellikle dar bir kabza ile geniş bir dudaktan oluşur; saptan dudağa geçiş ya birdenbire ya da tedrici. Sitamenler dış segmentlerin tabanından çıkar; iplikçik ince, serbest, genellikle yassı, sitilusa yaslanmış; başçık şeritsi, dışadönük, sitilusa (sitilus dalına) yaslanmış; çiçektozu anakolpat veya sinkolpat, nadiren apertürsüz, ekzin retikulat. Yumurtalık altdurumlu; ya üç odacıklı, pilasentalanma eksenden ya da nadiren bir odacıklı, pilasentalanma çevresel. Sitilus 3 dallı, taçyapraksı; dallanma iplikçikler hizasında; her dal (betimlerde sitilus diye verilmiştir) uçta iki loplu (ibik), bu lopların (ibiklerin) tabanında, alt yüzde sitigma yer alır. Meyve 3 bölmeli (lokulisit) kapsül; kapsül uzun silindirik, elipsoyit veya üçgen biçme (üçgen prizma); çoğunlukla kısa gagalı. Tohumlar çok sayıda, basık veya küremsi, bazen belirgin arilli.

Iris L. (**Süsen**) bitki dünyasında sistematik bakımdan en çok çalışılan cinslerden biridir. Ne kadar çok çalışma yapıldığının bir göstergesi için *Catalogus Iridis 1967 Nomen und Synonymedes Genus Iris (Werckmeister, 1967)* kitabına bakılabilir. O tarihten bu yana da çok sayıda kitap ve makale yazılmıştır. **Süsen** (*Iris* L.) cinsinin sınıflandırılmasında genellikle iki akım hakimdir. Kimi araştırmacı bütün cinsi *Iris* L. (**Süsen**) adı altında toplar ve cinsi çeşitli altcins veya seksiyonlara ayırır (*Linné, 1753; Spach, 1846; Boiss., 1884; Baker, 1892; Dykes, 1913; Lawrence, 1954; Mathew, 1981; Wilson, 2011*); kimi araştırmacı ise **Süsen**'i çeşitli sayıda cinsle bölme ya da bir kısmını ayırma eğilimindedir (*Adanson, 1763; Medikus, 1790; Rodionenko, 2009; v.b.*). *Crespo, Martiez-Azorin ve Mavrodiev (2015)* kapsamlı morfolojik, coğrafi, moleküler ve filogenetik incelemelere dayanarak *Iris* L.'i (**Süsen**) 25 cinsle ayırmıştır. Burada benimsenen fikir ise, cinsin geleneksel bütünlüğünü bozmamak yönündedir.

Süsen'in (*Iris* L.) Dünya'da genellikle kabul edilen 306 türü vardır (*Plants of the World Online, 2021*). Hemen her türü güzel olduğu için tarihin her döneminde gerek halkın, gerek bilginlerin ve bitki toplayıcılarının, meraklılarının ilgisini çekmiştir. Hem bahçe çiçeği olarak hem de kesme çiçek olarak çok kullanılmaktadır. Kültürel olarak hep odak noktası olmuştur. Bazı

ülkelerde genel olarak “Süsen Sevenler Derneği” olarak çevirebileceğimiz dernekler halinde, meraklıları örgütlenip sayısız bahçe çeşidi türetmiş, bilgi değiş tokuşu yapmıştır. Başka ekonomik veya tıbbi nitelikleri de vardır. Bu konuda, cinsin kültürel, tıbbi, ekonomik ve başka nitelikleri geniş bir özet halinde *The Species Group of British Iris Society*'nin “*A Guide to Iris Species: their identification and cultivation* (Süsen Türleri İçin Bir Kılavuz: teşhisi ve yetiştirilmesi, 1997) adlı eserde bulunabilir. Bilindiği üzere, Anadolu'da mezarlıklara süsen (zambak) dikilir. Bu adet, muhtemelen Eski Yunan'daki bir inancın devamıdır: O dönemde süsen'in tanrılarla dünya arasında, gökkuşağı üzerinden habercilik yaptığına inanılmış. Bunun göstergesi ise süsen çiçeği üzerindeki gökkuşağı benzeri renklemiştir. Mezarlıklara dikilmesinin sebebi süsenin, ruhun cennete yolculuğunda kılavuzluk edeceğine olan inanç olarak belirtilmektedir (aynı eser, 1997). Türk dünyasında diriliğin, tazeliğin ve gençliğin simgesi *navruz* (*Iris persica* L.) ve akraba türleri bütün Ön ve Orta Asya'da kutlanan “Nevruz Bayramı”nın da timsalidir; baharda çocuklar ve çobanlar tarafından toplanır, çiçekleri yenir ve baharın müjdecisi olarak kabul edilir (kişisel iletişim: merhum H. Peşmen, 1975).

Metinde yer vermediğimiz *Iris xiphium* L. (**İspanyol süseni, yeni Türkçe bilimsel ad**), 10-15 yıl kadar önce Türkiye'de kesme çiçek olarak Yalova çevresinde yetiştirilirken şimdilerde yetiştirilmemektedir (kişisel iletişim: F. Gülbağ, A. Kesici, A.S. Kaya).

Kromozom sayıları *Davis, Mill ve Tan* (1988), *Özhatay, N., Sadıkoğlu, N. ve Johnson, M.A.T.* (2000), *Johnson ve Güner* (2002), *Koçyiğit ve ark.* (2013) ile “Kromozom Sayısı Kütüğü”nden (*Chromosome Count Database (CCDB)*, 2021) derlenmiştir.

Kaynaklar:

- Adanson, M. (1763). *Familles des Plantes*, 2. Vincent, Paris.
- Alefeld, F. (1863). Ueber die Gattung *Iris* L. *Bot. Zeitung (Berlin)* 21: 289-291.
- Altınordu, F. ve Crespo, M.B. (2016). Nomenclature type designation of four Linnaean names in *Iris sensu lato* (Iridaceae). *Phytotaxa* 268(4): 296-300. <http://dx.doi.org/10.11646/phytotaxa.268.4.9>.
- Baker, J.G. (1876). A synopsis of the known species of *Iris* I-XV. *Gard. Chron.* April-December. I, April: 526-527; II, April: 559; III, April: 623-624; IV, May: 692; V, June: 723; VI:787-788; VII, July: 36-38; VIII, July:143-144; VII, August: 226; VIII, September: 323-324; IX, October: 517-518; X, November: 583-584; XI, November: 614-615; XII, November: 647-648; XIII, November: 708-710; XIV, December: 740-741; XV, December: 774-775.
- Boltenkov, E.V. (2016). Neotypification of the Linnaean name *Iris aphylla* (Iridaceae). *Phytotaxa* 273 (2): 141-143. <http://dx.doi.org/10.11646/phytotaxa.273.1.7>.
- Boltenkov, E.V. ve Govaerts, R. (2019). Nomenclatural notes on *Iris haussknechtii* (Iridaceae). *Phytotaxa* 399(2): 160-162. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.399.2.5>.
- Boltenkov, E.V. ve Govaerts, R. (2017). Typification of names and nomenclatural notes on juno irises (Iridaceae) from Western Asia, Western Europe, and North Africa. *Phytotaxa* 303(2): 125-140. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.303.2.3>.
- Boltenkov, E.V. ve Güner, A. (2020). Typification of some *Oncocyclus* (*Iris*, Iridaceae) names related to the Turkish flora. *Phytotaxa* 468(1): 45-61. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.468.1.2>.
- Boltenkov, E.V. ve Güner, A. (2021). Nomenclatural remarks on *Iris orientalis* (Iridaceae) and four related names including the Linnaean *I. ochroleuca*. *Phytotaxa* 512(3): 205-212. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.512.3.8>.
- Boltenkov, E.V., Güner, A. ve Kuznetsov, A.V. (2021). Typification and taxonomic remarks on names of *Iris* (Iridaceae) associated with the Turkish Flora. *Plants* 2021, 10, 1486. <https://doi.org/10.3390/plants10071486>.
- Chaudhary, S.A., Kirkwood, G. ve Weymouth, C. (1976). The *Iris* Subgenus *Susiana* in Lebanon and Syria. *Bot. Not.* 128: 380-407.
- Chromosome Count Database (CCDB). “<<http://ccdb.tau.ac.il/Angiosperms/Iridaceae/Iris/>> er. tar.: 30 iii 2021”.
- Colasante, M. ve Rudall, P.J. (edlr.) (2001). Irises and Iridaceae: Biodiversity and Systematics (Proc. of the International Iridaceae Conference organized by M.A. Colasante, Rome 1998). *Ann. Bot. (Rome)* 1(2): 7-209.
- Crespo, M.B. (2012). Nomenclatural types of Iberian Irises (*Iris* and related genera, Iridaceae), *Flora Montiber.* 53: 49-62.
- Crespo, M.B., Martínez-Azorín, M. ve Mavrodiev, E.V. (2015). Can a rainbow consist of a single colour? A new comprehensive generic arrangement of the ‘*Iris sensu latissimo*’ clade (Iridaceae), congruent with morphology and molecular data. *Phytotaxa* 232(1): 001-078. <http://dx.doi.org/10.11646/phytotaxa.232.1.1>.
- Crespo, M.B., Martínez-Azorín, M. ve Mavrodiev, E.V. (2018). Notes on taxonomy and nomenclature of juno irises (*Juno*, Iridaceae). *Phytotaxa* 376(5): 185-200. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.376.5.1>.
- Davis, A.P. ve Jury, S.L. (1990). A taxonomic review of *Iris* L. series *Unguiculares* (Diels) Lawrence. *Bot. J. Linn. Soc.* 103: 281-300.

- Davis, P.H., Mill, R.R. ve Tan, K. (1988). *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*, 10: 372. Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Diels, L. (1930). *Iris* L. Şu eserde: Diels, L. (ed.). *Die Natürlichen Pflanzenfamilien* 15A: 500-505. Verlag von Wilhelm Engelmann, Leipzig.
- Dykes, W.R. (1913, repr. 1974). *The Genus Iris*. reprint: Dover Publications, Inc. New York.
- Engin, A., Kandemir, N., Şenel, G. ve Özkan, M. (1998). An autoecological study on *Iris pseudacorus* L. (*Iridaceae*). *Türk. J. Bot.* 22: 335-340.
- Firat, M. (2016). *Iris koyuncui* (*Iridaceae*), a new species from Hakkâri province (Turkey) belonging to subgenus *Scorpiris*. *Phytotaxa* 263(1): 51-57. <<http://dx.doi.org/10.11646/phytotaxa.263.1.5>>.
- Foster, M. (1892). *Bulbous Irises*. Roy. Hort. Soc. Londra.
- Global Plants JSTOR: <<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/>> er. tar.: 8 iii-26 viii 2020>.
- Hayek, A. (1914). *Plantae Sieheanae*. *Ann. Nat. Hofmus. Wien* 29: 180-181 (1914).
- Herbarium, Meise Botanic Garden: <<https://gatekeeper02.br.fgov.be/archive01/iipsrv/iipsrv.fcgi?FIF=/var/www/html/images/BR0/000/006/884/406/BR0000006884406.jp2&WID=native&QLT=100&CVT=jpeg>> er. tar. 21 iii 2020>.
- Johnson, M.A.T ve Güner, A. (2002). *Iris stenophylla* Hausskn. & Siehe ex Baker from Turkey and its cytology. *Bot. J. Linn. Soc.* 140: 115-127 (2002).
- Kammerlander, M. (2011). *Iris* addiction. *Alpine Gardener* 79(1): 45-54.
- Kandemir, N. (2003). An autoecological study on the endemic *Iris sari* Schott ex Baker (*Iridaceae*). *Ot Sist. Bot. Derg.* 10(2): 31-51.
- Kandemir, N. (2006). An investigation on the autoecological properties of endemic *Iris taochia* Woronow ex Grossh. (*Iridaceae*) distributed in the North-East Anatolia Region. *Pakistan J. Biol. Sci.* 9(15): 2753-2760.
- Kandemir, N. (2015). Leaf anatomical properties of some rare and endemic *Iris* L. taxa and their relations: Subgenus *Hermodactyloides* in Turkey. *Iran J. Bot.* 21(2): 142-151.
- Kandemir, N. (2016). Top senescence in the endemic *Iris nezabatieae*, critically endangered and distributed in the North-East Anatolia Region. *Ekoloji* 25(99): 1-8. <https://doi.org/10.5053/ekoloji.2016.01>.
- Kandemir, N. ve Çelik, A. (2017). Comparison of morphological and anatomical properties of endangered endemic *Iris pamphylica* and *I. masia* in Turkey. *Acta Botanica Hungarica* 59(3-4): 371-388.
- Kandemir, N. ve Engin, A. (1998a). Bazı endemik *Iris* L. türleri üzerinde morfolojik ve anatomik yönden karşılaştırmalı bir çalışma. *XIV. Ulusal Biyoloji Kongresi*, c. 2: 401-414. Samsun.
- Kandemir, N. ve Engin, A. (1998b). Endemik *Iris galatica* (*Iridaceae*) türü üzerinde otekolojik bir çalışma. *Ondokuzmayıs Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi en Dergisi* 11: 97-107.
- Kandemir, N. ve Engin, A. (1998c). *Iris nectarifera* Güner (*Iridaceae*) üzerinde morfolojik, anatomik ve ekolojik bir araştırma. *XIV. Ulusal Biyoloji Kongresi*, c. 1: 283-299. Samsun.
- Kandemir, N. ve Engin, A. (2000). An autoecological study on *Iris histrioides* Foster (*Iridaceae*) distributed in the central Black Sea region. *Türk. J. Bot.* 24: 347-354.
- Kandemir, N. ve Yakupoğlu, H. (2016). Morphological and anatomical properties of endemic *Iris nezabatieae*, distributed in the North-East Anatolia Region. *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 5(1): 104-112.
- Kandemir, N., Çelik, A. ve Sürücü, A. (2011). Ecological response of some *Iris* L. taxa (*Iridaceae*) in Turkey. *Bangladesh J. Bot.* 40(2): 177-184.
- Kandemir, N., Şenel, G., Engin, A. ve Özkan, M. (1996). *Iris pseudacorus* L. ve *Iris germanica* L. (*Iridaceae*) türleri üzerinde morfolojik ve anatomik yönden karşılaştırmalı bir araştırma. *XIII. Ulusal Biyoloji Kongresi*, 461-470. İstanbul.
- Karjagin, I.I. (1952). Genus *Iris* L. Şu eserde: Karjagin, I.I. (ed.). *Flora of Azerbaijan* 2: 214-236. Izdatel'stvo Akademii nauk Azerbajian SSR, Bakü, [Rusça].
- Koçyiğit, M., Erken, K., Özhatay, N. ve Kaya, E. (2013). Türkiye'deki *Iris* L. Subgen. *Iris* ve Subgen. *Scorpiris* Türlerinin Kromozom Sayıları. *V. Süs Bitkileri Kongresi 6-9 Mayıs 2013, Yalova, bildiriler kitabı* 1: 283-293. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova.
- Kuthatheladze, S. (1971). *Nomenclatural types of species described from the neighbourhood of Tbilisi*. 139 sayfa, Mecniereba, Tiflis, [Rusça].
- Lawrence, G.H.M. (1953). A reclassification of the genus *Iris*. *Gentes Herbarum* 8(4): 346-371.
- Lynch, R.I. (1904). *The Book of The Iris*. John Lane, Londra ve Newyork.
- Martini, G. ve Viciani, D. (2018). What happened to Linnaeus's *Iris florentina*? Re-evaluation of this taxon at species level. *Taxon* 67(2): 395-400.
- Mathew, B. (1981). *The Iris*. Batsford Ltd., Londra.
- Mathew, B. (1984). *Iris* L. Şu eserde: Davis, P.H. (ed.). *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*, 8: 382-410. Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Mathew, B. ve Zarrei, M. (2009). *Iris zagrica*. *Bot. Mag. (Kew Mag.)* 26 (3): 245-252.
- Mikheev, A.D. (2006). *Iridaceae*. Şu eserde: Takhtajan, A.L. (ed.). *Caucasian flora conspectus* 2: 102-114. Saint-Petersburg University Press, Sen Petersburg, [Rusça].
- Mill, R.R. (1984). *Hermodactylus* Mill., şu eserde: Davis, P.H. (ed.). *Flora of turkey and East Aegean Islands*, 8: 411. Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Özdemir, C., Yetişen, K. ve Alçıtepe, E. (2014). The Taxon Imperfectly Known and Doubtfully: *Hermodactylus tuberosus* (L.) Miller var. *tuberosus* (*Iridaceae*) From Turkey. *Afyon Karabırsar Üniv. Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 14: 7-11.
- Özhatay, N., Sadıkoğlu, N. ve Johnson, M.A.T. (2000). Index to Turkish Plant Chromosome Numbers. Şu eserde: Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T. ve Başer, K.H.C. *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*, 101: 430-432. Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.

- Özkan, M., Kandemir, N. ve Şenel, G. (1998-99). *Iris* L. ve *Crocus* L. (Iridaceae) cinslerine ait bazı endemik türler üzerinde morfoloji bir araştırma. *Ondokuzmayıs Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9-10(1): 145-170.
- Özkan, M., Kandemir, N. ve Şenel, G. (2001). Karyological study on some endemic *Iris* L. (Iridaceae) species from Turkey. *Pakistan J. Biol. Sci.* 33(2): 167-171. Plants of The World online: "http://www.plantsoftheworldonline.org/> er. tar.: 2020-2021".
- Naturalis Biodiversity Center: "<https://biportal.naturalis.nl/multimedia/> *Iris persica*, er. tar.: 26/ii/2020".
- Rodionenko, G.I. (1961). *The genus Iris L. (Questions of morphology, biology, evolution and systematics)*. V.L. Komarov Botanical Institute, Academy of Sciences of the USSR, Leningrad. [Rusça, 1987'de İngilizce'ye çevrildi, "British Iris Society" Londra.]
- Rodionenko, G.I. (2009). A new system of the genus *Iris* (Iridaceae). *Botanicheskii Zhurnal* 94: 423-435. [Rusça].
- Rukšans, J. (2019). Bulbous irises of subgen. *Hermodactyloides* Spach (Iridaceae). *Int. Rock. Gard.* 112(4): 13-62 (2019).
- Schulze, W. (1965). *Siphonostylis*, eine neue Gattung der Iridaceae. *Oesterr. Bot. Zeits.* 112: 331-343.
- Sheasby, P. (2007). *Bulbous Plants of Turkey and Iran*. Alpine Garden Society, Pershore.
- Species Group of the British Iris Society, BIS (ed.) (1997). *A Guide to Iris Species: their identification and cultivation*. Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- The Linnean Collections: "<http://linnean-online.org/> er. tar.: 26 ii-5 iii 2020>".
- Tuzlacı E ve Bulut G. (2012). Türkiye Florası için üç yeni kayıt. *XX. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı (Bihat 2012) Bildiri Kitabı* s.121.
- Wendelbo, P. ve Mathew, B. (1975). *Iridaceae*. Şu eserde: Rechinger, K.H. *Flora Iranica*, cilt 112, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz, Avusturya.
- Werckmeister, P. (1967). *Catalogus Iridis 1967, Namen und Synonyme des Genus Iris*. Deutsche Iris- und Liliengesellschaft, jahrbuch 1967, teil II. Stuttgart.
- Wilson, C.A. (2004). Phylogeny of *Iris* based on chloroplast matK gene and trnK intron sequence data. *Molecular Phylogenetics and Evolution* 33: 402-412.
- Wilson, C.A. (2009). Phylogenetic relationships among the recognized series in *Iris* Section *Limmiris*. *Syst. Bot.* 34(2): 277-284
- Wilson, C.A. (2011). Subgeneric classification in *Iris* re-examined using chloroplast sequence data. *Taxon* 60(1): 27-35

Tür teşhis anahtarı:

- 1- Yapraklar ince, uzun, ipliksi biçimde; yaprakların enine kesiti 4 veya 8 köşeli
 - 2- Yapraklar 8 köşeli, silindirik **12- bakeriana / keçi navruzu**
 - 2- Yapraklar 4 köşeli, dört yüzlü
 - 3- Toprakaltı organı parmakı yumrulu; yumrular tüniksiz **8- tuberosa / karakulak süseni**
 - 3- Toprakaltı organı soğan; soğanlar ağsı bir tünik ile sarılı
 - 4- Korolla sarı; periyant iç segmentleri körelmiş, kılsı **17- danfordiae / sarı navruz**
 - 4- Korolla beyazımsı, mavi, mor, lâcivert, mor veya bu renklerin kombinasyonu; periyant iç segmentleri gelişmiş
 - 5- Bırakte ve birahtecikler 5 adet
 - 6- Meyve sarkık, yüksekte; uzun bitkiler, en az 20 cm boyunda **16- pamphylica / akseki navruzu**
 - 6- Meyve dik, genellikle yer seviyesinde; bodur bitkiler, en çok 21 cm boyunda **13- histrioides / amasya navruzu**
- 5- Bırakte ve birahtecikler 3 adet
 - 7- Birahteler, birahteciklerden uzun; çiçek eklemli, kolayca düşücü; periyant tüpü en çok 0,5 cm uzunluğunda **15- zagrica / bilbilazek**
 - 7- Birahtecikler birahtelere eşit veya genellikle daha uzun; çiçek eklemsiz, düşücü değil; periyant tüpü en az 3 cm uzunluğunda
 - 8- Bırakte ve birahteciklerin her biri ayrı boyda, birahte en kısa, dış birahtecik orta, iç birahtecik en uzun boyda
 - 9- Meyve sarkık, yüksekte; çiçeklerde baskın renk yok, alacalı **16- pamphylica / akseki navruzu**
 - 9- Meyve dik, yakl. yer seviyesinde; deseni hariç çiçeklerin baskın rengi vişneçürüğü **10- farashae / kır navruzu**
- 8- Birahtenin boyu kısa, birahtecikler hemen hemen aynı boyda (bazen biri diğerinden hafifçe uzun veya kısa olabilir)
 - 10- Periyant dış segmentlerinin dudağı, ortadaki sarı ibik ve etrafındaki birkaç damar dışında vişneçürüğü, lâcivert veya mor
 - 11- Yaprakların ucundaki beyaz külah 4-7 mm uzunluğunda **11- sophenensis / pırpizek**
 - 11- Yaprakların ucundaki beyaz külah 2-5 mm uzunluğunda **9- reticulata / kara körpeze**
 - 10- Periyant dış segmentlerinin dudağı genellikle mavi, ortadaki sarı ibik ile dudağın kenarı arasında beyazımsı zeminde az veya çok sayıda mavi noktali ve benekli

- 12- Dış segmentlerde dudak ile kabza, aradaki bir girinti ile belirgin biçimde ayrılır; dudak genellikle sadece ortada noktalı ve benekli (Karadeniz Bölgesi) **13- histrioides / amasya navruzu**
- 12- Dış segmentlerde dudaktan kabzaya tedricen geçilir, belirgin bir girinti yoktur; dudak genellikle kenara kadar noktalı ve benekli (Güney Anadolu) **14- histrio / sultan navruz**
- 1- Yapraklar kılıçsı, şeritsi, oraksı, oluksu veya omurgalı; yaprakların enine kesiti yassı veya "v" şeklinde
- 13- Yapraklar "v" biçimli, oluksu veya omurgalı
- 14- Korolla sarı ya da sarının tonları
- 15- İç segmentler en az 2,5 × 1,2 cm **43- peshmeniana / peşmen navruzu**
- 15- İç segmentler en çok 2,5 × 0,8 cm
- 16- Bırakte ve bıraktecikler yapı ve ölçü bakımından eşit değil, birbirine benzemez **38- persica / navruz**
- 16- Bırakte ve bıraktecikler yapı ve ölçü bakımından birbirine benzer
- 17- Katafiller belirgin, tunikadan taşar, geniş ve zarsı **41- pseudocaucasica / van navruzu**
- 17- Katafiller tunikadan uzun değil, belli belirsiz dışarı çıkar, dar ve kısa **40- caucasica / kaf navruzu**
- 14- Korolla mavi, mor, beyaz, açık kahverengi, bordo ilâ vişneçürüğü renginde; eğer sarı görünüşlü ise bile, en azından dış segmentlerin dudağı mor renkli
- 18- Korolla açık kahverengi ilâ bordo, vişneçürüğü ya da bu renklerin tonları
- 19- Periyant tüpü en az 4 cm uzunluğunda; kapsül gagasız
- 20- Bırakte ve bıraktecikler boyca birbirinden çok farklı (en az 1 cm uzunluk farkı var) **38- persica / navruz**
- 20- Bırakte ve bıraktecikler yaklaşık aynı uzunlukta
- 21- Bırakte ve bıraktecikler yapıca birbirinden farklı, bırakte genellikle yeşil, bıraktecik genellikle zarsı veya kâğıtsı, beyaz nadiren uca doğru yeşil **38- persica / navruz**
- 21- Bırakte ve bıraktecikler yapıca birbirine benzer, her ikisi de yeşil, alt kısımlarında beyazlık görünebilir **39- stenophylla / gök navruz**
- 19- Periyant tüpü en çok 4 cm uzunluğunda; kapsül gagalı, yakl. 1 cm uzunluğunda
- 22- Bitki en çok 15 cm boyunda; soğan en çok 3,5 cm boyunda; sitilus dalları en çok 3,6 cm uzunluğunda **40- caucasica / kaf navruzu**
- 22- Bitki en az 15 cm boyunda; soğan en az 4 cm boyunda; sitilus dalları en az 4 cm uzunluğunda **41- pseudocaucasica / van navruzu**
- 18- Korolla mavi, mor, eflâton, beyaz; eğer sarı görünüşlü ise bile, en azından dış segmentlerin dudağı mor
- 23- Bitki en az 12 cm boyunda (toprak düzeyinden) **42- aucheri / kaya navruzu**
- 23- Bitki en çok 10 cm boyunda (toprak düzeyinden)
- 24- Bırakte ve bıraktecikler boyca birbirinden çok farklı (en az 1 cm uzunluk farkı var) **38- persica / navruz**
- 24- Bırakte ve bıraktecikler yaklaşık aynı uzunlukta
- 25- Bırakte ve bıraktecikler yapıca birbirinden farklı, bırakte genellikle yeşil, bıraktecik genellikle zarsı veya kâğıtsı, beyaz nadiren uca doğru yeşil **38- persica / navruz**
- 25- Bırakte ve bıraktecikler yapıca birbirine benzer, her ikisi de yeşil, alt kısımlarında beyazlık görünebilir **39- stenophylla / gök navruz**
- 13- Yapraklar yassı, şeritsi veya kılıçsı, bazen oraksı
- 26- Rizom sert dikensi kılçıklı ağısı bir tünikle kaplı **7- aschersonii / yatak süseni**
- 26- Rizom çıplak ya da yumuşak yaprak kalıntılarıyla kaplı
- 27- Taçyapraklar (periyant segmentleri) tamamen tüsüz
- 28- Başka renkteki damar, benek veya noktalar hariç, çiçekler baskın sarı
- 29- Periyant iç segmentleri gelişmemiş, minik; yaprak ortası belirgin çıkıntılı bir damarlı **19- pseudacorus / batac süseni**
- 29- Periyant iç segmentleri gelişmiş, dik; orta yaprak damarı belirgin değil, bütün damarlar çıkıntılı olabilir
- 30- Yapraklar çoğunlukla 0,2-0,5 cm eninde, nadiren en çok 1 cm eninde **6- haussknechtii / çalı süseni**
- 30- Yapraklar en az 1 cm eninde

- 31- Çiçek iç segmentleri en çok 4 × 0,9 cm
 31- Çiçek iç segmentleri en az 4,9 × 1,3 cm
- 28- Bazı sarı veya başka renkteki damar, benek veya noktalar hariç, çiçekler baskın mavi, koyu mavi veya beyaz
- 32- Çiçek tüpü en az 7 cm uzunluğunda
- 33- Yapraklar en az 1 cm eninde
 33- Yapraklar en çok 0,8 cm eninde
- 32- Çiçek tüpü en çok 2 cm uzunluğunda
- 34- Bodur, yerden bitkiler, gövde kısa, nadiren 25 cm uzunluğunda
 34- Uzun boylu dik bitkiler, gövde en az 25 cm uzunluğunda
- 35- Çiçekler, dış segmentlerin dudağındaki sarı leke hariç, tamamen beyaz
 35- Çiçekler, bazı sarı damar ve beneklerin dışında mavi ya da maviye çalan renklerde
- 36- Bırakte ve bıraktecikler kahverengi, en çok 3,5 cm uzunluğunda
 36- Bırakte ve bıraktecikler yeşil, en az 5 cm uzunluğunda
- 37- İç segmentler en çok 0,9 cm eninde
 37- İç segmentler en az 1,3 cm eninde
- 27- Taçyapraklar (en azından dış periyant segmentleri) mezzii tüylü veya sakallı
- 38- Gövde daima bir çiçekli; dış segmentlerdeki sakal düzgün bir sıra halinde değil, yaygın; iç segmentlerin kabzası da çoğunlukla tüylü
- 39- Taç yapraklar (hem iç hem de dış segmentler), dudaktaki iri leke dışında desensiz, düz renkli
- 40- Çiçek vişneçürüğü renginde, dış segmentlerin dudağının ortası bazen daha koyu renkli
- 40- Çiçek sarı, dış segmentlerin dudağının ortası koyu sarı lekeli
- 39- En azından çiçek dış segmentleri, çoğu zaman iç segmentler de, damar, çizgi, nokta ve beneklerle bezenmiş, desenli
- 41- Rizom sitolonlu
 42- Yapraklar en az 0,9 cm eninde; uzun boylu bitkiler, en az 25 cm boyunda
- 42- Yapraklar en çok 0,5 cm eninde; kısa boylu bitkiler, en çok 15 cm boyunda
- 41- Rizom sitolonsuz
- 43- Çiçek iç ve dış segmentleri farklı renklerde: dış segmentler vişneçürüğü veya siyahımsı mor iken iç segmentler beyaz, bazen eflâton veya pembe damarlı
- 44- Dış segmentlerin dudağı körelmiş, en çok 1,5 cm eninde
 44- Dış segmentlerin dudağı iyi gelişmiş, en az 2,7 cm eninde
- 43- Çiçeğin tamamı, iç ve dış segmentleri benzer renklerde
- 45- Dış segmentler en az 9 cm uzunluğunda; iç segmentler en az 10 cm uzunluğunda
- 45- Dış segmentler en çok 8 cm uzunluğunda; iç segmentler en çok 9 cm uzunluğunda
- 46- Yapraklar en az 0,8 cm eninde; çiçekler açık zeminde ince damarlı ve biberli; dış segmentlerdeki kadife leke belirgin değil
- 46- Yapraklar en çok 0,8 cm eninde; çiçekler açık zeminde baskın damarlı ve biberli; dış segmentlerdeki kadife leke belirgin
- 47- Dış segmentlerdeki sakal tüyleri sarı (İç ve D. Anadolu)
 47- Dış segmentlerdeki sakal tüyleri vişneçürüğü veya koyu mor (GD. Anadolu, Hakkâri)
- 38- Gövde dallı, en azından 2 çiçekli, nadiren 1 çiçekli; dış segmentlerdeki sakal düzgün bir sıra halinde; iç segmentlerin kabzası tüysüz
- 3- foetidissima / **kokar süsen**
 4- spuria / **yayla süseni**
- 1- lazica / **laz süseni**
 2- unguicularis / **çalı navruzu**
- 5- sintenisii / **çatal süsen**
- 4- spuria / **yayla süseni**
 18- sibirica / **çayır süseni**
- 3- foetidissima / **kokar süsen**
 4- spuria / **yayla süseni**
- 36- polakii / **van kurtkulağı**
 37- urmiensis / **sarı kurtkulağı**
- 34- maculata / **ballı kurtkulağı**
 35- sprengeri / **benli kurtkulağı**
- 32- paradoxa / **hoş kurtkulağı**
 31- iberica / **alaca kurtkulağı**
- 28- gatesii / **sason kurtkulağı**
- 29- kirkwoodiae / **maraş kurtkulağı**
- 33- sari / **ana kurtkulağı**
 30- lycotis / **kurtkulağı**

- 48- Bitki en az 30 cm boyunda; mezarlıklar ile bahçelerde ya da yakınlarında
 49- Gövde üstündeki yapraklar kınlı (gövdeyi sarar), ucu açıkça içe doğru kıvrık **20- florentina / ak süsen**
 49- Gövde üstündeki yapraklar kınlı veya kınsız, ucu içe doğru kıvrık değil **21- germanica / gök süsen**
 48- Bitki en çok 30 cm boyunda, eğer daha uzun ise doğal ortamların bitkisi
 50- Gövde basit, uçta 1(-2) çiçekli
 51- Çiçek (periyant) tüpü en çok 3 cm uzunluğunda
 52- Erkek organ en çok 2,2 cm uzunluğunda; çiçekler mavimsi mor (Erzurum-Kars Bölümü) **23- aphylla / taş süseni**
 52- Erkek organ en az 2,6 cm uzunluğunda; çiçekler sarı veya vişne rengi, çoğunlukla sarı (İç Anadolu Bölgesi, Y. Fırat Bölümü) **24- schachtii / kır süseni**
 51- Çiçek (periyant) tüpü en az 3 cm uzunluğunda
 53- Bırakte ve bıraktecikler sırtta omurgalı **27- suaveolens / bodur süsen**
 53- Bırakte ve bıraktecikler omurgasız, sırtı yuvarlak, sadece uca doğru omurgalı gözükebilir **26- attica / meşe süseni**
 50- Gövde en azından bir yan dallı, en az 2 çiçekli
 54- Çiçekli gövdeler, yapraklardan aşikâr biçimde daha uzun **22- junonia / toros süseni**
 54- Çiçekli gövdeler, yapraklarla az çok aynı boyda
 55- Yapraklar en az 1,3 cm eninde **25- taochia / tortum süseni**
 55- Yapraklar en çok 1,2 cm eninde
 56- Erkek organ en çok 2,2 cm uzunluğunda; çiçekler mavimsi mor (Erzurum-Kars Bölümü) **23- aphylla / taş süseni**
 56- Erkek organ en az 2,6 cm uzunluğunda; çiçekler sarı veya vişne rengi, çoğunlukla sarı (İç Anadolu Bölgesi, Y. Fırat Bölümü) **24- schachtii / kır süseni**

Subgen. **Siphonostylis** (Wern.Schulze) C.A.Wilson, Taxon 60(1): 33 (2011). / **Çalınavruzu Altıncısı, yeni Türkçe bilimsel ad.**

1- I. lazica Albov, Prodr. Fl. Colchic.: 232 (1895). / **Laz süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 1.

Tip örneği: [Gürcistan/Türkiye] ad confinia Adzhariae et Lazistaniae in valle fl. Czorokh (Acara ve Lazistan, Çoruh Vadisi, Batum yakını), 19 iv 1893, Radde 29 (lekto.: LE 01010438!; izolekto.: G 00164590!, TBI 1025366!). Davis ve Jury tarafından belirlenmiştir: Bot. J. Linn. Soc. 103: 298 (1990).

Sin.: *I. cretensis* f. *latifolia* Lipsky, Trudy Imp. S.-Peterburgsk. Bot. Sada 13: 339 (1894)!

I. unguicularis var. *lazica* (Albov) Dykes, Gen. Iris 54 (1913).

Siphonostylis lazica (Albov) Wern.Schulze, Oesterr. Bot. Z. 112: 339 (1965).

2n = 32.

Çiçeklenme: Mart-Mayıs.

Habitat: Kestane ormanı, gölgeli yerler, fındıklıklar, çalılıklar, çayırıklar, kayalık yamaçlar; 10-500 m.

D. Karadeniz Bölümü.

Giresun: Espiye yakını, fındık bahçesi, 11 iv 1978, T. Baytop, B. Mathew ve H.J. Leep (ISTE 41480!).

Giresun: Eynesil, Boztepe Köyü, Mere mevki, karışık çalılık, 300 m, 15 iii 1977, A. Güner 1473 (HUB!; K!).

Giresun: Fındık bahçesi, 16 v 1962, K.M. Guichard TUR/87/62 (E 00332718!, 00332720! ve 00332926!).

Giresun: Giresun-Tirebolu, gölgeli yerler, 11 ix 1978 t.y., B. Mathew 9008 (K! yetiştirilmiş).

Giresun: kestane ormanı, 23 vi 1977, Y. Akman 9396 (ANK!).

Rize: Ardeşen'in üstü, 100 m, 25 iii 1981, A. Güner 3241 (E 00332716!; HUB!).

Rize: Çamlıhemşin, Aşaki Vice Mahallesi, Meteşent çevresi, karışık nemli orman altı, 430 m, 28 iii 2015, A.Güner 16267 (NGBB 8662! yetiştirilmiş).

Rize: Çamlıhemşin, Aşaki Vice Mahallesi, Pisigköprü ile Kaysanduk arası, sarp kayalık arazi, yakl. 420 m, 12 iii 1977, A. Güner 1458 (GAZI 26759!; HUB!; K!).

Rize: Çayeli, Limanköy-Demirhisar Köyü arası, çayırık ve dik yamaçlar, 10-60 m, 17 iii 1984, A. Güner 5435, M. Vural ve M. Bilgin (GAZI 28760!; HUB!; ISTE 110547!).

Şekil 1- *Iris lazica* Albov / **Laz süseni**, AG16676 (Foto. A. Güner).

Rize: İkizdere-Güneyce arası, Güneyce'den 2 km, 320 m, 26 iii 1983, A. Güner 4601, B. Yıldız ve M. Bilgin (HUB!).
Rize: Rize yakını, Kalonaros yukarısı, 500 m, 1866, B. Balansa 933 (G!).
Samsun: Maltepe'de bahçede açtı, 30 ii 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36421!).
Trabzon: Arsin-Yomra arası, çalılık, 8 iv 1957, E. Sauer 221/57 (E 00332719!).
Trabzon: Of-Çaykara arası, 10. km, 100 m, 16 iv 1982, A. ve T. Baytop (ISTE 48535!).
Trabzon: Trabzon-Rize arası, çalılık, 50 m, 31 iii 1960, Stainton 8136 (E 00332717!; K!).
Trabzon: Yomra-Arsin arası, maki, 9 iv 1957, K. Karamanoğlu 221 (ANK!).

Karadeniz elementi. Kafkasya.

2- *I. unguicularis* Poir., Voy. Barbarie 2: 86 (1789). / **Çalı navruzu**, Türk. Bitkileri List., s. 540 (2012).

Tip örneği: KB. Afrika, muht. Cezayir, (?Algerie), (lekto.: P00439299 [web!] “<<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.p00439299>> er. tar.: 4 viii 2021”; izolekto.: MPU017360 [web!] “< <http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.mpu017360>> er. tar.: 4 viii 2021”). Lektotip Davis ve Jury tarafından “holotip” olarak belirlenmiştir: Bot. J. Linn. Soc., 103: 293 (1990).
Sin.: *Siphonostylis unguicularis* (Poir.) Wern.Schulze, Oesterr. Bot. Z. 112: 331 (1965).

Alttür teşhis anahtarı:

- 1- Yapraklar en çok 0,3 cm eninde
- 1- Yapraklar en az (0,2-)0,3 cm eninde

a- Subsp. **carica** (Wern.Schulze) A.P.Davis & Jury, Bot. J. Linn. Soc. 103: 295 (1990). / **Çalı navruzu**, Türk. Bitkileri List., s. 540 (2012). Şekil 2.

Tip örneği: [Türkiye: Muğla, Karya] Caria, 1843, Pinard n.y./s.n. (holo.: G 00164463!; izo.: BM; G 00164464!, 00164465!, 00164466! ve 00775142!; P 02155218!).

Sin.: *Siphonostylis cretensis* subsp. *carica* Wern.Schulze, Oesterr. Bot. Z. 112: 338 (1965)!

Iris unguicularis var. *carica* (Wern.Schulze) A.P.Davis & Jury, Bot. J. Linn. Soc. 103(3): 295 (1990).

Siphonostylis carica (Wern.Schulze) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232: 67 (2015).

Çiçeklenme: Şubat-Nisan.

Habitat: Karaçam ve kızılçam ormanları ve açıklıkları, çalılıklar ve maki açıklığı, kireçtaşı ve serpantin kayalık yamaçlar, bazen ağır topraklar; 10-1240 m.

Asıl Ege Bölümü; Akdeniz Bölgesi.

Antalya: Elmalı-Kaş arası, Kemer Köyü, kızılçam ormanı açıklıkları, 250 m, 29 iii 1983, M. Koyuncu 5898 ve S. Erik (AEF 14077!).

Antalya: Finike t.y., Gleisberg 49, (ANK!).

Antalya: Kaş, Kalkan-Fesleğen, karaçam ormanı, t.y., Z. Aytaç 9516 ve H. Duman (GAZI 14597!).

Antalya: Kemer-Kumluca arası, Faselis yol ayrımından 200 m sonra, serpantin yamaçlar, 70 m, 25 ii 1999, B. Koçak, B. Mathew, V. Aspand, T. Wiltshire ve S. Atay n.y. (ISTE 76246!).

Antalya: Kemer, Beycik Köyü çevresi, 600 m, 24 iii 1978, H. Peşmen 3634 ve B. Yıldız (GAZI 14596!; HUB!).

Antalya: Kemer, Çıralı çevresi, serpantin alanlar, 20 m, 24 ii 1999, H. Duman 6877 (GAZI 14595!).

Antalya: Kemer, Kesmeboğaz-Sumakşehri arası, 50-600 m, 28 ii 1980, H. Peşmen 4764 ve A. Güner (HUB!).

a- subsp. **carica** / **çalı navruzu**
b- subsp. **syriaca** / **daz navruzu**

Şekil 2- *Iris unguicularis* Poir. subsp. *carica* (Wern.Schulze)
A.P.Davis & Jury / **çalı navruz**, AG14623 (Foto.
A. Güner).

- Antalya: Antalya, kızılçam altı, yakl. 400 m, t.y., Y. Akman 13625 (ANK!).
Antalya: Kumluca, Adrasan Köyü kuzeyi, serpantin arazi, 0-300 m, 29 ii 1980, H. Peşmen 4789 ve A. Güner (AEF!; HUB!).
Burdur: Lengüme'nin (Günalan) kuzeyi, Meşeli Geriç, Akdağ, 1240 m, 25 iv 1970, İ. Bozakman ve K. Fitz 290 (LE!).
İzmir: İzmir-Çeşme arası, murt çalılığı, 21 iii 1967, A. ve T. Baytop n.y., ISTE 10697 (K!).
İzmir: Menemen, Koyundere, 22 iii 2006, A. Tan ve T. Taşkın 0104 (IZ!).
İzmir: Menemen, Koyundere, ETAE yerleşkesi, 10 m, 2006, ATTT020306-0104 (IZ!).
Mersin: Çatalan-Karsantı, Cingöz Köyü, kızılçam ormanı, 37°21,543'K—035°15,443'D, 650 m, 9 iii 2001, A.A. Dönmez 8228 ve B. Mutlu (BM!; HUB!).
Mersin: Fındıkpınarı'na 5 km kala, kalker, 980 m, 36°53,006'K—034°24,392'D, 8 iii 2001, A.A. Dönmez 8189 ve B. Mutlu (BM!; HUB!).
Muğla: Eşen, t.y., D. ve U. Rückbrodt n.y. (E 00332924!).
Muğla: Fethiye, Çukurincir Köyü, 12 iii 1968, C.A. Meyer ve H. Peşmen n.y. (EGE 2535!).
Muğla: Fethiye, Dalaman, 4. km, Gökçek Geçidi, kızılçam ormanı, 160 m, 3 iii 2017, N. Kandemir 645 (NGBB 8187!).
Muğla: Fethiye-Mendos Dağı, dağ yol ayrımından 3 km, yol kenarındaki sırtlar, 550 m, 17 iv 1993, N. Özhatay, A. Byfield ve S. Atay n.y. (ISTE 65070!).
Muğla: Fethiye, Fethiye-Kaya arası, çam ormanı, 100 m, 28 iii 1956,

P.H.Davis 25445 ve O.Polunin (BM!; E 00329709!; K!).

- Muğla: Fethiye, Gölent Köyü çevresi, 130 m, maki açıklığı, 13 ii 1995, A.A. Dönmez 4322 (HUB!).
Muğla: Fethiye, Ovacık-Babadag arası, 1130 m, bozuk maki, 12 ii 2005, A.A. Dönmez 12574 (HUB!).
Muğla: Fethiye, Ölüdeniz yolu, kızılçam ormanı, 250 m, 3 iii 2017, N. Kandemir 644, (NGBB 8189!).
Muğla: Kemer ve Eşen arası, çam ormanı, 21 iii 1977, T. Baytop, n.y. ISTE 36542 (K!).
Muğla: Marmaris-Bozburun yolu, Bayır Köyü civarı, 100 m, 17 iv 1992, M. Koyuncu 9036 (AEF 17081!).
Muğla: Marmaris-Bozburun yolu, Marmaris-Bayır Köyü arası, 400 m, 17 iv 1992, M. Koyuncu 9033 (AEF 17082!).
Muğla: Marmaris-Datça yolu, Gelibeli'nden 1 km sonra, maki, ağır topraklar, 25 iii 1975, T. Baytop, C. Brickell ve B. Mathew 8302 (K!).
Muğla: Marmaris-Köyceğiz arası, 28 iii 1990, H. Sümbül 3498 (HUB!).
Muğla: Ortaca, Dalyan, Bozburun Dağı, kalkerli arazi, kızılçam ormanı, 360 m, 16 iii 1991, A. Güner 8173, M. Vural, H. Duman ve H. Şağban (GAZI!; HUB!).
Muğla: Yaraş Çeşmesi arkası, kızılçam ormanı, 720 m, 7 iii 2017, N. Kandemir 646 (NGBB 8242!).
Muğla: Yılanlıdağ, Yanaş Köyü, kızılçam ormanı, 1000 m, 7 iii 2016, N. Kandemir 642 (NGBB 8188!).
Muğla: Marmaris-Emecik, 10 m, serpantin kayalık yamaçlar, 10 m, 25 iii 1956, P.H.Davis 25343 ve O.Polunin (BM!; K!).

Yunanistan (Ege Adaları). Akdeniz elementi. Cenevre Herbaryumu'nda *Pinard*'ın "*Caria, 1843, Pinard s.n.*" etiketli 5 örneği bulunmaktadır. Bu durum, ilk başta sanki yeni bir tiplendirmeye ihtiyaç varmış izlenimi vermektedir. Taksonun beyannamesinde, *Pinard* örnekleri hem holotip olarak hem de diğer örnekler arasında değerlendirilmiştir. 5 örnekten hangisinin gerçek holotip olduğu ise beyannamede değil ancak örnek üzerinde Schulze'nin kendi el yazısı ile yazdığı etiket ile kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde belirtilmiştir. Bu nedenle yeni bir tiplendirmeye ihtiyaç yoktur.

b- Subsp. *syriaca* (Wern.Schulze) Güner, **yeni düz.** / **comb. nova.** / **Daz navruz**, **yeni Türkçe bilimsel ad.**

Tip örneği: (Suriye) Monts Nusairy, Bahamra, 15 miles a l' E. Ladikie, (Nusayri Dağı, Bahamra, Ladikiye'nin 25 km

doğusu), c. 1000 m, iv 1909, Haradjian 2940 (holo.: G 00164467!; izo.: E 00373773!, G 00164468!, LE 00011042!).

Sin.: *Siphonostylis cretensis* subsp. *syriaca* Wern.Schulze, Oesterr. Bot. Z. 112: 339 (1965!).

Iris unguicularis subsp. *carica* var. *syriaca* (Wern.Schulze) A.P.Davis & Jury, Bot. J. Linn. Soc. 103(3): 297 (1990).

Siphonostylis carica var. *syriaca* (Wern.Schulze) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 67 (2015).

Çiçeklenme: Ocak-Nisan.

Habitat: Kızılçam ormanı, seyrek ağaçlık, maki, bodur maki, seyrek çalılık, kireçtaşı alanlar, kayalıklar; 5-1020 m.

Adana Bölümü.

Türkiye: Anadolu (Asie mineure), 1837, P. Aucher-Eloy 2130 (P 02155219! ve P 02155211!).

Gaziantep: Fevzipaşa'nın yukarısı, seyrek yaprak dökken ağaçlık, yakl. 610 m, 12 iv 1934, E.K. Balls 760 ve W.B. Gourlay (K!).

Hatay/Gaziantep: İskenderun-Antep arası, 1-900 m, 15-20 iii 1910, M. Haradjian 3984 (G!).

Hatay: Amanos Dağları, Belen'in üstündeki tepeler, kireçtaşı yamaçlar bodur maki, 800 m, 24 iii 1966, Albury, M.J. Cheese ve Watson 592 (K!).

Hatay: Antakya-Yayladağı arası, Kışlak'ın 4 km batısı, makilik, kalkerli alan, 860 m, 23 iv 2003, A. Güner 13460 ve E. Aktoklu (NGBB 1184!).

Hatay: Antakya, Yayladağı, 5 iii 1955, H. ve E. Walter 1006 (B!).

Hatay: Antakya, Bedirge, Fırınz yolu, Kocakışla mevkii, maki, 600 m, 16 iv 1976, A. Güner 1398 (GAZI 14593!; HUB!; K!).

Hatay: Antakya'nın üstü, kayalık yamaçlar, 200 m, 13 iii 1977, M. Koyuncu n.y. (AEF 6054!).

Hatay: Belen yakını, 550 m, 12 v 1977, T. Baytop n.y., ISTE 36714 (K!).

Hatay: Belen, Soğukoluk, Karlıktepe, maki, 900 m, 24 iv 1957, P.H.Davis 27042 ve I.C.Hedge (E00332929!).

Hatay: Belen, Soğukoluk, Karlıktepe, maki, 1000 m, 24 iv 1957, P.H.Davis 27084 ve I.C.Hedge (AEF!; BM!; E 00329710!; K!).

Hatay: Dörtöl-Çökek Yaylası, Topaktaş Yaylası ve Harmankaya (Daz Dağı), kireçtaşı arazi, 790 m, 2 v 1991, H. Kehl K91/0205-10 (B 100598169!).

Hatay: Dörtöl-Çökek Yaylası, Topaktaş Yaylası ve Harmankaya (Daz Dağı), serpantin arazi, 500 m, 15 iv 1899, H. Kehl K89/1504-3 (B 10 0568428!).

Hatay: Dörtöl-Çökek Yaylası, Topaktaş Yaylası ve Harmankaya (Daz Dağı), serpantin arazi, 580 m, 25 iii 1989., H. Kehl K89/2503-3 (B 10 0568426!).

Hatay: Dörtöl-Çökek Yaylası, Topaktaş Yaylası ve Harmankaya (Daz Dağı), serpantin arazi, 450 m, 7 v 1989, H. Kehl K89/0705-2 (B 10 0568427!).

Hatay: Dörtöl-Çökek Yaylası, Topaktaş Yaylası ve Harmankaya (Daz Dağı), serpantin arazi, 900 m, 11 v 1989, H. Kehl K89/1105-1 (B 10 0568425!).

Hatay: Erzin, Başlamış Köyü üstü, kızılçam ormanı, 750 m, 5 iv 1990, N. Türkmen 555 (Çukurova Üniv. Herb. 3188!).

Hatay: İskenderun üstü, 17 iii 1965, K.H.Rechinger 1965:21 ve J.Lamond (E 00332930!).

Hatay: İskenderun, iii 1930, F.A. Rogers 0644 (K!).

Hatay: İskenderun, kızılçam orman altı, 400-900 m, 16 iv 1968, Y. Akman 207 (ANK!).

Hatay: İskenderun, P. Sintenis 1888: 45 (K!).

Hatay: İskenderun, Soğukoluk, Amanos Dağı, kızılçam orman altı, 400 m, 14 iv 1967, Y. Akman 207 (ANK!).

Hatay: Nacar Dağı, Antakya'nın üstü, derin vadi, 300 m, 8 iii 1967, C.M. Albury, M.J. Cheese ve C.M. Watson 2476 (K!).

Hatay: Samandağ, Çevlik, Titus Tüneli çevresi, 36°07'12,8"K—035°55'29,7"FD, 5-30 m, 26 i 2010, M. Keskin 5794 (NGBB 2681! [doğal], 008409! [yetiştirilmiş, 15 ii 2018]).

Hatay: Samandağ, Teknepınarı-Gömbece Köyü, kızılçam ormanı ve karışık çalılık, 600 m, 5 iii 2017, N. Kandemir 647 (NGBB 8240!).

Hatay: Yayladağ, Gözekçiler Köyü, Taşlık mevkii, kalkerli kayalık, 650 m, 22 ii 1977, A. Güner 1457 (HUB!; K!).

Hatay: Yayladağı, Kışlak Köyü girişi, 21 ii 1997, M. Keskin 878 (ISTE 77749!).

Osmaniye: Bahçe, Hasanbeyli-Yanıkışla arası, kızılçam orman altı, 656 m, 37°06'49,3"K—036°30'36,1"D, 22 ii 2011, A. Güner 15699, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 4314!).

Osmaniye: Kadirli, Tahta Köyü, Cıncıklı mevkii, seyrek çalılıklar, 900 m, 21 iii 2016, N. Kandemir 643 (NGBB 8190!).

Osmaniye: Zorkun Yaylası yolu, seyrek çalılık, 1020 m, 16 iii 2014, O. Tugay 8722 ve K. Ertuğrul (NGBB 0277!).

Suriye, Lübnan. Akdeniz elementi. Cenevre Herbaryumu'nda *Haradjian*'ın Suriye'de Nusayri Dağı'ndan topladığı 2940 numaralı 2 örneği bulunmaktadır. Bu durum, ilk başta sanki yeni bir tiplendirmeye ihtiyaç varmış izlenimi vermektedir. Taksonun beyannamesinde, bu örneklere hem holotip olarak hem de diğer örnekler arasında değinilmiştir. 2 örnekten hangisinin gerçek holotip olduğu ise beyannameye değil ancak örnek üzerinde *Schulze*'nin kendi el yazısı ile yazdığı etiket ile kuşkuya yer bırakmayacak biçimde belirtilmiştir. Bu nedenle yeni bir tiplendirmeye ihtiyaç yoktur.

Subgen. **Xyridion** (Tausch) Spach, Ann. Sci. Nat. Bot., ser. 3, 5: 94 (1846). / **Yaylasüseni Altcısı**, yeni Türkçe bilimsel ad.

Sin.: *Iris* Sect. *Xyridion* Tausch, Hort. Canal. 1: (numrms./unnumbered) (1823).

3- ***I. foetidissima** L., Sp. Pl. 1: 39 (1753). / **Kokar süsen**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 3.

Şekil 3- *Iris foetidissima* L. / **Kokar süsen**, AG16699 (Foto. A. Güner).

Lektotip: [resim / icon.]. Spatula foetida, şu eserde: Dodoëns, Stirp. Hist. Pempt., ed. 2, 247, (1616)[!]. Crespo tarafından belirlenmiştir: Fl. Montiberica 53: 54 (2012).

Sin.: *I. foetida* Thunb., Iris: 16 (1782), [lüks. ad / nom. superfl.].

I. foetida (Medik.) J.P.Bergeret, Phytonom. Univ. 2: 185 (1786), [lüks. ad / nom. superfl.].

Chamaeiris foetida Medik., Hist. & Commentat. Acad. Elect. Sci. Theod.-Palat. 6: 418 (1790). [lüks. ad / nom. superfl.].

C. foetidissima (L.) Medik., Hist. & Commentat. Acad. Elect. Sci. Theod.-Palat. 6: 418 (1790).

Iris foetida Salisb., Prodr. Stirp. Chap. Allerton 44 (1796), [lüks. ad / nom. superfl.].

Xiphion foetidissimum (L.) Parl., Nuov. Gen. Sp. Monocot.: 45 (1854).

Spathula foetidissima (L.) Fourr., Ann. Soc. Linn. Lyon sér. 2, 17: 163 (1869).

Xyridion foetidissimum (L.) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 500 (1872).

X. foetidissimum (L.) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 90(1): 59 (2005).

2n = 40.

Çiçeklenme: Nisan-Haziran.

Habitat: Mezarlıklar, bahçeler, çınar altı, dere kenarı: 0-225 m.

Çatalca-Kocaeli Bölümü; B. Karadeniz Bölümü.

Bartın: Kurucaşile, Cambaz (mezarlık çevresi), 0 m, 2 iv 1999, N. Sadıkoğlu n.y. (ISTE 76683!).

İstanbul: Beykoz, Cemile Sultan Korusu, K-KB bakı, yapraklı orman, 70 m, 07 vii 2013, N. Aksoy 7355 (DUOF 0007024 [veb!]).

İstanbul: Kadıköy, Kozyatağı çevresi, bahçelerde doğallaşmış, Deniz Bozok bahçesi, 40 m, 23 v 2019, A. Güner 16699, B. Çingay, D. Bozok ve F. Şen (NGBB 1075!).

İstanbul: Yeniköy, 13 v 2018, B. Torolsan n.y. (NGBB 2225!).

İstanbul: Yıldız Parkı, 20 v 1969, T. Gözler n.y. (ISTE 15160!).

İstanbul: Yıldız Parkı, 21 v 1970, N. Özocak, G. Ertem ve F. Öktem n.y. (ISTE 18000!).

İstanbul: Yıldız Parkı, 24 vi 1971, T. Gözler n.y. (ISTE 20530! meyveli).

İstanbul: Yıldız Parkı, 30 x 1977, A. Baytop n.y. (ISTE 41503! meyveli).

Sinop: Ayancık, Mutluköy yol ayrımı çevresi, 222 m, çınarlık altı, dere kenarı, 41° 44,544' K—034° 30,895' D, 14 vi 2011, A.A. Dönmez 17741 ve Z. Uğurlu (HUB!; NGBB!).

Sinop: Ayancık, Mutluköy yol ayrımı çevresi, 222 m, çınarlık altı, dere kenarı, 41° 56,853' K—034° 30,895' D, 04 vii 2010, A.A. Dönmez 17278 ve Z. Uğurlu (HUB!).

Cezayir, Fas, Fransa, İngiltere, İspanya, İtalya, Portekiz, Tunus'da doğal; A.B.D. (Kaliforniya), Avustralya (Tasmanya), İrlanda, İsviçre, Yeni Zelanda, Yugoslavya'da tabiileşmiş. Türkiye'de tabiileşmiş bir türdür.

4- I. spuria L., Sp. Pl. 1: 39 (1753). / **Yayla süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012).

Tip örneği: Herb. Linn. no: 61.17 (lekt.: LINN[veb!]) “<<http://linnean-online.org/815/>> er. tar.: 25 vii 2021”). **Epitip:** Herb. Linn. IDC no. 17.5 ex Herb. Montinii (S-LINN). Lektotip ve epitip Altınordu ve Crespo tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 268(4): 299 (2016).

Sin.: *Chamaeiris spuria* (L.) Medik., Hist. & Commentat. Acad. Elect. Sci. Theod.-Palat. 6: 418 (1790).

Xiphion spurium (L.) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297 (1863).

Limniris spuria (L.) Fuss, Fl. Transsilv.: 637 (1866).

Xyridion spurium (L.) Fourr., Ann. Soc. Linn. Lyon, n.s., 17: 163 (1869).

Alttür teşhis anahtarı:

- 1- Çiçekler eflâton ilâ mor; çiçek dış segmentleri kemansı (D. Anadolu) a- subsp. **musulmanica** / **yayla süseni**
1- Çiçekler beyaz ilâ sarı; çiçek dış segmentleri kaşıkı (Ege, İç Anadolu ve Akdeniz)
2- Çiçekler, dudaktaki sarı yama hariç beyaz b- subsp. **ochroleuca** / **ankara süseni**
2- Çiçekler sarı
3- Dış segmentlerin dudağı genellikle kabzadan kısa; çiçekler limon sarısı b- subsp. **ochroleuca** / **ankara süseni**
3- Dış segmentlerin dudağı genellikle kabzadan uzun; çiçekler yumurta sarısı c- subsp. **xanthosporia** / **sarı süsen**
a- subsp. **musulmanica** (Fomin) Takht., Fl. Erevana, ed. 2: 330 (1972). / **Yayla süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012).
Şekil 4.

Tip örneği: [Azerbaycan, Nahcivan] Elisabethpol (Gence Bölgesi), distr. Areschensis prope Nametabad-nour; in provincia Erivan, distr. Nachiczewan in salsis humidis prope stationem Davalu, 17 v 1908, Woronow & Schelkovnikov (lekt.: TBI!; izolekto.: LE 01009783!, 01009784! ve 01009785!). Fedtschenko tarafından şu eserde belirlenmiştir: Komarov, V.L. (ed.). Flora SSSR [Flora of the USSR] 4: 527 (1935) [Ruşça].

Sin.: *I. musulmanica* Fomin, Vestn. Tiflissk. Bot. Sada 14: 46 (1909).

I. daenensis Kotschy ex Baker, J. Linn. Soc., Bot. 16: 140 (1877).

I. spuria var. *daenensis* (Kotschy ex Baker) Baker, Handb. Irid.: 15 (1892).

Xyridion musulmanicum (Fomin) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 90: 58 (2005).

Şekil 4- *Iris spuria* L. subsp. *musulmanica* (Fomin) Takht. / **yayla süseni**, AG16898 (Foto. A. Güner).

Çiçeklenme: Mayıs-Temmuz.

Habitat: Islak çayırliklar, su kenarı, sulak alanlar, bataklıklar, nemli yerler, tuzlu bataklıklar, sazlıklar; 800-2800 m.

O. Kızılırmak Bölümü; D. Anadolu Bölgesi.

Ağrı: Ağrı-Eleşkirt arası, 11. km, 1600 m, 1 vii 1980, T. Baytop n.y. (ISTE 45311!; K!).

Ağrı: Ağrı, 1650 m, 20 vi 1971, D.M.Brown 558 (E 00333155!).

Ağrı: Ağrı'nın 5 km batısı, 29 vi 1967, J.G.Ross n.y. (E 00333141!).

Ağrı: Ağrı'nın hemen batısı, çayırılık, 1650 m, 21 viii 1972, I. Kukkonen 8037 (E 00333146! meyveli)

Bitlis: Adilcevaz, Sirte Yaylası, yüksek dağ çayırığı, su kenarı, yakl. 2100 m, 21 vi 1987, Ö. Seçmen 4157b (EGE 18636!).

Erzincan: Çayırılı-Tercan arası, Çayırılı'nın 4 km doğusu, 1560 m, 27 vi 1992, M. Nydegger 46496 (P 06836052!).

Erzincan: Çayırılı, Başköy, bozkır, 39°52'55"K—039°46'01"D, 2029 m, 7 viii 2004, A. Kandemir 6737 (ISTE 91141! meyveli).

Erzincan?: Doğubayazıt-Erzincan arası muhtelif yerlerde, 1220 m, sulak alanlar, 17 vi 1977, J.S. Ingham 191 (K!).

Erzincan: Ekşisu bataklığı, 28 v 2005, N. ve E. Özhatay, N. Çelik, A. Akpulat n.y. (ISTE 87999!).

Erzincan: Erzincan-Erzurum yolu, 81. km, 9 vi 1970, K. Karamanoğlu, M. Güley, M. ve N. Tanker, M. Koyuncu n.y. (AEF 3102!).

Erzincan: Erzincan'ın 70 km doğusu, 1400 m, 26 vi 1969, J.S. Andersen ve I.C. Petersen 39 (E 00333158!).

Erzincan: Erzincan'ın 70 km doğusu, nehir kenarı, 1400 m, 26 vi 1969, Danish Botanical Trans-Asia Expedition II, 1969, No: 39 (K!).

Erzincan: Erzincan'ın 86 km doğusu, Çayırılı'nın 4 km doğusu, 25 vi 1978, E. Pasche 78/17 (E 00332778!).

Erzincan: Erzincan-Tercan arası, Kargın çevresi, taban arazi, 1380 m, çiçekler mavi, 16 vi 2020, A. Güner 16896, M. Öztekin ve F.I. Güner (NGBB 010280!).

Erzincan: Erzincan-Tercan arası, Kargın çevresi, taban arazi, 1380 m, çiçekler beyaz, 16 vi 2020, A. Güner 16897, M. Öztekin ve F.I. Güner (NGBB 010277!).

Erzincan: Erzincan-Tercan arası, Kargın çevresi, taban arazi, 1380 m, çiçekler açık mavi, 16 vi 2020, A. Güner 16898, M. Öztekin ve F.I. Güner (NGBB 010279!).

Erzincan: Kemah, Eriç-Tuztaşı arası, nemli yer, 800 m, 28 v 1998, A.A. Dönmez 6164 (HUB!).

Erzincan: Mercan'dan Altunkent'e 3 km kala, 1379 m, 39°41,020'K—040°13,015'D, 24 vi 2005, A.A. Dönmez 12372, I. Al-Shehbaz ve M. Menke (E 00210883!, HUB!).

Erzincan: Tercan, ıslak çayırılık, 12 vi 1991, S.M.Saufferer n.y. (E 00333157!).

Erzincan: Tercan, Mercan Köyü, çayırılık, 1200 m, 28 vii 1993, B. Yıldız 11163 ve E. Aktoklu (ISTE 110550!).

Erzincan: Tercan, Tercan'ın 11 km güneybatısı, 1450 m, 6 vii 1955, A. Huber-Morath 13969 (G!).

Erzincan: Tercan'ın 13 km batısı, 1330 m, 26 vii 1951, A. Huber-Morath 11673 (G!; HUB!).

Erzincan: Tercan'ın güneybatısı, yakl. 1450 m, 8 vi 1957, P.H. Davis 29310 ve I.C. Hedge (ANK!; E 00333061; K!).

Erzurum: Erzurum, 1837, M. Aucher-Eloy 2133 (P 01840935!).

Erzurum: Erzurum, 1854, Calvert 622 (G-BOIS-G 00774814!).

Erzurum: (Horasan?) Eleşkirt'in 50 km kuzeybatısı, aşınmış kıyılar, yakl. 2200 m, 4 vii 1981, Mertens ve Pasche 81/52 (K!).

Erzurum: Erzurum, Güzelova Köyü, Çorak çevresi, çayırılık, yakl. 1750 m, 26 vi 1977, A. Güner 1569 (HUB!; K!).

Erzurum: Erzurum, t.y., M. Zorab 498 (K!).

Erzurum: Erzurum, t.y., M. Zorab 502 (K!).

Erzurum: Erzurum, t.y., M. Zorab 571 (K!).

Erzurum: Erzurum'un batısındaki bataklık, tuzlu topraklar üzerinde, yakl. 1800 m, 17 vii 1958, H. Birand 10927 (ANK!).

Erzurum: Erzurum Ovası, Çayırtepe-Kösemeçmet, ovadaki su birikintileri çevresi, yakl. 1800 m, 4 vii 1995, A.J. Byfield 1821 (ISTE 69172!).

Erzurum: Palandöken (Techdagh), vii 1853, H. du Pavillon n.y. (G!).

Hakkâri: Bağışlı'nın 10-15 km kuzeyi, 1950 m, 7 vi 1985, P.S. Wagener 8D (G!).

Hakkâri: Başkale'den Hakkâri'ye 30 km, Zap kıyıları, 1900 m, 10 vi 1966, P.H.Davis 44672 (E 00333070!; K!).

Hakkâri: Hakkâri'nin 10 km kuzeyi, 1700 m, 7 vi 1986, T. Raus 10968 (B!).

Hakkâri: Hakkâri-Yüksekova arası, T. Baytop n.y., ISTE 36808 (K!).

Hakkâri: Hakkâri-Yüksekova yolu, Yüksekova'ya 10 km kala, çayırılık, 1900 m, 1 vii 1983, M. Koyuncu 6246 ve M. Coşkun (AEF 12385!).

Hakkâri: Hakkâri'den 138 km sonra, pınar kenarı, yakl. 2490 m, 19 vii 1956, H. Birand 492 ve K. Karamanoğlu (ANK!).

Hakkâri: Yüksekova-Hakkâri yolu, 14. km, sulak alan, 1872 m, 37°35'34,1"K—44°09'46,7"D, 14 vii 2015, B. Çingay 5243, F. Karaveliogulları, O. Tek ve A. Akbaba (NGBB 4461!).

Hakkâri: Yüksekova, alüvyon ovası ve bozkır tarla, yakl. 1850 m, 17 vi 1975, A. Güner 1309 (GAZI!; HUB!; K!).

Hakkâri: Yüksekova'dan Başkale'ye, yol kenarı, dere boyu, 20 vi 1975, A. Güner 1365 (HUB!; K!).

Hakkâri: Yüksekova'nın 10 km batısı, ova, 1950 m, 8 ix 1967, Duncan ve Tait 227 (E 00333068!).

Hakkâri: Yüksekova'nın yakl. 8 km KB'si, sazlık alanlar, 1530 m, 2 vii 1973, T. F. Hewer 2168 (K!).

Hakkâri: Yüksekova'nın 9 km batısı, 1750 m, 20 vi 1973, P.S. Wagener 9D (G!).

Hakkâri: Zap Vadisi, Yüksekova yolu, 5 vi 1970, J. Trelawny 1311 (E 00333141!).

İğdir: Aralık, Aras Vadisi, 810 m, 29 v 1966, P.H.Davis 43647 (E 00333072!).

- İğdır: Aralık, Aşağı Çiftlik Köyü, 829 m, 7 vi 2008, E. Altundağ 530, (ISTE 85498!).
- İğdır: Aras Vadisi, İğdır Devlet Üretme Çiftliği'nin 3 km doğusu, tuzlu ovalar, 800 m, 29 v 1966, P.H.Davis 43839 (E 00333071!).
- Kars: Arpaçay, Meydancık Köyü yanı, çoraklık, 1700 m, 18 vii 1984, H. Ocakverdi 2195 (GAZI 13160!).
- Kars: Arpaçay, Meydancık Köyü, çayırılık, yakl. 1700 m, 29 vi 1977, A. Güner 1573 (HUB!; K!).
- Kars: Arpaçay'ın 3 km güneyi, 1980 m, 7 vii 1964, J.M. Watson 335 (K!).
- Kayseri: Develi, Everek'in güneyi, 915 m, 2 vi 185, T. Kotschy, Iter cilicico-kurdicum 1859 (G-BOIS-G 00774777!; K!; P 01840949!, P 01840947!).
- Kayseri: Sultan Sazlığı, Yahyalı, Senirkent Köyü, suyu çekilmiş alan, 1071 m, 3 vi 1993, M. Öztekin 1099 (HUB!).
- Kayseri: Yahyalı-Yeşilhisar arası, sulak alanlar, 17 v 1977, T. Baytop n.y., ISTE 36799 (K!).
- Kayseri: Yeşilhisar, Sultansazlığı, Ovaçiftliği, Yay Gölü, tuzlu topraklar, 1000 m, 19 vi 1995, M. Vural 7302 ve L. Kurt (GAZI!).
- Muş: Malazgirt, vii 1988, A. Atilla n.y. (ISTE 59326!).
- Van Erciş yolu, Göllü Köyü, 19 ix 1974, A. Baytop n.y., ISTE 31018 (K!).
- Van: Başkale'nin 15 km güneydoğusu, sulak çayırlar, yakl. 2000 m, 7 vii 1981, Mertens ve Pasche 81/78 (K!).
- Van: Başkale'nin 6 km güneydoğusu, 2050 m, 23 vii 1974, K.H. Rechinger 49884 (G 375745!).
- Van: Çayırılıklar, vi 1918, Manissadjian 48 (G!).
- Van: Erçek Gölü kıyıları, 1800 m, 8 vi 1991, L. Behçet B1734 (VANF!).
- Van: Gürpınar, Kocgüden ve Tutmaç Köyleri arası, 2000 m, 27 vi 2001, M. Ünal 5342 (VANF 8462!).
- Van: Gürpınar, Zerneke Barajı ve Üçgen Köyü arası, çayırılık, 1700-1800 m, 10 vi 2007, İ. Demir 343 (VANF 14552!).
- Van: Hoşap-Havasor arası, sulak çayırlar, 30 vii 1954, P.H. Davis 23308 ve O. Polunin (ANK!; E 00333062!; K!).
- Van: Hoşap, yakl. 2000 m, 10 viii 1956, T. Baytop n.y., ISTE 4921 (G!).
- Van: Özalp, Akgöl civarları, çayırılık, 2343 m, 14 viii 1994, L. Behçet 4724 (VANF!).
- Van: Özalp, Çakmak Köyü, dere kenarı, 2800 m, 29 vii 1998, F. Özgökçe F8641 (VANF 155619!).
- Van: Özalp, Damlacık Köyü, Halife Deresi, 2200 m, 5 vii 1997, F. Özgökçe 5776 (VANF!).
- Van: Özalp, Kavasü Çayı, Ranutey kuzey, 27 vi 1999, F. Özgökçe F8901 (VANF 155618!).
- Van: Van-Erciş yolu, 25. km, yol kenarı ve çayırılıklar, 1800 m, 16 vi 1997, M. Koyuncu 11846 ve N. Demirkuş 5276 (AEF 24878!).
- Van: Van'ın 45 km GD'su, 13 vi 1970, AS130670-0201, A. Sencer (IZ!).
- Van: Hakkâri'nin 160 km kuzeydoğusu, nehrin sol kıyısı, yakl. 1900 m, 6 vii 1981, Mertens ve Pasche 81/69 (K!).

İran, Transkafkasya. İran-Turan elementi.

b- Subsp. **ochroleuca** (L.) Dykes, Gen. Iris 63 (1913). / **Ankara süseni**, **aktarma ad** (adı aktarılan: *I. orientalis* Mill., Türk. Bitkileri List., s. 538, 2012). Şekil 5.

Tip örneği: İzmir: Seferihisar, Karakoç Caddesi, Karakoç Kaplıcaları yolu, yol kenarı sulak arazi ve sulama kanalı yanları, 4 m. [Seferihisar District, on the road to Karakoc hot-springs, along roadside wetlands and irrigation channels, alt. 4 m], 38°04'13"N—026°54'31"E, [fl.], 30 iv 2020, H. Yıldırım 8237 (neo.: NGBB 009656!). Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 512 (3): 207 (2021).

Sin.: *I. ochroleuca* L., Mant. Pl., Alt.: 175 (1771).

I. orientalis Mill., Gard. Dict. ed. 8, n. 9 (1768)!

I. spuria var. *ochroleuca* (L.) Sims, Bot. Mag. 28: t. 1131 (1808).

I. monnieri Redouté, Liliac. 4: t. 236 (1808)!

Xiphion ochroleucum (L.) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297 (1863), [yasad. ad / *nom. illeg.*].

X. monnieri (Redouté) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297 (1863).

Xyridion ochroleucum (L.) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 500 (1872).

X. monnieri (Redouté) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 500 (1872).

Iris gigantea Carrière, Rev. Hort. 47: 356 (1875).

I. spuria subsp. *monnieri* (Redouté) Dykes, Gen. Iris: 64 (1913).

I. albida Davidov, Trav. Soc. Bulg. Sci. Nat. 8: 117 (1915).

I. longipedicellata Czechtz, Acta Soc. Bot. Poloniae 9: 44 (1932).

Xyridion orientalis (Mill.) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 90: 58 (2005).

Chamaeiris orientalis (Mill.) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 67 (2011).

C. longipedicellata (Czechtz) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 67 (2011).

C. monnieri (Redouté) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 67 (2011).

2n = 40.

Çiçeklenme: Nisan-Haziran.

Habitat: Bataklık, kuru ve tuzlu bataklıklar, nemli çayırlar, göl ve akarsu kenarı, hendekler, kireçtaşı ve metamorfik araziler; 20-1700 m.

Çatalca-Kocaeli ve G. Marmara Bölümleri; B. ve O. Karadeniz Bölümleri; Ege Bölgesi; İç Anadolu Bölgesi; Akdeniz Bölgesi; O. Fırat Bölümü.

Türkiye: Anadolu (Asia minor), 1858, Tchihatchef 246 (G-BOIS: G 00774813!).

Adıyaman: Kahramanmaraş-Adıyaman arası, Gölbaşı'na 10 km kala, çiçek beyaz, 950 m, 30 v 1978, A. Baytop, E. Tuzlacı ve K. Alpınar n.y. (ISTE 40093!).

Afyonkarahisar: Afyon-Burdur, Afyonkarahisar'ın 28 km güneybatısı, 1010 m, 14 vi 1981, M. Nydegger 16169 (G!).

Afyonkarahisar: Akşehir-Afyonkarahisar arası, Yeniköy mevki, Akşehir Gölü ılerisi, bataklık, 915 m, 38°37'04,8"K—032°11'31,5"D, 16 iv 2016, B.

Çingay 6924, S. Çelik, C. Aytuğ, Ş. Yıldız (NGBB!).

Afyonkarahisar: Bolvadin-Çay arası, bataklıklarda, 19 v 1977, S. Başaran. n.y. (AEF 5932!).

Afyonkarahisar: Çardak ve Dazkırı arası, Acıgöl'ün kuzeyi, 05 vi 1971, C.R. Fraser-Jenkins 2649 (BM!).

Afyonkarahisar: Denizli-Dazkırı yolu, Acıgöl sahili, 900 m, 7 vi 1973, A. Baytop ve E. Tuzlacı n.y. (ISTE 25445!).

Afyonkarahisar: Kütahya yolu, 10. km, nemli çayır, 1050 m, 6 vi 1973, A. Baytop ve E. Tuzlacı n.y. (ISTE 25424!).

Afyonkarahisar: Sandıklı-Afyonkarahisar arası, 11 vi 1972, T. Baytop n.y. (ISTE 22378!).

Afyonkarahisar: Sandıklı-Afyonkarahisar arası, 50. km, nemli yerler, 7 vi 1973, A. Baytop ve E. Tuzlacı n.y. (ISTE 25433!).

Aksaray: Bataklık, 22 vi 1953, toplayıcı yok (AEF!).

Aksaray: Aksaray-Ankara yolu, 1. km, 1200 m, 9 vi 1969, C. Simon 69-665 (G!).

Amasya: Amasya, t.y., Manissadjian 157 (B!).

Amasya: Amasya'nın kuzeyi, 30 v 1974, D. ve U. Rückbrodt n.y. (E 00333120!).

Amasya: Merzifon, 6 vi 1891, J.J. Manissadjian 157 (K!).

Amasya: Suluova, 1907, J.J. Manissadjian n.y. (G!).

Amasya: Suluova, Uzunoba Köyü, bataklık, 420 m, 24 vi 1978, K. Alpınar (ISTE 39867!).

Amasya: Tersakan Vadisi, Boğazköy'den 3 km, 13 vi 1955, R.Çetik n.y. (E 00332786!).

Amasya: Yeşilirmak civarı, 360 m, 20 v 1890, J. Bornmüller 1890: 2552 (B! iki örnek).

Ankara: Ankara çevresi, Dikmen, kalkerli arazi, 1834, Wiedemann n.y. (LE(a)!).

Ankara: Ankara-Amasya arası, Elmadağ (Kırıkkale çevresi), 13 vi 1956, H. de Lesse 7220 (P 01840941!).

Ankara: Ayaşbeli, Akkayatepe'nin güneydoğusu, 1200 m, sulak yerler, 27 vi 1986, M. Vural 4196 (GAZI 32190!).

Ankara: Beynam Ormanı, 28 vi 1948, H. Bağda n.y. (ANK 1429!).

Ankara: Beynam Ormanı, 28 vi 1969, Y. Akman 5004 (ANK!).

Ankara: Beynam Ormanı, 8 vi 1969, Y. Akman 8291 (ANK!).

Ankara: Beynam Ormanı, sulak derede, 10 vi 1954, K. Karamanoğlu n.y. (ANK 1428!).

Ankara: Elmadağ-Kırıkkale arası, Kılıçlar Köyü, 1 vi 1969, A. ve T. Baytop n.y., ISTE 15214 (E 00332730!).

Ankara: Elmadağ, Irmak İstasyonu çevresi, kuru bataklık, metamorfik arazi, yakl. 750 m, 4 vii 1975, A. Güner 1367, H. Peşmen ve S. Erik (HUB!).

Ankara: Elmadağ, Irmak İstasyonu yakını, bataklıklar, yakl. 750 m, 4 vii 1975, A. Güner 1412 (HUB!; K!).

Ankara: Elmadağ, Kılıçlar Köyü çayırı, 4 vi 1977, M. Tanker ve ark. n.y. (AEF 6267!).

Ankara: Elmadağ, Kılıçlar Köyü çayırı, t.y., K. Karamanoğlu n.y. (AEF 526!).

Ankara: Feruz-Bayat arası, nemli çayırlar, 9 vi 1975, Y. Akman 6647 (ANK!).

Ankara: Gölbaşı, Eymir Gölü, 25 vi 1932, W. Kotte (ANK 1435!).

Ankara: Kalecik-Çankırı arası, Çandır çevresi, 860 m, 5 vi 1993, M. Nydegger 47396 (G 467038!).

Ankara: Kalecik'in 14 km kuzeyi, 800 m, 19 vi 1955, H. Simon n.y. (G!).

Şekil 5- *Iris spuria* L. subsp. *ochroleuca* (L.) Dykes
/ ankara süseni, HY4240 (Foto. H. Yıldırım).

Ankara: Kambur Çiftlik, 2 vi 1907, F.E.C. 205 (G!).

Ankara: Memla (Ankara'nın kuzeyi) E.K. Balls B2045a ve W.B. Gourley (K!).

Antalya: Adalya, v 1894, Boissieu n.y. (P 01840502!).

Antalya: Alanya, Dikmetaş Köyü'ne anayoldan 3 km, 1218 m, 15 vi 2006, 36°35,970'D—032°25,847'D, A.A. Dönmez 13676, B. Mutlu ve T. Ağar (HUB!).

Antalya: Antalya'nın 18 km doğusu, Serik, 50 m, 13 v 1956, A. Huber-Morath 13966 (HUB!).

Antalya: Kemer, 6 vi 1974, H. Ern 159 (E 00333148!).

Antalya: Pınarbaşı, Antalya'ya 30 km, yakl. 250 m, t.y., H. Birand 18 (ANK!).

Antalya: Serik ve Karanlık sokak arası, 150 m, 10 v 1936, T.A. Tengwall 620 (K!).

Aydın: Söke, 20 v 1967, T. Baytop n.y. (ISTE 11119!).

Aydın: Yenihisar, Milet, 5 v 1996, J. Zele (Herbar Jagel) n.y. (B 10 0420458!).

Balıkesir: Bandırma'ya 30 km, bataklık, 20 v 1976, Y. Akman 9270 ve P.Quézel (ANK!).

Balıkesir: Edremit, 22 v 1963, C. Regel n.y. (EGE 760!).

Bolu: Yedigöller'e 1 km, 1465 m, 40°54'13,01"K—031°40'40,1"D, 15 viii 2016, B. Çingay 7000 (NGBB 7399!).

Bolu?: Sülüklü, 15 vii 1900, P. Sintenis 895 (G!).

Bursa: Bursa-Mustafakemalpaşa arası, Bursa'dan 10 km, 17 v 1962, P.H. Davis 34768 ve T.R. Dudley (E 00332727!; K!).

Bursa: İznik Gölü sahili, 30 v 1954, A. ve T. Baytop n.y. (HUB!; ISTE 2594!).

Bursa: Uluabat-Apolyont arası, 40 m, 28 v 1977, A. Baytop n.y. (ISTE 36916!).

Bursa: Yenişehir, (Bithynia: prope Yenischeher), 200 m, 6 vi 1899, J. Bornmüller 1899: 6575 (B!).

Çankırı: Çandır, 4 vii 1954, P.H.Davis 21440 (ANK!; BM!; E 00333105!; K!).

Çankırı: Şabanözü ile Gümerdiğin arası, Kavakçayır mevki, ıslak çayırlar, yakl. 1000 m, 13 vi 1977, A. Güner 1565 (HUB!; K!).

Çorum: İskilip, Çorum'dan İskilip'e 40 km, tuzlu bataklıklar, 600 m, 29 v 1965, M.J.E. Coode ve B.M.G. Jones 1722 (E 00332728!; K!).

Şekil 6- *Iris spuria* L. subsp. *xanthospuria* (B.Mathew & T.Baytop) Güner / sarı süsen, AG14597 (Foto. A. Güner).

- Denizli: Babadağ, Karacasu-Dandalaz Çayı kenarı, 100 m, 17 v 1997, S. Oluk 2276 (EGE 34420!).
- Eskişehir: Eskişehir, 07 vi 1935, Gassner 101 (ANK!).
- Eskişehir: Hamidiye, 3 vii 1945, H. Bağda 1024 (ANK!; ISTE!).
- Eskişehir: Türkmen Dağı, Yörük Kırka, yakl. 800 m, 19 vi 1976, T. Ekim 2884 (ANK!; ISTE 48173!).
- Eskişehir: Yörükçürka Köyü, sulu çayır, 800 m, t.y., T. Ekim n.y. (HUB!).
- Isparta: Davraz Dağı, viii 1893, E. Whittall 210 (K!).
- Isparta: Eğirdir-Kovada Gölü yolu, yol kenarı, 17 vi 1971, T. Gözler (ISTE 20456!).
- Isparta: Eğirdir, Kovada Santral kenarı (kanal), 20 vi 1963, C. Regel n.y. (EGE 753!).
- İstanbul: Anadolu, Kadıköy çevresi, 1834, Wiedemann n.y. (LE (b)!).
- İstanbul: Belgrad Ormanı, Topuzlu Bend çevresi, 13 v 1958, F. Yaltırık n.y. (E 00333069!).
- İstanbul: Küçüksu, 11 vi 1906, G. & B. Post 835 (G!).
- İstanbul?: Anadolu, Wiedemann n.y. (G-BOIS-G 00774786!).
- İstanbul?: Kabou Çiftlik???, 2 vi 1907, B.V.D.Post 205 (E 00332731!).
- İzmir: Bornova, 18 v 1967, T. Baytop n.y. (E 00332729!; ISTE 11115!).
- İzmir: Gümüldür, deniz kenarı bataklık, 26 v 1964, C. Regel n.y. (EGE 2408!).
- İzmir: İzmir (ççek 2/vi; myv 6/viii), B. Balansa, Pl. D'Orient, 1854 (BM!; G-BOIS-G 00774782!; K!; LE!; P 01840505!).
- İzmir: İzmir ovası, vi 1842, E. Boissier n.y. (G!).
- İzmir: Mersinli civarı, vi 1932, O. Schwarz 808 (B!).
- İzmir: Seferihisar, Terkos civarı, yakl. 50 m, 16 v 1986, Y. Gemici 3131 ve G. Görk (EGE 28906!).
- İzmir: Selçuk-Efes Harabeleri, 11 v 1971, M. Koyuncu 1550 (AEF!).
- İzmir: Selçuk-Kuşadası arası, 22 vi 1977, T. Baytop, H.J. Leep ve N. Sütlüpınar n.y. (ISTE 36662!).
- İzmir: Selçuk, tuzlu topraklarda, yakl. 20 m, 16 viii 1963, K. Karamanoğlu n.y. (AEF 1339! meyveli).
- İzmir: Torbalı, 7 v 1961, N. Zeybek n.y. (EGE 752!).
- İzmir: Torbalı, Arapçı Köyü, 7 v 1961, T. Baytop n.y. (ISTE 6510!).
- İzmir: Torbalı, Arapçı Köyü, bataklık, 15 v 1963, E. Leblebici n.y. (EGE 761!).
- İzmir: Klaros-Ahmetbeyli, vi 1965, C. Regel n.y. (EGE 783!).
- Kahramanmaraş: Göksun-Elbistan, 1400 m, 15 vi 1960, J.D.A. Stainton ve D.M. Henderson 5576 (E 00333065!; K!).
- Kahramanmaraş: Göksun, Çardak-Korkmaz Köyü arası, çayırliklar, 1300 m, 19 vi 1981, B. Yıldız 2959 (HUB!).
- (Kastamonu?): Paflagonya'nın güneyi (Paphlagonia australis), 800 m, 15 vi 1929, J. Bornmüller 14652 (B!).
- Kayseri: Bünyan, Kermelik Köyü, Tuzla Gölü güneybatısı, yakl. 1150 m, 31 vii 1986, E. Leblebici 6727 ve Ö. Seçmen (EGE 40385!).
- Kayseri: Kayseri düzlükleri, Kültepe, 1894, Barbey n.y. (G!).
- Kayseri: Kayseri, Keykubat bataklıkları, 1894, P.G. Césarée n.y. (G!).
- Kayseri: Kayseri, Keykubat Dağı'nın kuzey yamacı, sulak alanlar, yakl. 1030 m, 08 vi 1977, A. Güner 1562 (GAZI 32194!; HUB!; K!).
- Kırıkkale: Elmadağ'ın arka yamacı, 13 vi 1956, M. Tanker (ISTE 4486!).
- Kırıkkale: Irmak, Kılıçlar Köyü, Aşağıçayır mevkii, 700 m, 27 v 1978, G. Dökmeci (ISTE 39553!).
- Kırıkkale: Kırıkkale-Elmadağ arası, 22. km, (çayır süseni), 01 vi 1975, T. Baytop n.y. (ISTE 31845!).
- Kırşehir: Mucur, Seyfe Köyü, bataklık, 1100 m, 04 vii 1997, M. Vural 7864 (GAZI 32205!).
- Kırşehir: Mucur, Seyfe Köyü, Seyfe Gölü güneybatısı, 1100 m, 31 vii 1986, E. Leblebici 6667 ve Ö. Seçmen (EGE 40383!).
- Konya: Beyşehir, Yeşildağ, Bayındırtepe mevkii, su kenarı, 1200 m, 18 vi 1982, M. Serin 378, KNYA 7193 (NGBB 8286!).
- Konya: Sultan Dağları, Cankurtaran üstleri, Vanvander havzası, 1650 m, 28 ix 1976, G. Dökmeci n.y. (ISTE 36072!).
- Konya: Sultan Dağları, Tekke üstleri, Bozkaletepe, 1700 m, 29 ix 1976, G. Dökmeci n.y. (ISTE 36032!).
- Mersin: Tarsus, Egemen Köyü, set kenarından, 26 vi 1935, t.n.y. (ANK 1423!).
- Muğla: Bodrum, Kurudere Köyü yolu, 24 iv 2001, T. Kipmen ve F. Ertuğ, BOYBAM 654 (NGBB 1156!).
- Muğla: Bodrum, Yalıkavak içi, sulak alan, yol kenarı, 25 iv 2001, F. Ertuğ, BOYBAM 595, (NGBB 1155!).
- Muğla: Bodrum-Milâs, Milâs'ın 20 km batısı, 40 m, 04 v 1986, M. Nydegger 41611 (G!).
- Muğla: Milâs-Bodrum arası, Milâs'ı 20 km geçince, 21 v 1970, N. Tanker, E. Sayron, E. Demir ve T. Avcıgil, n.y. (AEF 3028b!).
- Muğla: Ortaklar Aydın yolu, Erbeyli, hendek içi, 05 v 1983, A. ve T. Baytop n.y., ISTE 50237 (HUB!).
- Niğde: Niğde Ovası, viii 1893, Whittall 154 (K!).
- Niğde: Ulukışla-Aksaray arası, Aksaray'a 80 km, tulu bozkır, 1000 m, 15 v 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36790!).
- Niğde: Ulukışla-Aksaray arası, 26. km, nemli düzlük, 1100 m, 26 v 1978, A. Baytop, E. Tuzlacı ve K. Alpınar n.y. (ISTE 39897!; K!).
- Sakarya: Hendek, Sapanca-Bolu arası, 1834, Wiedemann n.y. (LE(c)!).
- Samsun: Bafra, Karaboğaz Gölü doğusu, d.s., 13 viii 1985, E. Leblebici 6291 ve Ö. Seçmen, (EGE 40386!).
- Samsun: Bafra, Karaboğaz Gölü doğusu, deniz seviyesi, E. Leblebici 6291 ve Ö. Seçmen (EGE 40386!).
- Samsun: Lâdik, Hamit Köyü, rutubetli yerlerde, yakl. 800 m, 17 viii 1963, K. Karamanoğlu n.y. (AEF 1258!).
- Tokat: Erbaa-Taşova arası, 300 m, 29 v 1965, B. Mathew ve A.J. Tomlinson (M ve T 4387) (K!).

Tokat: Söngüt Köyü, 600 m, çayırılık, 1 vi 1996, N. Adıgüzel 2520 (GAZI!).

Uşak: Banaz-Hocalar arası, Banaz'dan 6 km sonra, yakl. 930 m, 11 vi 1975, R. Çetık 2381 (ANK!).

Yozgat: Çekerek, İshaklı, çayır, sulak yerler, yakl. 1100 m, 17 vi 1980, R. İlarlan 1124 (ANK!).

Yozgat: Sorgun-Çekerek, Çekerek'in 3 km güneyi, 850 m, 26 vi 1987, M. Nydegger 42951 (B 10 1033595!).

Yozgat: Yozgat, 14 vi 1962, İter Leydenense 1959 (K!).

Yunanistan'da tabii; A.B.D., Arjantin ve İtalya'da tabiileşmiş. D. Akdeniz elementi.

c- Subsp. **xanthosporia** (B.Mathew & T.Baytop) Güner, **yeni düz. ve st. / comb. et stat. nova. / Sarı süsen**, Türk. Bitkileri List., s. 540 (2012). Şekil 6.

Tip örneği: (Türkiye) C2 Muğla: between Muğla and Köyceğiz, 7 km from Köyceğiz, (Muğla-Köyceğiz arası, Köyceğiz'e 7 km, yol kenarı, hendek içi), 40 m, 26 iv 1977, T. Baytop n.y. (holo.: K 000464960! ve 000464961!; izo.: HUB!; ISTE 36675!). Sin.: *I. xanthosporia* B.Mathew & T.Baytop, Garden (London 1975+) 107: 446 (1982)!

Xyridion xanthosporium (B.Mathew & T.Baytop) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 90(1): 58 (2005).

Chamaeiris xanthosporia (B.Mathew & T.Baytop) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 69 (2011).

Çiçeklenme: (Mart-)Nisan-Haziran.

Habitat: Bataklıklar, tuzcul bataklıklar, nehir kenarı, sulak yerler, kofa çayırılığı, günlük ormanı; 2-100 m.

Asıl Ege Bölümü; Akdeniz Bölgesi.

Adana: Karataş, Adalı Köyü güneyi, Ceyhan Nehri kenarı, tuzcul kuru bataklıklar, 36°36'22,3"K—035°35'16,9"D, 5 m, 07 v 2016, A. Güner 16569, H. Çakan ve S. Kavak (NGBB 7407!).

Adana: Misis-Kozan (Sis) arası, 03 vii 1906, B.V.D.Post 418 (G!).

Adana: Misis, W. Siehe n.y. (BM!; E 00332931!; LE!).

Adana: Yumurtaalık, Yeşilbaş mevkii, Ceyhan Nehri kıyılarındaki nemli alanlar, 2 m, 02 v 2001, H. Çakan 4706 (Çukurova!).

Hatay: Kırıkhan ile Hamam arası, dere kenarı, 12 v 1977, T. Baytop n.y., ISTE 36715 (K!).

Muğla: Dalaman, bataklıklar, büyük öbekler, 26 vii 1947, P.H.Davis 13573 (E 00333063!; K!).

Muğla: Gökova-Köyceğiz arası, Döğüşbeleni Köyü çevresi, sulak yerler, 100 m, 1 v 1982, M. Koyuncu 5127 ve T. Ekim (AEF 18285!).

Muğla: Kızılyaka Köyü, günlük ormanı, 17 v 1989, Y. Akman 15093, (ANK!).

Muğla: Köyceğiz-Fethiye arası, Köyceğiz'den 26 km, 20 m, kofa çayırılığı, 28 v 1988, S. Zmartzy & S. Atkins 134A (K!).

Muğla: Köyceğiz, 15 m, bataklık, 19 v 1991, A. Güner 9068B, M. Vural ve H. Şağban (HUB!).

Muğla: Köyceğiz, 21 v 1967, T. Baytop n.y. (E 00332726!; ISTE 11135!).

Muğla: Köyceğiz, rizom, R. Esener n.y., (NGBB 6838! yetiştirilmiş, 21 v 2018).

Muğla: Köyceğiz, Hamitköy çevresi, Zaferler Köyü yol ayrımı, kuru bataklık, yol kenarları, 36°57'20,3"K—28°38'54,1"D, 26 iv 2008, A. Güner 14597, M. Johnson, M. Tekşen, Z. Aytaç, M. Öztekin ve M. Akbalık (DUOF 0003050!; GAZI; NGBB 2223! ve 002224!).

Muğla: Köyceğiz, Kavakarası Köyü, günlük ormanı, 30 iv 1958, H. Kayacık ve F. Yaltırık n.y. (E 00333078!).

Muğla: Köyceğiz, Tepearası Köyü, metamorfik arazi, 18 v 1991, A. Güner 9060, M. Vural ve H. Şağban (GAZI 39842!).

Muğla: Köyceğiz, Toparlar Köyü çevresi, 50 m, günlük ormanı, bataklık, 18 iii 1991, A. Güner 8236, M. Vural, H. Duman, H. Şağban (HUB!).

Muğla: Ortaca, Güzel yurt-Sangerme arası, 2. km, su kenarı, 6 m, 36°44'36,2"K—28°43'47,0"D, 13 v 2017, M. Armağan 7382 (NGBB 8505!).

Endemik. D. Akdeniz elementi. Antalya'dan toplanmış olan bir örnek (Antalya: Kemer, denize yakın çayırlar, [çiçekler altın sarısı], 6 vi 1974, H. Ern. n.y. [B!]) arazide gözlenip not edilmiş çiçek rengine göre bu alttüre aittir; ancak dış segmentlerin dudak uzunluğu, subsp. *ochroleuca*'yı (ankara süseni) işaret etmektedir. Taze örneğe ihtiyaç vardır.

Tür için tartışma: Burada *Iris spuria* L.'nın (yayla süseni) alttürleri olarak düzenlenen bu taksonlar kimi botanikçilerce tür düzeyinde kabul edilmektedir (Mathew, 1981; Mathew, 1984; BIS, 1997). Hatta *Iris monnieri* Redouté de daima — durumu çözümlenemediğinden— tür düzeyinde değerlendirilmiştir. Beyanmesine göre *Iris monnieri* Paris'te bir bahçe'den betimlenmiş olup, kökeni Rodos Adası olarak belirtilmiştir. Bu tür uzun yıllar *Iris spuria* subsp. *xanthosporia* (sarı süsen) ile karıştırılmıştır. Ayrıca *Siehe*'nin Kilikya Ovaları Misis ve Mersin yakınında *Iris monnieri*'nin varlığı iddiası da (Dykes, 1913) bu sebeptir. Beyanmesindeki illüstrasyonun da gösterdiği gibi *Iris monnieri*'nin çiçekleri limon sarısıdır; buna karşılık subsp. *xanthosporia*'nın (sarı süsen) çiçekleri yumurta sarısıdır ki bu özellik herbaryum örneklerinde kolayca gözlenip ayırtedilemez; çoğu kez karıştırılabilir. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi'nde yetiştirilen *Iris spuria* subsp. *ochroleuca* örneklerinden (ankara süseni) bazıları beyaz yerine şaşırtıcı şekilde limon sarısı çiçekler vermiştir. Aynı durum, önceleri Bodrum civarından (BOYBAM 595 ve 654), geçen yıl da Milâs civarından toplanan, normal beyaz çiçekli bireylerle karışık böyle limon sarısı çiçekli örneklerde

gözlenmiş ve bu gözlem *Iris monnierii*'nin, *Iris spuria* subsp. *ochroleuca*'nın (ankara süseni) bir renk varyasyonu olduğunu göstermiştir (Boltenkov ve Güner, 2021).

5- I. sintenisii Janka, Természetrzaji Füz. 1: 244 (1877). / **Çatal süsen**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012).

Sintipler: [Bulgaristan] Thracia borealis supra Slivno (Trakya'nın kuzeyinde Sliven'in üstü), Frivaldsky; [Romanya] in Bulgariae orientalis districtu Dobradscha (Bulgaristan'ın doğusunda Dobruca İlçesi), [1874], Sintenis (LD 1213150 [veb!] "<<https://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.ld1213150>> er. tar.: 21 iii 2020").

Sin.: *I. graminea* subsp. *sintenisii* (Janka) K.Richt., Pl. Eur. 1: 256 (1890).

I. graminea var. *sintenisii* (Janka) K.Richt., Pl. Eur. 1: 256 (1890).

I. urumovii Velen., Oesterr. Bot. Z. 52: 155 (1902).

Xyridion sintenisii (Janka) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 90(1): 58 (2005).

Chamaeiris sintenisii (Janka) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 66 (2011).

C. urumovii (Velen.) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 66 (2011).

subsp. **sintenisii**. / **Çatal süsen**. Şekil 7

2n = 16.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Çam, meşe ve gürgen ormanları, açıklığı ve kenarları, çayırıklar, çayırık yamaçlar, kireçtaşı kayalıklar; 0-1400 m. Istranca, Çatalca-Kocaeli ve Ergene Bölgeleri; B. Karadeniz Bölümü.

Bartın: Ulus, Aliçlı, Kemeri Mağarası yolu üzeri, kayalık alan, 650-805 m, 41°42' 29"K—032°48'12"D, 11 v 2014, B. Tunçkol 3199 (DUOF 0007139[veb!]).

Bartın: Ulus, Uluyayla, Orman Otelı arkası, Kalkanlı, göknar ormanı açıklığı, 964 m, 41°33, 219'K—032°49,890'D, 3 vi 2001, A.A. Dönmez 9017 (HUB!).

Bolu: Abant Gölü, 1300 m, 6 vi 1977, M. Nydegger 12002 (G!).

Bolu: Abant Gölü, çayırık yamaçlar, 29 vi 1966, F.A.Bisby D49 (E 00333147!).

Bolu: Abant Gölü, kartal yuvası, 1350 m, 2 vi 1987, N. ve E. Özhatay, M. Johnson n.y. (ISTE 57899!).

Bolu: Abant Gölü, kuru kıyılar, konifer ormanı, 1220 m, 16 vi 1974, L.M. Davidson 341 (K!).

Bolu: Abant yol ayrımı, yakl. 1100 m, 06 vi 1982, Y. Akman 13697 (ANK!).

Bolu: Abant, sarıçam ormanı, yakl. 1400 m, 11 vi 1978, Y. Akman 9590 (ANK!).

Bolu: Aladağ İşletme Şefliği, sarıçam meşceresi, güney bakı, 1378 m, 40,62861° K, 31,64555° D, 10 vi 2016, A. Ayteğin 1254, H. Zengin, M. Özcan ve A.S. Değirmenci (DUOF 0007067 [veb!]).

Bolu: Bolu Dağı, orman kenarı, 900 m, 18 vi 1968, E.M. Rix 637 ve ark. (E 00333152!).

Bolu: Bolu ve Gerede, Hamamlı ve Safranbolu, 1835, Wiedemann n.y. (LE!).

Bolu: Bolu-Gerede, Gerede'nin 21 km batısı, Fakılar Geçidi, 1170 m, 02 vii 1984, M. Nydegger 19001 (G!).

Bolu: Bolu-Gerede, Gerede'nin 21 km batısı, Fakılar Geçidi, 1170 m, 06 vii 1983, M. Nydegger 18004 (G!).

Bolu: Bolu, Gököy Yerleşkesi, meşe ve gürgen ormanı açıklıkları. 900-950 m. 1 vi 2017, N. İkinci 4813 (NGBB 1039!).

Bolu: Gerede, Esentepe, çayırık, sarıçam ormanı, 1200 m, 4 vii 1993, A. Yıldız n.y., AEF 18228 (AEF!).

Şekil 7- *Iris sintenisii* Janka subsp. *sintenisii* / **Çatal süsen**, AG14261 (Foto. A. Güner).

- Bolu: Gerede, Esentepe, piknik alanı, sarıçam altı, 1200 m, 04 vii 1993, A. Yıldız (AEF 18228!).
- Bolu: Mengen, Yaylacık Araştırma Ormanı, karışık orman açıklığı, 1280 m, 18 vi 2006, A. Güner 14261, M. Öztekin, Y. Bakış, D. Bayındır ve S. Gül (NGBB 1167!).
- Bolu: Mudurnu-Uluhan arası, yakl. 1400 m, 22 vi 1976, Y. Akman 6276 (ANK!; HUB!).
- Bolu: Mudurnu, Adapazarı-Mudurnu eski yolu, meşe altı, dere kenarı, 401 m, 40° 34'22,6"K—030° 54'07,8"D, 24 v 2009, S.S. Kanoğlu 1568 ve A. Kaya (DUOF 0002340!; NGBB 3406!).
- Bolu: Mudurnu, Sülüklügöl, orman içi, karaçam altı, 1161 m, 40° 31'44,8"K—030° 53'33,6"D, 20 vi 2009, S.S. Kanoğlu 1644 ve A. Kaya (NGBB 3505!).
- Bolu: Mudurnu, Vakıfalan arası, karaçam altı, yakl. 1350 m, 12 vii 1976, Y. Akman 9269 (ANK!).
- Bolu: Yeniçağa (Reşadiye), sarıçam ormanı açıklığı, 1300 m, 14 vi 2008, A. Öztürk n.y. (VANF 163435!).
- Bolu: Yeniçağanın batısı, 3 vi 1974, D. ve U. Rückbrodt n.y. (E 00332756!).
- Düzce: Beçiyörükler, Konuralp Kampüsü, meşelik, 229 m, 40°54'25"K—031°10'39"D, 22 v 2007, M. Bülbül 1230 (DUOF 0005866 [vrb!]).
- Düzce: Şimşirlik-Derdin yol ayrımı arası, yamaç, 496 m, 40°43'38"K—031°14'26"D, 31 v 2012, N. Koçer 2031 (DUOF 0004008 [vrb!]).
- Düzce: Yiğilca, Yiğilca Balköy Bal Üretim Ormanı, yol kenarı, 855 m, 40,94166° K, 31,55833° D, 05 vi 2020, E.A. Yıldırım 1061 (DUOF 0009157 [vrb!]).
- Edirne: Koru Dağları, 250 m, 24 v 1974, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 28442!).
- Edirne: Uzunköprü, Değirmenci Barajı, 22 v 1992, G. Dalgıç n.y. (ISTE 66125!).
- Edirne: Uzunköprü'nün 9 km KKD'su, 200 m, 27 v 1988, F. Speta n.y. (B 10 1144896!).
- İstanbul: Alemdağ, 24 v 1891, Aznavour 2125 (G!).
- İstanbul: Ataşehir, Nezahat Gökyiğit Hatıra Parkı çevresi, 11 v 2002, İ.S. Yüzbaşıoğlu 1074 (NGBB 5479!).
- İstanbul: Belgrad Ormanı, 04 vi 1935, E.K. Balls 2375 (E 00332762!).
- İstanbul: Beykoz, Kirazlı, 100 m, 23 iv 2001, H. Altınözlü 3505 ve 3554 (HUB!).
- İstanbul: Büyükdere, t.y., B.V.D. Post (G!).
- İstanbul: Çamlıca, 24 v 1966, N. Tanker n.y. (ISTE!).
- İstanbul: Çatalca-Saray yolu, Gökçeli Köyü'nden 3 km, 24 v 1974, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 31647!).
- İstanbul: Çatalca, Subaşı, 13 x 1966, A. Baytop, N. Tanker ve A. Ahi n.y. (ISTE 10339! meyveli).
- İstanbul: Halkalı Tren İstasyonu ve derenin güneybatısı, sulak arazi, 18 v 1976, E. Özhatay n.y. (ISTE 35861!).
- İstanbul: Halkalı-Menekşe, 7 vii 1902, Aznavour n.y. (G!).
- İstanbul: Halkalı-İkitelli, 27 v 1932, O. Schwarz 1165 (B!).
- İstanbul: İstanbul çevresi, 22 v 1877, (G-BOIS-G 00774826! ve 00774827!).
- İstanbul: İstanbul, 22 v 1877, toplayan bilinmiyor (G-BOIS-G 00774825!).
- İstanbul: İstanbul, 4 v 1956, C. Regel n.y. (G!).
- İstanbul: Kayışdağı, 24 v 1950, A. Berk n.y. (HUB!; ISTE 3619!).
- İstanbul: Kemerburgaz-Habipler arası, 25. km, 24 v 1976, E. Özhatay n.y. (ISTE 36881!).
- İstanbul: Kilyos, 12 xi 1902, Aznavour n.y. (G! meyveli).
- İstanbul: Kilyos, 7 vi 1896, Aznavour n.y. (G!).
- İstanbul: Kumçukuru, Hadimköy, 5 v 1945, Mete n.y. (G!).
- İstanbul: Maslak, 20 v 1936, H. Guyol n.y. (G!).
- İstanbul: Paşabahçe, Polonezköy, 24 v 1939, B. Post n.y. (G!).
- İstanbul: Soğanlık-Bakkalköy, 26 vi 1898, G.V. Aznavour n.y. (G!).
- İstanbul: Şile, 4 v (yıl yok), Regel n.y. (B!).
- İstanbul: Tarabya ve Kireçburnu, 26 v 1889, Sanderson 2125 (G!).
- İstanbul: İstanbul, tarlalarda, 1834, Wiedemann 93 (LE!). İstanbul: tarlalarda, 1834, Wiedemann 93 (LE!).
- İstanbul: Terkos Gölü, kuzeybatı yamaçlar, 50 m, 7 v 1999, H. Şağban 3187 (HUB!).
- İstanbul: Tuzla, 31 v 1896, G.V. Aznavour n.y. (G!).
- İstanbul: Ümraniye, Alemdağ, 17 v 2000, M. Keskin 2411 (ISTE 29239!).
- İstanbul: Yakacık, Aydos Dağı, 250 m, 19 v 1985, P.S. Wägener n.y. (G!).
- İstanbul: Yassıviran-Terkos arası, 24 v 1972, N. Özhatay ve E. Tuzlacı n.y. (ISTE 21884!).
- Karabük: Eğriova, Keltepe Bölgesi, 350 m, 23 v 1970, İ. Bozakman ve K. Fitz 723 (LE!).
- Karabük: Üçbaşlar Köyü, karaçam topluluğu, yakl. 600 m, 18 vi 1984, M. Demirörs 1500 (ANK!).
- Karabük: Yenice Ormanları, Eğriova yolu üzeri, orman içi açıklık, 1270 m, 41,10916° K, 32,4475° D, 16 vi 2017, A. Ayteğin 1736, N. Aksoy, S. Aslan, B. Tunçkol ve Y. Zorlu (DUOF 0008479[vrb!]).
- Kastamonu: t.y., toplayan bilinmiyor (G-BOIS-G 00774823!).
- Kastamonu: Araç ile Kastamonu arası, Kastamonu'ya 30 km, sarıçam ve katran ardıcı altı, 1200 m, 02 viii 1977, A. Baytop ve E. Tuzlacı n.y. (ISTE 38164!).

- Kastamonu: Araç yolu, Kastamonu çıkışı, meşelik, yakl. 1150 m, 22 vi 1981, M. Demirörs 363 (ANK!).
- Kastamonu: Azdavay-Cide arası, Azdavay'dan 35 km, kuru kireçtaşı kayalıklar, 900-1000 m, 31 vii 1962, P.H. Davis 38672, M. Coode ve F. Yalırık (E 003330666!; K!).
- Kastamonu: Cide-Kızılca, yakl. 1145 m, 12 vi 1979, O. Ketenoglu 1178 (ANK!; ISTE 48210!).
- Kastamonu: Cide, Gebeoglu civarı, yakl. 750 m, 12 vi 1979, O.Ketenoglu 1179 (ANK!).
- Kastamonu: Eski Araç yolu, Akçabağlar, 21 vi 1990, MS210690 (IZ!).
- Kastamonu: Ilgaz Dağı, Kanlıgöl, sarıçam ormanı, 14 vi 1982, Y. Akman 12312, E. Yurdakuloul ve M. Demirörs (ANK!).
- Kastamonu: Kastamonu-Araç arası, 1200 m, 06 vi 1967, T. Baytop n.y., ISTE 11378 (E 00332757!).
- Kastamonu: Kastamonu-Azdavay, Kızılca mevki, 15 vi 1972, Y. Akman 7010 (ANK!).
- Kastamonu: Kastamonu, 1835, Wiedemann 93 (LE!).
- Kastamonu: Kastamonu, İbiktepe ağaçlandırma sahası, 900 m, 15 vi 1977, A. Güner 1567 (HUB!; K!).
- Kastamonu: Kastamonu, marnlı tepeler, 8 vi 1954, P.H. Davis 21691 (ANK!; E 00332764!; K!).
- Kastamonu: Kastamonu, Pınarbaşı-Kaval-Nalbantoğlu mahalleleri, orman açıklığı, yol kenarı, 900 m, 25 vi 2003, M.U. Özbek 1554 (GAZI!).
- Kastamonu: Kastamonu'nun 10 km batısı, çalılık, güney yamaçlar, 1200 m, 10 vi 1979, Pasche ve ark. MPR 79/32 (E 00332758!).
- Kastamonu: Kastamonu'nun 5 km kuzeyi, marnlı tepeler, çalılık, 7 vi 1954, P.H. Davis 21645 (BM!; E 00332763!; K!).
- Kastamonu: Merkez, Ağlar Mahallesi yanı, 665 m, 1990, CA050690 (IZ!).
- Kastamonu: Samsun'un yakl. 30 km batısı, 1891/92, Manissadjian 574 (ANK!; G!; LE!; P 02162144! ve 01675062!).
- Kırklareli: Demirköy, Mahya Dağı, Sarpdere üstü, taşlık alanlar, 577 m, 31 v 2009, E. Akalın ve S. Demirci n.y. (ISTE 91996!).
- Kırklareli: Saray-Kıyıköy arası, 200 m, 1988, DÖHK 030688-1701 (IZ!).
- Kırklareli: Seren'e 5 km, ana yol kavşağından 8 km, meşelik, 18 vi 1974, A. Baytop n.y. (ISTE 29929!).
- Kırklareli: Soğucak, 28 v 1973, A. Baytop ve E. Tuzlacı n.y. (ISTE 25160).
- Kocaeli: Kandıra, Kerpe Araştırma Ormanı, 0-100 m, çam ormanı, 22 v 1994, Ş. Sindelişik 101 (HUB!).
- Kocaeli: Tavşancıl, t.y., Wiedemann n.y. (K!).
- Tekirdağ: Malkara-İncecik arası, Kınıklar Köyü yol ayrımı, 19 v 1970, A. Baytop ve F. Öktem n.y. (ISTE 17989!).
- Zonguldak: Aras, 750 m, çam ormanı, 1 vi 1967, C. Tobey 1931 (E 00332760!).

Arnavutluk, Bulgaristan, Hırvatistan, İtalya, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Romanya, Sırbistan, Ukrayna, Yunanistan. Avrupa-Sibirya elementi. Öbür alttürü *Iris sintenisii* subsp. *brandzae* (Prodán) D.A.Webb & Chater (Bot. J. Linn. Soc. 76: 315 1978) olup Romanya ve Moldova'dan bilinmektedir.

6- I. haussknechtii Bornm. ex Baker, Handb. Irid.: 4 (1892). / **Çalı süseni, aktarma ad** (adı aktarılan: *I. kerneriana* Asch. & Sint. ex Baker, Türk. Bitkileri List., s. 539, 2012). Şekil 8.

Tip örneği: (Türkiye) Pontus Galaticus: Amasia, in siccis silvaticis declivib. mt-s Abadschi-dagh, 900-1200 m, 12 v 1890, Bornmüller s.n. Exs. no. 1864 (lekto.: K 000464959!; izolekto.: BR 0000006884406 [vib! "<https://gatekeeper02.br.fgov.be/archive01/iipsrv/iipsrv.fcgi?FIF=/var/www/html/images/BR0/000/006/884/406/BR0000006884406>).

Şekil 8- *Iris haussknechtii* Bornm. ex Baker / **Çalı süseni**, AK10783 (Foto. A. Kandemir).

jp2&WID=native&QLT=100&CVT=jpeg>, er. tar. 21 iii 2020”]; G!; LD 1689178 [web! “<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.ld1689178>, er. tar. 21 iii 2020”]; LE 000140030!; PH 00016122 [web! “<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.ph00016122>, er. tar. 21 iii 2020”]). Boltenkov ve Govaerts tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 399(2): 160 (2019).

Sin.: *I. kermeriana* Asch. & Sint., Gard. Chron. n.s., 21: 795 (1884), [geçz. ad / *nom. inval.*].

I. kermeriana Asch. & Sint. ex Baker, Handb. Irid.: 16 (1892) [geçz. ad / *nom. inval.*].

I. kermeriana Asch. & Sint. ex Dykes, Gen. Iris: 70 (1913), [lüzs. ad / *nom. superfl.*].

Xyridion kermerianum (Asch. & Sint. ex Baker) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 90: 58 (2005), (geçz. ad / *nom. inval.*).

Iris graminifolia Freyn, Oesterr. Bot. Z. 44: 326 (1894), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

Chamaeiris haussknechtii (Bornm. ex Baker) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 67 (2011).

2n = 18.

Çiçeklenme: Nisan-Haziran.

Habitat: Çamlık, meşelikler, gürganlik ve açıklığı, çalılıklar, bozkır, kalkerli arazi; 900-2000 m.

G. Marmara Bölümü; B. ve O. Karadeniz Bölgeleri; İç B. Anadolu Bölümü; İç Anadolu Bölgesi; Y. Fırat Bölümü.

Türkiye: Anadolu, 1858, Tchihatchef 682 (G-BOIS-G 00774811!).

Türkiye: Anadolu, t.y., Tchihatchef 71 (LE!).

Afyonkarahisar: Dinar, Mentешten Kocayayla'ya çıkış, 1450 m, 14 iv 1984, Y. Gemici 2701 (EGE 26104!).

Amasya: (Galatya), Manissadjian 1092 (G!; LE!; P 01675074!).

Amasya: Abacıdağ, 900-1200 m, 17 v 1890, J. Bornmueller 1864 (B 10 1157066!; G!; K 000464959!; LE 00014030!).

Amasya: Akdağ, 07 vi 1893, J.J. Manissadjian 1092 (E 00332710!; G!; LE!).

Amasya: Akdağ, Kızılırmak'ın kuzeyi, 1800 m, 1902, W. Siehe n.y. (BM!; E 00332712!; LE 00014034!).

Amasya: Merzifon, 1907, J.J. Manissadjian n.y. (G!).

Amasya: Merzifon'un doğusu, Akdağ, 1400-1600 m, 25 v 1906, J.J. Manissadjian 12 (G!).

Ankara: Beynam ormanı, 10 vi 1969, Ö. İnceoğlu C12 (HUB!).

Ankara: Beynam ormanı, 10 vi 1969, Ö. İnceoğlu C19 (G!; HUB!).

Ankara: Beynam ormanı, 1450 m, 07 iii 1976, T. Baytop, H.J. Leep ve N. Sütlüpinar (ISTE 34414!).

Ankara: Beynam ormanı, dere boyu, yakl. 1200 m, t.y., toplayıcı yok (AEF!).

Ankara: Beynam ormanı, Maltepe'de yetiştirilen örnekler, 27 v 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34963!).

Ankara: Beynam Ormanı, *Quercus pubescens* açıklıkları, yakl. 1450 m, 09 vi 1970, Y. Akman 8290 (ANK!).

Ankara: Beynam Ormanı, *Quercus pubescens* içinde, yakl. 1300 m, t.y. Y. Akman 5003 (ANK!).

Ankara: Beynam, tepeler, orman içi, 21 vi 2005, M. Kartal n.y. (AEF 23654!).

Ankara: Çankaya, Ankara Florası, 15-31/v/??, R. Lindsay 66 (K!).

Ankara: Elmadağı, kalkerli arazi, 1834, Wiedemann n.y. (LE!).

Ankara: Kırşehir yolu, Ankara'dan 60 km, 900 m, 14 vi 1962, J. Apold, P.A. Cox ve P.C. Hutchinson 5 (E 00333067!).

Ankara: Kızılcahamam Maden Suyu, yakl. 950 m, 24 vi 1967, K. Karamanoğlu n.y. (AEF 28608!).

Ankara: Nallihan, Sarıçalı Dağı, Karacasu-Uyuzsuyu Şelâlesi arası, karaçam orman açıklığı, 1000 m, 16 vi 2010, G. Turgut 1299 (GAZI 28048!).

Balıkesir: Edremit Körfezi, Eybek Dağı, 28 v 1928, J. Bornmüller 99 (B!).

Bolu: Mudurnu yakını, yakl. 1100 m, 24 vi 1973, J.M.Davidson 281 (K!).

Düzce: Gölyaka, Elmacık Dağı, Emeksiz Deresi, sarıçam ormanı altı, 1272 m, 19 vi 2014, N. Aksoy 7759 (DUOF 0001964!).

Çanakale: Bayramiç, Kazdağı, P. Sintenis 1883: 434 (B 10 1157070!; BM!; G!; LE 00014036!).

Çankırı: Çerkeş-İsmetpaşa arası, İsmetpaşa'nın 3 km doğusu, çalılık, 1200 m, 11 vi 1979, Pasche ve ark. MPR 79/39 (E 00332713!).

Çankırı: Eldivan, Eldivan Dağı, PTT istasyonu yolu, 1530 m, 30 vi 1984, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 54506!).

Çankırı: Eldivan, Eldivan Dağı, Taşpınar çevresi, sarıçam ve meşe ormanı, 1250-1300 m, 22 vii 1984, Ş. Yıldırım 4997 (EGE 27646!).

Çankırı: Eldivan, Karadere boyunca, volkanik tepe, karaçam ormanı, 1200 m, 27 v 1983, Ş. Yıldırım 4997 (EGE 32057!; HUB!).

Çankırı: Eldivan, Saray Köyü, Saray Yaylası, karaçam ormanı, metamorfik arazi, yakl. 1450 m, 13 vi 1977, A. Güner 1566 (HUB!; GAZI!).

Çorum: Osmançık-Çorum, Kırkdilim Boğazi, Çorum'un 22 km kuzeyi, meşelik, 1120-1250 m, 24 vi 1955, A. Huber-Morath 13968 (G!).

Çorum: Osmançık, Ardiç Köyü üzeri, gürgan ormanı, 1000-1200 m, 16 v 1976, M. Kılınç 3151 (HUB!).

Çorum: Sungurlu civarı, Sungurlu'dan 30 km sonra, 13 vi 1956, M. Tanker n.y. (ISTE 4487!; K!).

Erzincan: Karabağ, meşelik, 24 vi 1934, E.K. Balls B1502 ve W.B. Gourley (ANK!; BM!, E 00332709!; K!).

Erzincan: Pöske Dağı ile Yeniol Köyü (Kelkit) arası, ispir meşesi açıklıkları, 21 vii 2015, A. Kandemir 10783, E. Akyüz, A. Çelik ve F. Çelik (NGBB 4453!).

Erzincan: Refahiye, Dumanlı Dağı, sarıçam ormanları içi, 39,907483° K—038,729382° D, 24 vi 2015, Onkaş 420 (NGBB!).

Erzincan: Sipikor Dağı, 1525 m, 5 vii 1889, P. Sintenis 1889: 1134 (B!; BM!; G!; K!; LE!).

Eskişehir: Alapınar Köyü altı, meşelik, yakl. 900 m, 23 v 1971, T. Ekim 540 (ANK!).

- Eskişehir: Gökçekaya Barajı üstü, kızılçam açıklığı, yakl. 800 m, 23 v 1971, T. Ekim 540 (ANK!).
- Eskişehir: Eskişehir, 22 vi 2011, İ. Kara 0201 (IZ!).
- Eskişehir: Gumele Deresi, yol kenarı, çamlık, yakl. 800 m, 23 v 1971, T. Ekim 540 (ANK!).
- Eskişehir: Süleler Yaylası üstü, korunmuş meşelik, yakl. 1200 m, 11 vi 1971, T. Ekim 540 (ANK!).
- Eskişehir: Sündiken Dağı, Göktepe, meşe açıklığı, yakl. 1200-1300 m, 20 vi 1973, T. Ekim 540 (E 00333106! ve 00332882!).
- Eskişehir: Sündiken Dağları, Bozdağ, ıslak yerler, yakl. 1300 m, 21 vi 1973, T. Ekim n.y. (ANK!).
- Eskişehir: Sündiken Dağları, ıslak dağ çayırları, 1000-1500 m, 20 vi 1973, T. Ekim 540 (ANK!).
- Eskişehir: Türkmen Dağı, Gemiş Köyü civarı, meşelik, yakl. 1200 m, 18 vi 1976, T. Ekim 3339 (ANK!).
- Eskişehir: Türkmen Dağı, Hızır Deresi, karaçam ormanı, yakl. 1300 m, 25 vi 1976, T. Ekim 2885 (ANK!; HUB!).
- Kastamonu: Daday-Devrent arası, meşelik, yakl. 800 m, 11 vi 1979, O. Ketenoğlu 1176 (ANK!).
- Kastamonu: Kastamonu-Daday, Ballıdağ altı, meşelik, yakl. 1000 m, 11 vi 1979, O. Ketenoğlu 1177 (ANK!).
- Kastamonu: Saka Yaylası, yakl. 1050 m, 27 vi 1980, M. Demirörs 356 (ANK!).
- Kastamonu: Tosya, Gāvurdağ, 4 viii 1892, P. Sintenis 1892:4238 (B!; BM!; E 00332714!; G!; K!; LE!).
- Kastamonu: Tosya, Sekiler Köyü, Seki Deresi, Tilkipınarı mevkii, 1400-1600 m, 18 vi 1975, M. Kılınc 3152 (ANK!; HUB!).
- Kırıkkale: Delice, Cingeyli Köyü dağı, bozkır, 1350 m, 10 viii 1990, A.A. Dönmez 1444 (GAZI 28051!; HUB!).
- Kırıkkale: Hıdırşeyh Köyü çevresi, bozkır, 1000 m, 02 vi 1990, A.A. Dönmez 2244 ve A. Güner (BM!; GAZI 28049!; HUB!).
- Kırıkkale: Koçubaba, Çardak yöresi, 1100 m, 16 vi 1990, A.A. Dönmez 1924 (HUB!).
- Kırşehir: Çiçekdağı, Aftepesi mevkii, meşe koruluğu, 1400 m, 31 vii 1993, M. Vural 6761 (GAZI!).
- Konya: Sultan Dağları, Akşehir, Tekke üstleri, çalılık, 1530 m, 15 vi 1977, A. Baytop, G. Dökmeci, E. Tuzlacı ve G. Sarıyar n.y. (ISTE 37420!).
- Kütahya: Tavşanlı, Emet yolu, Başköy, Bozdoğan mevkii, orman, 1155 m, 39°26'11,1"K—029°23'08,7"D, 01 vi 2016, M. Öztekin 3724 (NGBB 5218B!).
- Sinop: Köşdağ, çam ormanı, 800 m, 01 vi 1969, Tobey 2754 (E 00332715!).
- Sivas: Şarkışla, Diğnendim Tepe, sarıçam ormanı, 1600-1900 m, 39°33'49"K—036°09'22"D, 2 vi 2008, B. Özüdoğru 1792 ve T. Ağar (HUB!).
- Sivas: Yıldızeli, Çamlıbel Dağı, 1600-1700 m, 14 vi 1939, H. Reese (G!).
- Tokat: Çamlıbel Geçidi, 1430 m, 1970, AS-NS 260570 (IZ!).
- Tokat: Çamlıbel Geçidi, 26 v 1970, AS-NS 0509 (IZ!).
- Tokat: Sineburnu Tepesi, meşelik, yakl. 2000 m, 12 vi 1981, R. İlarlan 1402 (ANK!).
- Tokat: Sivas ile Tokat arası, Çamlıbel, çakıllı yerler (in monte Tschamly-bel inter Siwas et Tokat. in dumosis ??arris??), 1200 m, 31 v 1890, J. Bornmüller 1865 (B!).
- Tokat: Tokat-Yıldızeli arası, Çamlıbel Dağı'nın kuzeyi, karışık orman açıklığı, 1500 m, 04 vi 1965, M.J.E. Coode ve B.M.G. Jones 1983 (E 00332708!; K!).
- Yozgat: Akdağmadeni, sarıçam ormanı açıklıkları, kalkerli arazi, 1400-1500 m, 04 vi 1980, T. Ekim 5137 (ANK!).

Endemik. Avrupa-Sibirya elementi. Yakın zamana kadar *I. kerneriiana* Asch. & Sint. ex Baker adı ile biliniyordu (Boltenkov ve Govaerts, 2019).

Subgen. **Xiphium** Spach, Ann. Sci. Nat. Bot., ser. 3, 5: 92 (1846). / **Karakörpeze Altıncisi, yeni Türkçe bilimsel ad.**

Sin.: *Iris* Subgen. *Hermodactyloides* Spach, Ann. Sci. Nat. Bot., ser. 3, 5: 91 (1846).

Iris Sect. *Dykesiana* Simonet, Ann. Sci. Nat., Bot., ser. 10, 16: 261 (1934).

Sect. **Syriacae** (Diels) G.H.M.Lawr., Gentes Herbarum 8(4): 360 (1953). / **Yataksüseni Seksiyonu, yeni Türkçe bilimsel ad.**

Sin.: *Iris* Sect. *Apogon* Subsect. *Syriacae* Diels, Die Natürlichen Pflanzenfamilien 15A: 502 (1930).

7- I. aschersonii Foster, Garden 61(1): 288 (1902). / **Yatak süseni, aktarma ad** (adı aktarılan: *I. masiae* subsp. *dumaniana* Güner, Türk. Bitkileri List., s. 537, 2012).

Tip örneği: [Türkiye, Adana] *Iris Aschersonii* Fost. & Siehe n. sp. Ebene Ciliciens Auf Kalk. b. Adana (Adana çevresindeki kireçtaşı Kilikya ovaları), 1898 aufgefunden und als neu erkannt (bulundu ve yeni olarak kabul edildi). Von Sir Michael Fost. in "The Garden" besch.[rieben], [fl.], s.d., W. Siehe s.n. Exs. no. 22 (leкто.: JE00022414 [veb!]) <"https://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.je00022414">, er. tar.: 27 iii 2021"; izoleкто.: BM000958401!, E00332702!, LE00014023!, LE00014024!). Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 2 (2021).

Sin.: *I. masiae* subsp. *dumaniana* Güner, Türk. Bitkileri List., p. 893 (2012).

I. grant-duffii subsp. *aschersonii* (Foster) Dykes, Gen. Iris 45 (1913), [geçz. ad / nom. inval.].

I. grant-duffii var. *aschersonii* (Foster) Hayek, Ann. K. K. Naturhist. Hofmus. 28: 181 (1914).

Syrianthus aschersonii (Foster) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 62 (2015).

S. dumanianus (Güner) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 62 (2015).

Alttür teşhis anahtarı:

- 1- Dış segmentler uzunca kemansız, kabza belirgin kanatlı; çiçek yeşilimsi sarı zeminde vişneçürüğü damarlı, bazen zemin rengi bazen damar rengi baskın a- subsp. **aschersonii** / **yatak süseni**
- 1- Dış segmentler kaşık, kabza kanatsız veya çok az kanatlı; çiçek yeşilimsi veya beyaz zeminde mavi-mor damarlı, genellikle damar rengi baskın b- subsp. **masiae** / **dikenli süsen**

a- Subsp. **aschersonii**. / **Yatak süseni**. Şekil 9.

2n = 24.

Çiçeklenme: Mart-Nisan.

Habitat: Aaçlık mezarlıklar, kireçtaşı arazi; 20-50 m.

Akdeniz Bölgesi.

Adana: Adana çevresi, 20-50 m, 12 iii 1902, W. Siehe n.y. (G!).

Adana: Çukurova (Kilikya ovası), 1907, W. Siehe n.y. (E 00333139; G!).

Antalya: Antalya-Serik arası, mezarlık, kireçtaşı arazi, 36°56'K—030°58,2'D, 13 iv 2001, A. Güner 12926 ve M.A.T. Johnson (NGBB 1139!).

Antalya: Serik, Aşğıkocayatak mezarlığı, (NGBB'de yetiştirilmiş), 02 iv 2020, A. Güner 16866 (NGBB 8621!).

Antalya: Serik, Aşğıkocayatak mezarlığı, 20 m, mezarlık çevresi, 31 v 2005, H. Duman 9663, yetiştirilmiş, çiç. 15 v 2020 (NGBB 8669!).

Antalya: Serik, Aşğıkocayatak mezarlığı, kireçtaşı, ağaçlık arazi, 20 m, 36°55'59,6"K—030°58'12,7"D, 29 iii 2012, A. Güner 15967 ve M.A.T. Johnson (NGBB004242!).

Şekil 9- *Iris aschersonii* Foster subsp. *aschersonii* / **Yatak süseni**, AG14395 (Foto. A. Güner).

Endemik. Akdeniz elementi. 20. Yüzyılın başında müteaddit defa toplanmış olmasına karşın o zamandan beri tekrar Adana civarından toplanamamıştır. Daha sonra Antalya yakınından toplanmıştır.

b- Subsp. **masiae** (Leichtlin ex Dykes) Güner, **yeni düz. / comb. nova. / Dikenli süsen**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012).

Tip örneği: (Türkiye, Şanlıurfa), Süverek (Siverek), in planitie ad Karadja Dag (Karacadağ düzlükleri), 25 May 1888, P. Sintenis 1219 (neo.: K 001291625!; izoneo.: G 00390262!; JE 00020035 [veb!] “<<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.je00020035>> er. tar.: 30 vii 2021” ; LD; P 02163471!; WU 0038645 ve 0038646 [veb!] “<<https://www.jacq.org/#database>> er. tar.: 30 vii 2021”). Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 7 (2021).

Sin.: *I. masiae* Leichtlin ex Dykes, Gard. Chron. ser. 3, 47: 99 (1910).

I. masiae hort. ex Foster, Garden (London, 1871-1927) 61(1): 288 (1902) [geçz. ad / nom. inval.].

I. grant-duffii subsp. *masiae* (Leichtlin ex Dykes) Dykes, Gen. Iris: 45 (1913).

I. grant-duffii var. *caeruleoviola* Gomb., Bull. Soc. Bot. France 93: 146 (1946)!

I. caeruleoviola (Gomb.) Mouterde, Nouv. Fl. Liban 1: 312 (1966).

Syrianthus masiae (Leichtlin ex Dykes) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 63 (2015).

Çiçeklenme: Nisan-Mayıs.

Habitat: Tarla arası, bozkır, çayırlar, nadas tarlalar, bazalt arazi; 650-1100 m.

GD. Anadolu Bölgesi.

Diyarbakır: Çınar-Diyarbakır-Ovabağ arası, 15. km, tarla, 24 iv 1979, H. Malyer n.y., DUF 2169 (AEF 12289!; ANK).

Diyarbakır: Diyarbakır ovası, 1899-1900, F.R. Maunsel n.y. (BM!).

Diyarbakır: Diyarbakır-Ergani arası, Diyarbakır'a 10 km, bozkır, bazalt arazi, 750 m, 19 v 1977, A. Güner 1527, meyveli (HUB!; K!).

Diyarbakır: Diyarbakır-Ergani, Diyarbakır'dan 10 km, bazalt kırlar, 750 m, 01 vi 1957, P.H. Davis 28808 ve I.C. Hedge (ANK!; BM!; E 00332695!; K!).

Diyarbakır: Diyarbakır-Ergani, Diyarbakır'ın 46 km KB'sı, 720 m, 24 v 1956, A. Huber-Morath 13963 (G!; HUB!).

Diyarbakır: Diyarbakır, arsız, 1966, T. Ekim 1096 (E 00332699!).

Diyarbakır: Diyarbakır'dan 30 km, ıslak çayırlar, 650 m, 24 v 1956, H. Birand 92 (AEF!).

Diyarbakır: Diyarbakır'ın doğusu, 16 v 1972, D. ve U. Rückbrodt n.y. (E 00333119!).

Diyarbakır: Elâzığ yolu, Leylek İstasyonu çevresi, nemli tarlalar, 750 m, 15 v 1997, M. Koyuncu 11660 ve Y. Aşkun (AEF 26072!; VANF!).

Gaziantep: Gaziantep'ten Kilis'e 30 km, Budak Çiftliği, bozkır, 750 m, 10 v 1977, A. Güner 1518 (HUB!; K!).

Gaziantep: Kızılhisar Deresi, Gaziantep'in 30 km güneyi, Kilis yolu, volkanik bozkır, nadas alanları, 750 m, 13 v 1957, P.H. Davis 28015 ve I.C. Hedge (AEF!; BM!; E 00332701!; K!).

Şanlıurfa: Hilvan, Adıyaman yolu, 5. km, tarlalar, v 1972, E.M. Rix 1886 (K!).

Şanlıurfa: Hilvan'ın doğusu, killi düzlükler, 650 m, 18 v 1957, P.H. Davis 28270 ve I.C.Hedge (E 00333074!).

Şanlıurfa: Karacadağ yakını, tarla içinde, 2 iv 1976, T. Baytop n.y., (ISTE 34460!; K!).

Şanlıurfa: Siverek yakını, tarla içi, 14 v 1976, meyveli örnek, T. Baytop n.y. (ISTE 34866!; K!).

Şanlıurfa: Siverek, Karacadağ'dan Diyarbakır'a 3 km, bazalt volkanik bozkır, 1100 m, 20 v 1977, A. Güner 1528 (HUB!; K!).

Şanlıurfa: Siverek, Karacadağ'ın batı etekleri, Siverek ve Diyarbakır arası, Siverek'ten 28 km, bazalt topraklı nadas tarlaları, 1050 m, 19

Şekil 10- *Iris tuberosa* L. / **karakulak** süseni (Foto. A. Güner).

v 1957, P.H. Davis 28276 ve I.C. Hedge (ANK!; BM!; E 00332700!; K!).

Şanlıurfa: Siverek, Otlu Köyü çevresi, taşlı alanlar, 1050 m, 06 v 1995, M. Koyuncu 11176 ve T. Ekim (AEF 19689!).

Şırnak: Cizre, Cizre'nin 31 km batısı, 740 m, 16 iv 1986, M. Nydegger 41259 (G!; HUB!; M!).

Suriye. İran-Turan elementi.

Sect. **Hermodactylus** (Mill.) Baker, 1876, Gard. Chron. ser. 2, 5 : 527, 787. / **Karakulak Seksiyonu, yeni Türkçe bilimsel ad.**

Sin.: *Iris* Subg. *Hermodactylus* (Mill.) Spach, Hist. Nat. Vég. 13: 14 (1846).

8- I. tuberosa L., Sp. Pl. 1: 40 (1753) [gen. anl. / *s.l.*]. / **Karakulak süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 540 (2012). Şekil 10.

Tip örneği: Herb. A. van Royen No. 904.138-304 (lekto.: L 0052830 [foto!]). Crespo tarafından belirlenmiştir: Flora Montiber. 53: 59 (2012).

Sin.: *Hermodactylus tuberosus* (L.) Mill., Gard. Dict. ed. 8. [metin numrms. / *textus s.n.*] (1768).

H. longifolius Sweet, Brit. Fl. Gard. 5: t. 146 (1832).

H. bispathaceus Sweet, Brit. Fl. Gard. 5: t. 146 (1832).

H. repens Sweet, Brit. Fl. Gard. 5: t. 146 (1832).

Iris longifolia (Sweet) Spach, Hist. Nat. Vég. 13: 14 (1846), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

Hermodactylus tuberosus var. *longifolius* (Sweet) Baker, J. Linn. Soc., Bot. 16: 148 (1877).

H. tuberosus subsp. *longifolius* (Sweet) K.Richt., Pl. Eur. 1: 253 (1890).

Iris tuberosa var. *longifolia* (Sweet), [yynş. / *ined.*].

Çiçeklenme: Şubat-Mart.

Habitat: Bahçeler, fındıklıklar; 20-150 m.

D. Karadeniz Bölümü; Asıl Ege Bölümü. Kıyı bölgelerinde dağınık.

Balıkesir: Kazdağı, t.y., B. Yıldız n.y. (EGE 37820!).

Giresun: Bulancak, Samugüney Köyü güneyi, fındık bahçesi sınırı, 100-150 m, 23 iii 2012, A. Karataş n.y (DUOF 0003264 [veb!]; NGBB008668! yetiştirilmiş).

İzmir: 20 ii 1977, T. Baytop n.y., yetiştirme (ISTE 36423!).

İzmir: Menemen, bahçe kenarları, 15 iii 1994, H. Çetin (MARE 4196!).

İzmir: Seferihisar, Çamlı Köyü, 23 iii 1972, T. Baytop n.y. (ISTE 21346!).

İzmir: Seferihisar, Çamlı Köyü mezarlığı, t.y., T. Gözler, C. Ödemiş n.y (EGE 9911!).

Manisa: Turgutlu, Ören Köyü, 850 m, 38° 20,643' K—27° 48,317' D, 24 iii 2011, G. Bulut n.y. (MARE 13647!).

Manisa: Turgutlu, Ören Köyü, 800 m, 03 iv 2012, H. Ortaç (MARE 14540!).

Muğla: Bodrum pazarı (Milâs yakını dağdan toplanmış), 16 ii 2001, T. Ekim n.y., BOYBAM 457 (NGBB 1183!).

Trabzon: Sürmene, Nazım Bilgin bahçesi, yetiştirme, 20 m, 24 iii 1983, A. Güner 4588, B. Yıldız ve M. Bilgin (HUB!).

Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, İtalya, Sırbistan, Yunanistan; Libya'da doğallığı şüpheli; Fransa ve İngiltere'de doğallaşmış. Akdeniz elementi. Türkiye'de doğal olup olmadığı tartışma konusudur. Çoğunlukla tarım arazilerinde ve meyve bahçelerinde istilâci gibi bulunması bu şüpheyi doğurmaktadır; ancak dağda doğal olduğuna ilişkin iddialar da vardır. Özellikle Bodrum civarında doğal olup olmadığı araştırılmalıdır. Kimi yazarlar türü özellikle birkte sayısına göre alt taksonlara ayırmaktadır (*Mill, R.R.*, 1984; Tuzlacı ve Bulut, 2012; Özdemir, Yetişen ve Alçitepe, 2014). ISTE 21346 örnekte hem 1 hem 2 sıpatalı (birkte ve birktecek) örnekler karışık olarak bulunmaktadır. Bu konuda daha kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.

Sect. **Reticulata** Dykes, Genus *Iris* 220 (1913). / **Karakörpeze Seksiyonu, yeni Türkçe bilimsel ad.**

Sin.: *Iris* Subgen. *Hermodactyloides* Spach, Ann. Sci. Nat., Bot., ser. 3, 5: 91 (1846).

Xiphion Subgen. *Micropogon* Baker, J. Bot. 14: 265 (1876).

Iris Sect. *Micropogon* (Baker) Boiss. Fl. Orient. 5: 124 (1884).

Iris Sect. *Brevituba* B.Mathew, Davis & Hedge Festschrift: 84 (1989).

Iris Sect. *Zagrica* Rukšans, Int. Rock Gard. 112: 52 (2019).

9- I. reticulata M.Bieb., Fl. Taur.-Caucas. 1: 34 (1808). / **Kara körpeze**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012).

Tip örneği: [Gürcistan, Tiflis] *Iris reticulata* m. Ex Iberia, Comm[unicavit]. Adam a[nno]. 1805, [fl.], [1800–1802], Adam s.n. Herb. Marschall von Bieberstein (lekto.: LE 01010451!; E 00373757[foto!]). Kuthatheladze tarafından, “tip (typus)”

olarak belirlenmiştir: Nomenclatural types of species described from the neighbourhood of Tbilisi, s. 16 (1971), [Rusça].

Sin.: *Neubeckia reticulata* (M.Bieb.) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297 (1863).

Xiphion reticulatum (M.Bieb.) Klatt, Linnaea 34: 572 (1866).

Iris reticulata var. *krelagei* Regel, Gartenflora 22: 354 (1873).

Xiphion krelagei (Regel) Klatt, Abh. Naturf. Ges. Halle 15: 361 (1882).

Iris reticulata var. *atropurpurea* Dykes, Gard. Chron. ser. 3, 45: 113 (1909).

I. histrio var. *atropurpurea* (Dykes) Dykes, Gen. Iris: 223 (1913).

I. hyrcana Woronow ex Grossh., Fl. Kavkaza 1: 250 (1928).

Iridodictyum hyrcanum (Woronow ex Grossh.) Rodion., Rod Iris-Iris: 84 (1961), [geçz. ad / *nom. inval.*].

I. reticulatum (M.Bieb.) Rodion., Rod Iris-Iris: 202 (1961).

I. hyrcanum (Woronow ex Grossh.) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 61 (2015).

Alttür teşhis anahtarı:

1- İç segmentler en çok 3 cm uzunluğunda

c- subsp. **kurdica** / **meşe navruzu**

1- İç segmentler en az 3,2 cm uzunluğunda

a- subsp. **reticulata** / **kara körpeze**

2- Periyant tüpü en çok 4,5 cm uzunluğunda; dış segmentlerin ayası en çok 1,2 cm eninde

2- Periyant tüpü en az 4,5 cm uzunluğunda; dış segmentlerin ayası en az 1,2 cm eninde

b- subsp. **isikguneri** / **ışık navruzu**

a- Subsp. **reticulata**. / **Kara körpeze**. Şekil 11.

$2n = 18, 20$.

Çiçeklenme: Şubat-Nisan.

Habitat: Seyrek çamlıklar, göknarlık, meşelikler, çayırılık, tarlalar, bozkır, kayalık yamaçlar, kireçtaşı, metamorfik ve serpantin arazi, hareketli kayalıklar; 680-2600 m.

D. Karadeniz Bölümü; O. ve Y. Kızılırmak Bölgeleri; D. Anadolu Bölgesi; Adana Bölümü; GD. Anadolu Bölgesi.

Ağrı: Eleşkirt, Tahir Dağı, Atatürk Çeşmesi civarı, metamorfik arazi, sulak çayırılık, 2450 m, 30 v 1977, A. Güner 1545, çiçeklenme (K): 3 iii 1980 (K!).

Ağrı: Horasan-Ağrı arası, il sınırının 10 km doğusu, yakl. 2000 m, 18 iv 1972, P. Uotila 15652 (E 00181490!).

Ağrı: Tahir Dağı, Eleşkirt'e 7 km kala, tarla kenarı ve çayırılık, 2000 m, 16 iv 1977, S. Özyurt 1190 (HUB!).

Ağrı: Tahir Geçidi, 2450 m, 31 v 1985. N. Sütülpınar n.y. (ISTE 55341!).

Ağrı: Tutak-Hamur arası, 9. km, tarla araları, metamorfik arazi, yakl. 1700 m, 02 vi 1977, A. Güner 1553 meyveli (HUB!; K!). (Ankara'da çiçeklendi (HUB!).

Artvin: Yusufeli-Öğdem arası, Sarıgöl yol ayrımından 2 km sonra, sarp kayalık arazi, 680 m, 29 iii 1983, A. Güner 4645, B. Yıldız ve M. Bilgin (GAZI 34909!; HUB!; NGBB!).

Artvin: Yusufeli, Öğdem'in yukarısı, seyrek sarıçamlık ve çayırılık, metamorfik arazi, 1800 m,

Şekil 11- *Iris reticulata* M.Bieb. subsp. **reticulata** / **Kara körpeze**, AG15396 (Foto. A. Güner).

- 40°55,059'K—041°38,806'D, 17 v 2006, A. Güner 13982, M. Johnson, M. Öztekin, R. Unwin ve P. Ravenhill (NGBB 1160! meyveli).
Artvin: Yusufeli, Öğdem'in yukarısı, seyrek sarıçamlık ve çayırılık, metamorfik arazi, 1800 m, 40°55,059'K—041°38,806'D, 17 v 2006, A. Güner 15965 (= AG 13982, NGBB'de çiçek açan örnekler) (NGBB004234!).
Bingöl: Bingöl-Elâzığ arası, Kuruca Köyü üstü, Kuruca Geçidi altı, çayırılık ve meşelik, volkanik arazi, 1800-1830 m, 38°56'30,4"K—040°15'35,0"D, 28 iv 2009, A. Güner 15396, M. Johnson ve F. Gülenç (NGBB008627!).
Bingöl: Bingöl, Çukurca Köyü, Körçüpnar mevkii, meşelikler, metamorfik arazi, 1330 m, 02 iv 1978, A. Güner 1632 (GAZI 34908!; HUB!; K!).
Bitlis: Mutki, Üstyayla mevkii, meşe ormanı içi, metamorfik arazi, 1750 m, 23 v 1978, A. Güner 1698 meyveli (HUB!; K!).
Bitlis: Şikirintepe, bozkır, 1800 m, 04 v 2003, A. Altıok 2978 (VANF!).
Diyarbakır: Çınar, Ovabağ, taşlık bozkır, yakl. 1400 m, 12 ii 1979, H. Malyer n.y., DUF 2087 (AEF 12290!; ANK!).
Diyarbakır: Ergani-Maden, 17 iii 1957, E. Sauer 57/141 (E 00333048!).
Elâzığ: Harput, Çizmeçi'nin evi altı, Deliktaş Deresi, 1200 m, 26 iii 1983, T. Ekim 7002 (GAZI 16929!).
Erzincan: Çağlayan, Banatepe, 1800-2300 m, 24 iv 1980, Ş. Yıldırım 2620 (G!; HUB!).
Erzincan: Eğin, (Hodschadurdagh, in pratis subalpin), 1830 m, 18 iv 1889; meyve 5 vii 1889, P. Sintenis 1890:2361 (B!; G!; K!; LE!; P02163296!).
Erzincan: Kemaliye (Eğin), Sırakonak (Pegir) Köyü, Yasak mevkii, bozkır, kalkerli arazi, 1500-1550 m, 7 iv 1978, A. Güner 1639 (HUB!; K!).
Erzincan: Kemaliye, Sırakonaklar Köyü, Mazbanbaşı, hareketli kayalıklar, 1650 m, 14 iv 2006, M. Vural 9380 (HUB!).
Erzurum: Erzurum, 1853, Calvert (G-BOIS!).
Erzurum: Erzurum, 1853, A.H. du Pavillon (G!, G-BOIS!).
Erzurum: Erzurum, 1856, Castagna 2670 (G!).
Erzurum, Sarıkoma Geçidi, 2440 m, 21 v 1960, P. Furse ve Synge 210 (K!).
Erzurum, t.y., M. Zorab 503 (K!).
Erzurum, t.y., M. Zorab 566 (K!).
Erzurum: Erzurum-Pasinler arası, 17. km, bozkır, sağdaki tepeler, 1900 m, 02 v 2004, M. Koyuncu 14162, M. Fırat ve M. Armağan, meyveli (ISTE 88787!).
Erzurum: Karayazi, Çatalören Köyü, sulak çayırılık, 2255 m, 39°46'52,9"K—042°01'50,5"D, 24 iv 2013, A. Güner 16069, M. Johnson, F. Güneş (NGBB004304!).
Erzurum: Karayazi'nin 10 km batısı, bazalt taşlı arazi, 2195 m, 39°41'55,1"K—042°04'11,5"D, 24 iv 2013, A. Güner 16077, M. Johnson ve F. Güneş

Şekil 12- *Iris reticulata*
M.Bieb. subsp.
isikguneri Güner / ışık
navruzu, NGBB canlı
koleksiyonunda (Foto. A.
Güner).

Şekil 13- *Iris reticulata* M.Bieb. subsp. *isikguneri* Güner
/ ışık navruzu, AG16664 (Foto. A. Güner).

(NGBB004305!).

Erzurum: Palandöken (Techdagh), vi 1853, A.H. du Pavillon n.y. (G!; K!).

Erzurum: Palandöken Dağı, Erzurum-Çat arası, 2300 m, 20 v 1985, J. Archibald 6423 (E 00333047!).

Erzurum: Palandöken Geçidi, 2300 m, 23 v 1965, B. Mathew 4315 ve A.J. Tomlinson (K!).

Erzurum: Palandöken-Tekman arası, Hacı Bolelli Türbesi çevresi, taşlı yamaçlar ve nemli çayırılık, 2430 m, 39°46'14,7"K—041°21'25,1"D, 23 iv 2013, A. Güner 16060, M. Johnson ve F. Güneş (NGBB 4300!).

Erzurum: Tahir Geçidi, 2400-2500 m, 4 v 1971, K.H. Rechinger ve J. Lamond 2646 (E 00333049!).

Erzurum: Tahir Geçidi, yakl.2400 m, 12 v 1970, E.M.Rix 1639 (E 00181487!).

Erzurum: Tekman-Erzurum arası, Geçitköy'den Erzurum'a 10 km, Kaniyaçale çevresi, bozkır, serpantin taşlı yamaçlar, 2450 m, 39°46'14,2"K—041°21'20,6"D, 10 v 2012, A. Güner 15996 ve C. Gardner (NGBB 8628!).

Hakkâri: 2600 m, 30 vi 1967, M.J. Cheese, Mitchell ve J.M. Watson 3000, çiçekli örnek 1968 baharı, K, (K!).

Hakkâri: Hakkâri-Uludere arası, Süvari Halil Geçidi, doğu yamaçlar, bozkır, metamorfik arazi, 1950 m, 30 iv 1978, A. Güner 1669 (HUB!; K!).

Hakkâri: Hakkâri-Yüksekova, 1700 m, 18 iv 1987, M. Vural 4325 (GAZI 16928!).

Hakkâri: Reşko Tepesi'nin güneyi, Ziri Köyü üstü, 2230-2379 m, 16 v 1978, J. Trelawny ve J. McPhail 2028 ve 2507 (E 00333039!).

Hakkâri: Şemdinli, Ümit Tepesi, doğu yakası, meşelik, 1650 m, 21 vi 1973. İst. Maltepe'de çiçek açtı, 23 ii 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 26121!; K!).

Hakkâri: Yüksekova-Hakkâri arası, 10. km, sulak arazi, 1800 m, 18 iv 1987, A. Güner 7137 (HUB!).

Hakkâri: Yüksekova, Esendere, Yıldız Köyü, Şehsek ve Destireşo mevkileri, çayırılık ve bozkır, 1700-2150 m, 27 iv 1978, A. Güner 1662 (HUB!; K!).

Kahramanmaraş: Göksun, Acalmak, Cennet Deresi, 1800 m, göknar ormanı, 25 iv 1981, B. Yıldız 2539 (HUB!).

Kars: Akyaka, Şahnalar Köyü, Çamlar mevkii, Arpaçay Vadisi, çalılık ve çayırılık dik yamaçlar, 1550 m, 40°43'47,1"K—043°35'00,1"D, 26 iv 2013, A. Güner 16094, M. Johnson ve F. Güneş, meyveli (NGBB 4320!).

Kars: Arpaçay, Koçköyü ve Hasaıavuş Köyleri, dere, yakl. 1850 m, 07 iv 1984, H. Ocakverdi 1654 (GAZI 16926!).

Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisögüt Köyü'nün güneyi, 1750 m, 20 iv 2000, A.M. ve Ş. Özkan n.y. (AEF 22439!).

Malatya: Kubbe Dağı, Karayolları Bakımevi batısı, sulak çayırılık, 1900 m, 07 v 1982, Y. Altan 9135 (ANK!).

Malatya: Kubbe Dağı, Kubbe Yaylası, 1700 m, 14 vi 1993, B. Yıldız 10482 meyveli (ISTE 95121!).

Malatya: Pütürge yolu, Kubbedağı Geçidi çevresi, vadi içi nemli çayırılıklar, metamorfik arazi, 1915 m, 38°15'03,3"K—038°35'19,9"D, 8 iv 2019, A. Güner 16681, M. Öztekin ve Y. Demir (NGBB 8345!).

Malatya: Pütürge yolu, Kubbedağı Geçidi çevresi, vadi içi nemli çayırılıklar, metamorfik arazi, 1915 m, 38°15'03,3"K—038°35'19,9"D, 08 iv 2019, A. Güner 16693, A.Ö. Çimen ve N. Parmaksızoğlu (NGBB008347!).

Muş: Buğlan Geçidi, 1400 m, 15 iv 1983, T. Ekim 7024 (GAZI 16930!).

Muş: Buğlan Geçidi, meşelik, 1650 m, 15 iv 1983, T. Ekim 7029 (GAZI 16925!).

Muş: Malazgirt, Aktuzla, Gijik Dağı mevkii, nemli alanlar, 1600 m, 24 iii 2001, S. Almanar 119216 (VANF!).

Muş: Malazgirt, Aktuzla-Ulusu arası, nemli alanlar, 1600 m, 23 iv 2001, S. Almanar 119219 (VANF!).

Muş: Malazgirt, Beşçatak-Dirimpınar Köyleri arası, 39°13,906"K—042°27,827D, yol kenarı ve tarla içi, 1558 m, 2 iv 2006, L. Behçet, F. Özgökçe,

M. Ünal, LFM 005, (VANF 6560!).

Muş: Malazgirt, Seyda Gölü doğusu, 39°22,682″K—042°29,890″D, yol kenarı ve tarla içi, 1558 m, 2 iv 2006, L. Behçet, F. Özgökçe, M. Ünal, LFM 031 (VANF6 559!).

Muş: Muş-Varto arası, Mercimekkale Köyü'nün 4 km kuzeyi, sitep, metamorfik arazi, 1250-1550 m, 04 iv 1978, A. Güner 1638 (ANK!; HUB!; K!).
Sivas: Aucher-Eloy 5344 (G!, G-BOIS!; LE!).

Şanlıurfa: Diyarbakır-Siverek arası, Karacadağ, Ramo Deresi boyunca, hayıtlık, 1550 m, 09 iii 1979, T. Baytop n.y. (ISTE 41767!; K!).

Şanlıurfa: Karacadağ, Karabahçe-Dağyolu, 2 km, Rana Deresi, dere kenarı, kayalıklar, 1539 m, 29 iii 2003, İ. Eker 372 (AEF 26182!; GAZI!).

Şanlıurfa: Siverek, Karabahçe, dağ yolu, 7. km, Sakaltutan Yaylası çevresi, dere kenarı, 22 iii 1978, H. Malyer n.y., DUF 1473 (HUB!).

Tunceli: Ovacık, Tunceli-Ovacık arası (Munzur Vadisi), 48. km, bozkır, 1200 m, 39°21'31,8″K—39°19'55,8″D, 11 iv 2015, M. Armağan 6383 (NGBB08503!).

Van: Başkale, Çaldıran Köyü, Türktepe güney yamacı, bozkır, 2050 m, 03 iv 2008, D. Avlamaz 1019 (VANF 15163!).

Van: Van-Gürpınar arası, Kurubaş Geçidi, çayırılık yamaçlar, 2250 m, 21 v 1997, M. Koyuncu 11635 ve N. Demirkuş 5126 meyveli (AEF 24879!).

Azerbaycan (Nahcivan), Ermenistan, Gürcistan, Irak, İran. İran-Turan elementi.

b- Subsp. **isikguneri** Güner & B.Mathew, **yeni alttür / subsp. nov. / Işık navruzı, yeni Türkçe bilimsel ad.** Şekil 12, 13.

Tip örneği / Type: Kahramanmaraş: Fatmalı, Yavşan Yaylası yolu, karışık seyrek çalılık, batı yamaçlar, kireçtaşı arazi (Kahramanmaraş prov.: Fatmalı distr., on the road to Yavşan Yaylası, mixed open scrub, west slopes, limestone), 970 m, 37°30'26,6″K—036°44'28,5″D, 23 ii 2019, A. Güner 16664, F. Güneş, T. Ok ve F.I. Güner (**holotip / holotype:**

NGBB007966!; **izotipler / isotypes:** ANK [NGBB 010295]!; ISTE 117269 [NGBB 010296]!; K [NGBB 010297]!).

Diagnoz: Tip alttürden başlıca açık çiçek rengi ve periyant tüpünün daha uzun olmasıyla ayrılır: subsp. *reticulata* birkaç bezeme ve sarı ibik dışında tamamen koyu mor veya vişneçürüğü renginde iken, subsp. *isikguneri*'nin dış segmentlerin vişneçürüğü renkli dudağının dışında, çiçeğin geri kalanı daima daha açık renklidir; dış segmentlerinin kabzası ile iç segmentler daima mavimsi beyaz veya açık mavidir; periyant tüpü tip alttürde en çok 4,5 cm uzunluğunda iken subsp. *isikguneri*'de en az 4,5 cm uzunluğundadır.

Diagnose: Differs from type subspecies mainly by its pale flower colour and longer perianth tube: while flowers of subsp. *reticulata* being totally purple or indigo except for some patterns and yellow crest, those of subsp. *isikguneri* has much paler flowers except for purple lamina of outer perianth segments; inner perianth segments and haft of outer perianth segments bluish white or pale blue; perianth tube is at least 4.5 cm long in the new subspecies and that of type subspecies is at most 4.5 cm long.

Şekil 14- *Iris reticulata* M.Bieb. subsp. *kurdica* (Rukşans) Güner / **meş navruzı**, MF30000, NGBB koleksiyonu (Foto. A. Güner).

Etimoloji: Yeni alttüre, bitki ressamı, kızım, Işık Güner'in adı verilmiştir; kendisi aynı zamanda tip örneğinin yardımcı toplayıcılarındandır.

Etymology: New subspecies named after Işık Güner who is my daughter, a world famous plant artist and one of the co-collectors of the type material.

Çiçeklenme: Şubat-Nisan.

Habitat: Seyrek çalılıklar, gölgeli çayırliklar, sarp kayalıklar, kireçtaşı arazi; 670-2015 m.

Y. Fırat ve Hakkâri Bölümleri; Adana Bölümü; GD. Anadolu Bölgesi.

Adıyaman: Gölbaşı, Hacılar Köyü, 37°47'27"K—037°31'28"D, 1050 m, 20 iii 2021, Ali Kuzpınarı (NGBB 010100!).

Batman: Sason, Erdemli (Şeyhan) çevresi, nemli gölgelik çayırliklar, kireçtaşlı yamaçlar, 1025 m, 38°19'36,9"K—041°24'30,5"D, 23 ii 2010, A. Güner 15532, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 8683!).

Diyarbakır: Çermik'in 4 km kuzeyi, Çüngüş yolu, Sinek Köprüsü çevresi, seyrek meşelik, kireçtaşlı arazi, 670 m, 38°09'78,3"K—039°28,020"D, 25 ii 2010, A. Güner 15543, M. Johnson, S. Ertekin ve M. Öztekin (NGBB003943!).

Diyarbakır: Çermik'in 4 km kuzeyi, Çüngüş yolu, Sinek Köprüsü çevresi, seyrek meşelik, kireçtaşlı arazi, 681 m, 38°09'47,9"K—039°28'04"D, 25 ii 2010, A. Güner 15540, M. Johnson, S. Ertekin ve M. Öztekin (NGBB 3943!).

Gaziantep: Gaziantep, Göksüncük Köyü, Bozkayası mevki, 900 m, 25 ii 2011, A. Güner 15722 ve M. Taş (NGBB 4311!).

Gaziantep: Merkez, Göksüncük Köyü, Dağdağan mevki, bozkır, kuzey bakı, kireçtaşlı arazi, 940 m, 37°11,3'K—037°21,9'D, 6 iii 2002, A. Güner 12994, M. Johnson ve E. Özusu (NGBB 1162!).

Kahramanmaraş: Ahır Dağı, yakl. 1670 m, 1 v 1934, E.K. Balls B931 (K!).

Siirt: kayalıkların altındaki çayırliklarda, 1800 m, 24 v 1966. Çiçeklenme: 10 ii 1970, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1266 (K!).

Siirt: Sason, bağ ve bahçe araları, 900 m, 9 iii 1978, A. Güner 1614 (HUB!; K!).

Siirt: Sason, Şeyhan (Erdemli) Köyü, Halkis Dağı, Tahtetaşı mevki, kalkerli sarp kayalıklar, 1600-1800 m, 21 v 1977, A. Güner 1531 (HUB! meyveli; K! meyveli).

Siirt: Şirvan, Gökbudak-Belenoluk arası, 2015 m, 37°53'56,4"K—042°42'56,8"D, 14 iv 2016, H. Yıldırım 2284, O. Karabacak ve Y. Altıoğlu (EGE!; NGBB 8664!).

Siirt: Şirvan, Nallıkaya Köyü'nün 2 km ilerisi, Gerzevil Dağı karşıtı, 1739 m, 38°10'18,3"K—042°09'13,6"D, 14 iv 2016, H. Yıldırım 2280, O. Karabacak ve Y. Altıoğlu (EGE!; NGBB 8940!).

Endemik(?). İran-Turan elementi. M. Fırat 27325 (Hakkâri: Çukurca, Bilêcan mevki, 1300 m, 7 iv 2011, M. Fırat Herbariyumu) muhtemelen bu alttüre ait bir örnektir.

c- Subsp. **kurdica** (Rukşans) Güner, **yeni düz.** / **comb. nova.** / **Meşe navruz**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012), Şekil 14.

Tip örneği: (Türkiye) Turkey, 27 km south of Bashkale, 60 km before Hankari (Başkale'nin 27 km güneyi, Hakkâri'den 60 km önce), steep serpentine slopes (dik serpantin yamaçlar), Ruksans, Seisums & Zetterlund 2004-27-5, BATM 04-118 (holo.: GB 004 8938 [web!]) <<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.gb-0048938>>, er. tar. 18 xi 2020"]].

Sin.: *I. reticulata* var. *kurdica* Rukşans, Buried Treasures: 363 (2007).

Iridodictyum kurdicum (Rukşans) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 61 (2015).

Iris kurdica (Rukşans) Rukşans, Int. Rock Gard. 112: 44, figs. 64-66 (2019).

Çiçeklenme: Nisan.

Habitat: Dik serpantin yamaçlar.

Yükseklik: 1880-2600 m.

Y. Murat-Van Bölümü.

Van: Başkale, Başkale'den Hakkâri yönüne 27 km, 2600 m, 7 iv 2011, M. Fırat 27323 (M.Fırat Herbariyumu!).

Endemik. İran-Turan elementi. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi'nde canlı bir örnek bulunmaktadır (M. Fırat 33350, Van: Başkale, Başkale-Hakkâri arası, 25. km, nemli yamaçlar, 1881 m, 37°51'10"K—044°6'19"D, 9 iv 2017; NGBB'de canlı). Bu taksonun durumunun belirlenmesi için ayrıntılı çalışmaya ihtiyaç vardır.

Tür: **Kara körpeze** (*I. reticulata* M.Bieb.) Anadolu'nun hemen hemen doğu yarısı ile Türkiye'nin doğu komşularında yayılmaktadır. B. Himalayalar'a girmiş gözükmemektedir. Tür, bu geniş coğrafyada çok varyasyon göstermektedir. Öyle ki bugüne kadar birçok varyetesi betimlenmiştir: *I. reticulata* var. *krelagei* Regel (Gartenflora 22: 354, 1873); *I. reticulata* var. *humilis* Foster (Bulbous Irises: 59, 1892); *I. reticulata* var. *purpurea* Foster (Bulbous Irises: 60, 1892); *I. reticulata* var.

Şekil 15- *Iris farashae* Güner / **Kır navruz**, AG15970 (Foto. A. Güner).

atropurpurea Dykes (Gard. Chron., ser. 3, 45: 113, 1909). Ayrıca akraba türler de zaman zaman *I. reticulata*'nın varyetesi olarak yayınlanmıştır (bkz. ilgili türlerin sinonim listesi). Bütün bunlar türdeki varyasyonun bir göstergesidir. Burada alttür düzeyinde bir bölünme benimsenmiş, varyete düzeyine inilmemiştir. Daha çok çalışmaya, hatta burada tür veya alttür düzeyinde kabul edilen taksonların bile durumunun açıklığa kavuşturulması için başka çalışmalara da ihtiyaç vardır.

10- *I. farashae* Güner, Türk. Bitkileri List. 892 (2012). / **Kır navruz, Türk. Bitkileri List., s. 536 (2012). Şekil 15.**

Tip örneği: (Türkiye) Kayseri: Yahyalı, Çamlıca (Faraşa) Köyü, Hafızın Kaynak çevresi, seyrek çalılıklar ve tarla araları, kalkerli arazi, 1200 m, 37°55'12,3" K—035°28'14,2" D, 30 iii 2012, A. Güner 15972, M. Johnson ve Y. Kahveci (holo.: NGBB 42411; izo.: ANK!, E 00680969!; GAZI 25130!; K 001097440!).

Çiçeklenme: Mart.

Habitat: Seyrek çalılıklar, tarla araları, kalkerli ve serpantin arazi; 1070-1210 m.

Adana Bölümü.

Kayseri: Yahyalı, Delialıuşağı ile Faraşa (Çamlıca) arası, seyrek çalılık, serpantin yamaçlar, 1070 m, 37°55'55,0"K—035°30'34,7"D, 7 iii 2013, A. Güner 16032, M. Öztekin, B. Altınay ve N.S. Muşdal (NGBB 4309!).

Kayseri: Yahyalı, Faraşa (Çamlıca) Köyü yukarısı, Kapız tarlaları çevresi, seyrek çalılık ve tarla araları, kalkerli arazi, 1135 m, 37°55'12,6"K—035°28'28,7"D, 30 iii 2012, A. Güner 15970, M. Johnson ve Y. Kahveci (NGBB 4236!).

Kayseri: Yahyalı, Faraşa (Çamlıca) Köyü, Hafızın kaynak çevresi, seyrek çalılıklar, tarla araları, kalkerli arazi, 1200 m, 37°55'12" K—035°28'9,8" D, 30 iii 2012, A. Güner 15974, M. Johnson ve Y. Kahveci (NGBB 4237!).

Şekil 16- *Iris sophenensis* (Foster) B.Mathew & Güner / **Pirpizek**, AG15535 (Foto. A. Güner).

Kayseri: Yahyalı, Faraşa (Çamlıca) Köyü, Kılıçkaya mevkii, çalılık, kalkerli yamaçlar, 1210 m, 37°55'23,2"K—035°28'10,6"D, 21 iii 2009, A. Güner 15365, A. Aksoy ve M. Öztekin (DUOF 0004333!; NGBB 3627!).

Endemik. İran-Turan elementi. **Kır navruz**, **kara körpeze**'ye (*I. reticulata* M.Bieb.) benzer, fakat başlıca bırahteciklerinin farklı uzunlukta ve dokuda olmasıyla ayırt edilir.

11- I. sophenensis (Foster) B.Mathew & Güner, Türk. Bitkileri List., p. 539 (2012). / **Pirpizek**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012). Şekil 16.

Tip örneği: (Türkiye, Anadolu) "Asia minor, Kharput" (Harput), yetiştirilmiş örnek, 16 ii 1885 (lekto.: K 000499061!).
Epitip: (Türkiye) Mardin: Ömerli, Çınaraltı (Resin) Köyü, Herbemehteri çevresi, seyrek meşelik, kalkerli arazi, 1125 m, 37°23'36,8"K—040°52'15,9"D, 24 ii 2010, A. Güner 15535, M. Johnson, M. Öztekin ve A. Özgün (NGBB 004235!).
Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 9 (2021).

Sin.: *I. reticulata* var. *sophenensis* Foster, Gard. Chron. n.s., 23: 470 (1885).

I. histrioides var. *sophenensis* (Foster) Dykes, Gen. Iris: 225 (1913).

Iridodictyum sophenensis (Foster) M.B.Crespo, Mart.-Azorín & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 61 (2015).

Çiçeklenme: Ocak-Mart.

Habitat: Meşelikler, tarla içi ve yamaçlar, gölgeli yerler; 1050-1135 m.

Dicle Bölümü.

Türkiye: Anadolu (Asia minor), C. Winkler tarafından yetiştirilmiş Ex Horto Bot. Petropolitano (LE!).

Şekil 17- *Iris bakeriana* Foster / **Keçi navruzu**, AG15519 (Foto. A. Güner).

- Mardin: Artuklu, Akreste Geçidi, Sultan çayırlığı, 1137 m, 37° 22' 53" K—040° 39' 10" D, 05 ii 2021, M. Balos 4977 ve M. Geçit (NGBB 8950!).
- Mardin: Derik, kayalık alanlar, 1068 m, 37° 21,525' K—041° 18,873' D, 06 iii 2021, M. Balos 4982 ve M. Geçit (NGBB 010082!).
- Mardin: Mardin-Savur arası, Dereyanı (Şure) Köyü, Hıdıke çeşmesi civarı, tarla içi ve seyrek meşelik, gölgelik yerlerde, kalkerli arazi, 1050 m, 03 iii 1978, A. Güner 1601 (AEF!; HUB!; K!).
- Mardin: Ömerli, Çınaraltı (Resin) Köyü, Biraaliki çevresi, seyrek meşelik, kalkerli arazi, 1127 m, 37° 23' 54,5" K—040° 52' 37,5" D, 24 ii 2010, A. Güner 15537, M. Johnson, M. Öztekin ve A. Özgün (NGBB 4238!).
- Mardin: Ömerli, Çınaraltı (Resin) Köyü, Herbemehteri çevresi, seyrek meşelik, kalkerli arazi, 1125 m, 37° 23' 36,8" K—040° 52' 15,9" D, 24 ii 2010, A. Güner 15535, M. Johnson, M. Öztekin ve A. Özgün (NGBB 4235!).
- Mardin: Savur, Dereyanı Köyü, meşelikler, 1100 m, 37°25'03"K—040°51'56"D, 07 iii 2021, M. Balos 5004 ve M. Geçit (NGBB 010081!).

Endemik. İran-Turan elementi. Sadece Mardin'den bilinen türün tip örneğindeki "Harput" bilgisi yanıltıcı olabilir. Çünkü Harput çevresinde yeni bir kayıt yoktur. **Karakörpeze**'ye (*I. reticulata* subsp. *reticulata*) çok benzer; çoğu zaman ayırdetmek çok zordur. Ancak her ikisi çiçeklenme zamanları ile de ayrılmaktadır. Çınaraltı Köyü'nde, *karakörpeze*, *pirpizek*'ten yaklaşık iki hafta önce çiçeklenmektedir. Sen Petersburg herbaryumunda örneği bulunan, Winkler'in örneği de muhtemelen Mardin civarından toplanmıştır.

12- I. bakeriana Foster, Bot. Mag. 115: t. 7084 (1889). / **Keçi navruzu**, Türk. Bitkileri List., s. 536 (2012). Şekil 17.

Tip örneği: (Türkiye, Mardin) Asia Minor, Armenia, near Mardin, (yetiştirilmiş örnek), 28 ii ve 19 iii 1889 (lekto.: K 000499060!). Wendelbo & Mathew tarafından "tip (typus)" yazılarak belirlenmiştir: Rechinger, K.H., ed., (1975). Fl. Iranica 112: 43.

Sin.: *I. melaina* Wehrh., Gartenflora 77: 338 (1928).

Iridodictyum bakerianum (Foster) Rodion., Rod Iris-Iris: 202 (1961).

Iris reticulata var. *bakeriana* (Foster) B.Mathew & Wendelbo, Fl. Iran. 112: 43 (1975) [yasd. ad / *nom. illeg.*]

2n = 20

Çiçeklenme: Şubat-Mart.

Habitat: Meşelikler, bağ kenarları, kireçtaşı kayalıklar; 750-1100 m.

Dicle Bölümü.

Türkiye: Anadolu, 1888, Sintenis: Iter orientale 1888 (K 00499059!).

Batman: Hasankeyf-Karaköy arası, kayalık, 1055 m, 37°40'14,46"K—041°25'49,58"D, 04 iii 2019, Y. Yeşil ve D. Dalgın n.y. (ISTE 116202!; NGBB 8495!).

Batman: Hasankeyf-Karaköy arası, kayalık, 1079 m, 37°40'16,16"K—041°25'31,34"D, 04 iii 2019, Y. Yeşil ve D. Dalgın n.y. (ISTE 116000A!, 116000B!; NGBB 8497!, 008655!).

Mardin: Artuklu, Nur Mahallesi, Çağlar (Dazedke) Köyü, bağ kenarları, 963 m, 37°21'12"K—040°41'29"D, 18 ii 2021, M. Balos 4978 ve M. Geçit (NGBB 8949!).

Mardin: Mardin-Savur arası, 40. km, meşelik, kayalık sırtlar, 850 m, 10 iii 1979, T. Baytop n.y. (ISTE 41770!; K!).

Mardin: Mardin-Savur arası, Çınaraltı (Rısıni) Köyü, Hasanresu mevkii, seyrek meşelik, kireçtaşı yamaçlar, 1100 m, 37°23,68'K—040°51,33'D, 28 ii 2005, A. Güner 13718 ve M. Öztekin (NGBB 1103!).

Mardin: Mardin-Savur arası, Çınaraltı Köyü, Hasanresu mevkii, seyrek meşelik, kalkerli kayalıklar, 1100 m, 02 iii 1978, A. Güner 1593 (HUB!; K!).

Mardin: Mardin-Savur arası, Dereyanı (Şure) Köyü, Hıdıke çeşmesi çevresi, seyrek meşelik, kireçtaşı arazi, 1100 m, 37°24,783'K—040°51,868'D, 28 ii 2005, A. Güner 13723 ve M. Öztekin (NGBB 1102!).

Şekil 18- *Iris histrioides* Reuthe / *Amasya navruz*u, AG13010, NGBB koleksiyonu. (Foto. A. Güner).

- Mardin: Mardin-Savur arası, Mardin'e 40 km, kalkerli arazi, 850 m, 02 iii 1978, A. Güner 1600 (AEF!; HUB!; K!).
- Mardin: Mardin-Savur arası, Pınardere Köyü, Menzeli mevki, seyrek meşelik, kalkerli taşlık arazi, 900 m, 02 iii 1978, A. Güner 1599 (ANK!; HUB!; K!).
- Mardin: Midyat, Danişman Köyü mezarlığı, 975 m, 37°26'22"K—041°39'54"D, 04 ii 2021, M. Balos 4963 ve M. Geçit (NGBB 010080!).
- Mardin: Ömerli, Çınaraltı Köyü çevresi, seyrek meşelik, kireçtaşı yamaçlar, 1100 m, 37°24'45,5"K—040°51'19,5"D, 22 ii 2010, A. Güner 15519, M. Johnson, M. Öztekin ve A. Özgün (NGBB 4204!).
- Mardin: Yeşilli, Uzunköy, 754 m, 37°16'59,59"K—040°51'43,91"D, 01 iii 2019, Y. Yeşil ve E. Bozan n.y. (ISTE 116000!; NGBB 8497!).

Irak, İran. İran-Turan elementi.

13- I. histrioides Reuthe, Gartenflora 40: 165 (1891). / **Amasya navruzu**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 18.

Tip örneği: [Turkey, Amasya Province] Amasya: Amasya, Yenice, Direkli (Göndes) Köyü, Gölcağzınçal mevki, meşe çalılığı, kalkerli kayalık arazi [Yenice District, Direkli Village, oak scrub, limestone rocky places, originally in Turkish], 1300-1350 m, 22 iii 1978, A. Güner 1616 (neo.: HUB 35835!; izoneo.: AEF no. 7217!, ANK!, K001291623!). Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 4 (2021).

Sin.: *I. reticulata* var. *histrioides* G.F.Wilson, Gard. Chron., ser. 3, 9: 117 (1891)!

I. histrioides Fost. ex Hayek, Ann. Nat. Hofmus. Wien 28: 180 (1914).

Iridodictyum histrioides (G.F.Wilson) Rodion., Rod Iris (Vopr. Morfiol. Biol. Evol. i Sist.): 202, (1961), [geçz. ad / nom. inval.].

I. histrioides (G.F.Wilson) Nothdurft, Taxon 18: 600 (1969).

2n = 16.

Çiçeklenme: Şubat-Nisan.

Habitat: Çayırılık, seyrek ormanlar, meşe açıklığı, kireçtaşı arazi; 1000-2150 m.

Karadeniz Bölgesi.

(Küçük Asya): Amasya (Kleinasien: Amasia), t.y., Manissadjian 180 (B!).

Amasya: Abacı Dağı'nın subalpin seviyeleri, 29 iii 1889, J. Bornmüller n.y. (LE!).

Amasya: Abacıdağ, (Pontus australis: ... Abadschi-dagh), 1200 m, v 1889, J. Bornmüller 1890: n.y. (B! meyveli).

Amasya: Akdağ'ın yüksek dağ kesimleri, 11 iv 1914, Manissadjian n.y. (G!).

Amasya: Akdağ, Kocacıktepe Doruğu, Çalardı Yaylası, 1500 m, 22 v 1977, K. Alpınar n.y. (ISTE 37322! meyveli).

Amasya: Akdağ, Değirmendere Yaylası, 1500 m, 31 iii 1978, T. Baytop n.y. (ISTE 38980!).

Amasya: Akdağ, Değirmendere-Eğribük Yaylaları, güney yamaçlar, 1400 m, 29 iii 1977, K. Alpınar (ISTE 36607!).

Amasya: Amasya, alpin ve subalpin seviyelerde, 16 iii 1889, J. Bornmüller n.y. (BM! (kısmen/pro parte); G!; K!; LE!; M!; P 02195571! (kısmen/pro parte)).

Amasya: Amasya çevresi, 6 iii 1889, J. Bornmüller 3 (B! ve B 10 1038467!; BM!; LE!; P 01840835!).

Amasya: Amasya banliyösü, v 1894, Manissadjian 1090b ve 1090c (M!).

Amasya: Amasya, Direkli (Göndes) Köyü çevresi, meşelik, kalkerli arazi, 1280 m, 40°40,1'K—35°59,8'D, 25 ii 2002, A. Güner 13010, M. Johnson, F. Kararer, A. Cansaran ve F. Celep (NGBB 1132!).

Amasya: Amasya, Direkli ve Yassıçal Köyler arası, dağ yolu, Direkli Köyü'nden yakl. 1,5 km, meşe açıklığı, Çaldağı kuzey yamaçları, 1280-1310 m, iii 2002, F. Celep 661 (NGBB 8656!).

Amasya: Amasya, Manissadjian n.y. (ANK 1527!).

Amasya: Galatya, t.y., Manissadjian 1090 (P 01675064!, 01840826!, 01840831! ve 01840841!).

Amasya: Manissadjian bahçesi'nden, 05 iv 1913, J. Papazoğlu n.y. (BM).

Amasya: Merzifon, Tavşandağı, 1000-1400 m, v 1907, Manissadjian 13 (G!).

Amasya: Sanadağ, (Pontus australis: m' Sana-dagh), 1400 m, 15 v 1890, J. Bornmüller 1890: n.y. (B! meyveli).

Amasya: Suluova (In planitie Sulu Ova, Amasia), 25 iv 1896, Manissadjian 1090 (B!).

Amasya: Suluova, 28 iv 1894, Manissadjian 1090 (E 00333034!; G!; K!; LE!; M!).

Amasya: Tavşandağ, 06 iv 1913, J. Papazoğlu n.y. (BM! [kism./p.p.]).

Rize: Aşağı Anzer, 1750 m, 29 iv 1986, H. Karaca (ISTE 56881!).

Rize: İkizdere, Aşağı Haya Köyü çevresi, 1750 m, çayırılık, 25 iv 1984, A. Güner 5500, M. Vural ve M. Bilgin (HUB!; K!).

Rize: Yukarı Anzer, 2150 m, 29 iv 1986, H. Karaca (ISTE 56878!).

Samsun: Lâdik, Akdağ, Derebaşalan Köyü, seyrek orman, 1500 m, 19 v 1965, C. Tobey 977 (E 00333033! meyveli).

Sinop: Ayancık-Boyabat arası, Avdullu, Akgöl'ün 1,5 km KD'su, orman açıklığı, 1180 m, 41°42'23,4"K—034°36'1,4"D, A. Terzioğlu (kişisel iletişim).

Tokat: Erbaa, Tandırlı Köyü, Karayatak mevki, 6 iii 2017, M. Çelik, NGBB'de yetiştirilen örnek, A.Ö. Çimen 1781 (NGBB 8942!).

Şekil 19- *Iris histrio* Rchb.f. / **Sultan navruz**, AG15706 (Foto. A. Güner).

Tokat: Niksar, Serenli Yaylası, Fırınönü mevkii, yakl. 1300 m, 11 iii 2021, D. Kaya n.y. (NGBB 8948!).

Tokat: Niksar, Akgüney Köyü, Karaağaç Mahallesi, Çukuroğlu Köprüsü, Sele Geçesi, 1150 m, 19 iii 2021, D. Kaya (kişisel iletişim).

Endemik. Karadeniz elementi. Gümüşane'den toplanmış bir canlı örnek NGBB koleksiyonundadır (Gümüşhane: Yağmurdere, geçitte Kayabaşı Köyü girişi, dere boyu yamaçlar, 1800 m, 40°33'37"K—039°49'13"D, 24 iv 2008, İ.S. Yüzbaşıoğlu 3111, NGBB'de canlı).

14- I. histrio Rchb.f., Bot. Zeitung (Berlin) 30: 488 (1872). / **Sultan navruz**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012).
Şekil 19.

Tip örneği: [Lübnan] Sommet du Liban, entre les deux mamelons appèlés Taumets et Djerzine, fiès [? près] de Saida (Sayda yakınlarında, Taumets ve Djerzine tepeleri arasında, Lünan'ın zirvesi), [Gaillardot] (lekt.: K 000499055!; izolekt.: G-BOIS: G 00775177! ve 00775178!; P 01793996!, 01844884!, 01847860!, 01840836! [kısm. / p.p.] ve 01840840! [kısm. / p.p.]). İlk adım tiplendirme B. Mathew tarafından belirlenmiştir: Fl. Turkey 8: 404 (1984). İkinci adım tiplendirme Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından yapılmıştır: Plants 2021, 10, 1486: 4 (2021).

Sin.: *Xiphion histrio* (Rchb.f.) Hook.f., Bot. Mag. 99: t. 6033 (1873).

Iris reticulata var. *cyanea* Regel, Gartenflora 23: t. 797 (1874).

I. reticulata var. *histrio* (Rchb.f.) Foster, Bulbous Irises: 57, f. 34 (1892).

Iridodictyum histrio (Rchb.f.) Rodion., Rod Iris-Iris: 202 (1961).

Iris libani Reut. ex Baker, Gard. Chron., n.s., 5: 559 (1876).

I. histrio var. *aintabensis* G.P.Baker, Gard. Chron. ser. 3, 89: 137 (1931).

I. histrio subsp. *aintabensis* (G.P.Baker) B.Mathew, Festschrift [Davis & Hedge]: 97 (1989).

Iridodictyum aintabensis (G.P.Baker) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 60 (2015).

Iris aintabensis (G.P.Baker) Rukšans, Int. Rock Gard. 112: 35, f. 46-49 (2019).

2n = 20.

Çiçeklenme: Şubat-Mart.

Habitat: Seyrek çalılık, orman, meşelik ve kızılçamlıklar, maki, bağ ve tarla araları, çayırıklar, taşlı yamaçlar, kireçtaşı ve şistik araziler; 500-1260 m.

Adana Bölümü; O. Fırat Bölümü.

Türkiye: Adana?, Kilikya, W. Siehe n.y. (E00333032!; LE!).

Adana: Feke, Göbelli'den sonra 5-7 km, Pinus-Juniperus açıklığı, 1260 m, 37° 56,441' K, 035° 55,779' D, 27 ii 2013, O. Erol ve L. Can SF008; 04 ii 2021, Ö. Çelik 1000 (NGBB 010079!, yetiştirilmiş).

Adana: Karsantı (Aladağ) girişi (Adana'dan), sağ yamaçlar, Başpınar Mahallesi, seyrek çalılık ve orman, kalkerli taşlık dik yamaçlar, 995 m, 37° 31' 06,5" K—035° 23' 47,2" D, 27 ii 2011, A. Güner 15737, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 3950!).

Adana: Karsantı (Aladağ), Aşaki Zambıl çevresi, seyrek kızılçamlık ve çalılık, kalkerli arazi, 737 m, 37° 34' 08,0" K—035° 24' 08,3" D, 27 ii 2011, A. Güner 15742, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB003947!).

Adana: Karsantı (Aladağ), Aşaki Zambıl çevresi, seyrek kızılçamlık ve çalılık, kalkerli arazi, 737 m, 37° 34' 08,0" K—035° 24' 08,3" D, 27 ii 2011, A. Güner 15743, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB003946!).

Gaziantep: Antep, 610 m, iv 1907, M. Haradjian 823 (E 00333027!; G!; K!; LE!).

Gaziantep: Gaziantep-Bahçe arası, 30. km, 1100 m, Maltepe'de çiçek açtı, 13 ii 1978, T. Baytop n.y. (ISTE 38920!).

Gaziantep: Gaziantep-Bahçe arası, 30. km, Acaroba Köyü, kayalık sırtlar, 1100 m, 14 v 1977, T. Baytop n.y., meyveli (ISTE 36728!; K!).

Gaziantep: Gaziantep-Bahçe arası, Gaziantep'ten 30 km, Acaroba Köyü, Kesmeliburun mevki, maki ve tarla araları, kalkerli kayalık arazi, 1100 m, 26 ii 1978, A. Güner 1581 (ANK!; GAZI 15165!; HUB!; K!).

Gaziantep: Gaziantep, Acaroba Köyü çevresi, çalılık, kalkerli arazi, 1235 m, 37°10,3'K—037°07,6'D, 8 iii 2006, A. Güner 13413, M. Johnson ve E. Özuslu (NGBB 1129!).

Gaziantep: Islahiye, Fevzipaşa yukarısı, Nurdağı eteği, 600-800 m, ii 1979'da Ankara'da çiçek açtı, M. Koyuncu n.y. (HUB!).

Gaziantep: Karataş, 915 m, 19 iv 1935, E.K. Balls B2157 (K!).

Gaziantep: Yeşilce Köyü-Sof Dağı, meşe ormanları, 1000 m, 10 iii 2010, N. Kandemir 436 (NGBB008245!).

Gaziantep: Yonas, Antep'in 25 km doğusu, 915 m, iv 1908, M. Haradjian 1766 ve 1796 (E 00333031!; G!; LE!).

Hatay: Antakya-Yayladağ arası, Antakya'dan 28 km, Şenköy, Burcaklı Deresi, maki, kalkerli arazi, 950 m, 22 ii 1977, A. Güner 1456 (HUB!; K!).

Hatay: Antakya-Yayladağ arası, Kışlak Köyü'nün 5 km batısı, Kızılçöl çevresi, maki arası çayırıklar, kireçtaşı yamaçlar, 910 m, 35° 57' 42,7" K—036° 07' 8,6" D, 11 iv 2019, A. Güner 16689, M. Öztekin, A.Ö. Çimen ve N. Parmaksızoğlu (NGBB 8344!).

Hatay: Antakya-Yayladağ arası, Şenköy üstü, Ziyaret Dağı, meşelikler, kalkerli arazi, 1172 m, 36° 02' 04,5" K—036° 06' 35,0" D, 26 ii 2011, A. Güner 15726, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 5174!).

Hatay: Antakya-Yayladağ arası, Şenköy, Burcaklı Deresi, maki, kalkerli kayalık, 950 m, 02 iv 1977, A. Güner 1486 (HUB!; K!), (meyveli).

Hatay: Antakya-Yayladağ, Şenköy-Kışlak arası, makilik, kalkerli arazi, 914 m, 36° 01' 44,6" K—036° 07' 17,3" D, 26 ii 2011, A. Güner 15729, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 4312!).

Hatay: Antakya, Şenköy, Ziyaret Dağı, 1000 m, 03 iii 1973, T. Baytop n.y. (ISTE 23878!).

Hatay: Belen Geçidi, kalkerli yamaçlar, maki, 800 m, 01 i 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2451 (K!).

Hatay: Belen Geçidi, kalkerli yamaçlar, maki, 800 m, 13 i 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2455 (K!).

Hatay: Yayladağı, Kışlak girişi, 24 i 2010, M. Keskin 5767, M. Öztekin ve B. Altınay (NGBB 2664!).

Hatay: Yayladağı, Kışlak Köyü girişi, 19 ii 1997, M. Keskin 844 (ISTE 77715!).

Hatay: Yayladağı, Kışlak köyü girişi, Kızılçöl mevki, 35° 12' 39,1" K—036° 10' 43,8" D, 25 i 2010, M. Keskin 5780, M. Öztekin ve B. Altınay (NGBB 8679).

Hatay: Yayladağı, Kışlak, Kızılçöl'ün doğusu, tarla arası maki kalıntısı, kireçtaşı arazi, 900 m, 35° 57' 43,3" K—036° 07' 6,2" D, 25 i 2010, A. Güner 16903, M. Öztekin ve F.I. Güner (NGBB 010077!).

Kahramanmaraş: Menzelet Barajı mesire alanı çevresi, seyrek ağaçlık yamaçlar, kireçtaşı arazi, 650 m, 23 ii 2019, A. Güner 16666, F. Güneş, T. Ok ve F.I. Güner (NGBB 7965!).

Mersin: Silifke-Gülner arası, Gökbelen Köyü, Çiğşekası çevresi, karışık ağaçlık, kalkerli arazi, 1050 m, 36° 20,7" K—033° 38' D, 05 iii 2002, A. Güner 12987 ve M. Johnson (NGBB 1130!).

Mersin: Silifke-Gülner arası, Gökbelen'in 2 km batısı, seyrek çalılık, kalkerli arazi, 1030 m, 36° 20,638" K—033° 37,941' D, 08 iii 2006, A. Güner 13940, M. Johnson ve T. Hall (NGBB 1131!).

Mersin: Silifke, Uzuncaburç (Olba), 1200 m, 06 iii 1973, T. Baytop n.y. (ISTE 23888!).

Mersin: Silifke, Uzuncaburç, Delikılıç mevki, maki ve bağ araları, kalkerli kayalık, 1150 m, 24 ii 1978, A. Güner 1575 (AEF 7212!; ANK!; GAZI!; HUB!; K!).

Şekil 20- *Iris zagrica* B.Mathew & Zarrei subsp. *zagrica*/ **Bilbilâzek**, MF28482 (Foto. M. Fırat).

Osmaniye: Adana-Gaziantep arası, Gâvur Dağı, 500 m, 05 iii 1972, J. Roper 162 (E 00333028!).

Osmaniye: Düziçi, Çatlı Köyü, Kaklık Yaylası yolu, karışık çalılık, kalkerli arazi, 1095 m, 37°21'45,5″K—036°28'26,0″D, 23 ii 2011, A. Güner 15703, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 4313!).

Osmaniye: Hasanbeyli, Alman Pınarı üstü, karışık meşelik, 1058 m, 37° 06' 44,0″ K—036° 36' 10,8″ D, 23 ii 2011, A. Güner 15706, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 3953!).

Osmaniye: Kaypak-Oruçgazi arası, Kaypak'ın yukarısı, kızılçam ormanı açıklığı, dere yamaçları, 955 m, 37°05'18,1″K—036°27'21,0″D, 22 ii 2011, A. Güner 15692, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 8399!).

Osmaniye: Yarpuz (Cebel) Köyü çevresi, açıklık yamaçlar, şistik arazi, 933 m, 37°03'13,3″K—036°25'36,0″D, 22 ii 2011, A. Güner 15688, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 4323!).

Suriye. Akdeniz elementi.

15- I. zagrica B.Mathew & Zarrei, Bull. Brit. Iris Soc. Spec. Group 2008/9: 24 (2009). / **Bilbilâzek**, Türk. Bitkileri List., s. 540 (2012).

Tip örneği: (İran) Iran, Zirreh Pass, 38 km east of Khorramabad (Zirreh Geçidi, Hürremabad'ın 38 km doğusu), 1950 m, 08 v 1962, P. Furse 1864, cult. B. Mathew 25 ii 1970 (holo.: K 000524268!).

Sin.: *Iridodictyum zagricum* (B.Mathew & Zarrei) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 60 (2015).

Alttür teşhis anahtarı:

1- Periyant dış segmentlerinin kabzasının üst yüzü mavimsi beyaz

1- Periyant dış segmentlerinin kabzasının üst yüzü bordo

a- subsp. **zagrica** / **bilbilâzek**

b- subsp. **hakkariensis** / **oramar bilbilâzeği**

Şekil 21- *Iris zagrica* B.Mathew & Zarrei subsp. *hakkariensis* Fırat / **oramar bilbilâzeği**, MF30011 (Foto. M. Fırat).

a- Subsp. **zagrica**. / **Bilbilâzek**. Şekil 20.

Çiçeklenme: Nisan.

Habitat: Seyrek meşelik; 1200 m.

Hakkâri Bölümü.

Hakkâri: Şemdinli, Balkaya Dağı, seyrek meşelik, 1200 m, 4 iv 2012, M. Fırat 28482 (Herb. M. Fırat; NGBB 004754!, NGBB 008941! yetiştirilmiş).

Hakkâri: Şemdinli, Balkaya Dağı, seyrek meşelik, 1200 m, 4 iv 2012, M. Fırat 28811 (Herb. M. Fırat, meyveli)

b- Subsp. **hakkariensis** Fırat, Phytotaxa 305(3): 211 (2017). / **Oramar bilbilâzeği**, yeni Türkçe bilimsel ad. Şekil 21.

Tip örneği: TURKEY [Türkiye]. C10 Hakkâri: Şemdinli district [Şemdinli], from Cıyayê Govende (Güney Dağı) to Oremar (Dağlıca) [Güney Dağı ile Dağlıca arası], in loose soil [gevşek topraklar], 1543 m, 37° 12' 58" N, 44° 16' 55" E, 24 iv 2013, M. Fırat 30011 (holo.: VANF; izo.: NGBB 006594!; Herb. M. Fırat)

Çiçeklenme: Nisan?

Habitat: Gevşek araziler, 1545 m.

Hakkâri Bölümü.

Hakkâri: Şemdinli, Güney Dağı-Dağlıca (Cıyayê Govende-Oremar arası), gevşek arazi, 1543 m, 37°12'58"K—044°16'55"D, 24 vii 2013, M. Fırat 30311 (Herb. M.Fırat, meyveli!).

Endemik(?). İran-Turan elementi. Alttürün ayırımına temel olan periyanttaki renk farklılıklarının İran'da da gözlemlendiği

Şekil 22- *Iris pamphylica* Hedge / **Akseki navruzu**,
AG13951 (Foto. A. Güner).

belirtilmektedir (Roseo ve Loe, 2018). Hatta Rukşâns (2019) *Iris zagrica*'nın (**bilbilâzek**) akrabası olan yeni 3 tür betimlemiştir: *I. avromanica* Rukşâns (İran), *I. marivanica* Rukşâns (K. Irak) ve *I. zetterlundii* Rukşâns (K. Irak). Henüz Türkiye'den bilinmeyen bu türleri, özellikle *Iris zagrica* subsp. *hakkariensis* ile kıyaslama ve taksonomik durumunu irdeleme imkânı olmamıştır.

16- I. pamphylica Hedge, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 23: 557 (1961). / **Akseki navruzu**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012). Şekil 22.

Tip örneği: [Türkiye] Turkey [C3] Antalya: Manavgat-Akseki, above Fersinuluni (Fersinalanı'nın üstü), Pinus brutia forest and edge of corn plots (tarla çevresindeki kızılçamlık), leaves glaucous, square in T.S. (yapraklar buğulu, enine kesiti dörtköşeli), 700 m, 10 iv 1956, P.H. Davis 25845 & O.V. Polunin (holo.: E 00196411! meyveli örnek; izo.: BM 001191624! meyveli örnek).

Sin.: *Iridodyctium pamphylicum* (Hedge) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 60 (2015).

2n = 20.

Çiçeklenme: Mart-Nisan.

Habitat: kızılçam ve maki açıklığı, seyrek meşelik, kayalık alanlar, kireçtaşı arazi; 650-1410 m.

Antalya Bölümü.

Antalya: Akseki, Cevizli, Kuyucak Köyü, kızılçam altı, yakl. 1050 m, 4 iv 2003, H. Demirelma 1905, KNYA 23149 (NGBB 8290!).

Antalya: Akseki, Çukurköy, Karataş mevki, maki açıklığı, 750-800 m, 30 iv 1996, A. Duran 3405 (GAZI 32621!).

Antalya: Akseki, Çukurköy, Karataş mevki, maki açıklığı, 800 m, 18 iii 1998, A. Duran 4249 (GAZI 32620!).

Antalya: Akseki, Çukurköy, yukarı mahalle, maki açıklığı, yakl. 750 m, 22 iii 2009, A. Duran 8193, KNYA 17897 (NGBB 8285!).

Antalya: Akseki, Fersin çevresi, maki, kalkerli arazi, 700 m, 36°50,2'K—031°47,4'D, 13 iv 2002, A. Güner 13015, İstanbul'da çiçek açtı (NGBB008680!).

Antalya: Akseki, Fersin Köyü, Çaltı mevki, kızılçam açıklığı, 650-700 m, 28 iii 1996, A. Duran 3344 (GAZI!).

Antalya: Akseki, Gümüşdamla Köyü-Kuyucak arası, Kuyucak'a 5 km kala, makilik, 37° 11' 40" K—031° 39' 51" D, 1410 m, 18 iii 2009, S. Aslan 2997 ve M. Bozdoğan (GAZI 32622!).

Antalya: Akseki, Murtiçi, Çukurköy, Karataş mevki, maki içi, kalkerli arazi, 840 m, 23 iii 2005, A. Güner 13747 ve M. Kara (NGBB 1140! ve 001141!).

Antalya: Antalya'nın kuzeydoğusu, çam ormanı, 1250 m, E.M.Rix 1340 (K! yetiştirilmiş).

Antalya: Beşkonak-Düzağaç Köyü arası, kayalık alanlar, 850-900 m, 14 iii 2012, N. Kandemir 440 (NGBB 8041!).

Antalya: Kuyucak'ın 2 km güneydoğusu, seyrek meşe ve çam çalılığı, kalkerli arazi, 995 m, 37° 12,661' K—031° 39,319' D, 28 iii 2006, A. Güner 13951 (NGBB 1142!).

Antalya: Manavgat-Akseki arası, Fersinalanı Köyü, Çaltı mevki, kızılçam ormanı açıklıkları, kalkerli kayalık arazi, 850 m, 19 iii 1978, A. Güner 1615 (HUB!).

Antalya: Manavgat-Akseki yolu, Çaltı mevki, 850 m, 30 iii 1975, B. Mathew 8415, T. Baytop ve C. Brickell (E 00333035!; ISTE 31388!; K!).

Şekil 23- *Iris danfordiae* (Baker) Boiss. / **Sarı navruz**, AG14391 (Foto. A. Güner).

Antalya: Manavgat-Akseki, Fersinaları'nın üstü, tarla çevresindeki kızılçamlık, 700 m, 02 iii 1958, P.H. Davis 25845 & O.V. Polunin (E 00196465! yetiştirilmiş).

Antalya: Manavgat-İbradı, 15. km, kalker, 17 iii 1995, A.A. Dönmez 4373 (HUB!).

Antalya: Manavgat, Beyler Köyü, Beydiğin, Güzle Yaylası, açık orman, 1000-1200 m, 12 v 1984, A. Güner 5591 (HUB!).

Endemik. Akdeniz elementi. Mersin'den toplanmış olan bir örnek, teyide muhtaçtır (N. Kandemir 441, Mersin: Fındıklı Yayı-Şararca Güzlesü Köyü yolu, 900-1100 m [NGBB 8040!]).

17- *I. danfordiae* (Baker) Boiss., Fl. Orient. 5(1): 124 (1882). / **Sarı navruz**, Türk. Bitkileri List., s. 536 (2012).
Şekil 23.

Tip örneği: (Türkiye: Toros Dağları, Niđe: Ulukışla) Cilicican Taurus, 1876, Danford n.y. (lekto.: K 000499051!). B. Mathew tarafından belirlenmiştir: Fl. Turkey 8: 405 (1984).

Sin.: *Xiphion danfordiae* Baker, J. Bot. 14: 265 (1876).

Juno danfordiae (Baker) Klatt, Abh. Naturf. Ges. Halle 15: 362 (1882).

Iris bornmuelleri Hausskn., Flora 72: 141 (1889)!

I. crociformis Freyn, Oesterr. Bot. Z. 44: 326, in syn. (1894).

I. amasiana T.Durand & B.D.Jacks., Index Kew. Suppl. 225 (1902), [geçz. ad / nom. inval.].

Iridodictyum danfordiae (Baker) Nordhurf., Taxon 18: 600 (1969).

Iris celikii Akpulat & K.I.Chr., Nordic J. Bot. 24(2): 207 (2006).

Iridodictyum celikii (Akpulat & K.I.Chr.) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 61 (2015).

2n = 18.

Çiçeklenme: Şubat-Nisan.

Habitat: Yaylalar, köknar ormanı, çalılık, bozkır, tarlalar, çayırıklar, kar kenarı, taşlı yamaçlar, cipsli ve metamorfik arazi; 750-2420 m.

O. ve D. Karadeniz Bölümleri; O. ve Y. Kızılırmak Bölümleri; Y. Fırat ve Erzurum-Kars Bölümleri; Adana Bölümü.

Türkiye: Doğu Anadolu, 1889; çiçeklenme 1890, Leichtlin n.y. (K!).

Türkiye: Kapadokya, 1836, M. Aucher-Eloy n.y. (G!).

Türkiye: Kapadokya, 1837, M. Aucher-Eloy 2132 (G!; G-BOIS!; K!; LE!; P 01840825!).

Türkiye: Toros Dağları, iv 1892 (Test. C.Winkler), (LE!).

(Adana: Pozantı:) Hacı Dağ, Katranağacı ormanı, 1500 m, iii 1896, W. Siehe 1896: 681 (BM! (kısm. / p.p.); G!; K 000499050!; LE!)

(Niğde: Ulukışla) Kilikya havzasında, orman bölgesi üstünde yüksek yaylalarda, 1800 m, W. Siehe n.y. (E 00333023!; LE!). W. Siehe n.y. Typisch, neyin tip örneği???

(Niğde): Toros Dağları, t.y., W. Siehe n.y. (G!).

(Niğde/Adana) Hacıdağ? (Hodschin Dag), 1500 m, iii 1897, W.Siehe n.y. (E 00333025!).

Amasya: Amasya çevresi, subalpin çayırıklar (Amasya: in regionis subalpinæ pascuis lapidosis), 11 iii 1889, J.Bornmüller n.y. (B 10 0367900!, 10 0367901!, 10 1038466!; BM (kısm. / p.p.); G!; K 000499048!; LE 00014042!).

Amasya: Amasya, Boğan Köyü, Kaşka Mezrası, tarla yakını, 750 m, 22 ii 2011, N. Kandemir 427 (NGBB 8248!).

Amasya: Merzifon, 10 iii 1892, Manissadjian 577 (ANK!; G!; K!; LE!; M!; P 02159305!).

Amasya: Merzifon, 1907, Manissadjian n.y. (G!).

Amasya: Merzifon, Tavşandağı, 1000-1400 m, v 1907, Manissadjian 19 (G!).

Erzincan: Kelkit yolu, Sipikor Geçidi güneyi, dağ bozkır, kar kenarları, 2420 m, 39° 52' 56,4" K—039° 33' 48,3" D, 22 iv 2013, A. Güner 16054, M. Johnson, A. Kandemir ve F. Güneş (NGBB 4307!).

Erzincan: Sipikor Dağı, kar çevresi, 1830 m, 18 iv 1889; meyve: 05 vii 1889, P. Sintenis 1889: 117 (P 01847866!).

Erzincan: Suşehri-Refahiye arası, Suşehri'nin 28 km DGD'su, 1300 m, 10 iv 1967, K.H. Rechinger 33022 (B!; G!).

Erzincan: Tercan, Karacaören Köyü, 1970 m, 27 iii 2012, A. Hasbenli 1001 (GAZI 23732!).

Erzurum: Aşkale ile Erzurum arası, 1580 m, 11 iv 1967, K.H. Rechinger 1967: 33025 (B!).

Erzurum: Pasinler'in doğusu, Horasan yolunda Erzurum'un 53 km DKD'su, 1700 m, 12 iv 1967, K.H. Rechinger 1967: 33029 (B!).

Gümüşhane: Bayburt-Gümüşhane, taşlı yamaçlar, 2000 m, 20 iv 1960, J.D.A. Stainton 8215 (E 00333024!; K!).

Malatya: Darende, Ayvalık Köyü, kalkerli arazi, 1200 m, 25 iii 1994, S. Yılmaz (ISTE 95306!).

Niğde: Ulukışla, Aktoprak (Kılan) Köyü, Gobetdere mevkii, köknar ormanı, metamorfik arazi, 1800 m, 10 iv 1977, A. Güner 1499 (HUB!; K!).

Ordu: Mesudiye-Gölköy arası, Mesudiye'den 15 km, Muzamana Köyü çevresi, yol kenarı, meşelik, kayalık arazi, 1100 m, 17 iii 1977, A. Güner 1474 (AEF 7224!; ANK!; HUB!; K!).

Ordu: Mesudiye, Maksutalan Köyü, 12 iv 1976, Y. Saygun n.y. (ISTE 34479!).

Ordu: Mesudiye'nin 15 km batısı, Güzle Köyü çevresi, çayırılık, 970 m, 40° 31,954' K—037° 41,459' D, 05 iii 2007, A. Güner 14391 ve F. Tezcan (NGBB 1111!).

Sivas: Kangal civarı, 06 iv 1976, F. Akar (ISTE 36287!).

Sivas: Kangal, şehir yakınındaki boş tarlalar, 29 v 1968, T. Baytop n.y. (ISTE 12783! meyveli; K!).

Sivas: Sivas, x 1894, G. de Césaire n.y. (G!).

Sivas: Hafik-Celâlli arası, 5. km, bozkır, cipsli arazi, 1315 m, 39° 48' 42,8" K—038° 25' 34" D, 06 iv 2008, A. Güner 14531, M. Johnson ve S.S. Kanoğlu (NGBB 1112!).

Sivas: Hafik-Celâlli arası, Acıpınar Köyü çevresi, bozkır, cipsli dik yamaçlar, 1370 m, 6 iv 2008, A. Güner 14536, M. Johnson ve S.S. Kanoğlu (NGBB 1112!).

Sivas: Hafik, Tavşanlı Deresi, Keğiş Köprüsü civarı, Akören yolu üzeri, jipsli toprak, 1250 m, 08 iv 1992, E. Hamzaoğlu 473 (GAZI!).

Sivas: Hafik'ten Celâlli'ye 5 km, bozkır, cipsli arazi, 1315 m, 39° 48' 42,8" K—038° 25' 34" D, 6 iv 2008, A. Güner 14533, M. Johnson ve S.S. Kanoğlu (NGBB 1113!).

Sivas: Kangal, 01 i 1969, T. Baytop n.y. (ISTE 14868! yetiştirme).

Sivas: Kayayın yolu, Bingöl Köyü'nden 1 km, çalılık, 1500 m, 29 iii 1986, N. Çelik 3957 (EGE 32664!).

Endemik. İran-Turan elementi.

Subgen. **Limniris** (Tausch) Spach, Ann. Sci. Nat. Bot., ser. 3, 5: 99 (1846). / **Çayırsüseni Altcinsi**, yeni Türkçe bilimsel ad.

Sin.: *Iris* Sect. *Limniris* Tausch, Hort. Canal. 1: [numrmş. / unnumbered] (1823).

18- I. sibirica L., Sp. Pl. 1: 39 (1753). / **Çayır süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012). Şekil 24.

Tip örneği: Herb. Linnaeus No. 61.20 (lekto.: LINN [web!] <<http://linnean-online.org/818>>, er. tar.: 19 vii 2021").

Şekil 24- *Iris sibirica* L. / Çayır süseni, AG16901
(Foto. A. Güner).

Altınordu ve Crespo tarafından belirlenmiştir:
Phytotaxa 268(4): 297 (2016).

Sin.: *I. bicolor* Mill., Gard. Dict. ed. 8. n. 13 (1768).

I. maritima Mill., Gard. Dict. ed. 8: 11 (1768).

I. flexuosa Murray, Novi Comment. Soc. Regiae Sci. Gott.
7: 30 (1776).

I. pratensis Lam., Fl. Franç. 3: 498 (1778), [lüzs. ad / *nom. superfl.*].

Biris sibirica (L.) Medik., Staatswirthschaftl. Vorles.
Churpfälz. Phys.-Ökon. Ges. Heidelberg 1: 257 (1781).

B. sibirica Medik., Philos. Bot. (Medik.) 2: 97 (1791), [geçz.
ad. / *nom. inval.*].

Iris angustifolia Gilib., Exerc. Phyt. 2: 498 (1792), [mend.
yay. / *opus utique oppr.*].

I. stricta Moench, Methodus: 528 (1794), [lüzs. ad / *nom. superfl.*].

I. angustifolia Salisb., Prodr. Stirp. Chap. Allerton: 44
(1796), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

I. spatulata Cav., Descr. Pl. 2: 298, in obs. (1802), [yasd.
ad / *nom. illeg.*].

I. acuta Willd., Enum. Pl., Suppl.: 4 (1814).

Xiphion sibiricum (L.) Schrank, Flora 7(2 Beil.): 19 (1824).

Limnirion sibiricum (L.) Opiz, Seznam: 59 (1852), [geçz.
ad / *nom. inval.*].

Xiphion pratense Parl., Nuov. Gen. Sp. Monocot.: 45 (1854).

X. flexuosum (Murray) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297
(1863).

Limniris sibirica (L.) Fuss, Fl. Transsilv.: 637 (1866).

Iris pseudosibirica Schur, Enum. Pl. Transsilv.: 657 (1866).

Xyridion flexuosum (Murray) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin)
30: 500 (1872).

X. sibiricum (L.) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 500 (1872).

Iris sibirica var. *flexuosa* (Murray) Baker, Handb. Irid.: 9 (1892).

I. mandraliscae Tineo ex Tornab., Fl. Sicul.: 512 (1887), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

I. erirrhiza Posp., Fl. Oesterr. Küstenl. 1: 269 (1897).

2n = 28

Çiçeklenme: Haziran-Temmuz.

Habitat: Dere kenarı ve sulak çayırıklar, su boyları; 1900-2500 m.

D. Karadeniz Bölümü; Erzurum-Kars Bölümü.

Ardahan: Ardahan, Yalnızçam, Urumdere Kalesi yukarısı, dere kenarı, 2250 m, 28 vi 1977, A. Güner 1572 (GAZI 36245!; HUB!; K!).

Ardahan: Bilbilan Yaylası, Bağdeşen Köyü yukarısı, sulak alanlar, 2181 m, 41°04'01"K—42°22'25"D, 29 vi 2008, N. İkinci 3325 (NGBB 2103!).

Ardahan: Göle, Dolunay köyü-Göle yolu, 8. km, yol kenarı çam ağaçlandırma sahası, kanal boyu, 2177 m, 40 46 52.8 K, 42 32 02.7 D, 22 vi 2021,
S. Yüzbaşıoğlu 4477 ve A.A. Dönmez (NGBB 010076!).

Ardahan: Göle, Karlıyazı Köyü çayırıkları, 7 vii 1981, N. Demirkuş 1017 (HUB!).

Ardahan: Hanak, Yünbüken Köyü, 2200 m, 26 vi 2008, S. Esen n.y. (ISTE 87362!).

Ardahan: Yalnızçam-Ardanuç arası, Yalnızçam Dağı, kalenin yukarısı, su boyu, 2250 m, 16 vi 1957, P.H. Davis 29664 ve I.C.Hedge (BM!; E
00332753!; K!).

Ardahan: Yalnızçam, Urumdere Kalesi üstü, dere kenarı çayırıklar, sulak bazalt arazi, 2250 m, 41°3'58"K—042°22'25,4"D, 17 vi 2020, A. Güner
16901, M. Öztekin ve F.I. Güner (NGBB 8682!).

Şekil 25- *Iris pseudacorus* L. / **Batak süseni** (Foto. A. Güner).

Ardahan: Ziyaret Dağı (Yalnızçam Dağları), Ardahan-Artvin arası, dere kenarları, 2250 m, 29 vi 1957, P.H. Davis 30283 ve I.C. Hedge (ANK!; BM!; E 00332751!; K!).

Kars: Karakurt-Sarıkaş, Göle'nin yakl. 1 km KD'su, nemli çayırlıklar, yolun sol kenarı, yakl. 1900 m. 27 vi 1981, Mertens ve Pasche, M+P 81/33 (K!).

Kars: Kısırdağı'nın GB. yamaçları, çayırlık, 2500 m, 3 vii 1957, P.H. Davis 30561 ve I.C.Hedge (E 00332755!).

Kars: Sarıkamış-Horasan arası, Sarıkamış'tan 2 km, sulak çayırlık, 2100 m, 27 vi 1977. A. Güner 1570 (HUB!; K!).

Kars: Sarıkamış-Karakurt arası, Keklik Deresi kenarı, 1950 m, 16 ix 1978, T. Baytop, B. Mathew ve H.J. Leep n.y. (ISTE 41495!).

Kars: Sarıkamış-Karaorgan arası, Yağmurlu Dağ, dere boyu, 2200 m, 7 vii 1957, P.H. Davis 30704 ve I.C.Hedge (BM!; E 00332754!; K!).

Kars: Sarıkamış, İznos Deresi, nemli yerler, 25 vi 1973, T. Avcıgil n.y. (ISTE 26227!; K!).

Kars: Sarıkamış, İznos (Karaçayır) mevki, yakl. 2200 m, 25 vi 1973, K. Karamanoğlu, N. ve M. Tanker, M. Koyuncu (AEF 4257!).

Rusya, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, O. ve D. Avrupa, Sibirya, Kazakistan, Moğolistan; ayrıca A.B.D., Kanada, İsveç ve Kore'de doğallaşmış. Avrupa-Sibirya elementi.

19- I. pseudacorus L., Sp. Pl. 1: 38 (1753). / **Batak süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012). Şekil 25.

Tip örneği: Herb. Linn. No. 61.7 (lektro.: LINN [veb!] “<<http://linnean-online.org/805/>>, er. tar.: 19 vii 2021”). Crespo tarafından belirlenmiştir: Fl. Montiberica 53: 56 (2012).

Sin.: *I. lutea* Ludw., Herb. Blackwell.: t. 261 (1755-1757).

I. pallidior Hill, Brit. Herb. 47: 473 (1756).

Acorus adulterinus Garsault, Fig. Pl. Méd.: t. 1b (1764), [mend. yay. / *opus utique oppr.*].

Iris sativa Mill., Gard. Dict. ed. 8: 15 (1768).

- I. palustris* Gaterau, Descr. Pl. Montauban: 31 (1789), [lüzs. ad / *nom. superfl.*].
Pseudo-iris palustris Medik., Hist. & Commentat. Acad. Elect. Sci. Theod.-Palat. 6: 417 (1790), [lüzs. ad / *nom. superfl.*].
Iris palustris Moench, Methodus: 528 (1794), [yasd. ad / *nom. illeg.*].
I. paludosa Pers., Syn. Pl. 1: 52 (1805).
I. curtopetala F.Delaroche, Liliac. [P.J.Redouté] 6: t. 340 (1811).
Xiphion pseudacorus (L.) Schrank, Fl. Monac. 1: t. 99 (1811).
Vieusseuxia iridioides Redouté, Liliac. 6: t. 340 (1811), [bsm. sin. / *pro syn.*].
Moraea candolleana Spreng., Syst. Veg. 1: 164 (1824).
Iris acoroides Spach, Hist. Nat. Vég. 13: 44 (1846).
Limnirion pseudacorus (L.) Opiz, Seznam: 59 (1852).
Iris lutea Lam., Fl. France [J.C.M.Grenier & D.A.Godron] 3: 496 (1856).
I. acoriformis Boreau, Fl. Centre France, ed. 3, 2: 635 (1857).
I. bastardii Boreau, Fl. Centre France, ed. 3, 2: 635 (1857).
Xiphion acoroides (Spach) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297 (1863).
Limniris pseudacorus (L.) Fuss, Fl. Transsilv.: 636 (1866).
Xyridion pseudacorus (L.) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 500 (1872).
X. acoroides (Spach) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 500 (1872).
Iris flava Tornab., Fl. Sicul.: 212 (1887).

2n = 34

Çiçeklenme: Nisan-Haziran.

Habitat: Bataklıklar, hendekler, su boyları, pirinç tarlaları, sulak alanlar; 0-1500 m.

Marmara Bölgesi; Karadeniz Bölgesi; Ege Bölgesi; Y. Sakarya, O. Kızılırmak ve Konya Bölümleri; Y. Fırat Bölümü; O. Fırat Bölümü.

Türkiye: Anadolu (Asia minor), 1858, Tchihatchef G82 (G-BOIS-G0077481!).

Türkiye: Anadolu, Karadeniz güney kıyısı, Thirke n.y. (LE!).

Türkiye: Gaziantep, Muratpaşa ve Balukgöl arası, 08-15 v 1911, M. Haradjian 4224 (G!).

Adana: Karataş, Kapı Köyü çevresi, Akyanan Gölü'nün batı kıyısı, bataklıklar, 10 m, 11 iv 1977, A. Güner 1504 (HUB!; K!).

Adana: Pozantı'dan Beledik'e 7 km, demiryolu kenarı, 800 m, bataklık, 14 v 1975, A. Güner 1258 (GAZI!; HUB!; K!).

Adıyaman: Gölbasi-Maraş arası, 10. km, 950 m, 30 v 1978, A. Baytop, E. Tuzlacı ve K. Alpınar n.y. (ISTE 40092!).

Adıyaman: Gölbasi, İneklı Köyü, İneklı Gölü, yakl. 800 m, 25 vi 1989, E. Leblebici 7233, Ö. Seçmen ve G. Görk (EGE 38591!).

Afyonkarahisar: Bolvadin-Çay arası, bataklıklarda, 19 v 1977, S. Başaran 5932 (AEF!).

Afyonkarahisar: Çay, Eber Gölü kıyısı, 960 m, 2001, LIFE 2001-272 (IZ!).

Afyonkarahisar: Çay, hendek içi, 1300 m, 1 vi 1974, A. Baytop n.y. (ISTE 28970!).

Afyonkarahisar: Çay, su kenarı, 19 v 1965, N. ve M. Tanker, B. Çubukçu (E 00332733!; ISTE 8103!).

Afyonkarahisar: Kütahya yolu, 10. km, 1050 m, 06 vi 1973, A. Baytop n.y. (ISTE 25423!).

Amasya: Suluova, Ayrancı Köyü, bataklık, 420 m, 24 v 1978, K. Alpınar n.y. (ISTE 39866!).

Antalya: Antalya, 01 viii 1958, PBS 299 (K!).

Antalya: Antalya-Serik, Antalya'nın 18 km doğusu, 50 m, 13 v 1956, A. Huber-Morath 13966 (G!).

Antalya: Antalya-Serik, Antalya'nın 19 km doğusu, 50 m, 14 v 1956, A. Huber-Morath 13964 (G!).

Antalya: Antalya'nın 6 km batısı, 10 m, 23 iv 1936, T.A. Tengwall 584 (K!).

Antalya: Antalya, kıyı bataklıkları, 05 iv 1962, K.M. Guichard TUR/10/62 (ANK!; E00332734!).

Aydın: Çine Çayı, Eski Çine güneyi, 03 v 1969, K. Fitz n.y. (EGE 4065!).

Aydın: Kuşadası, Güzelçamlı kumulu, göl yakını, su kenarı, 21 v 1977, T. Uslu 5622 (G!).

Aydın: Söke, 20 v 1967, T. Baytop n.y. (E 00332740!; ISTE 11119!).

Aydın: Söke, Milet harabeleri, 10 m, 25 v 1952, A. Huber-Morath 16775 (G!).

Aydın: Söke, Tuzburgazı-Güllübahçe arası, 30 iii 1979, E. Leblebici n.y. (EGE 16082!).

Balıkesir: Bandırma'ya 30 km, bataklık, 20 v 1976, Y. Akman 6275 ve Quézel (ANK!; HUB!).

Balıkesir: Edremit-Akçay arası, 24 vi 1978, A. Baytop n.y. (ISTE 39093!).

Balıkesir: Marmara Adası, Topağaç, deniz kenarındaki bataklıkta, d.s., 14 vii 1978, E. Tuzlacı n.y., meyveli (ISTE 40419!).

Bilecik: Bilecik'in 50 km kuzeyi, 03 v 1966, A. Baytop ve B. Çubukçu n.y. (ISTE 8817!).

Bolu: Gerede-Kapaklı yolu, 27 vi 1978, A. Baytop n.y. (ISTE 40235!).

Bolu: Yeniçağa, göl kenarı, 1000 m, 27 vi 1978, A. Baytop n.y. (ISTE 40223!).

Burdur: Başsaray-Kesik arası, 16 vi 1980, M.A. Önur 463 (G!).

Bursa: Orhangazi-Gemlik yolu, 03 v 1950, A. Berk 1169 (HUB!).

- Çanak kale: tarım alanları (inagro Trojano), v 1864, Heldreich n.y. (G-BOIS-G00774805!).
- Çorum: Kargı, Beygircioğlu-Mandıra Köyleri arası, pirinç tarlaları arası, yakl. 350 m, 30 v 1976, M. Kılınc 6423 (ANK!).
- Denizli: Çivril, Akgöz Gölü, 19 v 1966, C. Regel n.y. (EGE 751!).
- Denizli: Çivril, Işık Gölü, 850 m, 15 v 1979, E. Leblebici n.y. (EGE 16243!).
- Denizli: Honaz Dağı, Cankurtaran altındaki bataklık, 1100 m, 21 v 1973, E. Tuzlacı n.y. (ISTE 25942!).
- Düzce: Akçakoca Orman İşletmesi çevresi, kıyı-kumul, dere kenarı, 1-5 m, 08 vi 2003, Ş. Yıldırım 28795 ve A.A. Dönmez (HUB!).
- Düzce: Efteni Gölü güneyi, yakl. 140 m, 27 vii 1985, E. Leblebici 6030, Ö. Seçmen ve G. Görk (EGE 40377!).
- Düzce: Gölyaka, Gölormanı Köyü, Efteni Gölü, kenarı, 110 m, 40°45,365'K—031°02,716'D, 17 v 2004, N. Aksoy 5120 (DUOF 0000723 [web!]).
- Edirne: Enez, Karagöl kuzeyi, d.s., 26 vii 1984, E. Leblebici 5150 ve H. Ellikçi (EGE 40384!).
- Edirne: İpsala-Hudut arası, 25 v 1973, G. Ertem n.y. (ISTE 25050!).
- Edirne: Kuru Dağları, Kısıkkaya Yangın Kulesi civarı, 18 vii 1974, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 30469!).
- Edirne: Tavuk Ormanı, 04 vi 1974, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 29714!).
- Elâzığ: Merkez, Güntaş Köyü, çayırılık, yakl. 900 m, 30 iv 1981, Y. Altan 3324 (ANK!).
- Eskişehir: Başören, Sündiken Dağı, dağ çayırılığı, yakl. 1100 m, 21 v 1971, T. Ekim 541 (ANK!; E 00332739!; HUB!).
- Eskişehir: Sakarya Vadisi, Yarımcı çayırılığı, vi 1960, E.W. Curtis 200 (E 00332737!).
- Eskişehir: Yörükçürka Köyü, suluçayır, 800 m, 19 vi 1976, T. Ekim (HUB!).
- Gaziantep: Beşgöz Köprüsü, Gaziantep'ten Kilişe 32 km, dere kenarı, 725 m, 16 v 1977, A. Güner 1519 (HUB!; K!).
- Gaziantep: İslahiye, Çolaklar Köyü'nün 2 km güneyi, Karasu mevki, sulak alanlar, 19 v 2006, Ş. Çakır 586 (VANF 13598!).
- Hatay: Amik Gölü kıyısı, 18 v 1933, R. Meinertzhagen n.y. (BM!).
- Hatay: İskenderun, bataklık (in paludibus Alexandrietta) 17 iv 1859, T. Kotschy 508, İter Cilicico-Kurdicum 1859 (G-BOIS-G00774809!).
- Hatay: İskenderun'un 2 km kuzeyi, d.s., 21 iv 1957, P.H. Davis 26957 ve I.C. Hedge (AEF!; BM!; E 00332736!; K!).
- Hatay: Kırıkhan, Gölbaşı Köyü, Balık Gölü, su içi, yakl. 100 m, 23 vi 1989, E. Leblebici 7141, Ö. Seçmen ve G. Görk (EGE 38592!).
- Hatay: Kırıkhan'dan Hassa'ya 15 km, dere kenarı, 200 m, 17 iv 1976, A. Güner 1400 (HUB!; K!).
- Isparta: Anamas Dağı, Aksu, Yakaköy civarı, 1500 m, 20 vii 1994, H. Özçelik 6739 (GAZI 34171!).
- Isparta: Eğirdir, Anamas çevresi, bataklıklar, 21 v 1977, M. Koyuncu 6109 (AEF!).
- Isparta: Eğirdir, Pazarköy, Üçyıldız Çeşmesi, bataklıklar, 1100 m, 05 vi 1975, H. Peşmen ve A. Güner, P-G 2069 (HUB!; K!).
- Isparta: Senirkent, Yalvaç-Barla arası, 930 m, 38°08,275'K—030°46,310'D, 2001, M. Doğan LIFE 2001-343 (IZ!).
- İstanbul: İstanbul çevresi, tarlalar, 1834, Wiedemann n.y. (LE!).
- İstanbul: Belgrad Ormanı, 28 v 1970, G. Ertem, F. Öktem ve N. Özocak n.y. (ISTE 18053!).
- İstanbul: Beykoz, 12 vi 1877, Herb. Post 605 (BM!).
- İstanbul: Büyükdere, Sultansuyu yolu, 31 x 1911, Aznavour Herbariumu n.y. (G!).
- İstanbul: Hünkâr İskelesi, 18 v 1890, Aznavour Herbariumu n.y. (G!).
- İstanbul: Kadıköy, 1865, R. du Parquet n.y. (BM!).
- İstanbul: Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, 16 v 2015, A.Güner 16272 ve C. Atay. (NGBB 8681).
- İstanbul: Samandıra, 19 v 1967, G. Atilâ n.y. (ISTE 12160a!).
- İstanbul: Şile yolu, Samandıra kavşağından 3 km, 30 v 1967, N. ve M. Tanker n.y. (ISTE 11236!).
- İstanbul: Yeşilköy-Bakırköy arası, 11 v 1890, Aznavour Herbariumu 2123 (G!).
- İzmir: İzmir, E.M.Whittall 646 (E 00332746!).
- İzmir: Ödemiş, yol ayrımına 5 km, sulak çayırılık, 19 iv 1975, Ö. Seçmen 9 (EGE 24094!).
- İzmir: Selçuk, Pamucak Kavşağı, 13 v 1981, E. Leblebici n.y. (EGE 26377!).
- İzmir: Subaşı, 40 m, 23 v 1935, A. Huber-Morath 2398 (G!).
- Kahramanmaraş: Kahramanmaraş'tan Türkoğlu'na 10-15 km, yol kenarı, bataklıklar, 600 m, 20 iv 1977, A. Güner 1511 (K!).
- Kahramanmaraş: Maraş'ın 15 km güneyi, 470 m, 28 v 1956, A. Huber-Morath 13965 (G!).
- Kahramanmaraş: Maraş'tan 15 km sonra, bataklıklarda, 25 v 1956, H. Birand 115 (AEF!; ANK!).
- Kayseri: Kayseri, 07 vi 1894, P.G. de Césarée n.y. (G!).
- Kayseri: Bünyan, Kermelik Köyü, Tuzla Gölü güneybatısı, yakl. 1150 m, 31 vii 1986, E. Leblebici 6727 ve Ö. Seçmen (EGE 40385!).
- Kayseri: Kayseri, Keykubat Dağı'nın kuzeyi, sulak düz arazi, 1030 m, 08 vi 1977, A. Güner 1563 (GAZI!).
- Kayseri: Keykubat, bataklık, 27 v 1944, H. Bağda n.y. (ANK 1407!).
- Kırklareli: İğneada, Hamam Gölü Doğusu, yakl. 140 m, 27 vii 1985, E. Leblebici 5769, Ö. Seçmen ve G. Görk (EGE 40380!).
- Kocaeli: (Anadolu) İzmit, 1834, Wiedemann n.y. (LE!).
- Konya: Akşehir Gölü güneybatısı (Yeniköy), göl kıyısı, bataklık, yakl. 1000 m, 14 v 1982, M. Küçüködük n.y. (KNYA 7195!).
- Konya: Beşşehir Gölü batısı, Sarıkabalı Köyü sazlığı, yakl. 1120 m, 05 viii 1985, M. Küçüködük n.y. (KNYA 7191!).
- Konya: Beşşehir Gölü'nün kuzeyi, Şarkikaraağaç-Beşşehir yolu, bataklık, 1100 m, 19 vi 2015, N. Bayındır 1053 (NGBB 4797!).
- Konya: Beşşehir-Eğirdir-yolu, 10. km, 17 vi 1971, T. Gözler n.y. (ISTE 20460!).
- Konya: Beşşehir-Şarkikaraağaç yolu, 5. km, bataklık içi, 17 vi 1971, N. Tanker n.y. (AEF 3545!).

- Konya: Beyşehir'e 15 km kala, İsaköy yol ayrımı, bataklık, yakl. 1150 m, 23 vi 1981, M. Serin 377 (KNYA 7192!).
- Konya: Konya'dan Beyşehir'e 82 km, bataklıklar, 1200 m, 22 v 1976, A. Güner 1411 (HUB!; K!).
- Konya: Seydişehir, Taşağıl yolağı, sazlık (bataklık) içi, yakl. 1150 m, 20 vi 1980, H. Ocakverdi 1151 (ANK!; KNYA 7194!).
- Muğla: Gökova-Köyceğiz, Döğüşbeleni Köyü çevresi, sulak yerler, 100 m, 01 v 1982, M. Koyuncu 5127 ve T. Ekim (AEF18285!).
- Muğla: Köyceğiz, 15 m, bataklık, 19 v 1991, A. Güner 9068A, M. Vural ve H. Şağban (HUB!).
- Muğla: Köyceğiz, Eskiköyceğiz Köyü, 20 m, göl kenarı, 25 v 1991, A. Güner 9229, M. Vural ve H. Şağban (GAZI 34168!; HUB!).
- Muğla: Köyceğiz, Tepearası Köyü, 20 m, bataklık arazi, 21 iii 1991, A. Güner 8375, M. Vural, H. Duman ve H. Şağban (GAZI 34169!).
- Muğla: makilikler, Pinus brutia, serpantin, 37 m, 9 vi 2011, Z. Aytaç 9762 ve M. Ekici (GAZI 34173!).
- Muğla: Marmaris, Gökova, d.s., 13 iv 1965, P.H. Davis 41024 (E 00332735!; K!).
- Neşehir: Gülağaç, dere kenarı, 1000 m, 9 vi 1995, M. Vural 7342 ve L. Kurt (GAZI 34172!).
- Niğde: Gülmez, Büyükdere, 4 v 1890, Aznavour Herbariyumu n.y. (G!).
- Ordu: Sagra tesisleri, açık alanlar, 0 m, 19 v 1989, B. Yıldız 1522 ve E. Aktroku (ISTE 94587!).
- Osmaniye: Düziçi, Farsak Köyü, sulak alan, 1130 m, 30 v 2014, O. Tugay 9385 ve K. Ertuğrul (NGBB007756!).
- Rize: Ardeşen, Furtuna deresi ağzı, su içi, 5 m, 20 v 1985, A. Güner 6313 (HUB!).
- Rize: Ardeşen, Furtuna Deresi ağzı, su içi, 5 m, 28 iv 1984, A. Güner 5551 ve M. Vural (HUB!).
- Rize: İyidere (Lazistan, Kalopotamos), 11 vi 1866, B. Balansa 934 (G-BOIS-G00774808!).
- Sakarya: Adapazarı, Dumlupınar, 2 vi 1964, C. Regel n.y. (EGE 765!).
- Sakarya: Adapazarı, Poyrazlar Köyü, Tekke Gölü, yakl. 60 m, 27 vii 1985, E. Leblebici 6067, Ö. Seçmen ve G. Görk (EGE 40379!).
- Sakarya: Adapazarı, Sapanca Gölü güneyi, Kurt Köyü yakını, su içi, 50 m, 13 vi 1984, E. Leblebici 4429 ve H. Ellikçi (EGE 40384!).
- Sakarya: Hendek, Sapanca-Bolu arası, 1834, Wiedemann n.y. (LE(c)!).
- Samsun: Bafra, Karaböğaz Gölü doğusu, d.s., 13 viii 1985, E. Leblebici 6291 ve Ö. Seçmen (EGE 40386!).
- Samsun: Kızılay, 5 m, 7 vi 1963, C. Tobey 275 (E00333077!).
- Samsun: Lâdik, Hamit Köyü, rutubetli yerlerde, 800 m, 17 viii 1963, K. Karamanoğlu n.y. (AEF 1258!).
- Samsun: Lâdik, Lâdik Gölü, 850 m, 8 viii 1980, E. Leblebici 7539 ve Ö. Seçmen (EGE 38590!).
- Sinop: Hacıhamza, pirinç tarlası, 400 m, 11 v 1969, C. Tobey 2640 (E00332725!).
- Şanlıurfa: Siverek-Hilvan arası, Çatak Deresi, dere kenarı (sulak yer), 06 v 1995, M. Koyuncu 11190 ve T. Ekim (AEF 19677!).
- Tekirdağ: Kasatura, dere kenarları, 20 v 1978, E. Tuzlacı n.y. (ISTE 39452!).
- Tekirdağ: Tekirdağ-Hayrabolu arası, 22. km, Ortacaköy, 21 v 1971, A. Baytop ve N. Özhatay n.y. (ISTE 19850!).
- Tokat: Turhan, Amasya ile Tokat arası, bataklıklarda, 400 m, 30 v 1890, J. Bornmüller 1890: 3040 (B!).
- Trabzon: Trabzon, 28 v 1933, E.K. Balls ve W.B. Gourley 316 (ANK!).
- Trabzon: Araklı-Trabzon arası, 28 v 1933, E.K. Balls B316 (E 00332744!; K!).
- Zonguldak: Filyos Çayı çevresi, Hisarönü, bataklık yerler, 23 v 1985, M. Demirörs 1502 (ANK!).

Avrupa, B. Sibiryaya, Kazakistan, GB. Asya, KB. Afrika'da doğal. A.B.D., Arjantin, Hindistan, Japonya, Kanada, Kore, Yeni Zelanda'da doğallaşmış.

Subgen. **Iris / Süsen Altcısı**, yeni Türkçe bilimsel ad.

Sect. **Iris / Süsen Seksiyonu**, yeni Türkçe bilimsel ad.

20- *I. florentina L., Syst. Nat., ed. 10, 2: 863 (1759). / **Aksüsen**, aktarma ad (adı aktarılan: *I. albicans* Lange, Türk. Bitkileri List., s. 536, 2012).

Tip örneği: Italy (İtalya), Insula Elba (Elba Adası), Sotto Rio Alto, Valle Ortano, in vari luoghi, 31 iii 1904, Herb. S. Sommier (neo.: FI[!]). Martini ve Viciani tarafından belirlenmiştir: Taxon 67(2): 397 (2018).

Sin.: *Iris albicans* Lange, Vidensk. Meddel. Naturhist. Foren. Kjøbenhavn 1860: 76 (1861) [veb!].

I. florentina var. *albicans* (Lange) Baker, J. Linn. Soc., Bot. 16: 146 (1877).

I. florentina subsp. *albicans* (Lange) K.Richt., Pl. Eur. 1: 255 (1890).

I. madonna Sprenger, Bull. Soc. Tosc.ortic. 17: 130 (1892).

I. albicans var. *madonna* Dykes, Handb. Iris: 212 (1924).

I. florentina var. *madonna* (Dykes) L.H.Bailey, Cycl. Amer. Hort. 2: 1672 (1933).

I. × germanica subsp. *albicans* (Lange) O.Bolòs & Vigo, Fl. Paisos Catalans 4: 158 (2001).

2n = 44.

Çiçeklenme: (Şubat-)Nisan-Mayıs.

Habitat: Yol kenarları, bahçeler; 30-70 m.

Çatalca-Kocaeli Bölümü; O. Karadeniz Bölümü; Asıl Ege Bölümü; Antalya Bölümü.

- Antalya: Antalya, 30 m, 27 ii 1936, T.A. Tengwall 682 (K!).
 Antalya: Antalya, 3 iv 1938, Gassner 950 (ANK!).
 Antalya: Antalya, şehrin doğusu, 35 m, 14 iv 1959, Iter Leydenense 372 (K!).
 Antalya: Manavgat-Akseki arası, Murtiçi civarı, 880 m, 27 iv 1977, T. Baytop n.y., ISTE 36679 (K!).
 İstanbul: Maltepe, 10 iv 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 36637!, yetiştirilmiş).
 İstanbul: Maltepe, 17 iv 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36643, yetiştirilmiş).
 İstanbul: Maltepe, 01 v 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36687, yetiştirilmiş).
 İzmir: İzmir, 2 v 1934, B.P. Uvarov H911.1934 (K!).
 İzmir: Seferihisar, bahçe kenarı, yakl. 50 m, 24 iii 1976, A. Güner 1390 (HUB!; K!).
 İzmir: Selçuk, Selçuk Kalesi, kale içi, 20-30 m, 20 iv 1990, H. Duman 4348 (GAZI!).
 Ordu: Perşembe, Radar'a çıkan yol kenarı, 70 m, 07 v 1976, A. Güner 1403 (HUB!; K!).

Suudi Arabistan, Yemen'de tabii. Fransa, Hırvatistan, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Lübnan, Portekiz, Sırbistan, Yunanistan, Fas, Filistin, Suriye, B. Himalayalar'da tabiileşmiş veya yetiştirilen bir tür.

21- I. × germanica L., Sp. Pl. 1: 38 (1753). (*I. pallida* × *I. variegata*). / **Gök süsen, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012).**

Tip örneği: Herb. Clifford: 18, Iris 2 (lekto.: BM 000557643 [web!] “<<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.bm000557643>>, er. tar. 8 iii 2020”). B. Mathew tarafından şu eserde belirlenmiştir: Jarvis ve ark. (ed.), *Regnum Veg.* 127: 57 (1993).

- Sin.: *I. biliotti* Foster, Gard. Chron. ser. 3, 1: 738 (1887)!.
I. trojana A.Kern. ex Stapf, Verh. K.K. Zool.-Bot. Ges. Wien 37: 650 (1887).
I. cypriana Foster & Baker, Gard. Chron. ser. 3, 4: 182 (1888)!.
I. germanica var. *sivas* G.Nicholson, Ill. Dict. Gard., Suppl. 2: 447 (1900).
I. germanica var. *kharput* Dykes, Gen. Iris: 163 (1913).
I. mesopotamica Dykes, Gen. Iris: 176 (1913).
I. germanica var. *amas* Dykes, Gen. Iris: 164 (1913).

2n = 44, 48.

Çiçeklenme: Mart-Haziran.

Habitat: Maki, mezarlıklar, bahçeler; çoğu suni ortamlarda; 50-1000 m.

Çatalca-Kocaeli ve G. Marmara Bölgeleri; Karadeniz Bölgesi; Asıl Ege Bölümü; Y. Fırat Bölümü; Akdeniz Bölgesi; O. Fırat Bölümü. Esasen Anadolu'nun her tarafında mezarlıklarda ve bahçelerde yetiştirilmektedir.

- Türkiye: (Anadolu) İzmit, Dr Wiedemann, 1834 (LE!).
 Amasya: Amasya, 400-500 m, 15 v 1889, J. Bornmüller 1889: 866 (B! 2 örnek).
 Amasya: yetiştirme, 22 v 1947, K 2552 (K!), Bitki G.P. Baker'dan alınmış, Amasya'dan geldiğini belirtmiş.
 Antalya: Gazipaşa-Anamur arası, Anamur'a 77,5 km kala, 50 m, 08 v 1977, H.J. Leep ve N. Sütlüpinar (ISTE 36693!).
 Antalya: Kaş-Demre arası, 500 m, 26 iv 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36676!; K!).
 Antalya: Kaş-Kale arası, 11. km, Ağulu Köyü yakını, kayalar arasında, 22 iii 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36554!; K!).
 Aydın: Kuşadası, Milli Park, çayırılık, 26 iii 1990, H. Sümbül 3456 (HUB 35609!).
 Aydın: Milet, İshak Bey Camii bahçesi, 24 iv 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36671!; K!).
 Aydın: Yenihisar, Milet, ..., 15 v 1996, A. Jagel 167 (B!).
 Balıkesir: Ayvalık, Sakarya, Armutçuk Deresi kenarı, 15 m, 21 iv 1997, K. Alpınar n.y. (ISTE 73735!).
 Balıkesir: Ayvalık, Sarımsak Yarımadası güneyi, Tuzla doğusu, Kırmızıkul civarı, 05 m, 24 v 1997, K. Alpınar n.y. (ISTE 74123!).
 Bartın: Kurucuşile, 170 m, 06 iv 1999, N. Sadıkoğlu n.y. (ISTE 76711!).
 Bilecik: Bozüyük, benzin istasyonu, yetiştirilmiş, 27 v 1977, A. Baytop n.y. (ISTE!).
 Bilecik: Küplü mezarlığı, 320 m, 17 v 1978, A. Baytop n.y. (ISTE 39374!).
 Elâzığ: Keban-Arapgir arası, Cevizli Köyü mezarlığı, 1000 m, 23 v 1977, A. Güner 1535 (GAZI 25775!; HUB!; K!).
 Gaziantep: Gaziantep-Bahçe arası, 30. km, Acarobası civarı, mezarlık, 1050 m, 14 v 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36727), (K!).
 Gaziantep: İslahiye, Yeniköy Köyü, bahçe içleri, 485 m, 04 v 2007, Ş. Çakır 1179 (VANF 13599!).
 Gaziantep: Gaziantep, mezarlıklarda, 17 iv 1984, T. Baytop n.y. (ISTE 52863!).
 Hatay: Antakya-Reyhanlı arası, 10. km, 120 m, 15 v 1976, A. Güner 1407 (HUB!; K!).
 Hatay: Antakya'nın 10 km doğusu, 06-08 v 1970, H.J. Leep n.y. (K!).

Şekil 26- *Iris junonia* Schott & Kotschy ex Schott
/ **Toros süseni**, AG16878 (Foto. A. ...)

- Hatay: Reyhanlı, Demirköprü, 06 vi 1961, K. Karamanoğlu n.y. (AEF 750!).
- Hatay: Yayladağı, 13 v 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36719!; K!).
- İstanbul: Tuzla, yetiştirilmiş, 17 iv 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36642!).
- Kahramanmaraş: Maraş-Türkoğlu arası, 10-15. km, yol kenarı, 600 m, 20 iv 1977, A. Güner 1510 (HUB!; K!).
- Kastamonu: Tosya, (Paphlagonia, Wilajet Kastambuli, Tossia in collibus), 09 v 1892, P. Sintenis 3926, Iter Orientale 1892 (B!; G!; K!; P01840397!, 01840398!, 01840399! ve 01840401!).
- Mersin: Fındıkpınarı yolu, Yıldız Dağı etekleri, Cemilli Köyü, yol kenarı, yakl. 400 m, 21 iv 1963, M. ve N. Tanker n.y. (ISTE 7247!).
- Muğla: Marmaris, Cumali ilâ Knidos, 50-100 m, 17 iv 1965, P.H. Davis 41259 (E 00332883!; K!).
- Muğla: Milas, Beçin-Aslanyaka arası, 4. km, meşe açıklığı, yol kenarı, 218 m, 37°14'20"K—27°48'44,3"D, 22 iv 2017, M. Armağan 7018 (NGBB 8499!).
- Muğla: Ortaca, Dalyan, Bozburun Tepesi, kızılçam ormanı, kalkerli arazi, 220 m, 15 iv 1992, A. Güner 10422, H. Duman, A.A. Dönmez, H. Şağban (GAZI!; HUB 35610!).
- Muğla: Ortaca, Dalyan, Eskiköy, 10 m, yol kenarı, 21 iii 1991, A. Güner 8378, M. Vural, H. Duman, H. Şağban (HUB 35605!).
- Samsun: Kirazlık, sahil, kumluk arazi, 05 v 1966, A. Baytop, B. Çubukçu ve T. Avcıgil n.y. (ISTE 9021!).
- Trabzon: Trabzon, 10 iv 1889, P. Sintenis 1889:38 (LE!).
- Trabzon: Trabzon, 10 v 1862, toplayıcı okunamadı (P 01808931!).

Trabzon: Maçka-Sümela arası, Verizana civarı, 450 m, 03 v 1977, A. Güner 1516 (HUB!; K!).

Trabzon: Prof M. Foster'in bahçesinde yetiştirilen örnek (Trebizond, Billiotti, from the garden of Prof Michael Foster), 17 vi 1886, (K!).

Doğal yayılış: KB. Balkanlar. Tabiileşmiş: Avrupa (kuzey hariç), Orta ve GB. Asya, Kore, KB. Afrika, A.B.D., Bolivya, Paraguay, Avustralya. Çevrimiçi Dünya Bitkileri'ne (Plants of the World online, 2021) <http://www.plantsoftheworldonline.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:438637-1> er. tar.: 2 iv 2021" göre, KB. Balkanlarda doğal, başka her yerde yetiştirilmiş bitkidir. Bu sonuca, **gök süsen**'in ebeveyn türlerinin doğal olarak bulunduğu ve bu melezlenmenin olabileceği tek yerin Balkanlar'ın kuzeybatısı olmasından ötürü varılmıştır (kişisel iletişim: R. Govaert). Türkiye'de bahçelerde ve özellikle mezarlıklarda çok yetiştirilmektedir.

22- I. junonia Schott & Kotschy ex Schott, Oesterr. Bot. Wochenbl. 4: 209 (1854). / **Toros süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 26.

Tip örneği: Osmaniye: Kadirli, Küçük Toklu Yaylası çevresi, orman üstü ve açıklığı, kireç taşı yamaçlar, 37°41'54,3"K—036°08'11,8"D, 1760 m, 13 vi 2020, A. Güner 16878, M. Öztekin ve F.I. Güner (neo.: NGBB 9159!; izoneo.: NGBB 10078!). Neotip Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 6 (2021).

Sin.: *I. purpureobracteata* B.Mathew & T.Baytop, Garden (London) 107(11): 447 (1982).

Türkçe sin.: **Mor süsen**, Türk. Bitkileri List. s. 538 (2012), [*Iris purpureobracteata* B.Mathew & T.Baytop'nın Türkçe adı].

2n = 24, 40, 48, 49, 72.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Katranağacı ormanı, karışık ormanlar, orman açıklığı, subalpin yerler, taşlı bozkır, kayalık alanlar, kireçtaşı, granit ve volkanik arazi; 60-2100 m.

G. Marmara Bölümü; B. Karadeniz Bölümü; Asıl Ege Bölümü; O. Kızılırmak ve Konya Bölgeleri; Akdeniz Bölgesi.

Adana: Gülek Kale'den getirilip İstanbul Maltepe yetiştirilen örneklerden, 29 v 1981, T. Baytop n.y. (ISTE 46271!).

Adana: Kilikya, Toros Dağları, t.y., W. Siehe n.y. (BM!; LE!).

Adana: Pozantı, Asmacık, Kocaalan, açık kalker kayalık, yakl. 1520 m, 22 vi 1977, A. Güner 1568 (HUB!; K!).

Adana: Pozantı, Bürücek, Asir Gediği, 1675 m, 07 vi 1934, E.K. Balls 1312 (BM!; E 00332886!; K!).

Adana: Pozantı, Şekerpınarı, Malatya'da çiçek açtı, 21 iv 1994, B. Yıldız n.y. (ISTE 95307!).

Adana/Mersin: Anadolu (Asia minor), 1896, W. Siehe n.y. (K!).

Antalya: Akseki, Çukurköy Yaylası, Çağıldak mevkii, taşlı bozkır, 2100 m, 05 v 1995, A. Duran 2153 (GAZI 27973!; NGBB 8599!).

Antalya: Elmalı-Çığılıkara, katranağacı ormanları, 16 vi 1976, Y. Akman 6277 (HUB!).

Antalya: Elmalı, Aşvar Kuyuları kuzeyinde, yol kenarları, 30 vi 1974, R. Çetık 1571 (ANK!).

Antalya: Elmalı, Çığılıkara, Abidin Kuyuları civarı, katranağacı ormanı, kalkerli kayalık arazi, 1650-1900 m, 04 v 1975, A. Güner 1247 (HUB!).

Antalya: Elmalı, Çığılıkara, Tekke Gediği'nin kuzeyi, orman üst sınırı, yakl. 1975 m, 27 vi 1975, R. Çetık 1570 (ANK!).

Antalya: Gazipaşa, Sugözü Köyü, Akçal Dağı, 1900-2000 m, 17 v 1983, H. Sümbül 1781 (HUB!).

Antalya: Kemer, Tahtalı Dağ, Kızılalan çevresi, katranağacı ormanları, 1000 m, 04 v 1979, H. Peşmen 4668 ve A. Güner (HUB!).

Bilecik: Bilecik-Gölpazarı arası, 18. km, kayalıklar, 150 m, 02 v 1993, Z. Aytaç 5771 ile 5773 ve ark. (GAZI 27972!).

Burdur: Dirmil (Altınyayla), Akpınar Yaylası, Kurudere mevkii, katranağacı açıklığı, 1500 m, 08 vi 1996, H. Duman, N. ve E. Özhatay n.y. (GAZI 27977!; ISTE 72277!).

Denizli: Honaz Dağı (İst.da çiçeklendi), 15 v 1980, A. Baytop n.y., ISTE 44189 (K!).

Isparta: Barla, Gelincik Dağı, Çobanali Çeşmesi mevkii'nin kuzeyi, 1300-1400 m, 31 v 2009, H. Duman 9986 (GAZI 27976!).

Isparta: Eğirdir, Kasnak Ormanı, karışık orman, kalkerli yamaçlar, 1500 m, 18 v 2001, A. Güner 12938 (NGBB 1157!).

Isparta: Eğirdir, Kasnak Ormanı, karışık orman, kalkerli yamaçlar, 1500 m, 18 v 2001, A. Güner 12939 (NGBB 1158!).

Isparta: Eğirdir, Kasnak Ormanı, karışık orman, kalkerli yamaçlar, 1500 m, 18 v 2001, A. Güner 12940 (NGBB 1159!).

Isparta: Isparta'nın 10-15 km güneyi, Akdağ, kalker kayalık, 1600-2000 m, 6 vi 1981, T. Ekim 5617 ve B. Yıldız (HUB!).

Karaman: Ayrancı, Berendi mevkii, kayalık alan, 1700 m, 20 v 2016, O. Tugay 12475 ve K. Ertuğrul (NGBB 5903!).

Kayseri: Develi, Bakırdağı (Taşçı) çevresi, bozkır, volkanik yamaçlar, 1343 m, 23 v 2008, A. Güner 14822, M. Öztekin ve B. Altınay (NGBB 1137! ve 001138!).

Kocaeli: Yuvacık Barajı, Akşığın-Serindere, yol kenarı, 222 m, 40°38,589'K—029°57,181'D, 17 v 2007, N. Aksoy 6657, A. Efe ve N. Güneş (DUOF 0000951[veb!])

Konya: Derebucak, Tekneliyatak Tepesi, taşlı yerler, 1500 m, 19 v 2003, H. Demirelma 2394 (KNYA 23165!; NGBB 8030!).

Konya: Seydişehir, Çeltek Tepesi, kuzey yamaç, kayalıklar, yakl. 1500 m, 18 v 1982, H. Ocakverdi 1375 (ANK!; HUB!).

Konya: Seydişehir, Madenli üstü, taşlık yamaçlar, 1700 m, 05 vi 2016, O. Tugay 12732 (NGBB 7539!).

Mersin: Arslanköy-Kazangöl pınarı arası, mezarlık, 1600 m, 27 v 1978, A. Baytop, E. Tuzlacı ve K. Alpınar n.y. (ISTE 39952!).

Mersin: Gülek Boğazi, kalker kayalık yamaçlar, 750 m, 11 v 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36707!; K!).

Mersin: Gülek Kalesi, 1450 m, 11 v 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36710!).

Mersin: Mut, Yenisu Yaylası'nın güneyi, orman, 1400-1500 m, 19 v 2012, E. Şirin 207 (KNYA 24270!; NGBB 8029!).

Muğla: Muğla-Göktepe arası, Göktepe civarı, çam ormanı, 25 iv 1977, T. Baytop ve H.J. Leep n.y., ISTE 36674 (K!).

Muğla: Muğla-Menteşe (Kavaklıdere) arası, 31. km, kayalık yamaçlar, 1210 m, 37° 18' 59,1" K—28° 29' 41,4" D, 12 v 2017, M. Armağan 7345 (NGBB 8506!).

Niğde: Ulukışla, Maden Köyü'nün doğusu, kızılçam açıklığı, 1300 m, kalker arazi, 30 v 1978, S. Erik 2899 (HUB!).

Sakarya: Adapazarı-Bilecik arası, 20. km, granit kayalık vadi, 150 m, 04 v 1979, B. Mathew 9500 ve T. Baytop (K!).

Sakarya: Adapazarı-Geyve, 20. km, 09 v 1984, T. Baytop n.y. (ISTE 52890!).

Sakarya: Adapazarı-Osmaneli arası, derin vadi, volkanik arazi, 22 iv 1966, P.H.Davis 42048 (E 00332893!; K!).

Sakarya: Adapazarı, Geyve Boğazi, 60 m, 19 iv 1977, H.J. Leep ve N. Sütülpınar n.y. (ISTE 36650!; K!).

Sakarya: Geyve Boğazi, Adapazarı'na 20 km, 80 m, 15 vi 1977, A. Baytop, E. Tuzlacı, G. Sarıyar ve G. Dökmeçi n.y. (ISTE 37411! meyveli).

Sakarya: Geyve yolu, Adapazarı'na 20 km, Şerefiye'yi Geyve'ye doğru geçer geçmez, dik yamaçta, 100 m, 28 iv 1974, A. Baytop ve E. Tuzlacı n.y. (HUB!; ISTE 27751!).

Endemik. Akdeniz elementi.

23- *I. aphylla* L., Sp. Pl. 1: 38 (1753). / **Taş süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 536 (2012). Şekil 27.

Şekil 27- *Iris aphylla* L. / Taş süseni, AG14175 (Foto. A. Güner).

Tip örneği: RUSSIA (Rusya). [Belgorod Oblast], Kursk Province (Kursk Vilâyeti), Belgorod Uyezd, steppe slope near Nepkhaevka, [fl.], 15 v 1902, I. Pallon 28 [etiket orijinali Rusça] (neo.: LE01015412 [!]). Boltenkov tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 273(2): 141 (2016).

Sin.: *I. furcata* M.Bieb., Cent. Pl. Ross. Merid. 2: t. 51 (1832).

I. diantha K.Koch, Linnaea 21(5): 637 (1848).

I. bifurca Steven ex Baker, J. Linn. Soc., Bot. 16: 145 (1877).

I. melzeri Prodán, Bul. Grad. Bot. Univ. Cluj 15: 123 (1936).

I. furcata var. *diantha* (K.Koch) Grossh., Fl. Kavkaza, ed. 2, 2: 223 (1940).

I. babadagica Rzakade & Golneva, Zametki Sist. Geogr. Rast. 24: 12 (1965).

2n = 44.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Çayırliklar, volkanik yamaçlar, bazalt taşlıklar; 1800-2100 m.

Erzurum-Kars Bölümü.

Ardahan: Çamlıçatak-Çıldır arası, 3. km, çayırlik, volkanik yamaçlar, 1860 m, 41° 07' 48,24" K—042° 52' 48,12" D, 30 v 2006, A. Güner 14174, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1114!).

Ardahan: Çamlıçatak-Çıldır arası, Ölçek Köyü çevresi, bazalt taşlı çayırlik yamaçlar, 1865 m, 41° 07' 47,5" K—042° 52' 37,7" D, 17 vi 2020, A. Güner 16900, M. Öztekin ve F.I. Güner (NGBB 5092! meyveli).

Ardahan: Çıldır-Aktaş arası, 8. km, çayırlik, volkanik arazi, 2095 m, 41° 09' 37,5" K—043° 08' 17,1" D, 30 v 2006, A. Güner 14175, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1116!).

Ardahan: Çıldır-Çamlıçatak arası, 5. km, çayırlik, bazalt taşlıklar, 1820 m, 41° 8,2' K—042° 53,2' D, 03 vi 2002, A. Güner 13072, M. Johnson ve

Şekil 28- *Iris schachtii* Markgr. / **Kır süseni**, sol ve sağ: AG14256 (Foto. A. Güner).

M. Öztekin (NGBB 1117!).

Ardahan: Çıldır-Kenarbel Köyü arası, bazalt taşlı çayırılık yamaçlar, 2095 m, 41°09' 38,7" K—043° 08' 21,8" D, 17 vi 2020, A. Güner 16899, M. Öztekin ve F.I. Güner (NGBB 8960!).

Kars: Arpaçay-Çıldır arası, Doğruyol Köyü çevresi, çayırılık, volkanik yamaçlar, 1950 m, 41° 02' 55,56" K—043° 18' 32,64" D, 30 v 2006, A. Güner 14176, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1115!).

O. ve D. Avrupa, Kafkasya. Avrupa-Sibirya elementi.

24- I. schachtii Markgr., Gartenbauw. 22: 550 (1957). / **Kır süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012). Şekil 28.

Tip örneği: (Ankara), Beiram-Ormanié (Beynam Ormanı) 50 km südstlich von Ankara (Ankara'nın 50 km güneydoğusu), in trockener Standenflur, häufig, Schacht; cult. Botanischen Garten München, fl. v 1957 (lekto.: M!). B. Mathew tarafından belirlenmiştir: Fl. Turkey 8: 395 (1984).

2n = 24, 48.

Çiçeklenme: (Nisan-)Mayıs-Haziran.

Habitat: Karışık ve karaçam ormanı, orman açıklığı, bozkır, tarla kenarı, kırmızı topraklar, marnlı, cipsli yerler, şistik ve serpantin arazi, kumlu ve kireçli yerler; 1000-2250 m.

B. Karadeniz Bölümü; İç B. Anadolu Bölümü; İç Anadolu Bölgesi; Y. Fırat Bölümü; Adana Bölümü.

Afyonkarahisar: Bayat, Otlugedik sırtı, kuzey yamaç, 1370 m, 24 v 1975, M. Vural 223 (ANK!; G!; HUB!).

Ankara: Ankara, Ayaş Beli, yol kenarı, 1190 m, 19 v 1993, T. Ekim 9376 (GAZI!).

Ankara: Balâ, Beynam Köyü, karışık orman, şistik arazi, 1350-1500 m, 18 v 1976, A. Güner 1408 ve (HUB!; K!).

- Ankara: Balâ, Beynam Köyü, karışık orman, şistik arazi, 1350-1500 m, 18 v 1976, A. Güner 1409 (HUB!; K!).
- Ankara: Balâ, Beynam Ormanı, karışık orman, 39°41,394'K—032°56,706'D, 1264 m, 12 v 2004, A.A. Dönmez 11776 (HUB!).
- Ankara: Beynam Ormanı, 14 vii 1975, T. Baytop n.y. (ISTE 35973! meyveli).
- Ankara: Beynam Ormanı, 17 v 1947, H. Bağda n.y. (ANK!).
- Ankara: Beynam Ormanı, açık orman sahaları, 1300-1500 m, 26 v 1970, Y. Akman 5002 (ANK!).
- Ankara: Beynam Ormanı, açık yerler, 31 v 1970, Y. Akman 8292 (ANK!).
- Ankara: Beynam Ormanı, karaçam ormanı açıklıklarında kumlu ve kireçli yerler, 19 v 1960, K. Karamanoğlu n.y. (AEF!).
- Ankara: Beynam Ormanı, serpantin arazi, yakl. 1400 m, 12 v 1951, B. Kasaplıgil 358 (E 00332888!).
- Ankara: Beynam Ormanı, serpantin arazi, yakl. 1400 m, 13 v 1951, B. Kasaplıgil 361 (E 00332887!).
- Ankara: Beynam, Ankara'nın güneyi, seyrek karaçam ve tüylü meşe ormanı, yakl. 1100 m, P.H. Davis 13095 (K!).
- Ankara: Beynam, Ankara'nın güneyi, seyrek karaçam-meşe ormanı, yakl. 1280 m, 5 vii 1947, P.H. Davis 13095, yetiştirildi, 29 v 1956 (K! hem meyveli örnek hem yetiştirilmiş örnek mevcut).
- Ankara: Hasanoğlu, İdris Dağı, ağaçlandırma alanı, bozkır, 1380 m, 40° 00' 23" K—033° 12' 06" D, 29 v 2007, M. Vural 9893 (GAZI!).
- Çankırı: Çerkeş-İsmetpaşa arası, 22. km, 08 v 1974, T. Baytop n.y. (ISTE 28327!; K!).
- Çankırı: İsmetpaşa-Çerkeş arası, 7. km, 18 v 1977, T. Baytop n.y., ISTE 36804 (K!).
- Çankırı: Şabanözü, Mart Köyü, Toprakale'den Şirlekpınar'a, karaçam ormanı, 1400-1500 m, 14 vi 1983, Ş. Yıldırım 5263 (HUB!).
- Eskişehir: Eskişehir-Ankara yolu, Beylikahır kavşağı, 27 v 1977, A. Baytop n.y. (ISTE 36892!).
- Eskişehir: Eskişehir-Beylikahır arası, 56. km, 03 v 1974, T. Baytop n.y. (ISTE 27817!; K!).
- Eskişehir: Yazılıkaya, Kınık Yaylası, eski yolun ilerisi, 1344 m, 01 vi 2009, B. Çingay 247 ve O. Koyuncu (NGBB 004748!).
- Kahramanmaraş: Göksun-Keklikoluk, 20 v 2005, B. Yıldız (ISTE 88170!).
- Karabük: İsmetpaşa'nın 3 km doğusu, Çerkeş yolu, meşelik, yakl. 1200 m, 11 vi 1979, E. Pasche ve ark. MPR 79/37 (E 00333138!).
- Kayseri: Ali Dağı, 11 v 1933, E.K. Balls 238 ve W.B. Gourlay (ANK!).
- Kayseri: Ali Dağı, 1650 m, 10 vi 1987, M. Nydegger 42722 (B 10 1033591!).
- Kayseri: Ali Dağı, 1800 m, 12 vi 1975, M. Koyuncu 5156 ve 5157 ve N. Çelik (AEF!).
- Kayseri: Ali Dağı, Talas, 1370 m, 11 vi 1933, E.K. Balls B.238 (E 00332897!; K!).
- Kayseri: Ali Dağı, Yatac Yaylası, 1600 m, 16 v 1977, T. Baytop n.y., (ISTE 36797!; K!).
- Kayseri: Ali Dağı'nın doruğu, Kayseri'nin 7 km G'D'su, viii 1854, B.Balansa 1854: 1113 (G-BOIS: G 00774885!, 00774886! ve 00774887!; P 02155039! ve 01844396!).
- Kayseri: Akkışla, 1300 m, 11 viii 2002, Karabulut n.y. (B 10 0096898!).
- Kayseri: Kayseri, Ali Dağı'nın batı yüzü ve tepesi, meşelik ve bozkır, volkanik kayalık arazi, 1200-1700 m, 13 v 1977, A. Güner 1523 (GAZI!; HUB!; K!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisöğüt Köyü, Atkırın mevkii, ardıçlık yamaçlar, 1800 m, 29 v 1999, A. Mine ve Ş. Özkan, n.y. (AEF 21745!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisöğüt Köyü, Düvendere mevkii, 1700 m, 27 v 1999, A. Mine ve Ş. Özkan, n.y. (AEF 22438!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisöğüt Köyü, Kadimezar sırtları, 1800 m, 25 v 2000, A. Mine ve Ş. Özkan, n.y. (AEF 26384!; ANK!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisöğüt Köyü, Şirvan Dağı'nın güneyi, 1700 m, 27 v 1999, A. Mine Özkan 422 ve Ş. Özkan (AEF 22438!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Solaklar Köyü, Şirvan Dağı, bozkır, kalkerli arazi, 2100-2250 m, 4 vi 2006. 38° 40,431' K—036° 24,138' D, A. Güner 14256, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1165!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Şirvan Dağı, güney yamaçlar, 1800 m, 24 v 2000, A. Mine ve Ş. Özkan, n.y. (AEF 26383!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Şirvan Dağı, güney yamaçları, yakl. 1800 m, 24 v 2000, A. Mine Gençler-Özkan 31 ve Ş. Özkan (AEF!).
- Kayseri: Pınarbaşı'nın 20 km doğusu, 1600 m, 04 vi 1977, J.M. Watson 5538 (E 00333136!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Aşağıbeyçayırı Köyü kuzeyi, kalker kayalıklar, 1550-1650 m, 26 v 2004, B. Yıldız 15524 ve T. Dirmenci (ISTE!).
- Kayseri/Sivas: Gürün-Pınarbaşı, Pınarbaşı'na 75 km, İst. yetiştirme, 30 iv 1979, T. Baytop n.y., ISTE 41807 (K!).
- Kırşehir: Kırşehir-Kırıkkale arası, Hasandede'ye gelmeden, tarla kenarı, 1000 m, 23 v 1993, M. Koyuncu ve M. Vural n.y. (AEF 1823!).
- Kırşehir: Kırşehir-Kırıkkale, tarla kenarı, 1150 m, 21 v 1993, M. Vural 6499, M. Koyuncu, A.A. Dönmez ve M. Ekici (GAZI!).
- Konya: Beysşehir yolu, 40. km, Kızılören Köyü, karışık orman, kırmızı toprak, 1550 m, 22 v 1976, A. Güner 1410 (HUB!; K!).
- Konya: Beysşehir yolu, Benzinlik çevresi, 17 v 1974, K. Karamanoğlu, M. Koyuncu ve M. Coşkun, n.y. (AEF 4650!).
- Konya: Çamurlu Kasabası, Sorgun Yaylası, meşe birliği, yakl. 1500 m, 16 vi 1989, B. Eyce, A. Tatlı ve M. Serin 9466 (KNYA 7402!).
- Konya: Konya-Beyşehir arası, 15. km, Bakışlar Tepesi, taşlık yerler, 1340 m, 05 v 2005, E. Yıldız 771 (KNYA 21600!).
- Konya: Konya-Beyşehir arası, yakl. 1500 m, 19 v 1971, K. Karamanoğlu, K. Baykal, G. Sezik ve M. Koyuncu 1593 (AEF!).
- Malatya: Arapgir, Onar Köyü çevresi, bozkır, 1500 m, 06 vii 1992, B. Yıldız 9496 ve M. Yalvaç (ISTE 94840! meyveli).
- Malatya: Hekimhan, Kale Köyü batısı, fosil yatağı, taşlık alanlar, 1600 m, 01 vi 1994, B. Yıldız 11147 ve E. Aktoklu (ISTE 110549!).
- Sivas: Gemerek, Karababa Dağı, Karasivritepe'nin güneydoğu yamaçları, orman açıklıkları, 1700-1900 m, 39° 27,859' K—036° 06,918' D, 20 v 2007, B. Özüdoğru 1100 (HUB!).
- Sivas: Gürün-Gökpinar arası, 5. km, 1700 m, 29 v 1993, B. Yıldız 10240 (ISTE 110551!).
- Sivas: Gürün-Gökpinar, Şul Deresi, kalker kayalıklar, 1500 m, 29 v 1993, B. Yıldız 10245 (ISTE 110548!).

Şekil 29- *Iris taochia* Woronow ex Grossh. / *Tortum süseni*, sol ve sağ: AG14004 (Foto. A. Güner).

- Sivas: Gürün, Osmandede Köyü civarı, Ziyaret Geçidi'nin 10 km doğusu, bozkır, marnlı yamaçlar, 1626 m, 38°45'38,5" K—036°59'45,2" D, 20 v 2008, A. Güner 14759, M. Öztekin ve B. Altınay (NGBB 1166!).
- Sivas: Gürün, Mazıkıran Geçidi, Kızılburun Köyü yol ayrımı, derin topraklı arazi, 1600 m, 06 v 1993, B. Yıldız 10026 (ISTE 94953!).
- Sivas: Gürün, Osmandede Köyü'nün 3 km doğusu, bozkır, marnlı yamaçlar, 1630 m, 38°45'27,6" K—037°02'53,4" D, 24 v 2020. A. Güner 16874 ve M. Öztekin (NGBB 9001!).
- Sivas: Gürün'ün 20 km batısı, çıplak yamaçlar, 06 v 1970, E.M. Rix 1595 (E 00333153!).
- Sivas: Hafik-Sivas arası, 24. km, 1500 m, 01 vi 1975, T. Baytop n.y. (ISTE 31851!; K!).
- Sivas: Hafik-Zara arası, Topçuyeniköy, Acısu Deresi, 1380 m, 26 v 2005, N. ve E. Özhatay, N. Çelik, A. Akpulat n.y. (ISTE 87907!).
- Sivas: Hafik, Aktaş Köyü, Akkoç'un puru mevkii, jipsli toprak, 1750 m, 03 vii 1991, E. Hamzaoğlu 466 ve M. Aydoğdu (GAZI!).
- Sivas: Hafik, Bakımlı Köyü yolu, yol kenarı, jips ve kahverengi topraklar, 1460 m, 02 vi 1992, E. Hamzaoğlu 466 (GAZI!).
- Sivas: Hilmiye Köyü civarı, 23 v 2004, N. Çelik 6227, A. Akpulat ve Y. Zöngür (ISTE 88460!).
- Sivas: Kangal, Yeşildere, 1679 m, bozkır, 02 vi 2011, B. Özüdoğru 3129 ve 3130 (HUB!).
- Sivas: Pınarbaşı-Gürün, bozkır, 1700 m, 27 v 1960, J.D.A. Stainton ve D.M. Henderson 5189 (E 00332898!; K!).
- Sivas: Pınarbaşı, Hilmiye-Zamantı, kalkerli tepe, 1760 m, 25 v 2005, N. ve E. Özhatay, N. Çelik, A. Akpulat n.y. (ISTE 87873!).
- Sivas: Sivas, 21 v 1955, F. Wohak n.y. (B!).
- Sivas: Sivas-Yıldızeli arası, 5. ve 7. km'ler arası, jipsli arazi, 1400 m, 22 v 1981, T. Ekim 5382 ve R. İlarıslan (ANK!).
- Sivas: Ulaş, Ulaş Gölü kenarı, 24 v 2004, N. Çelik 6236, A. Akpulat ve Y. Zöngür (ISTE 88465!).
- Sivas: Ziyarettepe, 1420 m, 26 v 2005, N. ve E. Özhatay, N. Çelik, A. Akpulat n.y. (ISTE 87934!).
- Uşak: Murat Dağı, Gürlek yukarısı, Aktaş çevresi, kayalık yamaçlar, 1600 m, 19 vi 1977, A. Çırpıcı n.y., ISTF 31928 (E 00333137!).
- Yozgat: Akdağmadeni, Aktaş, vi 1960, E.W. Curtis 142 (E 00332890!).
- Yozgat: Akdağmadeni, Çiçekli çayır, vi 1960, E.W. Curtis 154 (E 00332908!).
- Yozgat: Yozgat'ın 75 km güneyi, Boğazlıyan yolu, kumlu yamaçlar, 1500 m, 25 v 1965, M.J.E. Coode ve B.M.G. Jones 1483 (E 00332889!; K!).

Şekil 30- *Iris attica* Boiss. & Heldr. / **Meşe süseni**, AG14583 (Foto. A. Güner).

Yozgat: Yozgat'ın 75 km güneyi, Boğazlıyan yolu, kumlu yamaçlar, 1500 m, 25 v 1965, M.J.E. Coode ve B.M.G. Jones 1482 (E 00332915!; K!)

Endemik. İran-Turan elementi.

25- I. taochia Woronow ex Grossh., Fl. Kavkaza 1: 256 (1928). / **Tortum süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 540 (2012). Şekil 29.

Tip örneği: (Türkiye, Erzurum, Oltu) distr. Olty, prov. Kars, culta in Horto Tiflisiensis (Tiflis bahçesinde yetiştirilmiş), iv 1910, G. Woronow s.n. (lekt.: TGM No. 214 [foto!]). Lektotip Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 11 (2021).

2n = 24.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Bozkır, taşlı, kumlu yerler, dik yamaçlar, volkanik ve metamorfik arazi; 800-2000 m.

D. Karadeniz Bölümü; Erzurum-Kars Bölümü.

Erzurum: Devedağı Köyü, 1 km köyün üstü, kumlu-topraklı yamaçlar, 1890 m, 13 vi 2004, yetiştirildi, 03 v 2017, M.Öztekin 3671, A. Güner, F. Tezcan ve H.B. Güner (NGBB 6004!).

Erzurum: Erzurum ve İspir arasındaki dağlar, Koblat'ın yukarısı, 1530-1830 m, vii 1853, Huet du Pavillon n.y. (BM!; G!; K!).

Erzurum: İspir, Yedigöze Köyü civarı, Çoruh Vadisi, kumlu-çakıllı yerler, 1150 m, 14 v 1976, A.Tatlı 4228 (KNYA 7444!; NGBB 8032!).

Erzurum: Narman-Oltu yolu, 1900 m, 12 vi 2003, G. Bulut n.y. (AEF 23046!).

Erzurum: Narman, Ünlükaya Köyü yakınları, 1800 m, 01 v 2003, G. Bulut n.y. (AEF 23045!).

Erzurum: Oltu Deresi vadisi, Ayvalı-Taşlıköy-Oltu-Oltu-Narman, volkanik arazi, 1500 m, 24 v 1985, J. Archibald 6504 (E 00333133!).

- Erzurum: Oltu'nun 1 km güneyi, dik volkanik yamaçlar, 19 v 1970, E.M. Rix 1686 (E 00333161!).
- Erzurum: Olur, Çataksu Köyü yakını, çalılık yamaçlar, metamorfik dik yamaçlar, 980 m, 40° 47,305' K—041° 56,573' D, 18 v 2006, A. Güner 14004, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1182!).
- Erzurum: Tortum (Erzurum), 29 v 1971, T. Baytop n.y. ISTE 19911 (K!).
- Erzurum: Tortum yolu, Tortum'u geçince, 1600 m, 14 vi 1981, M. Koyuncu 4466 (AEF 10064!; ANK!).
- Erzurum: Tortum-Erzurum arası, 13 v 1972, D. ve U. Rückbrodt n.y. (E 00333132!).
- Erzurum: Tortum-Oltu arası, 1650 m, 20 v 1976, T. Baytop n.y., ISTE 34899 (K!).
- Erzurum: Tortum, Artvin yolu, 3. km, bozkır, metamorfik arazi, 1700 m, 09 vi 1976, A. Güner 1423 (GAZI!; HUB!; K!).
- Erzurum: Tortum, Artvin yolu, 3. km, bozkır, metamorfik arazi, 1700 m, 09 vi 1976, A. Güner 1424 (HUB!; K!).
- Erzurum: Tortum, Artvin yolu, 3. km, bozkır, metamorfik arazi, 1700 m, 09 vi 1976, A. Güner 1425 (HUB!; K!).
- Erzurum: Tortum, Bağbaşı, bahçeliklerden yıkık harabeye, 1500-1700 m, 26 v 1984, Ş. Yıldırım 6208 (EGE 32059!).
- Erzurum: Tortum'un 2 km kuzeyi, dik yamaçlar, 1650 m, 20 v 1976, W. Marais 1572 (K!).
- Erzurum: Tortum'un kenarı, 2000 m, 15 vi 1981, S. Erik 3232 (HUB!).
- Erzurum?: Bayburt ve Erzurum arası, 2170 m, v 1853, Huet du Pavillon n.y. (G!).

Endemik. İran-Turan elementi.

26- I. attica Boiss. & Heldr., Diagn. Pl. Orient. ser. 2, 4: 91 (1859). / **Meşe süseni**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012). Şekil 30.

Tip örneği: [Yunanistan], Ad cacumen m. Parnethos [Mount Parnassus] Atticae [Parnassus Dağı'nın zirvesinde], 20 May 1852, Heldreich 2623, Herb. Boissier (lekto.: G00774769 [foto!]; izolekto.: P01844451 [aşağıda sağdaki iki bitki], WAG1615963 [vrb!]) “<https://bioportal.naturalis.nl/multimedia/WAG.1615963_0182026702/term=Iris+attica&from=2?language=en&back#prettyPhoto> er. tar.: 31 vii 2021”). Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 2 (2021).

Sin.: *I. pumila* subsp. *attica* (Boiss. & Heldr.) K.Richt., Pl. Eur. 1: 253 (1890).

2n = 16.

Çiçeklenme: Nisan-Mayıs(-Haziran).

Habitat: Meşe ve ardıçlık, bozuk ormanlar, bozkır, kireçli tepeler, kumlu topraklar; 400-1070 m.

Ergene ve G. Marmara Bölümleri; B. Karadeniz Bölümü; İç B. Anadolu Bölümü; Y. Sakarya Bölümü.

Ankara: Polatlı, Polatlı-Sivrihisar arası, 18. km, Acıkır mevkii, bozkır, 840-850 m, 23 iv 1991, H. Duman 3496 ve Z. Aytaç (GAZI!).

Balıkesir: Balıkesir-Bigadiç arası, Bigadiç'e 14 km kala, 400 m, 30 iv 1980, T. Baytop n.y. (HUB!; ISTE 44071!; K!).

Bilecik: Adapazarı-Bilecik arası, Bilecik'e 20 km kala, 23 iv 1974, N. ve M. Tanker n.y. (AEF4528!).

Bilecik: Bilecik-Osmaneli arası, 10. km, meşe ve ardıçlık, 400 m, 19 vi 1977, H.J. Leep ve N. Sütlüpinar n.y. (ISTE 36651!).

Bilecik: Bilecik-Vezirhan arası, kireçli tepeler, 26 iv 1974, T. Baytop n.y. (ISTE 27831!; K!).

Bilecik: Vezirhan ile Bilecik arası, Bilecik'e 8-10 km kala, orman ağaçlandırması, 28 iv 1974, A. Baytop ve E. Tuzlacı n.y. (ISTE 27743!).

Bilecik: Vezirhan-Bilecik arası, Bilecik'e 10 km kala, orman ağaçlandırma sahası, 400 m, 22 vi 1978, F. Koca n.y. (ISTE 48431!).

Bolu: Bolu-Mudurnu arası, yol kenarı, kumlu toprak, 773 m, 40° 29' 04,7" K—031° 09' 37,9" D, 16 iv 2010, S.S. Kanoglu 1727, A. Kaya ve M. Akbalık (NGBB 3754!).

Bolu: Göynük'ün doğusu, 06 v 1974, D. ve U.Rückbrodt n.y. (E 00333100!).

Bolu: Mudurnu-Uluhan yolu, bozuk yerler, yakl. 700 m, 08 v 1978, Y. Akman 9371 (ANK!).

Çanakkale: Çanakkale, 29 iv 1969, E. K'jellquist 0202 (IZ!).

Eskişehir: Eskişehir-Kütahya karayolu, Dutluca Köyü yol ayrımı, 950 m, 10 v 1982, K. Alpınar n.y. (ISTE 48645!).

Eskişehir: Söğüt-Eskişehir arası, meşelik, 900 m, 24 iv 1966, P.H.Davis 42116 (E 00332892! ve 00332894!; K!).

Kütahya: Altıntaş-Banaz arası, Genişler çevresi, bozuk orman açıklığı, kalkerli arazi, 1069 m, 38° 58' 38" K—030° 06' 42,2" D, 24 iv 2008, A. Güner 14583, M. Johnson, M. Öztekin ve M. Akbalık (GAZI!; NGBB 3615!).

D. Akdeniz elementi. Betimdeki ölçmeler az örneğe dayandığından, karşılaşılabilecek farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

27- I. suaveolens Boiss. & Reut., Diagn. Pl. Orient. ser. 1, 13: 15 (1854). / **Bodur süsen**, Türk. Bitkileri List., s. 540 (2012). Şekil 31.

Tip örneği: [Romanya; yetiştirilmiş örnek] provenant de racines rapportées de la steppe de Kustendje [Köstence bozkırından

Şekil 31- *Iris suaveolens* Boiss. & Reut. / Bodur süsen, SZYB2577 (Foto. A. Güner).

getirilmiş örnek] par. m. E. Boissier e. 1842, [fl.], 22 April 1845, [Reuter] s.n. Herb. Boissier (lekto.: G00164600!). Boltenkov, Güner ve Kuznetsov tarafından belirlenmiştir: Plants 2021, 10, 1486: 11 (2021).

Sin.: *I. mellita* Janka, Magyar Tud. Akad. Értes. 12: 172 (1874).

I. rubromarginata Baker, Gard. Chron., n.s., 3: 524 (1875)!

I. rubromarginata subsp. *mellita* (Janka) K.Richt., Pl. Eur. 1: 254 (1890).

I. glockiana O.Schwarz, Repert. Spec. Nov. Regni Veg. 36: 74 (1934)!

I. suaveolens f. *aureoflava* Prodán, Bul. Fac. Agron. Cluj 8: 376 (1940).

I. suaveolens f. *flavobarbata* Prodán, Bul. Fac. Agron. Cluj 8: 376 (1940).

2n = 24.

Çiçeklenme: Mart-Mayıs.

Habitat: Meşelik, orman açıklığı, maki, taşlı bozkır, kayalık; 30-1640 m.

Marmara Bölgesi; B. ve O. Karadeniz Bölümleri; Ege Bölgesi; Y. Sakarya ve Konya Bölümleri.

Türkiye: Bursa?, Bitinya, 1842, Grisebach n.y. (G-BOIS: G 00774760!).

Türkiye: Trakya, iv 1901, W. Barbey n.y. (G!).

Türkiye: Anadolu, Tschichatscheff 524 (LE!).

Amasya: Akdağ, 1400-1600 m, 25 v 1906, J.J. Manissadjian 11 (G!).

Ankara: İncek Köyü çevresi, taşlı bozkır, 1100 m, 23 iv 2005, M. Koyuncu 14891 (AEF 24297!).

Aydın: Germencik, Dampınar Köyü, kermes meşesi makisi, 600 m, 08 iv 1976, T. Uslu 4124 (G!).

Balıkesir: Kazdağı, Nanekırı Tepesi, kayalık, 1640 m, 39°41'9,3"K—026°52'9,8"D, 02 vi 2008, M. Vural 10353, B. Yıldız ve T. Dirmenci (GAZI!).

Bartın: Ulus, Köklü Köyü üstü, Katurcıkbaşı Tepesi mevki, kayalık, 800-853 m, 41,70694° K—32,84138° D, 23 iv 2014, B. Tunçkol 3118 (DUOF 0007140 [veb]).

- Bilecik: Bozüyük-Bilecik arası, sağdaki yamaçlar, 700-800 m, açıklıklar, 02 v 1993, Z. Aytaç 5752 ve ark. (GAZI!).
- Bursa: Gemlik, yamaçlar, 30 m, 01 iv 1934, E.K. Balls B610 (K!).
- Bursa: Uludağ, 1844, Noë n.y. (K!).
- Çanak kale: Çanak kale, tepeler (Thymbra: in collibus) 24 iv 1883, P. Sintenis 1883: 388 (B! 4 örnek; BM!; E 00332901!, 00332906! ve 00332907!; G!; LE!; P 01846109!, 01840776! ve 01840775!).
- Çanak kale: Arıburnu, 28 iv 1968, A. ve T. Baytop n.y., ISTE12599 (E 00333143!).
- Çanak kale: Bayraktepe, Çanak kale'nin 5 km GD'su, maki, 350 m, 27 iv 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2525 (K!).
- Çanak kale: Bozcaada, merkez, Hacıhasan Tepesi, yakl. 40 m, 14 iv 1976, E. Leblebici 1483 ve Ö. Seçmen (EGE 20893!).
- Çanak kale: Bozcaada, Sedeftepe civarı, yakl. 30 m, 15 iv 1976, E. Leblebici 1556 ve Ö. Seçmen (EGE 20892!).
- Çanak kale: Erenköy, çayırılık, t.y., P. Sintenis 1883: 388 (K!; LE!).
- Çanak kale: Ezine'nin 8 km kuzeyi, Şeytanköprü yukarısı, Küçük Menderes Vadisi'nin doğusu, maki, 200 m, 28 iv 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2528 (K!).
- Çanak kale: Yenice, Kalkım, Akçakoyunlu-Tavşanoymağı, köprü çevresi, 400-500 m, 21 iv 1993, S. Bodur n.y. (ISTE 65075!).
- Çankırı: Çerçes-İsmetpaşa arası, 10. km, 18 v 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36807; K!).
- Eskişehir: Mihaliççık-Alpu arası, 25. km, Doğanözü Köyü, 900 m, kireçli bozkır (dere kenarı), 02 v 1993, Z. Aytaç 5741 ve ark. (GAZI!).
- Eskişehir: Sivrihisar, Karacaviran'nın güneydoğusu, 17 v 1941, J. Romieux n.y. (G!).
- İstanbul: İstanbul, 25 iv 1902, Aznavour n.y. (G!).
- İstanbul: Alemdağ, 25 vi 1940, Post Herbarium (G!).
- İstanbul: Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, doğal flora, 24 iii 2001, İ.S. Yüzbaşıoğlu 1074 (NGBB 5480!).
- İstanbul: Beylerbeyi-Çengelköy, 19 iv 1891, G.V. Aznavour 2170 (G!).
- İstanbul: Çamlıca, 13 iv 1924, Dr Post N7B (G!).
- İstanbul: Göztepe, 2 vi 1936, Post Herbarium (G!).
- İstanbul: Kâğıthane çevresindeki tepeler, iv 1923, Post Herbarium (G!).
- İstanbul: Kâğıthane-Şişli, 27 iv 1896, G.V. Aznavour 2140, (G!).
- İstanbul: Kâğıthane, 21 iv 1908, G.V. Aznavour (B.V.D.Post) (E 00332916! ve 00332917!; G!; M!).
- İstanbul: Kayışdağı, 25 iii 1951, A. Berk n.y., ISTE 3622 (HUB!; K!).
- İstanbul: Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, yetiştirilmiş bitki (2009-00132A/MKES), 80 m, 2 iv 2020, A. Güner 16867 (NGBB 8622!).
- İstanbul: Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, yetiştirilmiş bitki (2009-00132A), 22 iii 2019, F. Şen 1002 (NGBB 12700!).
- İstanbul: Paşaköy, Ömerli Baraj Gölü çevresi, 200 m, 21 iv 2001, E. Yurdakul 3606 (ANK!).
- İstanbul: Pendik-Tuzla, 07 iv 1895, G.V. Aznavour 2140 (G!).
- İstanbul: Silivri-Çerçezköy arası, 23 iv 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34827; K!).
- İstanbul: Üsküdar, iv 1880, Robert College Herbarium, Plantae Turcaiae Asiaticae (G!).
- İzmir: İzmir, t.y., Fleischer n.y. (LE).
- İzmir: Bornova, Akgedik mevkii, iii 1989, Ö. Seçmen n.y. (EGE 4833!).
- İzmir: Bornova, Kurutepe, maki, 500 m, 08 iv 1978, T. Baytop n.y., ISTE 38966 (K!).
- İzmir: Kemalpaşa, Nifdağı, 30 v 1966, R. Alava 4917, G. Bocquet ve C.Regel (E 00332903!).
- İzmir: Kemalpaşa, Nifdağı, 30 v 1966, R. Alava 4926, G. Bocquet ve C.Regel (E 00332902!).
- İzmir: Kemalpaşa, Nifdağı, alpin tabaka, yakl. 1450 m, 31 v 1966, H. Peşmen 1125 (EGE 8677!).
- Karabük: Cumayanı Köyü'nden Eskipazar'a 1 km, taşocağı yukarısı, Kuş kayası çevresi, 05 iv 2002, A.A. Dönmez 10448 (HUB!).
- Kastamonu: Ilgaz Dağları, Pırlaklar Köyü, 800 m, 13 v 1982, Y. Akman 12311, E. Yurdakul ve M. Demirörs (ANK!).
- Kastamonu: Karaçomak Barajı civarı, Çamlıkbaşı Tepe, 870 m, 22 v 1981, T. Baytop n.y., ISTE 152 (HUB!).
- Kastamonu: Kastamonu, 750 m, 01 vi 1967, Tobey 1954 (E 00332892!).
- Kırklareli: Demirköy, Yıldız (Istranca) Dağları, Sarpdere Köyü, Dupnisa Mağarası üstü, orman açıklığı, kalker kayalık, 365 m, 41° 50' 36" K—027° 33' 34,9" D, 03 v 2007, M. Öztekin 3723 (NGBB 1189!).
- Kırklareli: Pınarhisar, Kaynarca, Kızılıçdere Köyü-Üsküp arası, meşe ormanı, 500 m, 02 v 1999, A.A. Dönmez 6498 (HUB!).
- Kocaeli: İstanbul'un 60 km doğusu, Hereke'nin batısı, kuru çayırılık, garik, 90 m, 11 iv 1972, P. Uotila 15498 (E 00332910!; G!).
- Kocaeli: İstanbul'un 60 km doğusu, Hereke'nin batısı, kuru çayırılık, garik, 90 m, 11 iv 1972, P. Uotila 15499 (E 00332911!).
- Kocaeli: Gebze, tebeşirli yamaçlar, 50 m, 30 iii 1957, P.H. Davis 26263 ve I.C. Hedge (BM!; E 00332893! ve 00332904; K!).
- Kocaeli: Gebze, tebeşirli yamaçlar, 50 m, 30 iii 1957, P.H. Davis 26264 ve I.C. Hedge (BM!; E 00332909!; K!).
- Kocaeli: Hereke, maki, 100 m, 20 iv 1980, T. Baytop n.y. (ISTE 44247; K!).
- Konya: Konya-Cihanbeyli arası, Karayolları Parkı'nı geçince, yol kenarı, 900 m, 25 iv 1982, M. Koyuncu 5017 ve M. Coşkun (AEF 10437!).
- Kütahya: Emet, Sanayi Sitesi'nden köprüye giden tali yol üzeri, vadi, 600-700 m, 09 v 1980, G. Görk 571 (EGE 18371!).
- Kütahya: Tavşanlı, Tavşanlı-Emet yolu, Başköy üstü, Karaçam Yangın Alanı, orman açıklığı, kireçtaşı kayalıkları, 03 iv 2007, M. Öztekin 3721 (NGBB 1190!).
- Manisa: Manisa Dağı, 1050 m, 27 v 1980, T. Baytop n.y. (HUB!; ISTE 44529).

Şekil 32- *Iris gatesii* Foster / **Sason kurtkulağı**, sol ve sağ: MÖ3730 (Foto. M. Öztekin).

Manisa: Manisa Dağı, 1250 m, 14 iv 1978, T. Baytop n.y. (ISTE 39363; K!).

Manisa: Manisa Dağı, Milli Park yolu, 1100 m, 17 iii 1987, A.L. Stork n.y. (G!).

Manisa: Sipil Dağı, yakl. 1250 m, 27 v 1980, M. Koyuncu 3326 ve ark. (AEF 9601!).

Samsun (Amasya): Çeltik (Tschelteg bei Amassia), 12 v 1896, J.J. Manissadjian 572b (K!; M!).

Samsun: Lâdik İstasyonu, Karadağ altı, 1000 m, 08 v 1965, C. Tobey 939 (E 00332891!).

Samsun: Lâdik, Hamamayağı Köyü, kayadibi, 750 m, 10 v 1996, N. Kandemir 022 (NGBB 8249!).

Samsun: Samsun'un 30 km batısı, 1891/92, Manissadjian 572 (ANK!; E 00332912!; G!; K!; LE!; P 02155041!, 01675065!, 01844400! ve 01844395!).

Balkanlar.

Sect. **Oncocylus** (Siemssen) Baker, J. Linn. Soc., Bot. 16: 142 (1877). / **Kurtkulağı Seksiyonu**, yeni Türkçe bilimsel ad.

28- I. gatesii Foster, J. Roy. Hort. Soc. 11: 144 (1889). / **Sason kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 32.

Tip örneği: Mardin: Mardin'in 5 km doğusu, Bakırkır mevkii üstü, kuzey baki, bağ araları, 1050 m, 21 v 1978, A. Güner 1697 (neo.: HUB 004500!; izoneo.: AEF 7218!; K!). Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 468(1): 46 (2020).

2n = 20.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Seyrek meşelik, bağ araları, kireçtaşı sarp kayalıklar; 1100-1850 m.

Şekil 33- *Iris kirkwoodiae* Foster / **Maraş kurtkulağı**, sol ve sağ: AG16698 (Foto. A. Güner).

Y. Fırat Bölümü; GD. Anadolu Bölgesi.

Batman: Sason, Halkis Dağı, 1600-1850 m, 21 v 1966, C.M. Albury, M.J. Cheese ve C.M. Watson 1230 (K!).

Batman: Sason, Şeyhan (Erdemli) Köyü, Halkis Dağı, seyrek meşelik, sarp kayalık yamaç, 1620 m, 38° 18' 32,3" K—041° 24' 10,5" D, 21 v 2008, A. Güner 14795, M. Öztekin ve B. Altınay (NGBB 1127!).

Batman: Sason, Şeyhan (Erdemli) Köyü, Halkis Dağı, Tahtetaşı mevki, kalkerli sarp kayalıklar, 1600-1800 m, 07 vi 1977, A. Güner 1561 (ANK!; HUB!; K!).

Mardin: Mardin, 03 v 1934, E.K.Balls B968 (K!).

Mardin: Mardin, t.y., J.J. Manissadjian 1406 (M!).

Mardin: Mardin, t.y., P. Sintenis n.y. (K!).

Mardin: Mardin-Diyarbakır arası, 1843, Kotschy 307 (G 00774787!).

Mardin: Mardin-Midyat yolu, Çimento Fabrikasının güneyi, tarla ve bahçe kenarı, 1100 m, 5 v 2010, M. Öztekin 3730 (NGBB 8597!).

Mardin: Mardin, Ahreşte Geçidi, Sultançayırı'nın batısı, seyrek çalılık, kireçtaşı kayalık ve taşlık alanlar, 1140 m, 37° 28' 01" K—040° 39' 14,1" D, 23 v 2020, A. Güner 16873, M. Öztekin ve M. Geçit (NGBB 9000!).

Mardin: Mardin, bağlıklarda sarp kireçtaşı kayalıklarda, 1100 m, 21 v 1957, P.H.Davis 28384 ve I.C.Hedge (E 00332807!).

Mardin: Mardin'in 5 km doğusu, yakl. 1100 m, 25 v 1957, P.H. Davis 28592 ve I.C. Hedge (AEF!; ANK!; BM!; E 00332805!; K!).

Şanlıurfa: Siverek, Karacadağ, Gelidere, 1550 m, 07 v 1979, H. Malyer n.y. ISTE 43527 (K!).

Şırnak: Şırnak yukarısı, mezarlık (dikilmiş), 08 v 1966, P.H.Davis 42631 ve I.C.Hedge (E 00332806!).

K. Irak. İran-Turan elementi. Tartışma için *Iris maculata* Baker'a (**ballı kurtkulağı**) bakınız.

29- I. kirkwoodiae Chaudhary, Bot. Not. 125(4): 499 (1972). / **Maraş kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 33.

Şekil 34- *Iris lycotis* Woronow / **Kurtkulağı**, AG16580 (Foto. A. Güner).

Tip örneği: (Suriye) Bishmishly, Syria, April 19, 1972; No. 787, G. Kirkwood ve S.A. Chaudhary (holo.: BEI).

Sin.: *I. kirkwoodiae* var. *macrotepala* Chaudhary, G.Kirkw. & C.Weymouth, Bot. Not. 128: 387 (1976).

Çiçeklenme: Nisan-Mayıs.

Habitat: Maki, çayırlık, bozkır, kireçtaşı tepeler; 750-1500 m.

Adana Bölümü.

Hatay: Antakya'nın güneyi, t.y., D. ve U.Rückbrodt n.y. (E 00333111!).

Hatay: İskenderun, Belen Geçidi, 06 iv 1989. Maltepe'de çiçek açtı, 22 vi 1991, T. Baytop n.y. ISTE 63000 (K! meyveli örnek).

Hatay: İskenderun, Belen Geçidi, 800 m, 06 iv 1989, T. Baytop n.y. ISTE 60144 (K!).

Hatay: Kışlak'ın 5 km batısı, kalkerli tepeler, 750 m, 26 iv 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 850 (K!).

Hatay: Şenköy'ün 3 km GB'sı, 750 m, 26 iv 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 845 (K!).

Hatay: Yayladağ (Ordu), Kışlak, Kızılçöl çevresi, maki açıklığı çayırlık, kireçtaşı yamaçlar, 910 m, 35° 57' 43,5" K—036° 07' 08,4" D, 09 v 2019, A. Güner 16698 ve N. Parmaksızoğlu (NGBB 10461!).

Kahramanmaraş?: Amanos, Kahramanmaraş yakını, v 1899, Haradjian n.y., Fl. de Mesopotamie 1899 (P01840819!).

Kahramanmaraş: Ahır Dağı, 1500 m, 17 v 1934, E.K. Balls B917 (ANK!; BM!; E 00332865! ve 00332866!; K!).

Kahramanmaraş: Ahır Dağı, şehrin üstünde güney bakılı yamaçlar, bozkır, 1500 m, 23 v 1996, A.J. Byfield 2544 ve S. Atay (ISTE 73286!).

Kahramanmaraş: Ahır Dağı, Ulucaktepe, Bakacak sırtları, 1200-1500 m, meşe açıklıkları, 21 v 1992, Z. Aytaç 4590, H. Duman (GAZI!).

Suriye. İran-Turan elementi. Kahramanmaraş Ahır Dağı'ndaki populasyonda bireyler biraz daha kısa boylu, koyu renkli.

30- I. lycotis Woronow, Izv. Kavkazsk Muz. 9: 35 (1915). / **Kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 34.

Tip örneği: (Azerbaycan) Azerbajjan. Prov. Erivan, distr. Nachičevan, Montes Darry-dagh, (Nahcivan), [fl.], 23 May 1914, G. Woronow s.n. Exs. No. 13764 (lekto.: LE 01010445!; izolekto.: BAK No. 57898; BM 000832606!; ERE 0000421 ve

Şekil 35- *Iris iberica* M.Bieb. / *Alaca kurtkulağı*, sol: AG14075, sağ: AG14155 (Foto. A. Güner).

0000422; LE 01010444!, TGM No. 205, 206, 8669, ve 8670). Wendelbo & Mathew tarafından şu eserde belirlenmiştir: Rechinger, K.H. (ed.). Fl. Iranica 112: 29 (1975).

Sin.: *I. iberica* var. *bellii* Baker, Handb. Irid.: 20 (1892) [geçz. ad / *nom. inval.*].

I. iberica subsp. *lycotis* (Woronow) Takht., Fl. Erevana ed. 2, 330 (1972).

2n = 20.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Bozkır, metamorfik arazi; 1750-2000 m.

Hakkâri Bölümü.

Türkiye: İter Orientale 1859, T. Kotschy (G!).

Hakkâri: Bağışlı-Yüksekova yolu, Yüksekova'ya 15 km kala, 2000 m, 19 v 2004, M. Koyuncu (AEF 25804!).

Hakkâri: Ganimaran, Yüksekova-Şemdinli arası, 22. km, kaynak üstündeki tepeler, 1900 m, 23 vi 1981, A. ve T. Baytop, A. Atilla n.y. (ISTE 46770!; K!).

Hakkâri: Ovacık-Şemdinli arası, 12. km, Gani Maran kaynağı, 1750 m, İst. Maltepe'de çiçek açtı, 28 iv 1974, T. Baytop n.y., ISTE 27832 (K!).

Hakkâri: Yüksekova-Şemdinli arası, Yüksekova'dan 15 km, Kanı Maran kaynağı üstü, bozkır, metamorfik arazi, 1850 m, 04 vi 1978, A. Güner 1759 (HUB!; K!).

Hakkâri: Yüksekova-Yeniköprü arası, Nehil Çayı vadisi, yakl. 20. km, dik yamaçlar, bozkır, 1820 m, 37° 38' 39,6" K—044° 09' 14,2" D, 18 v 2017, A. Güner 16580, M. Johnson, M. Fırat, F.I. Güner ve S. Mehdi (NGBB 8663!).

Hakkâri: Yüksekova, Esendere, Yıldız Köyü yukarıları, bozkır, metamorfik arazi, 1850 m, 01 vi 1978, A. Güner 1751, (AEF!; ANK!; HUB!; K!).

Hakkâri: Yüksekova'nın 16 km doğusu, Şemdinli yolu, 2000 m, 18 v 1978, J. Trelawny ve J. McPhail 2044 (E 00332831!).

İran-Turan elementi.

31-I. iberica M.Bieb., Fl. Taur.-Caucas. 1: 30 (1808). / **Alaca kurtkulağı, aktarma ad** (adı aktarılan: *I. elegantissima* Sosn., Türk. Bitkileri List., s. 536, 2012). Şekil 35.

Tip örneği: [Gürcistan: Tiflis]. *Iris iberica* Stev. Iberia, [fl.], [April 1805], [Steven] s.n. Herb. Hoffmann No. 414 (lekto.: MW0021788). Kuthatheladze tarafından, "tip (*typus*)" olarak belirlenmiştir: Nomenclatural types of species described from the neighbourhood of Tbilisi, s. 16 (1971). [Rusça].

Sin.: *I. elegantissima* Sosn., Věstn. Tiflissk. Bot. Sada 11: 2 (1915)!

I. speciosissima Sosn. ex Filippov, Věstn. Tiflissk. Bot. Sada 13: 48 (1917).

I. iberica subsp. *elegantissima* (Sosn.) Fed. & Takht., Fl. Erevana ed. 2, 331 (1972).

Oncocylus ibericus (Steven) Siemssen, Bot. Zeitung (Berlin) 4: 708 (1846).

2n = 20.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Bozkır, tarla araları, kireçtaşı, metamorfik, volkanik, taşlı yamaçlar; 1050-2250 m.

Erzurum-Kars ve Y. Murat-Van Bölgeleri.

Ağrı: Doğubeyazıt, Eliyayla Köyü civarı, 1600 m, 16 v 1983, T. Baytop n.y. (ISTE 50450!).

Ağrı: Doğubeyazıt, Gürbulak, Ayyıldız çevresi, bozkır, kalkerli kayalık arazi, yakl. 1600 m, 01 vi 1977, A. Güner 1552 (HUB!; K!).

Ağrı: Taşlıçay, Yukarki Taşlıçay Köyü, Şiştepe mevkii, metamorfik arazi, 2000 m, 08 vi 1976, A. Güner 1421, (HUB!; K!).

Ağrı: Tutak'ın 10 km doğusu, bozkır, 1500 m, 22 v 1966, P.H. Davis 43471 (E 00332819!; K!).

Ağrı: Tutak'ın 2 km güneyi, alçak tepeler, 12 v 1970, E.M.Rix 1631 ve ark. (E 00332826!).

Bitlis: Adilcevaz-Süphan Dağı eteği, Süte Yaylası, nemli çayır, 1900 m, 04 vi 1993, Y. Altan 4805 (GAZI!).

Erzurum: Azap-Kalender Köyleri arası, bozkır, 1600 m, 22 v 2004, M. Koyuncu 14236 (ISTE 88829!).

Erzurum: Erzurum-Tortum yolu, Tortum'a 10 km kala, yamaçlar, 2100 m, 16 vi 1981, M. Koyuncu 4519 (AEF 10115!).

Erzurum: Hınıs, Bingöl Dağı, Meydan Köyü çevresi, taşlı ve kuru yamaçlar, 2200 m, 15 vi 1981, M. Koyuncu 4500 (AEF 10098!).

Erzurum: Hınıs, Bingöl Dağı, Meydan Köyü üstü, 2100 m, 15 vi 1981 T. Baytop n.y. (ISTE 46844!; K!).

Erzurum: Horasan-Eleşkirt arası, Horasan'dan 20 km, bozkır, metamorfik yamaçlar, yakl. 1650 m, 30 v 1977, A. Güner 1547 (HUB!; K!).

Erzurum: Horasan'ın 6 km güneyi, 1500 m, 05 vi 1973, C. Grey-Wilson ve Philip 49 (K!).

Erzurum: Köprüköy-Hınıs arası, bozkır yamaçlar, 1650 m, 39°52,753'K—041°52,778'D, 24 v 2006, A. Güner 14122, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1135!).

Erzurum: Oltu, kayalıklar, 04 vi 1904, E. Koenig n.y. (TBI 1039016! meyveli).

Erzurum: Oltu çevresi, kuru tepeler, 15 v 1912, D. Sosnowsky n.y. (TBI 1039017!).

Erzurum: Oltu-Narman arası, Korucalı Köprüsü çevresi, bozkır, 1500 m, 21 v 2006, A. Güner 14075, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1134!).

Erzurum: Oltu-Tortum arası, 3. km, 20 v 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34900!; K!).

Erzurum: Oltu, Bardus çevresi, çayırılık, 23 vi 1911, Sosnowsky (E 00373769 [foto!]; K [foto!]).

Erzurum: Oltu, Teketaş (Katris) çevresi, tarla, 25 v 1912, D. Sosnowsky n.y. (TBI 1025358!).

Erzurum: Oltu, Obayayla (Tejerek) ile Toprakkale arası, kuru killi tepeler, 29 v 1912, D. Sosnowsky n.y. (TBI 1025357!).

Erzurum: Oltu'nun 2 km GB'si, kuru yamaçlar, 20 v 1976, W. Marais 1576 (K!).

Erzurum: Pasinler ile Horasan arası, Pasinler'den 13 km, tarla kenarları, metamorfik arazi, 1650 m, 27 vi 1977, A. Güner 1571 (HUB!; K!).

Erzurum: Pasinler ile Horasan arası, Pasinler'den 13 km, tarla kenarları, metamorfik arazi, 1650 m, 30 v 1977, A. Güner 1546 (ANK!; HUB!; K!).

Erzurum: Pasinler-Horasan, Aras Nehri yakını, volkanik güney yamaçlar, 1650 m, 12 vi 1957, P.H. Davis 29423 ve I.C. Hedge (AEF!; BM!; E 00332827!; K!).

Erzurum: Tahir Geçidi, Aktaş'ın doğusu, bozkır, 2250 m, 18 vi 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1612 (K!).

Erzurum: Tortum çevresi, bozkır yamaçlar, yakl. 1525 m, 12 v 1970, K.M.Guichard TUR/120/62 (E 00332828!).

Erzurum: Tortum-Oltu-arası, 2. km, 20 v 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34898!).

Erzurum: Tortum, Devyatağı Köyü, Artvin yolu, 14. km, bozkır, metamorfik arazi, 28 v 1977, A. Güner 1544 (HUB!; K!).

Erzurum: Yukarı Söğütlü Köyü çevresi, bozkır, kayalık, 1600 m, 22 v 2004, M. Koyuncu 14243 (ISTE 88836!).

İğdir: Aralık, Yenidoğan Köyü, mezarlık, 1744 m, 28 iv 2008, E. Altındağ 407 (ISTE 85276!).

İğdir: İğdir'in 20 km güneyi, kayalık çayırılıklar, 1585 m, 11 v 1971, D.M.Brown 433 (E 00332824)

İğdir: İğdir'in 20 km güneyi, kayalık çayırılıklar, 1585 m, 11 v 1971, D.M.Brown 434 (E 00332821!).

İğdir: İğdir'in 20 km güneyi, kayalık çayırılıklar, 1585 m, 11 v 1971, D.M.Brown 435 (E 00332822!).

İğdir: İğdir'in 20 km güneyi, kayalık çayırılıklar, 1585 m, 11 v 1971, D.M.Brown 436 (E 00332825!).

İğdir: İğdir'in güneyi, 22 v 1974, D. ve U. Rückbrodt n.y. (E 00332830!).

İğdir: Kağızman, 3. Permavit Köprüsü civarı, bozkır, 1055 m, 4 v 2017, F.A. Karavelioğulları 4519 ve K. Sayar (NGBB 7381!).

Kars: Ağrı Dağı, Karataş mevkii, 1250 m, 19 v 1979, T. Baytop n.y. (ISTE 41973!; K!).

Kars: Doğubeyazıt'tan İğdir'a 34 km, Pamuk Dağı'nın kuzeyi, volkanik kayalık yamaçlar, 1750 m, 24 v 1966, P.H.Davis 43502 (E 00332817!; K!).

- Kars: Horasan-Karakurt arası, 37. km, 1450 m, 19 v 1979, T. Baytop n.y. (ISTE 41974!; K!).
- Kars: Kağızman ile Kars arası, Kağızman'a 25 km, bozkır, volkanik arazi, yakl. 1720 m, 31 v 1977, A. Güner 1549 (HUB!; K!).
- Kars: Kağızman, Denizgözü Köyü, Aras Vadisi, 1300-1400 m, 14 v 1979, O. Güneş 1046a (HUB!).
- Kars: Karakurt-Horasan arası, 1500 m, 18 v 1983, T. Baytop n.y. (ISTE 50489!).
- Kars: Karakurt-Sankamış arası, 31 v 1971, T. Baytop n.y. (ISTE 19950!).
- Kars: Sarıkamış-Korkut arası, 21. km, killi kireçli topraklar, v 1993, N. Selçuk n.y. (EGE 21719!).
- Kars: Sarıkamış, Karakurt, Agop mevkii, 1500-1650 m, 17 v 1979, O. Güneş 1091 (HUB!).
- Kars: Sarıkamış, Karakurt, Mescitli Köyü, Bergol mevkii, sarıçam ormanı açıklıkları, çayırılık, volkanik arazi, yakl. 1750 m, 13 vi 1976, A. Güner 1436 (HUB!; K!).
- Van: Çaldıran'dan Doğubayazıt'a 23 km, çayırılık, volkanik lavlar arası, 2235 m, 39°05,2'K—043°46,9'D, 13 vi 2002, A. Güner 13087 ve M. Johnson (NGBB 1136!).
- Van: Muradiye-Çaldıran, şelaleyi geçince, çayırıklar, 1800 m, 07 vi 1997, M. Koyuncu 11791 ve N. Demirkuş 5222 (AEF 24898!).
- Van: Muradiye, 2 km KD'sunda, Bendimahı Vadisi'nde taşı dağ bozkırları, 2100 m, 5 vi 1986., 2500 m, 5 vi 1986, Th. Raus 10901 (B 10 0000151!).
- Van: Muradiye, Çağlayan'ın kuzeyi, volkanik çayırıklar, ırmak yamacı, yakl. 1800 m, 19 v 2017, A. Güner 16587, M. Johnson, M. Fırat, F.I. Güner ve S. Mehdi (NGBB 8517!).
- Van: Muradiye, Değerbilir Köyü, Şelale çevresi, bozkır, metamorfik arazi, 1880 m, 28 v 1978 A. Güner 1707 (AEF!; GAZI!; HUB!; K!).
- Van: Muradiye, Görecek Köyü'ne 4 km, çayırılık, 1800 m, 13 vi 2002, O. Karabacak 3125 (VANF!).
- Van: Muradiye, Muradiye Şelâlesi, kayalık yamaçlar, 1800 m, 19 v 1998, M. Ünal 2436 (VANF 3613!).
- Van: Muradiye, Pirreşit Dağı'nın güney yamaçları, bozkır, 2000 m, 30 vi 1998, M. Ünal 3320 (VANF 3617! ve 3618!).
- Van: Van, 19 v 1974, D. ve U.Rückbrodt n.y. (E 00332848!).

Şekil 36- *Iris paradoxa* Steven subsp. *choschab* (Hoog) Güner / **Hoş kurtkulağı**, AG16573 (Foto. A. Güner).

Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, İran. İran-Turan elementi.

32- I. paradoxa Steven, Mém. Soc. Imp. Naturalistes Moscou 5: 355 (1817). / **Hoş kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012). Şekil 36.

Tip örneği: [Gürcistan: İberya] GEORGIA. in Iberia, [fl.], [1805], [Steven] n.y. / *s.n.* (lektö.: H 1051971 [web!] “<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.h1051971>, er. tar.: 23 iv 2020”). İlk adım tiplendirme Fedtschenko tarafından (Komarov, V.L. [ed.]. Flora SSSR 4: 539, 1935); ikinci adım tiplendirme Wendelbo ve Mathew tarafından yapılmıştır: Rechinger, K.H. (ed.). Fl. Iranica: 30 (1975).

Sin.: *Oncoclytus paradoxus* (Steven) Siemssen, Bot. Zeitung (Berlin) 4: 706 (1846).

Iris paradoxa var. *violacea* Baker, Handb. Irid. 20 (1892).

Subsp. **choschab** (Hoog) Güner, **yeni st. / stat. nov. / Hoş kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012).

Lektotip: [resim / icon.] “*Iris paradoxa* var. *choschab*”. Şu eserde: Hoog, Gard. Chron. 29: f. 45 (1901). Epitip: Van: Gürpınar, Çavuştepe, bozkır, dik yamaçlar, 1585 m, 38°21’12,7”K—043°27’48,0”D, 18 v 2017. A. Güner 16573, M.A.T. Johnson, M. Fırat, F.I. Güner ve S. Mehdi (epi.: NGBB 8518!). Lektotip ve epitip, Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 468(1): 50 (2020).

Sin.: *I. paradoxa* var. *choschab* Hoog, Gard. Chron., ser. 3, 29: 104 (1901).

I. medwedewii Fomin, Vestn. Tiflissk. Bot. Sada 14: 43 (1909)!

I. paradoxa Steven f. *choschab* (Hoog) B.Mathew & Wendelbo, Fl. Iranica 112: 31 (1975).

I. paradoxa Steven subsp. *choschab* (Baker) Gavr., Zаметki Sist. Georg. Rast. 41: 75 (1986), [geçz. ad / *nom. inval.*].

2n = 20.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Bozkır, tarla kenarı, kireçtaşı, şistik ve metamorfik arazi; 1700-2800 m.

Y. Murat-Van Bölümü.

Van: Başkale ile Van arasındaki geçit, 2500 m, 09 vii 1968, E.M. Rix 814 (E 00332849!).

Van: Başkale, Ağıl Mezrası, Ehel Deresi mevkii, bozkır, 1933 m, 15 iv 2006, D. Avlamaz 548 (VANF 15162!).

Van: Başkale, Çaldıran Köyü, Mustepe mevkii, güney yamacı, bozkır, 2150 m, 12 v 2008, D. Avlamaz 1029 (VANF 15161!).

Van: Başkale, Güzeldere, Çuh Geçidi, 2500 m, 38°51’28,24”K—043°31’24,7”D, 23 v 2016, S. İşler 2016-10 ve K. Sayar (NGBB 2006!).

Van: Çavuştepe, t.y., A. ve T. Baytop (ISTE 46647!).

Van: Çuh Geçidi, Güzeldere, 2750 m, 8 vi 1985, P.S. Wagener 6D (G!).

Van: Çuh Gediği (Güzeldere), Halanduran Dağı, 2800 m, 04 vi 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1454 (K!).

Van: Gürpınar-Başkale arası, Çuh Gediği, 2400 m, 16 vi 1973, T. Baytop n.y. (ISTE 26026! meyveli).

Van: Gürpınar-Başkale arası, Çuh Gediği, 2750 m, 04 vii 1980, T. Baytop n.y. (ISTE 45340! meyveli).

Van: Gürpınar-Çavuştepe, kireçli topraklar, 1750 m, 12 vi 1993, Y. Altan 4856 (GAZI!).

Van: Gürpınar, Bölmeliçalı Köyü çevresi, bozkır, 2300 m, 27 vi 2002, M. Ünal 7101 (VANF 8461! meyveli).

Van: Gürpınar, Çavuştepe, bozkır, dik yamaçlar, 38° 21’ 12,7” K—043° 27’ 48” D, 1585 m, 18 v 2017, A. Güner 16573, M. Johnson, M. Fırat, F.I. Güner ve S. Mehdi (NGBB 8518!).

Van: Gürpınar, Güzelsu (Hoşap) ile Başkale arası, 7. km, bozkır, metamorfik arazi, 2100 m, 04 vi 1977, A. Güner 1560 (HUB!).

Van: Gürpınar, Güzelsu (Hoşap) ile Başkale arası, Güzeldere Bakımevi çevresi, alpinik step, şistik arazi, yakl. 2600 m, 04 vi 1977, A. Güner 1557 (GAZI!).

Van: Gürpınar, Üçgen Köyü ile Zernek Barajı arası, bozkır, 1700-1800 m, 10 vi 2007, İ. Demir 336 (VANF 14553!).

Van: Gürpınar’ın 5 km batısı, Van Gölü’nün GD’su, 1750 m, 19 v 1965, B. Mathew 4212 ve A.J. Tomlinson (K!).

Van: Hoşap-Başkale arası, Güzeldere çeşmesi üstü, 2650 m, 13 vi 1997, M. Koyuncu 11900 ve N. Demirkuş 5330 (AEF 24785!).

Van: Hoşap-Başkale arası, Hoşap’a 20 km kala, 2000-2300 m, step, 23 v 1993, Y. Altan 4952 (GAZI!).

Van: Hoşap, Güzeldere Geçidi, 2650 m, 13 vi 1997, toplayıcı yok (AEF 24784!).

Van: Hoşap, Güzeldere Geçidi, kuru dik yamaçlar, 2710 m, 38°10,7”K—043°55’D, 12 vi 2002, A. Güner 13079 (NGBB001143!).

Van: Karasu Vadisi, Haneke Dağı altı, Van’ın 25 km kuzeyi, nadaş alanlar, 1950 m, 02 vi 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1417 (K!).

Van: Karayolları Güzeldere Bakımevi, 2650 m, 13 vi 1970, UNCRIC 130670-0318 (IZ!).

Van: Özalp, Kalecik Köyü, bozkır, 2000 m, 25 v 1996, F. Özgökçe 379, kısm. / pro parte (VANF!).

Van: taşlık yerler, vi 1899/1900, R.M. Maunsel n.y. (BM!).

Van: Timar (Canik)-Van arası, 24. km, bozkır, 1750 m, 03 vi 1966, P.H. Davis 44194 (E 00332854!; K!).

Van: Van çevresi, 25 v 1912, Manissadjian 7 (G!).

Şekil 37- *Iris sari* Schott ex Baker / **Ana kurtkulağı**, AG16697 (Foto. A. Güner).

Van: Van ile Erciş arası, 20. km, bozkır, 1750 m, 03 vi 1977, A. Güner 1556 (AEF!; ANK!; GAZI!; HUB!; K!).

Van: Van-Çatak arası, Çatak'a 40 km kala, yol kenarı, açık alan, 1925 m, 38°15'36"K—043°15'12"D, 12 v 2014, S. Aslan 4648 ve M. Bozdoğan (DUOF 0005586[veb!]).

Van: Van-Erciş yolu, 25,4. km (Zıraat Meslek Lisesi), tarla kenarı, 1750 m, 13 vi 1997, M. Koyuncu 11674 ve N. Demirkuş 1997 (AEF 24881!).

Van: Van-Gürpınar yolu, Kurubaş Köyü civarı, step, 2200 m, 04 vi 1993, Y. Altan 5152 (GAZI!).

Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, İran. İran-Turan elementi. *Wendelbo* ve *Mathew* (1975), İran Florası'nda, bu türü çok renk varyasyonu gösterdiğinden 3 formaya ayırmıştır: *f. paradoxa*, *f. choschab* (Hoog) Mathew & Weldelbo ve *f. mirabilis* Gawrilenko. *f. choschab*, (**hoş kurtkulağı**) diğerlerinden iç segmentlerinin beyaz zeminde menekşe renkli damarlanması ile ayrılmaktadır. Bu tür Türkiye'de tamamen *f. choschab* ile temsil edilmektedir; böyle popülasyon düzeyinde bir kararlılık, taksonun alttür seviyesine yükseltilmeyi hakkettiğini düşündürmektedir.

33- I. sari Schott ex Baker, Gard. Chron., n.s., 5: 788 (1876). / **Ana kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012).
Şekil 37.

Tip örneği: "a native of Persia or Armenia" (İran veya Ermenistan'ın yerli bitkisi), yetiştirilmiş bitki, iii 1876, (M. Leichtlin tarafından yetiştirilmiş ve Baker'a gönderilmiş bitki), (holo.: K 000464953!, sağ taraftaki bitki). Epitep: Gaziantep, Zevkir [Durantaş Köyü], open rocky limestone hillside and in corn fields, [açık kireçtaşı yamaçlar ve tarlalar], yakl. 1000 m, [fl.], 23 iv 1934, E.K. Balls B821 & W.B. Gourlay (epi.: E00332859!; izoepi.: BM!, K! [iki karton]). Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 468(1): 57 (2020).

Sin.: *Oncocyclus sari* (Schott ex Baker) Klatt, Abh. Naturf. Ges. Halle 15: 373 (1882).

Iris sari var. *lurida* Boiss., Fl. Orient. 5: 131 (1882).

I. lupina Foster, Gard. Chron., ser. 3, 1: 738 (1887)!.

I. manissadjianii Freyn, Bull. Herb. Boissier 4: 180 (1896)!.

I. lurida Foster ex Freyn, Bull. Herb. Boissier, sér. 2, 1: 286 (1901), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

2n = 20.

Çiçeklenme: Nisan-Haziran.

Habitat: Karışık çalılık, bozkır ve çayırliklar, kireçtaşı ve kuru yamaçlar, kayaliklar, bazalt, cipsli, metamorfik ve volkanik arazi; 600-2650 m.

Karadeniz Bölgesi; İç Anadolu Bölgesi; Y. Fırat ve Y. Murat-Van Bölümleri; Adana Bölümü; O. Fırat Bölümü.

Adana: Gürümze üstündeki Hasanoğlu Dağları, Bakırdağı'nın tepesi, 1980 m, 15 v 1859, T. Kotschy, *Iter cilicico-kurdicum* 1859 (BM!; G-BOIS-G00774734!; G!; LE!; P02163252!, 02163412! ve 02163411!).

Adana: Hacin, 24 iv 1915, Manissadjian 2037 (G!).

Adana: Hasanoğlu, 1907, W. Siehe n.y. (G!).

Adana: Saimbeyli-Bakırdağı arası, Saraycık Köyü, Konukgörmez mevkii, maden civarı, 1700 m, 3 vi 1981, M. Koyuncu 4364 ve S. Erik (AEF 9923!).

Adıyaman: Gerger-Abacık mevkii arası, kalkerli arazi, bozkır ve çayırlik, 1000-1600 m, 28 v 1981, A. Güner 3761 ve B. Yıldız (HUB!).

Amasya: Amasya, iii-iv 1896, J.J. Manissadjian n.y. (G!).

Amasya: Karaman, 14 v 1896, J.J. Manissadjian 1091a (M!).

Amasya: Karaman, 14 v 1896, J.J. Manissadjian 1091c (B!; E 00333086!; M!).

Amasya: Karaman, 15 v 1893, J.J. Manissadjian 1091 (M!).

Amasya: Karaman, 30 v 1896, J.J. Manissadjian 1091b (B!; E 00332914!; K!; M!).

Ankara: Ankara, 1060 m, 5 v 1933, E.K. Balls B153a (ANK!; E 00332876!; K!).

Ankara: Ankara civarındaki tepeler, kuru yamaçlar, 1070 m, 11 v 1960, P. Furse ve Synge 101 (K!).

Ankara: Ankara, 14 v 1908, G.V. Aznavour n.y. (E 00332877!).

Ankara: Ankara, Çubuk Barajı, Alman Tepesi çevresi, karışık çalılık, metamorfik arazi, yakl. 900 m, 15 v 1977, A. Güner 1515 (GAZI!; HUB!; K!).

Ankara: Ankara, W. Kotte n.y. (ANK 1511!).

Ankara: Ankara'nın KD'su, 1070 m, 05 v 1934, E.K. Balls B2357 (K!).

Ankara: Balâ üstündeki Kartal Tepeleri, kalkerli yamaçlar ve çayırlik, 1400 m, 09 vi 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2607 (K!).

Ankara: Balâ, Hacıbekir Çifliği, dağ bozkırı, 13 v 1945, B. Kasaplıgil n.y. (ANK 1513!).

Ankara: Balâ, yol kenarı, 1070 m, 30 v 1957, L.S. Brown 1435 (K!).

Ankara: Beynam Ormanı, 16 v 1974, T. Baytop n.y. (ISTE 28331!).

Ankara: Beynam Ormanı, 02 vi 1974, N. Tanker n.y. (ISTE 30138!).

Ankara: Beypazarı, Beypazarı'na 3 km, 650 m, jipsli topraklar, 01 v 1993, A.A. Dönmez 3143, Z. Aytaç, M. Ekici ve F.A. Karavelioğulları (HUB!).

Ankara: Beypazarı, Dedenindoruk Tepesi, Duzdalağan Sırtı, bozkır, 600-650 m, 36T 4443283K—413175D, 23 iv 2007, E. Ergin 1037 (DUOF 0004280 [vcb!]).

Ankara: Beypazarı'na 5 km kala, 600-700 m, cipsli topraklar, 01 v 1993, Z. Aytaç 5699, A.A. Dönmez, M. Ekici, F.A. Karavelioğulları (GAZI!).

Ankara: Çubuk Deresi, 10 v 1935, K. Krause 4717 (ANK!).

Ankara: Çubuk Deresi, 28 iv 1936, S.F. Kuntay n.y. (ANK!).

Ankara: Çubuk Deresi, 29 iv 1936, J.G. Gassner 259 (ANK!).

Ankara: Hacıkadın, 14 v 1948, H. Bağda n.y. (ANK 1509!).

Ankara: Hacıkadın, bozkır, 11 v 1942, H. Bağda 69 (ANK!).

Ankara: Hacıkadın, kıraç, 04 v 1942, H. Bağda 616 (ISTE!).

Ankara: Şereflikoçhisar-Ankara, 10 km, bozkır, 930 m, 16 v 2006, M. Ekici 3573 (GAZI!).

Ankara: Şereflikoçhisar, Koçhisar'dan 10 km, 16 v 1974, T. Baytop n.y. (ISTE 28332!; K!).

Ankara: Şereflikoçhisar'ın 10 km kuzeyi, Ankara yolu, bozkır, metamorfik yamaçlar, 950 m, 02 iv 2008, A. Güner 14752, Z. Aytaç, M. Johnson, M. Öztekin, M. Tekşen ve M. Akbalık (NGBB 2222!).

Ankara: Tuz Gölü, Şereflikoçhisar'ın 1,5 km kuzeyi, Vayvay yolu, Hacıbektaşlı ve Geçitli arası, 38°58'24,7"K—033°29'58,5"D, 950-1050 m, 5 v 2006, G. Parolly 06-62-78, E. Bergmeier, S. Genel, H. Walentowski (B 10 0418781!).

Bayburt: Taşdağ, 1850 m, 12 v 1975, Y. Akman 9870 (ANK!).

Bitlis: Adilcevaş, Sirte Yaylası, yüksek dağ çayırılığı, su kenarı, yakl. 2100 m, 21 vi 1987, Ö. Seçmen 4157a (EGE 18636! ve 18637!).

Bitlis: Adilcevaş, Süte Yaylası çayırı, 2000 m, 13 vi 1988, L. Behçet 819 (VANF!).

Bitlis: Alacabük Dağı, Balandız, kayalık yamaçlar, 2600 m, 22 iv 2002, F. Özgökçe 10201 (VANF!).

Bitlis: Tatvan, Kesan Deresi, kayalık yamaç, 1500-1800 m, 19 v 2005, T. Çelik 450 (VANF!).

Bitlis: Tatvan, Sorgun, Van Gölü üstü, volkanik arazi, meşelik, 1650-1700 m, 04 vi 1972, H. Peşmen 2811 (HUB!).

Bitlis: Tatvan, Sorgun, Van Gölü üstü, volkanik kayaliklar, 1650 m, 24 v 1978, A. Güner 1706 (HUB!; K!).

- Bitlis: Tatvan'ın 9 km KD'su, Kizvak Dağı, meşelik, bazalt, 2000 m, 26 v 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1310 (K!).
- Bitlis/Van: Alacabük Dağı, Balandı, kayalık yamaçlar, 2600 m, 22 iv 2002, F. Özgökçe 10181 (VANF 155600!).
- Çankırı: Şabanözü, Gümerdiğin Köyü, Çamardı mevkii, bozkır, şistik arazi, yakl. 1100 m, 15 v 1978, A. Güner 1777 ve A. Abbas (HUB!; K!).
- Elâzığ: Harput, Buzlutaş, 20 v 1889, P. Sintenis 1889: 450 (G!; K!; LE!; P 02155088! ve 02155089!).
- Erzincan: Kemaliye, Karakoçlu, bozkır, 1285-1315 m, 15 v 2006, H. Altınözlü 5092 (HUB!).
- Erzincan: Kemaliye, Keklikpınarı, kayalık alanlar, 1400 m, 15 v 2006, H. Altınözlü 5236 (GAZI!).
- Erzincan: Kemaliye, Yeşilyamaç Köyü, Erenler-tepe, 1300-1800 m, 21 v 1980, Ş. Yıldırım 3038 (G!; HUB!).
- Erzincan: Tercan-Aşkale arası, yakl. 1800 m, 08 vi 1957, P.H. Davis 29306 (ANK!; BM!; E00332869!; K!).
- Erzincan: Tercan-Kükürtlü arası, bozkır, 1650 m, 29 v 2005, M. Koyuncu 14923 (AEF 24317!).
- Erzincan: Tercan, Çınar Köyü'nden Aşkale'ye 4 km, kuzey yamaçlar, bozkır, metamorfik kayalıklar, 1600-1700 m, 25 v 1977, A. Güner 1537 (HUB!; K!).
- Erzincan: Tercan'ın kuzeyi, taşlı yamaçlar, 1830 m, 19 v 1960, P. Furse ve Synge 37 (K!).
- Erzurum: Erzurum-Hınıs yolu, Hınıs'a 20 km kala, yamaçlar, 2150 m, 15 vi 1981, M. Koyuncu 4495 (AEF 10092!).
- Erzurum: Hamurpet Dağları, Karaağıl, bozkır, bazalt kayalık, 2250 m, 21 vi 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2792 (K!).
- Erzurum: Hınıs, Bingöl Dağı, Meydan Köyü çevresi, yamaçlar, 2200 m, 15 vi 1981, M. Koyuncu 4501 (AEF 10099!).
- Erzurum: Hınıs, Bingöl Dağı, Meydan Köyü yakını, 2100 m, 15 vi 1981, T. Baytop n.y. (ISTE 46843!).
- Erzurum: Hınıs, Bingöl Dağı, Meydan Köyü yakını, 2300 m, 15 vi 1981, T. Baytop n.y., ISTE 46846 (K!).
- Erzurum: Tekman'ın 10 km doğusu, bozkır yamaçlar, 1795 m, 24 v 2006, A. Güner 14133, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1164!).
- Gaziantep: Sof Dağı, 28 vi 1865, Haussknecht n.y. (G-BOIS-G00774733!).
- Gaziantep: Gaziantep çevresi, 945 m, v 1906, M. Haradjian 98 (G!).
- Gaziantep: Gaziantep ve Maraş arası, İncesu, dağlar arasında, kayalık kıvılcık toprak, 1300 m, 20 iv 1935, E.K. Balls 2161 (ANK!; BM!; E 00332864!; G!; K!).
- Gaziantep: 825 m, 19 iv 1934, E.K. Balls 821A (BM!; K!).
- Gaziantep: Antep, 1891, *Plantae Postianae* n.y. (G!).
- Gaziantep: Beyrutdağı, 2450 m, 15 v 1934, E.K. Balls 821C (BM!; E 00332861!; K!).
- Gaziantep: Dülükbaba, 1220 m, v 1907, M. Haradjian 1208 (E 00332870!; G!; LE!).
- Gaziantep: Dülükbaba, Gaziantep'in 7 km kuzeyi, 1100 m, 10 iv 1986, M. Nydegger 41113 (G!).
- Gaziantep: Dülükbaba, Gaziantep'in kuzeyi, kalker kayalık yamaçlar, 1100 m, 12 v 1957, P.H. Davis 27873 ve I.C. Hedge (AEF!; BM!; E 00332860!; K!).
- Gaziantep: Gaziantep-Bahçe arası, Gaziantep'ten 30 km, Acarobası Köyü yukarısı, maki, kalkerli kayalık arazi, 1150 m, 06 v 1978, A. Güner 1678 (ANK!; HUB 35687!; K!).
- Gaziantep: Gaziantep, Dülükbaba ormanı, Karaseki mevkii, orman kenarı, kırmızı topraklı kalker arazi, 1150 m, 21 v 1977, A. Güner 1513 (HUB!; K!).
- Gaziantep: Osmaniye yolu, Yeşilce Köyü güneyi, maki, kireçtaşı yamaçlar, 990 m, 37°10'02,3"K—037°12'19,3"D, 08 v 2017, A. Güner 16697, A.Ö.Çimen ve N. Parmaksızoğlu (NGBB 0393!).
- Kahramanmaraş: Afşin-Tanır-Kaflan Köyü, 3 km, Torman Çayı, kalkerli kayalıklar, 1400 m, 17 vi 2016, Z. Aytaç 9521 (GAZI!).
- Kahramanmaraş: Engizek Dağı, Küçükyeşil Yaylası çevresi, kaya araları, yakl. 2000 m, 08 v 1990, H. Duman 4536 (GAZI!).
- Kahramanmaraş: Göksun, Binboğa Dağı, Işık Dağı'nın KD. tarafı, 1900 m, 16 vii 1952, P.H. Davis 20054, T. Dodds ve A.R. Çetlik (BM!; E 00332867!; K!).
- Kahramanmaraş: Göksun, Keklikoluk Köyü batısı, kalkerli bozkır, 1600-1700 m, 23 v 2005, B. Yıldız 16137 ve T. Arabacı (ISTE 90317!).
- Kahramanmaraş: Göksun, Kınıkkoz Köyü, Berit Dağı, batı yamaç, yakl. 1700 m, 11 vi 1978, B. Yıldız 1777 (HUB!).
- Kahramanmaraş: Göksun, Koççağız Köyü üstü, Malakhasan mevkii, 1900 m, 14 vi 1983, T. Baytop n.y. (ISTE 50747!).
- Kahramanmaraş: Göksun, Koççağız Köyü, Yuvaca Dağı, kalkerli doğu yamaç, 1800 m, 13 vi 1978, B. Yıldız 2131 (AEF!; HUB!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisögüt ve Beyçayır Köyleri arası, çeşmeyi geçince, yakl. 1700 m, 24 v 2000, A.M. Özkan 79 ve Ş. Özkan (AEF 21744!).
- Kayseri: Sarız, Yalak, Binboğa Dağı, Tekkekayası mevkii, kayalık arazi, 2200-2250 m, 01 vii 1992, Z. Aytaç 5107 ve H. Duman (GAZI!).
- Kayseri: Yahyalı, Faraşa Köyü üstü, Taşoluk mevkii altı, korunmuş alan, bozkır, 1750 m, 37°53'15,4"K—035°25'56"D, 03 vi 2011, M. Öztekin 3609 (NGBB004753!).
- Malatya: Balaban, kayalık ve kumlu yamaçlar, 1500 m, 17 v 1967, F. Campbell 11 (K!).
- Malatya: Hekimhan, Karıncalık Köyü, bozkır yamaçlar, 1502 m, 02 vi 2011, B. Özüdoğru 3104 (HUB!).
- Malatya: Kilizik Venk Köyü, Tavşan Tepesi, kalkerli yamaçlar ve kayalıklar, 1400 m, 20 v 1995, B. Yıldız 12190 (ISTE 110553!).
- Malatya: Kubbe Dağı, Kubbe Yaylası, dağ bozkır, 1700 m, 01 vi 1992, B. Yıldız 9371 (ISTE 94813!).
- Malatya: Kubbe Dağı, Mozikdere mevkii, çayırılık, yakl. 2000 m, 02 vi 1981, Y. Altan 1462 (ANK!).
- Malatya: Sürgü, Eski Kurucuova Köyü, kalkerli arazi (bahçede açtı), 1800 m, 24 v 1992, B. Yıldız 1777 (ISTE 94797!).
- Muş: Malazgirt, Aktuzla, Yolgözler Köyü güneyi, bozkır, 39°23,413'K—042°15,562'D, 1691 m, 27 v 2006, L. Behçet, F. Özgökçe ve M. Ünal 244 (VANF 5882!).

Şekil 38- *Iris maculata* Baker / **Ballı kurtkulağı**, sol ve sağ: AG16695 (Foto. A. Güner).

Sivas: Divriği, Göldağ, 1 vi 1968, T. Baytop n.y. (E 00332871!; ISTE 12979!).

Sivas: Gürün-Gökpinar arası, 5. km, 1700 m, 29 v 1993, B. Yıldız 10241 (ISTE 110551!).

Sivas: Gürün, 24 iv 1915, Gureghian ve Manissadjian 2005 (G!).

Sivas: Pınarbaşı-Gürün, dik kireçtaşlı yamaçlar, 1700 m, 27 v 1960, J.D.A. Stainton ve D.M. Henderson 5190 (E 00332872!; K!).

Sivas: Ziyarettepe, 1420 m, 26 v 2005, N. ve E. Özhatay, N. Çelik, A. Akpulat n.y. (ISTE 87928!).

(Şanlıurfa: Birecik), (Aulschik ad Euphratem: in montos ad Bacharsuk). 8 v 1890, P. Sintenis 1890: 2395 (B! etiket tam okunamadı).Tunceli:

Ovacık, Işıkvuran Köyü'nün 3 km kuzeyi, Munzur Dağları, dağ bozkır, 2050 m, 39°25'09,2"K—39°28'13"D, 04 vi 2014, M. Armağan 4240 (NGBB 8500!).

Tunceli: Pülümür, Silbüs Dağı, meşelik, 1600-2000 m, 17 vi 1980, Ş. Yıldırım 3367 (G!; HUB!).

Van: Alacabük Dağı, kuzeydoğu, 23 vi 2003, F. Özgökçe 11527 (VANF!).

Van: Alacabük Dağı, kuzeydoğu, bozkır, 2300 m, 23 vi 2003, F. Özgökçe 11401 (VANF!).

Van: Alacabük Dağı, kuzeydoğu, bozkır, 2300 m, 23 vi 2003, F. Özgökçe 11411 (VANF 155598!).

Van: Alacabük Dağı, kuzeydoğu, bozkır, 2300 m, t.y., F. Özgökçe 11410 (VANF!).

Van: Alacabük Dağı, kuzeydoğu, bozkır, 2300 m, t.y., F. Özgökçe 11386 (VANF!).

Van: Bahçesaray yolu, Karabet Geçidi'nden Bahçesaray'a inişte, 2550 m, 21 vi 1981, A. ve T. Baytop, A. Atilla (ISTE 46716!; K!).

Van: Çatak, Tanrıverdi Köyü kuzeyi, dağ bozkır, 1850 m, 29 v 2009, M. Mükemre 19 (VANF 15447).

Van: Gürpınar-Bahçesaray arası, Vari-Krapit'i geçince, Liçan Köyü üstü, yamaçlar, 2500 m, 15 vi 1981, M. Koyuncu, N. Gören, M. Fırat ve N. Okut

n.y. (AEF 26127!).

Van: Tatvan-Gevaş arası, 150. km, bozkır, yamaç, 2000 m, 06 vi 1978, M. Koyuncu ve ark. n.y. (AEF 9351!).

Van: Van-Çatak arası, Ağaçı (Avzini) Köyü üstü, 2650 m, 04 vi 1985, T. Baytop n.y. (ISTE 55320!).

Van: Van-Tatvan arası, Pellidağ, taşlı yamaçlar, 2000-2500 m, 29 vi 1968, E.M. Rix 713 (E 00332862!).

Endemik. İran-Turan elementi. Çok varyasyon gösteren bir türdür.

34- I. maculata Baker, Gard. Chron. n.s., 6: 517 (1876). / **Ballı kurtkulağı**, aktarma ad (adı aktarılan: *Iris nectarifera* Güner, Türk. Bitkileri List., s. 537, 2012). Şekil 38.

Tip örneği: [Türkiye/Suriye: Mezopotamya çölü] Mesopotamia desertii, petala ext. macula ..., [fl.], 1836, Aucher-Eloy 2719 (lekto.: G 00164489!). Epitep: Mardin: Kızıltepe, Tozan Köyü güneyi, Hacı Sait Korhan tarlası, nadas tarla içi, kırmızı topraklı arazi, 37° 06' 36" K—040° 42' 52,9" D, 495 m, 07 v 2019, rizomlar (NGBB'de yetiştirildi, 16 iv 2020), A. Güner 16695, A.Ö. Çimen, N. Parmaksızoğlu ve A. Korhan (epi.: NGBB 8667!). Lektotip ve epitep Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 468(1): 48 (2020).

Sin.: *I. iberica* var. *heylandiana* (Boiss. & Reut.) Baker, J. Linn. Soc. Bot. 16: 142 (1877).

I. heylandiana Boiss & Reut., Fl. Orient. [Boissier] 5: 130 (1882).

I. nectarifera Güner, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 38(3): 413 (1980).

I. nectarifera var. *mardinensis* Güner, Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 38(3): 415 (1980).

Çiçeklenme: Nisan.

Şekil 39- *Iris sprengeri* Siehe / **Benli kurtkulağı**, AG14744 (Foto. A. Güner).

Habitat: Bozkır, kırmızı topraklar, kırlar; 490-500 m.

GD. Anadolu Bölgesi (esasen Dicle Bölümü).

Mardin: Kızıltepe, Şenyurt ile Tozan Karakolu arası, sınır boyu, 500 m, 17 iv 1979, A.Güner1858a (E 00373755!; GAZI!; HUB 35802!; K 000464986!).

Mardin: Kızıltepe, Şenyurt ile Tozan Karakolu arası, sınır boyu, 500 m, 17 iv 1979, A. Güner 1858b (E00373754!; GAZI!; HUB 35803!; K 000464984! ve 000464985!; NGBB 7952!).

Mardin: Kızıltepe, Şenyurt, Tozan Karakolu çevresi, sınır boyu, bozkır, terraroz, yakl. 490 m, 03 v 1978, A.Güner 1673, meyveli (E 00333087!; GAZI!; K!).

Şanlıurfa: Akçakale-Urfa arası, yarıyol, kırlar, 17 v 1957, P.H. Davis 28116 ve I.C.Hedge (BM!; E 00332814!). Örneklerde çiçek yok.

Irak, Suriye. İran-Turan elementi. *Boissier*'nin *Iris heylandiana*'sı iki farklı türden örneğe dayanmaktadır. Bağdat-Musul arası toplanmış *Olivier* örneği daha sonra *Iris heylandiana*'nın lektotipi yapılmıştır. Kotschy örneği (Diyarbakır-Mardin) ise *I. gatesii* türüne aittir. Yani esasen, baştan yanlış kurgulandığı için *Iris heylandiana* güvenilir bir tür değildir. Ayrıca *Iris maculata* adının (**ballı kurtkulağı**) nomenklatürel önceliği vardır.

35- I. sprengeri Siehe, Gard. Chron. ser. 3, 36: 50 (1904). / **Benli kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012). Şekil 39.

Lektotip: [resim / icon.] “Iris sprengeri”, şu eserde: Gard. Chron. ser. 3, 36: 50, f. 21 (1904). Epitip: Konya: Karapınar, korunmuş alan, bozkır, kumlu arazi, 1002 m, 37°41'50,7”K—033°31'40,3”D, 01 v 2008, A. Güner 14744, Z. Aytaç, M.A.T.

Johnson, M. Öztekin, M. Tekşen ve M. Akbalık (epi.: NGBB 3628!; izoepi.: GAZI!). Lektotip ve epitip Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 468(1): 52 (2020).

Sin.: *I. elisabethae* Siehe, Allg. Bot. Z. Syst. 11: 115 (1905)!

I. ewbankiana var. *elisabethae* (Siehe) Dykes, Gen. Iris: 112 (1913).

Çiçeklenme: Nisan-Mayıs.

Habitat: Bozkır, volkanik küllü, kumlu ve kireçtaşı arazi; 1000-1100 m.

O. Kızılırmak ve Konya Bölümleri; Adana Bölümü.

Türkiye: Kapadokya, W. Siehe 26 (B 10 1157013!; E 00332878!).

Aksaray: Aksaray-Ulukışla arası, 22. km, Taşpınar yakını, bozkır, volkanik küllü arazi, 1070 m, 38°12,436’K—034°00,612’D, 02 v 2004, A. Güner 13613, M.A.T. Johnson ve A. Farjon (NGBB 1168!).

Aksaray: Aksaray’ın 5 km güneyi, Ulukışla yolu, kumlu arazi, 30 iv 1965, M.J.E. Coode ve B.M.G. Jones 177 (E

Şekil 40- *Iris polakii* Stapf f. *barnumiae* (Foster & Baker) Stapf / **Ballı kurtkulağı**, AG16695 (Foto. A. Güner).

00332879!; K!).

Aksaray: Taşınar yolu, 22. km, kayalık tepe civarı, 1100 m, 15 v 1979, B. Mathew 9647 ve T. Baytop (ISTE 41944!; K!).

Aksaray: Ulukışla yolu, 15. km, kayalık tepeler, 03 v 1975, M. Miski n.y. (ISTE 31607!).

Aksaray: Ulukışla yolu, 22. km, bozkır, volkanik kumlu arazi, yakl. 1100 m, 08 v 1977, A. Güner 1517 ve S. Güner (HUB!).

Karaman-Konya sınırı, bozkır, 1060 m, 13 v 2017, O. Tugay 14145 ve K. Ertuğrul (NGBB 6982!).

Konya?: Arap çayırı, v 1943, H. Birand n.y. (ANK!).

Konya: Ereğli, Aydos Dağı, Kayasaray Köyü, Kısaçlı mevkii, bozkır, kalkerli arazi, 22 vi 1977, S. Erik 2257 (K! meyveli).

Konya: Karapınar, korunmuş alan, bozkır, kumlu arazi, 1002 m, 37°41'50,7"K—033°31'40,3"D, 01 v 2008, (NGBB'de yetiştirilmiş, çiç. 17 iv 2016)

A. Güner 14744, Z. Aytaç, M.A.T. Johnson, M. Öztekin, M. Tekşen ve M. Akbalık (NGBB 8664!).

Niğde: Kapadokya bozkırları, Niğde etrafındaki, volkanik küller, W. Siehe (B 10 1157013!; BM 000958403!; LE 00014039! ve 00014038!).

Endemik. İran-Turan elementi. *Iris sprengeri* Siehe (**Benli kurtkulağı**) Kafkasya türlerinden *I. acutiloba* C.A.Mey.'ya çok yakındır. Esasen nasıl ayrıldığını belirtmek de zordur. Bu sebeplerle zaman zaman aynı türden sayılmış ve buna dayanılarak Wendelbo ve Mathew tarafından *I. acutiloba* subsp. *lineolata* (Trautv.) B.Mathew & Wendelbo'nun Türkiye'de bulunduğu belirtilmiştir (Wendelbo ve Mathew, 1975). Aradaki büyük coğrafi mesafeye dayanılarak burada şimdilik ayrı tutulmuştur, ancak bu türlerin farklı olup olmadıkları araştırılmalıdır.

36- **I. polakii** Stapf, Denkschr. Acad. Wien l. 20 (1885). / **Erek kurtkulağı, yeni Türkçe bilimsel ad.**

Tip örneği: Kew'da yetiştirilmiş bitki, 24 v 1929 (neo.: K 000464994!). Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 468(1): 50 (2020).

Sin.: *I. polakii* f. *protonyma* Stapf, Bot. Mag. 155: t. 9279 (1932), [geçz. ad / nom. inval.].

I. barnumiae f. *protonyma* (Stapf) B.Mathew & Wendelbo, Fl. Iranica 112: 34 (1975), [geçz. ad / nom. inval.].

f. **barnumiae** (Foster & Baker) Stapf, Bot. Mag. 155: t. 9279 (1932). / **Van kurtkulağı**, Türk. Bitkileri List., s. 536, (2012).
Şekil 40.

Tip örneği: [Yetiştirilmiş örnek], *Iris Barnumi* sp. n. mihi; *Iris Barnumi* M. Foster. Type specimen of Bot. Mag. t. 7050! Armenia, Van. From Prof. Michael Foster, [fl.], 1 June 1888, s.coll. s.n. (lekt.: K000464997!). Lektotip Wendelbo & Mathew tarafından "tip" olarak belirlenmiştir: Flora Iranica, 112: 34 (1975).

Sin.: *I. barnumiae* Foster & Baker, Gard. Chron. ser. 3, 4: 182 (1888).

2n = 20.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Bozkır, taşlı yamaç ve meşelikler, metamorfik arazi; 1750-2600 m.

Y. Murat- Van ve Hakkâri Bölümleri.

Hakkâri: Yüksekova-Dağlıca arası, Karlı (Berfocan)-Kamışlı arası, 10. km, bozkır, 1895 m, 44° 00' 03" K—042° 14' 03" D, 03 vi 2015, F.A. Karavelioğulları 4008, NGBB'de yetiştirilmiş, çiç. 28 iv 2020 (NGBB 8665!).

Hakkâri: Yüksekova-Dağlıca arası, Karlı (Berfocan)-Kamışlı arası, bozkır, 1800 m, 03 vi 2015, F.A. Karavelioğulları 4002, NGBB'de yetiştirilmiş, çiç. 28 iv 2020 (NGBB 8664!).

Hakkâri: Beyazdağ, Şemdinli'nin batısı, taşlı yamaç ve meşelikler, 2600 m, 14 vi 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1592 (K!).

Hakkâri: Deri (Diryan) Dere, Yüksekova'nın 14 km KD'su, 2000 m, 09 vi 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1550 (K!).

Hakkâri: Mordag, Sekertepe, Yüksekova'nın 22 km KD'su. 2600 m, taşlı yamaç ve meşelikler, 1 vii 1967, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 3014 (K!).

Hakkâri: Yüksekova'nın 20 km KD'su, Şekertepe, kuzey yamaçlar, 2450-2600 m, 14 vi 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1592 (K!).

Van: Erek Dağı eteği, 2200 m, 23 vi 1973, T. Baytop n.y. (ISTE 26103!; K!).

Van: Özalp-Saray arası, 6. km, tarla kenarları ve bozkır, metamorfik arazi, 2120 m, 03 vi 1977, A. Güner 1554 (AEF!; GAZI!; HUB!; K!).

Van: Özalp, Aşkın Köyü doğusu, çayırılık, 2200 m, 28 vi 1998, F. Özgökçe 7560 (VANF!).

Van: Özalp, Baltepe, çayırılık, 2150 m, 5 vi 1996, F. Özgökçe 773 (VANF!).

Van: Özalp, Kalecik Köyü, bozkır, 2000 m, 25 v 1996, F. Özgökçe 379 (kısm. / pro parte) (VANF!).

Van: Özalp, Tulgalı Köyü-İran sınırı, bozkır, 2150 m, 01 vi 1997, F. Özgökçe 3047 (VANF!).

Van: Özalp'ın 6 km doğusu, Tepedam Köyü kuzeyi, bozkır yamaçlar, 2070 m, 20 v 2017, A. Güner 16584, M. Johnson, M. Fırat, E.I. Güner ve S. Mehdi (NGBB 8515!).

Van: Özalp'tan Saray'a 6 km, bozkır, 2250 m, 05 vi 1966, P.H. Davis 44284 (E 00333089!; K!).

Van: Süphan Dağı'nın 20 km doğusu, Erciş'in 20 km batısı, Kilise Deresi'nin doğusu, 2000 m, 31 v 1966, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1400 (K!).

Şekil 41- *Iris urmiensis* Jekyll & E.T.Cook / **Sarı kurtkulağı**, AG14195 (Foto. A. Güner).

Van: taşlık yerler, vi 1899/1900, R.M. Maunsel n.y. (BM!).

Van: Van çevresi, 28 v-8 vi 1912, J.J. Manissadjian 7 (G!).

Van: Van çevresi, 28 v-8 vi 1912, J.J. Manissadjian 8 (G!).

Van: Van-Erçek, 30. km, kayalık yamaçlar, 1800 m, 30 v 1993, Y. Altan 5152 (GAZI!).

Van: Van'ın 20 km kuzeybatısı, kumlu yamaçlar, 1750 m, 20 v 1965, B. Mathew 4244 ve A.J. Tomlinson (K!).

Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kampüsü, 19 v 2017, M. Fırat 33710 (NGBB 8516!).

İran. İran-Turan elementi. f. *barnumiae* (**van kurtkulağı**), f. polakii'den (**erek kurtkulağı**) dış segmentlerdeki sakalın sarı veya beyaz olması ile ayrılır. Türkiye'den henüz kaydedilmemiş olan f. polakii'de sakal aynen dış segmentlerin rengi gibi vişneçürüğüdür.

37- I. urmiensis Jekyll & E.T.Cook, Garden 57(1492): 471 (1900). / **Sarı kurtkulağı**, aktarma ad (adı aktarılan: *I. urmiensis* Hoog, Türk. Bitkileri List., s. 540, 2012). Şekil 41.

Tip örneği: (Türkiye) Hakkâri: Yüksekova, Esendere, kuzey kesimleri, bozkır, metamorfik arazi, 1750-1850 m, 31 v 1978, A. Güner 1716 (neo.: HUB 004501!; izoneo.: AEF!, ANK!, GAZI!, K 001291624!). Boltenkov ve Güner tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 468(1): 52 (2020).

Sin.: *I. barnumiae* var. *urmiensis* (Jekyll & E.T.Cook) Dykes, Gen. Iris: 115 (1913), Hoog'un yayn. daynrk. / *cum auct. bas.* Hoog: Gard. Chron. 1900(2): 373 (1900).

I. polakii f. *urmiensis* (Jekyll & E.T.Cook) Stapf, Bot. Mag. 155: t. 9279 (1932). Hoog'un yayn. daynrk. / *cum auct. bas.* Hoog: Gard. Chron. 1900(2): 373 (1900).

I. chrysantha Baker, Bot. Mag. 127: t. 7784 (1901)!

I. barnumiae f. *urmiensis* (Jekyll & E.T.Cook) B.Mathew & Wendelbo, Fl. Iran. 112: 34 (1975). Hoog'un yayn. daynrk. / *cum auct. bas.* Hoog: Gard. Chron. 1900(2): 373 (1900).

2n = 20.

Çiçeklenme: Haziran.

Habitat: Bozkır, tarla araları, metamorfik arazi; 1750-2400 m.

Y. Murat- Van ve Hakkâri Bölümleri.

Van: Başkale, Albayrak yolu, bozkır, 2080 m, 38° 07' 31,8" K—044° 10' 07,7" D, 15 v 2017, NGBB'de yetiştirildi, 02 v 2020, A. Güner 16579, M. Johnson, M. Fırat, F.I. Güner ve S. Mehdi. (NGBB 8672!).

Van: Başkale, yol ayrımı ile Albayrak arası, 5. km, tarla araları, bozkır, 2085 m, 38° 10,061' K—044° 09,768' D, 01 vi 2006., A. Güner 14195, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1186!).

Van: Güzeldere (Güzelsu-Başkale arası), Albayrak Köyü'ne 1 km kala, tarla kenarı, 2400 m, 12 vi 2004, M. Armağan 3237 ve M. Koyuncu (AEF 26113!).

İran. İran-Turan elementi. Bu tür hem *Davis'in Flora of Turkey* eserinde (1984) hem de *Flora Iranica'da* (*Wendelbo ve Mathew*, 1975) *Iris barnumiae* Baker & Foster (şimdi *Iris polakii* Stapf) türünün bir forması olarak muamele edilmiştir. Burada, popülasyonlarının daima saf olması ve *Iris polakii*'ye (**van kurtkulağı**) göre daha iri yarı olması sebebiyle ayrı tür olarak düzenlenmiştir. Nitekim ortak bir çalışmada tekrar tür düzeyinde kabul edilmiştir (*Boltenkov ve Güner*, 2020).

Subgen. **Scorpiris** Spach, Ann. Sci. Nat. Bot., ser. 3, 5: 91 (1846). / **Navruz Altcısı, yeni Türkçe bilimsel ad.**

Sin.: *Xiphion* Subg. *Juno* (Tratt.) Baker, J. Linn. Soc. 16: 123 (1877).

Iris Sect. *Juno* (Tratt.) Maxim., Bull. Acad. Imp. Sci. Saint-Petersbourg ser. 3 26: 505 (1880).

I. Subgen. *Juno* (Tratt.) Baker, Handb. Irid. 44 (1892).

38- I. persica L., Sp. Pl. 1: 40 (1753). / **Navruz, yör. kul. uy. yeni Türkçe bilimsel ad.**

Tip örneği: Herb. A. van Royen No. 904.138-307 (**lekto.:** L 0052832 [web!]" <https://medialib.naturalis.nl/file/id/L0052832_MLN/format/large>, er. tar.: 28 vii 2021"). Altınordu ve Crespo tarafından belirlenmiştir: *Phytotaxa* 268(4): 297 (2016).

Sin.: *Xiphion persicum* (L.) Mill., Gard. Dict. ed. 8: 1 (1768).

Juno persica (L.) Tratt., Ausw. Gartenpfl. 1: 136 (1821).

Thelysia persica (L.) Parl., Fl. Ital. 3: 317 (1857).

Costia persica (L.) Willk., Bot. Zeitung (Berlin) 18: 131 (1860).

Coresantha persica (L.) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 298 (1863).

Iris squamata Gaterau, Descr. Pl. Montauban: 31 (1789), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

I. praecox Salisb., Prodr. Stirp. Chap. Allerton: 45 (1796), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

Iris persica var. *ardinensis* G.Nicholson, Ill. Dict. Gard., Suppl.: 449 (1901)!

I. bolleana Siehe, Gard. Chron., III, 29: 313 (1901)!

I. persica var. *bolleana* (Siehe) Dykes, Gen. Iris: 190 (1913).

I. issica Siehe, Allg. Bot. Z. Syst. 11: 115 (1905)!

Şekil 42- *Iris persica* L. subsp. *persica* / **Navruz**, AG15522 (Foto. A. Güner).

I. persica var. *issica* (Siehe) Dykes, Gen. Iris: 191 (1913).

Juno issica (Siehe) Kamelin, Florogenet. Anal. Estest. Fl. Gorn. Sred. Azii: 252 (1973).

Juno persica var. *martinensis* (G.Nicholson) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 376: 190 (2018).

2n = 20. (literatürdeki sayımın hangi alttürden yapıldığı belli değil)

Alttür teşhis anahtarı:

- 1- Bırakte ve bıraktecikler boyca birbirinden çok farklı (en az 1 cm uzunluk farkı var) a- subsp. **persica** / **navruz**
- 1- Bırakte ve bıraktecikler yaklaşık aynı uzunlukta
- 2- Bırakte yeşil, bıraktecik genellikle zarsı a- subsp. **persica** / **navruz**
- 2- Bırakte yeşil, bıraktecik genellikle kâğıtsı, beyaz nadiren uca doğru yeşil b- subsp. **sieheana** / **buzala**
- a- Subsp. **persica** / **Navruz**, yör. kul. uy. yeni Türkçe bilimsel ad. Şekil 42.

2n = 20, 24; (18, 20)

Çiçeklenme: Ocak-Mart.

Habitat: Karaçam, katranağacı orman açıklığı, çalılık, seyrek meşelik, bağlık, bozkır, kayalık, kireçtaşı, volkanik ve metamorfik arazi; 100-2100 m.

O. Kızılırmak ve Konya Bölgeleri; Y. Fırat, Y. Murat-Van ve Hakkâri Bölgeleri; Adana Bölümü; GD. Anadolu Bölgesi.

Adana: Adana, Karşlı Köyü mezarlığı, çalılık, 150 m, 11 ii 2002, A. Güner 12979 ve F.I. Güner (NGBB 1146!).

Adana: Adana, Karşlı Köyü mezarlığı, Seyhan Barajı, 100 m, 12 iv 1977, A. Güner 1505, meyveli (HUB!; K!).

Adana: Balcalı, 80 m, 20 ii 1985, N. Türkmen 352 (Çukurova Üniv. Herb.!).

Adana: Karşlı Köyü, Seyhan Barajı, mezarlık, 100 m, 13 ii 1978, A. Güner 1574 (K!).

Adana: Kilikya, İso's'la Misis arasındaki dağlar, ii 1912, W. Siehe n.y. (BM!; E 00332991!; LE!).

Adana: Mezaroluk civarı, 6 iii 1968, T. Baytop n.y. (ISTE 12466!).

Adana: Saimbeyli, Kapaklıkuyu Köyü çevresi, seyrek ardıc ormanı, kireçtaşı taşlık arazi, 1280 m, 37° 50' 38,9" K—036° 11' 25,1" D, 22 iii 2014, A. Güner 16214, M. Johnson ve S.S. Kanoğlu (NGBB 7705!).

Adana: Kilikya (Cilicia), 950 m, iii 1910, W. Siehe n.y. (G!).

Adana: Kilikya Toroslarının alçak kesimleri, 1908, W. Siehe n.y. (E 00332995!).

Adıyaman: Gölbaşı, Savran Köyü, Malahma mevkii, kalkerli kayalık arazi, 1250 m, 14 iv 1976, A. Güner 1396 (HUB!; K!).

Aksaray: Gülağaç, Bekârlar Köyü, Nenezi Dağı güneyi, terk edilmiş tarla, volkanik yamaçlar, 1320 m, 38° 21' 57,8" K—034° 27' 03,3" D, 20 iii 2014, A. Güner 16201, M. Johnson, S.S. Kanoğlu ve M. Tekşen (NGBB 4310!).

Aksaray: Gülağaç, Demirci Kasabası, Nenezi Dağı kuzeybatısı, seyrek meşelik ve bağlık, volkanik yamaçlar, 1325 m, 38° 23' 05,7" K—034° 27' 45,1" D, 20 iii 2014, A. Güner 16200, M. Johnson, S.S. Kanoğlu ve M. Tekşen (NGBB 7703! ve 008671!).

Aksaray: İhlara-Ziga, Ziga Kaplıcaları altı, yamaçlar, yakl. 1100 m, 20 iii 1994, F. Ertuğ 10 (GAZI!).

Aksaray: Kalkanlar Mahallesi, bozkır, 1050-1138 m, 09 iv 2005, M. Öztürk ve M. Dinç 296 (NGBB 8284!).

Batman: Hasankeyf'ten 5 km sonra, Karaköy yolu üstü, alpin çayırılık, 740 m, 37°39'54,35"K—041°26'59,31"D, 04 iii 2019, Y. Yeşil ve D. Dalgın n.y. (ISTE 116201; NGBB 8496!).

Bingöl: Bingöl, Çukurca Köyü, Mustafadüzü mevkii, meşe açıklıkları, metamorfik arazi, 1250 m, 02 iv 1978, A. Güner 1631 (GAZI!; HUB!; K!).

Bitlis: Alacabük Dağı, Dağdibi Köyü vadisi, doğu yamaç, 2100 m, 24 iii 2002, F. Özgökçe 9943 (VANF!).

Bitlis: Alacabük Dağı, Dağdibi Köyü vadisi, yamaç, 2000 m, 13 iv 2002, F. Özgökçe 9943 (VANF 155619!).

Bitlis: Tanrıyar Köyü çevresi, kumul alan, 1000 m, 22 iv 2002, A. Altıok 2028 (VANF!).

Bitlis: Van-Tatvan arası, Kuzgunkıran Geçidi, 20 km batısı, bozkır, 1800 m, 24 iv 1997, L. Behçet 5544 (VANF!).

Diyarbakır: Diyarbakır, bozkır, 15 iii 1957, E. Sauer 57/132 (E 00332996!).

Diyarbakır: Çermik'in 4 km kuzeyi, Çüngüş yolu, Sinek Köprüsü çevresi, seyrek meşelik, kalkerli arazi, 681 m, 38°09,781'K—039°28,019'D, 25 iii 2010, A. Güner 15542, M. Johnson, S. Ertekin ve M. Öztekin (NGBB 3942! ve 004100!).

Diyarbakır: Diyarbakır-Lice arası, Dakyanus Kalesi civarı, 01 iv 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34451!; K!).

Diyarbakır: Diyarbakır-Lice arası, Lice yakını, 01 iv 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34452!; K!).

Diyarbakır: Ergani-Maden arası, bozkır, 17 iii 1957, E. Sauer 57/143 (E 00332993!).

Diyarbakır: Ergani-Maden, Devedüzü-Kondutaş, iv 1940, J. Romieux 5898 (G!).

Diyarbakır: Silvan-Malabadi arası, 1750 m, 03 iv 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34461!; K!).

Diyarbakır: Silvan, Kızlar Köyü, Dilimalan Mezrası, meşelik, 750 m, 04 iii 2019, Y. Yeşil ve D. Dalgın n.y. (ISTE 118000!; NGBB 8498!).

Elâzığ: Baskil, Yukarı Kuluşağı Köyü, Şelil Dağı, bozkır, 1400-1600 m, 24 iv 1997, L. Behçet 5543 (VANF!).

Elâzığ: Elâzığ-Malatya arası, 45. km, Akdikme Köyü yakını, 900 m, 29 iii 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34424!).

Elâzığ: Hanoğlu Dağı, kuzey yamaç, TV vericisi civarı, yakl. 1750 m, 14 iv 1980, H. Evren 9 (ANK!).

- Elâzığ: Harput, Çizmeçi'nin evi altı, Deliktaş Deresi, 1200 m, 26 iii 1983, T. Ekim 7007 (GAZI!).
- Elâzığ: Harput, iii 1914, Manissadjian 2004 (G!).
- Elâzığ: Harput, Pertek yolu, güney yamaçlar, 1200 m, 26 iii 1983, T. Ekim 7009 (GAZI!).
- Elâzığ: Maden-Elâzığ arası, 46. km, Hazer Gölü yakını, 1250 m, 3 iv 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34427!; K!).
- Elâzığ: Maden-Ergani arası, 4. km, metamorfik arazi, 1200 m, 28 iii 1977, A. Güner 1482 (HUB!; K!).
- Elâzığ: Malatya-Elâzığ arası, 45. km, 900 m, 29 iii 1976, T. Baytop n.y., ISTE 34429 (K!).
- Erzincan: Kemaliye (Eğin), Sırakonaklar (Pegir) Köyü üstü, Sarıçiçek Yaylası, (Ankara'da çiçek açtı: 8 iii 1994), M. Koyuncu 19603 (AEF!).
- Erzincan: Kemaliye, Geşobeli-Yeşilyamaç Köyü arası, yol kenarı, 1400 m, 13 iv 2006, M. Vural 9348 (HUB!).
- Erzincan: Kemaliye, Sırakonak (Pegir) Köyü, Yasak mevkii, bozkır, kalkerli arazi, 1500-1550 m, 07 iv 1978, A. Güner 1641 (HUB!; K!).
- Erzincan: Kemaliye, Soraktepe, 1100-1600 m, 04 iv 1980, Ş. Yıldırım 2536 (G!).
- Erzincan: Kemaliye, Şirzi çevresi, 900-1100 m, 05 iv 1980, Ş. Yıldırım 2551 (G!; HUB!).
- Gaziantep: Gaziantep, 1899, Haradjian n.y. (P 01840820! [kısmen/pro parte]).
- Gaziantep: Antep'in çevresindeki tepeler, v 1892, Manissadjian 80 (G!).
- Gaziantep: Antep'in 25 km doğusu, Yonas çevresi, 915 m, iv 1908, M. Haradjian 1757 (E 00332992!; G!; LE!).
- Gaziantep: Antep'in 25 km doğusu, Yonas çevresi, 915 m, iv 1908, M. Haradjian 1794 (G!).
- Gaziantep: İslahiye, Edilli Köyü kuzeyi, Kırkikar mevkii, bozkır, 760 m, 25 ii 2007, Ş. Çakır 1039 (VANF 13601!).
- Gaziantep: Merkez, Göksüncük Köyü, Akçadede çevresi, bozkır, kalkerli arazi, 950 m, 36°49,6'K—036°53,8'D, 19 iii 2003, A. Güner 12992, M. Johnson ve E. Özslu (NGBB 1152!).
- Gaziantep: Şahinbey, Burç Ormanı, piknik alanı, kireçli toprak, kurumuş dere yatağı, 21 iii 2012, M. Akbalık 1003 (NGBB 0546!).
- Hatay: Amanos Dağları, Soğukoluk, Karlıktepe, kalkerli açık yamaçlar, 1100 m, 26 iii 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2489 (K!).
- Hatay: Amanos Dağları. Belen civarı, 700 m, 24 ii 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2459 (K!).
- Hatay: Antakya, Neccar Dağı, 525 m, 08 iii 1967, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2477 (K!).
- Hatay: Belen, 750 m, 3 iii 1973, T. Baytop n.y. (ISTE 23885!).
- Hatay: Belen, Soğukoluk, Karlıktepe, açık taşlı alanlar, 1200 m, 24 iv 1957, P.H. Davis 27119 ve I.C. Hedge (ANK!; E 00333004!; K!).
- Hatay: Hassa, Dedemli Köyü, Köremez Dağı, maki, kalkerli ve metamorfik arazi, 1050-1350 m, 6 v 1978, A. Güner 1686, meyveli (HUB!; K!).
- Hatay: İskenderun, Soğukoluk, Karlıktepe, 1100-1200 m, 14 v 1976, A. Güner 1404, meyveli (HUB!; K!).
- Hatay: Kırıkhan, 08 iii 1933, P. Villard 20 ve 48 (G!).
- Hatay: Yayladağ (Ordu), Yalaz Köyü çevresi, 545 m, 35°55'58,1"K—036°04'48,3"D, 12 iv 2011, A. Güner 15780, M. Johnson, M. Öztekin ve B. Altınay, meyveli (NGBB 4161!).
- Kahramanmaraş: Andırın, Kargaçayırı mevkii, 1600 m, 19 iii 2011, B.Kayıran n.y. (ISTE 95576!).
- Kahramanmaraş: Başkonuş Dağı, ibrelî orman içi, 1240 m, 37S, 4160098 K, 286696 D, 10 iv 2015, A. Ayteğin 1166 (DUOF 0006027 [veb!]).
- Kahramanmaraş: Engizek Dağı, Ağabeyli Köyü çevresi, tarla açıklıkları, 1200-1300 m, 23 iii 1988, H. Duman 3836 (GAZI!).
- Kahramanmaraş: Erince Dağı, meşe açıklıkları, 1300-1400 m, 22 iv 1987, H. Duman 2505 (GAZI!).
- Kahramanmaraş: Kahramanmaraş, Dereli Köyü'nün GB'sındaki ağaçlama sahası ve bozkır, 1000 m, 28 ii 1978, A. Güner 1590 (HUB!; K!).
- Kahramanmaraş: Maraş-Göksun arası, Tekir, Ağgedik çevresi, seyrek çamlık, metamorfik arazi, 1060 m, 37° 52,2' K—036° 37,2' D, 07 iii 2002, A. Güner 12996 ve M. Johnson (NGBB 1145!).
- Kahramanmaraş: Süleymanlı-Berit Dağı arası, yakl. 1800 m, 19 v 1978, B. Yıldız 1946, meyveli (HUB!).
- Kahramanmaraş: Süleymanlı, Ilıca Köyü, Zorkun Obası, katranağacı ormanı, 1800 m, 24 iv 1987, B. Yıldız 2528, meyveli (HUB!).
- Kilis: Antakya yolu, Sabunsuyu Köprüsü çevresi, seyrek maki, kalkerli arazi, 490 m, 36° 40' 44,1" K—036° 53' 38,9" D, 25 ii 2011, A. Güner 15725, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 4303!).
- Kilis: İslahiye yolu, 25. km, kayalık arazi, yakl. 600 m, 4 iv 1977, A. Güner 1488, meyveli (HUB!; K!).
- Kilis: İslahiye yolu, 25. km, Sabunsuyu Köprüsü üstü, kalkerli kayalık arazi, yakl. 550 m, 27 ii 1978, A. Güner 1586 (HUB!; K!).
- Kilis: İslahiye yolu, Sabunsuyu Köprüsü çevresi, seyrek çalılık, kalkerli arazi, 570-680 m, 36° 49,6' K—036° 53,8' D, 19 iii 2003, A. Güner 13403, M. Johnson ve E. Özslu (NGBB 1144!).
- Kilis: Kilis-Elbeyli arası, 10. km, metamorfik arazi, 550 m, 27 ii 1978, A. Güner 1589 (HUB!; K!).
- Malatya: Akçadağ, Kürecik Bucağı çevresi, 1200-1700 m, 07 iv 1980, Ş. Kaplan 1001 (HUB!).
- Malatya: Akçadağ, Kürecik, Gomman (Ağllar) Karazlı mevkii, 1904 m, 18 iv 2006, Y. Yeşil n.y. (ISTE 83724!).
- Malatya: Doğanşehir, Erkenek-Gölbashi arası, 13. km, açık alanlar, 1000 m, 03 iv 1987, E. Aktoklu 0271 (HUB!).
- Malatya: Konak (Yukarı Banazı), Beydağı, Lelikler semti, serpantin arazi, 1300 m, 13 iv 1976, A. Güner 1392 (HUB!; K!).
- Malatya: Pütürge, Sahilköy, 14 ii 1999, M. Keskin 1991 (ISTE 78676).
- Mardin: Mardin-Savur arası, 20. km, 10 iii 1979, T. Baytop n.y. (ISTE 41768!; K!).
- Mardin: Mardin-Savur arası, Pınardere Köyü'nden Savur'a 3 km, kalkerli yamaçlar, 900 m, 02 iii 1978, A. Güner 1598 (HUB!; K!).
- Mardin: Mardin, 1000 m, 26 v 1957, P.H. Davis 28638 ve I.C. Hedge, meyveli (ANK!; BM!; E 00333003!; K!).
- Mardin: Ömerli, Çınaraltı Köyü çevresi, seyrek meşelik, kalkerli yamaçlar, 1070 m, 37° 24' 23,7" K—040° 50' 27,7" D, 22 ii 2010, A. Güner 15522, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1935!).

Şekil 43- *Iris persica* L. subsp. *sieheana* (Lynch) Güner / **Buzala**, AG15522 (Foto. A. Güner).

Mardin: Ömerli, Düzgeçit Köyü çevresi, seyrek meşelik, kalkerli yamaçlar, 988 m, 37° 28' 13,3" K—041° 07' 32,5" D, 23 ii 2010, A. Güner 15529, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 3939!).

Mardin: Savur-Mardin arası, 27. km, doğu yamaçlar, seyrek meşelik, kalkerli kayalıklar, 1100 m, 02 iii 1978, A. Güner 1596 (HUB!; K!).

Mardin: Yeşilli, Uzunköy-Sancar Köyü arası, alpin yamaçlar, 836 m, 37°18' 20,96" K—040° 52' 48,53" D, 4 iii 2019, Y. Yeşil ve E. Bozan n.y. (ISTE 116013!; NGBB 8493!).

Mardin?: Mezopotamya'nın doğal bitkisi, 08 i 1900, C. Ellis n.y. (K 01045491!).

Mersin?: Kilikya Toroslari, [fl.], s.d., W. Siehe n.y. (BM 01191244!; E 00332994!; LE 00014027! ve 00014028!).

Mersin?: Kilikya Toroslari, aşağı kesimler, 1908, W. Siehe n.y. (E00332995!).

Osmaniye: Kadirli-Andırın arası, karaçam açıklığı, 1500 m, 14 iii 2014, O. Tugay 8680 ve K. Ertuğrul (NGBB 1288!).

Siirt: Eruh-Şirnak arası, Segirik Karakolu civarı, meşelik, 1150 m, 07 iii 1978, A. Güner 1609 (HUB!; K!).

Siirt: Sason, Şeyhan (Erdemli) Köyü üstü, Halkis Dağı, Karataş mevkii, kalkerli sarp kayalıklar, 1300 m, 21 v 1977, A. Güner 1530, meyveli (HUB!; K!).

Siirt: Siirt-Şirvan arası, Akyamaç Köyü'nün aşağısı, bozkır, metamorfik arazi, 950 m, 05 iii 1978, A. Güner 1602 (HUB!; K!).

Sivas: Kangal'dan Hekimhana'ya 15 km, bozkır, metamorfik arazi, 1610 m, 39°09'07,4"K—037°29'15"D, 07 iv 2008, A. Güner 14551, M. Johnson ve S.S. Kanoglu (NGBB 1153!).

Şanlıurfa: Halfeti, Kumkale, Fırat'ın kuzey kesimleri, kayalık yokuşlar, 500 m, 25 iii 2012, N. Kandemir 442 (NGBB 8329!).

Şanlıurfa: Halfeti'nin 1 km güneyi, kalkerli kayalıklar, 545 m, 37°14,326'K—037°52,580'D, 01 iii 2005, A. Güner 13734 ve M. Öztekin (NGBB 1151!).

Şirnak: Şirnak-Cizre arası, 22. km, serpantin arazi, 550 m, 07 iii 1978, A. Güner 1612 (HUB!; K!).

b- Subsp. **sieheana** (Lynch) Güner, **yeni st. / stat. nov. / Buzala**, yör. kul. uy. aktarma ad, (adı aktarılan: *Iris persica* L.,

Türk. Bitkileri List. s. 538, 2012). Şekil 43.

Tip örneği: TURKEY. [C6 Hatay] Amanus, pr. Yarpuz [Nur Mountains], 800 m elevation, May 1912, W. Siehe s.n. (neo.: E 00333002!; izoneo.: LE!). Crespo, Martínez-Azorín ve Mavrodiev tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 376(5): 190, 2018.

Sin.: *I. siebeana* Lynch, Book of the Iris: 184 (1904).

I. siebeana Lynch, Gard. Chron. ser. 3, 35: 282 (1904), [geçz. ad / *nom. inval.*].

I. haussknechtii Siehe, Gard. Chron. 1901(1): 313 (1901), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

I. persica var. *magna* Mallett, Gard. Chron., ser. 3, 29: 191 (1901).

I. persica var. *siebeana* (Lynch) Dykes, Gen. Iris: 192 (1913).

I. persica f. *siebeana* (Lynch) B.Mathew & Wendelbo, in Fl. Iran. 112: 55 (1975).

Juno haussknechtii Kamelin, Florogenet. Anal. Estest. Fl. Gorn. Sred. Azii: 252 (1973), [lüzs. ad / *nom. superfl.*].

J. siebeana (Lynch) M.B.Crespo, Mart.-Azorín & Mavrodiev, Phytotaxa 376(5): 190 (2018).

2n = 20 (*I. persica* olarak, Mersin: Arslanköy'den)

Çiçeklenme: Şubat-Mart(-Nisan).

Habitat: Kızılcım, göknar ormanı, çalılık, çimenlik, bozkır, taşlı, kireçtaşı ve metamorfik yamaçlar; 700-1680 m.

O. Kızılırmak ve Konya Bölümleri; Adana Bölümü.

Adana: Aladağ, Değirmencik Yaylası, kızılçam-göknar ormanı, 37° 29,454' K—035° 23,551' D, 930-1320 m, 10 iii 2001, A.A. Dönmez 8236 ve B. Mutlu (HUB!).

Adana: Aladağ (Karsantı)-Kamışlı arası, Kıcak Köyü çevresi, kızılçam ormanı, 1040 m, 37° 34' 36" K—035° 13' 45,3" D, 28 ii 2011, A. Güner 15745, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 3951!).

Adana: Karsantı (Aladağ)-Kapuzbaşı Şelalesi arası, 31. km, 1255 m, 37° 41' 53,6" K—035° 25' 30,9" D, 14 iv 2011, A. Güner 15836, M. Johnson, M. Öztekin ve B. Altınay (NGBB 4005!).

Adana: Pozantı, Alpu Köyü-Kamışlı arası, kızılçam ağaçlandırma alanı, metamorfik yamaçlar, 1080 m, 37° 29,5' K—034° 54,7' D, 21 iii 2003, A. Güner 13429 ve M. Johnson (NGBB 1148!).

Adana: Pozantı, Bürücek, çam ormanı açıklıkları, 1300 m, 03 iv 1957, P.H. Davis 26351 ve I.C. Hedge (AEF!; BM!; E 00332987!; K!).

Adana?: Kilikya Torosları, 1907, W. Siehe (G!).

Karaman: Ayrancı-Ereğli arası, Ağızboğaz Deresi civarı, bozkır, taşlı yamaçlar, 1085 m, 37° 25,6' K—033° 50,6' D, 22 iii 2003, A. Güner 13440 ve M. Johnson (NGBB 1150!).

Kayseri: Yahyalı, Faraşa (Çamlıca) Köyü mezarlığı, çalılık ve çimenlik, 1012 m, 37° 55' 07" K—035° 28' 54,3" D, 21 iii 2009, A. Güner 15360, A. Aksoy ve M. Öztekin (NGBB 4959!).

Konya: Ereğli, Acıpınar Köyü kuzeyi, yavşan bozkır, taşlı yamaçlar, 1050 m, 37° 34,8' K—034° 08,4' D, 21 iii 2003, A. Güner 13438 ve M. Johnson (NGBB001149!).

Konya: Ereğli, Aydos Dağı, Delimahmutlu Köyü, kireçli yamaçlar, 1400-1600 m, 01 iv 1977, S. Erik 1783 (HUB; K).

Mersin: Mersin-Arslanköy arası, Kurudere Köyü'nün 3 km batısı, katranağacı ile ardıç karışık, seyrek orman, kireçtaşı, doğu bakılı yamaçlar, 37°19,3"K—034°24'25"D, 1160 m, 25 ii 2021, A. Güner 16914, R. Binzet, A.Ö. Çimen, Ö. Çelik ve M. Şentürk (NGBB 010075!).

Mersin: Namrun, Toros Dağları, 1220 m, 15 iv 1933, E.K. Balls B.183 (ANK!; E 00332986!; K!).

Mersin: Tarsus, Çamlıyayla-Gülele arası, 12. km, taşlık arazi, 1100 m, 07 vi 1988, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 59128!).

Niğde: Çamardı yolu, ana yol ayrımından 34 km, 1730 m, 18 vi 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 37533! meyveli).

Niğde: Ulukışla, Aktoprak (Kılan) Köyü, Bekirinkaş mevki, bozkır, metamorfik arazi, 1680 m, 10 iv 1977, A. Güner 1500 (HUB!; K!).

Niğde: Ulukışla, Çaykavak Geçidi aşağısı, bozkır, metamorfik taşlı yamaçlar, 1430 m, 37° 33,8' K—034° 31,3' D, 21 iii 2003, A. Güner 13436 ve M. Johnson (NGBB 1147!).

Niğde: Ulukışla, Darboğaz, bozkır, 700-850 m, 06 iv 1994, Y. Akman n.y. (ANK!).

Osmaniye: Amanos ve Yarpuz, 800 m, 1912, W. Siehe n.y. (E 00333002!; LE!).

Osmaniye: Kaypak'ın 3 km kuzeydoğusu, seyrek kızılçam ormanı, 757 m, 36° 06' 36,7" K—036° 28' 48,8" D, 22 ii 2011, A. Güner 15693, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 4316!).

Endemik. Akdeniz elementi.

Tür için tartışma: **Navruz** (*Iris persica* L.) çok değişken bir türdür. Geçmişte de çok sayıda varyete, alttür ve tür betimlenmiştir. Hatta zaman zaman **göknavruz** da (*Iris stenophylla* Hausskn. ex Baker) **navruzun** sinonimi olarak değerlendirilmiştir. Burada **navruz** ve **göknavruz**'un iki ayrı tür olması ve her ikisinin de alt türlere ayrılması benimsenmiştir. **Navruz** ve **göknavruz**'un ayırımında kullanılan birkte ve birkteciğin boy ve yapıcı farklı veya aynı olması karakteri de oldukça değişkendir. Ancak, dikkatle çalışılırsa, bu karakterlerin biçimi ile coğrafi yayılış bir ilişki göstermektedir. Bu sebeple **navruz** (*I. persica* L.), burada iki alttüre ayrılarak değerlendirilmiştir.

Şekil 44- *Iris stenophylla* Hausskn. ex Baker subsp. *stenophylla* / **Gök navruz**, AG16912 (Foto. A. Güner).

“Navruz” ve “buzala” isimleri halk tarafından kullanılan iki bitki ismidir. Her ikisi de *Iris persica* L. *sensu lato* (gen. anl.) için derlenmiş isimlerdir. Bu adlardan “buzala” *Iris persica* L. *s.l.* için belirlenmiş isimdir (Türk. Bitkileri List., s. 538, 2012). Ancak eski *Iris persica* *s.l.*'yi ikiye ayırma ihtiyacı ortaya çıkınca çetrefil bir durum ortaya çıkmaktadır. Tür düzeyinde ya da alttür düzeyinde bu iki takson ayrılınca, bu taksonların yayıldığı coğrafi bölgelerle “navruz” ve “buzala” isimlerinin derlendiği bölgeler tam zıtlık ve çelişki oluşturmaktadır. Yani *Iris sieheana*'nın yayıldığı bölgelerde bitkiye verilen ad “buzala”dır; *Iris persica sensu stricto*'nun (dar anl.) yayıldığı yörelerde ise bitkiye büyük ekseriyetle “navruz” denilmektedir. Yönergenin “halktan gelen isimlerin önceliği” kuralına uyarak, alttürleri ismi “yöresel kullanıma uygun olarak (yör. kul. uy.)” yukardaki gibi düzeltilmiştir.

39- I. stenophylla Hausskn. ex Baker, Gard. Chron. ser. 3, 27: 170 (1900). / **Gök navruz**, Türk. Bitkileri List., s. 539 (2012).

Tip örneği: (Mersin) Cilicien (Kilikya), 1896, [fl.], W. Siehe s.n. Exs. No. 2 (lekto.: K00499021!; izolekto: E00333008!; G!; JE00020065; LE!; WU00038638). B. Mathew tarafından holotip biçiminde belirlenmiştir: Fl. Turkey 8: 408 (1984).

Sin.: *I. heldreichii* hort. ex Hook.f., Bot. Mag. 126: t. 7734 (1900), [geçz. ad / nom. inval.].

I. heldreichii Siehe, Gard. Chron. ser. 3, 29: 313 (1901), [yasd. ad / nom. illeg.].

I. persica var. *stenophylla* (Hausskn. ex Baker) Dykes, Gen. Iris: 192 (1913).

Juno heldreichii Kamelin, Florogenet. Anal. Estest. Fl. Gorn. Sred. Azii 252 (1973).

I. stenophylla (Hausskn. ex Baker) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 79(9): 105 (1994).

2n = 20.

Alttür teşhis anahtarı:

- 1- Dış segmentlerin dudağı en az 1,5 cm eninde
- 2- Dış segmentlerin dudağı lâcivert lekeli; çiçeğin geri kalan kısmı açık mavi (serpantin alanlar)
a- subsp. **stenophylla** / **gök navruz**
- 2- Dış segmentlerin dudağı vişneçürüğü; çiçeğin geri kalan kısmı beyaz ya da beyazımsı (kireçtaşlı alanlar)
b- subsp. **margaretiae** / **ak navruz**
- 1- Dış segmentlerin dudağı en çok 1,5 cm eninde
- 3- İç segmentler en az 2 cm uzunluğunda; çiçekler genellikle tamamen mavimsi mor, nadiren dudak hariç açık renkli
c- subsp. **tauri** / **mor navruz**
- 3- İç segmentler en çok 2(-2,1) cm uzunluğunda; çiçekler koyu vişnerengi veya dış segmentlerin dudağı hariç sarı
ç- subsp. **galatica** / **kaba navruz**

a- Subsp. **stenophylla**. / **Gök navruz**. Şekil 44.

Çiçeklenme: Şubat-Mart.

Habitat: Seyrek ormanlar, ağaçlandırma alanları, serpantin; 560-1300 m.

Adana Bölümü.

Şekil 45- *Iris stenophylla* Hausskn. ex Baker subsp. *margaretiae* Güner / **ak navruz**, AG16668 (Foto. A. Güner).

- Türkiye: Küçük Asya'nın (Anadolu) güneydoğusu (Südoest Kleinasien)], W. Siehe n.y. (B! 2 örnek; LE!).
Mersin: Kayrakkeşli (Kagiraki), Kilikya, 560 m, iii 1896, W. Siehe 11/1896 (E 00332999!, 00333000! ve 00333001!; G!; K!; LE!; P 01840358!, 01840359! ve 01840378!).
Mersin: Kilikya Torosları, dağlık kesim, W. Siehe (G!).
Mersin: Kilikya Torosları, ormanın üst kesimi, W. Siehe (BM 000832607!; E 00332007!; LE 00014029!)
Mersin: Mersin çevresi, W. Siehe n.y. (ANK 1522!).
Mersin: Fındıkpinarı, 1200 m, volkanik yamaçlar, bozuk meşelik, 07 iv 1957, P.H. Davis 26492 ve I.C. Hedge (AEF 9997!; K!).
Mersin: Mersin, Akarca-Fındıkpinarı arası, kızılçam ormanı, serpantin arazi, 1075-1100 m, 25 ii 2021, A. Güner 16906, R. Binzet, A.Ö. Çimen, Ö.Ç. Çerçioğlu, M. Şentürk (NGBB 8947!).
Mersin: Mersin, Fındıkpinarı-Tepeköy arası, Fındıkpinarı'nın 5 km batısı, kızılçam ormanı ve açıklığı, serpantin arazi, 1285 m, 36°53'13,2"K—034°21'34,4"D, 25 ii 2021, A. Güner 16909, A.Ö. Çimen, Ö.Ç. Çerçioğlu ve M. Şentürk (NGBB 8946!).
Mersin: Mersin, Fındıkpinarı, Demirışık Mahallesi doğusu, kızılçam ormanı ve açıklığı, serpantin arazi, 1160 m, 36°57'17,1"K—034°24'30,2"D, 25 ii 2021, A. Güner 16911, A.Ö. Çimen, Ö.Ç. Çerçioğlu ve M. Şentürk (NGBB 8945!).
Mersin: Mersin, Kayrakkeşli Köyü karşı, Kızıldere üstü, kızılçam ormanı, serpantin dik yamaçlar, 910 m, 36°56'72"K—034°27'49,1"D, 25 ii 2021, A. Güner 16912, R. Binzet, A.Ö. Çimen, Ö.Ç. Çerçioğlu ve M. Şentürk (NGBB 8943!).

Endemik. Akdeniz elementi. Sen Petersburg'da Siehe'nin yeri "Küçük Asya'nın güneydoğusu" olarak belirtilen alan bu alttürün çok dar olan mevcut yayılışına tekabül etmektedir.

b- Subsp. **margaretiae** Güner, Tür. Bitkileri List. s. 896 (2012). / **Ak navruz**, Tür. Bitkileri List. s. 539 ve 896 (2012).

Tip örneği: Osmaniye: Kadirli, Tahta Köyü, Cıncıklı Mevkii, seyrek meşelik, konglomera, 919 m, 37° 36' 29,1" K—036° 14' 53,4" D. 25 iii 2011, A. Güner 15713, M. Johnson, M. Öztekin ve D. Kocaoğlu (holo.: NGBB 5097!; izo.: ANK!; E 00680970!; GAZI!; K 001097442!).

Çiçeklenme: Şubat-Mart.

Habitat: Andız ve göknar ormanı, çayırılık ve çalılık, kireçtaşı yamaçlar; 920-1500 m.

Adana Bölümü.

- Adana: Feke, Akoluk Köyü, Halil İbrahim Yavuz özel ormanı, kireçtaşı kayalıklar, 1300 m, 24 iii 2019, S.D. Kayıran 2281, B. Kayıran ve H.İ. Yavuz (NGBB 8226!).
Adana: Kozan, Akçaluşağı-Göller Yaylası arası, seyrek katranağacı, andız ve göknar ormanı, kireçtaşı yamaçlar, 1420 m, 05 iii 2013, A. Güner 16018, M. Öztekin, B. Altınay, N.S. Muşdal ve D. Kocaoğlu (NGBB 4301! ve 004311!).
Osmaniye: Kadirli, Çolak Köyü, Değirmendere, Kale mevkii, 1500 m, 15 iii 2014, O. Tugay 8685 ve K. Ertuğrul (NGBB 5173!).
Osmaniye: Kadirli, Değirmendere Köyü, Kale'nin yukarısı, Navruzluk Mevkii, kamalak, köknar ve pırnal karışık ormanı, kalkerli arazi, 1325 m, 37°39'19,2"K—036°14'28,8"D. 26 iii 2011, A. Güner 15748, M. Johnson, M. Öztekin ve D. Kocaoğlu (NGBB 5214! ve 008678!).
Osmaniye: Kadirli, Tahta Köyü, Cıncıklı çevresi, çalılık yamaçlar, 960 m, 37° 36' 26,8" K—036° 14' 53,4" D, 04 iii 2013, A. Güner 16005, M. Öztekin, B. Altınay, N.S. Muşdal ve D. Kocaoğlu (NGBB 4717!).
Osmaniye: Kadirli, Tahta Köyü, Dikenli mevkii, çayırılık ve çalılık, kireçtaşı yamaçlar, 940 m, 37° 36' 30,2" K—036° 14' 49,7" D, 24 ii 2019, A. Güner 16668, F. Güneş ve F.I. Güner (NGBB 8012!).

Endemik. Akdeniz elementi.

c- Subsp. **tauri** (Siehe ex Mallet) Güner, **yeni düz. ve st. / com. et stat. nov. / Mor navruz**, yeni Türkçe bilimsel ad. Şekil 46.

Tip örneği: TURKEY. [Mersin Province], Cilic. Taurus (Türkiye, Mersin, Kilikya Torosları), 1600-2000 m, [fl.], 1898, W. Siehe s.n. (neo.: JE 00020059 [web] "<<http://plants.jstor.org/stable/10.5555/al.ap.specimen.je00020059>>, er. tar.: 20 iii 2021"; izoneo.: BM 00832604!; E 000333010!; LE 00014025! ve 00014026!). Boltenkov ve Govaerts tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 303(2): 135 (2017).

Sin.: *I. tauri* Siehe ex Mallett, Gard. Chron. ser. 3, 29: 190 (1901!).

I. persica var. *tauri* (Siehe ex Mallett) Dykes, Gen. Iris: 192 (1913).

Juno tauri (Siehe ex Mallett) Kamelin, Florogenet. Anal. Estest. Fl. Gorn. Sred. Azii: 252 (1973).

Iris stenophylla subsp. *allisonii* B.Mathew, Garden (London) 106(11): 478 (1981).

I. heldreichii subsp. *allisonii* B.Mathew, Garden (London) 106(11): 478 (1981).

Juno allisonii (B.Mathew) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 53 (2015).

2n = 24-26 (Johnson ve Güner; 24-26).

Çiçeklenme: Şubat-Nisan.

Habitat: Seyrek çam, göknar ormanı, seyrek ardıçlık, karışık çalılık, maki, bozkır, kar yığını yakını, kireçtaşı, şistik, taşlık, metamorfik arazi ve yamaçlar; 800-2000 m.

O. ve Y. Kızılırmak ve Konya Bölümleri; Y. Fırat Bölümü; Akdeniz Bölgesi.

[GD. Anadolu (Südoest Kleinasien)], W. Siehe n.y. (LE!).

Türkiye: Adana/Osmaniye, Kiliya Torosları, dağlık kesim, W. Siehe (G!).

Türkiye: Adana/Osmaniye, Kiliya Torosları, ormanın üst kesimi, W. Siehe (BM 000832607!; E 00332007!; LE 00014029!)

Türkiye: Sivas?, Gürün? (Gouroun), iii 1913, Manissadjian 2003 (G!).

Adana: Feke, Değirmendere ile Ormancık arası, aşıtın doğusu, katranağacı ormanı, kalkerli kayalık yamaçlar, 1560 m, 37°51'35,5"K—035°43'58,0"D, 08 iii 2013, A. Güner 16043, M. Öztekin, B. Altınay ve N.S. Muşdal (NGBB 4318!).

Adana: Feke, Maran Köyü altı, karışık orman, metamorfik yamaçlar, 1153 m, 37°50'21,3"K—035°48'30,4"D, 08 iii 2013, A. Güner 16045, M. Öztekin, B. Altınay ve N.S. Muşdal (NGBB 4317!).

Adana: Tufanbeyli-Develi arası, Çatalçam'ın 5 km doğusu, seyrek meşelik, çalılık, metamorfik arazi, 1496 m, 38°09'58,9"K—036°05'31,5"D, 22 iii 2009, A. Güner 15375 ve M. Öztekin (NGBB 3629!).

Adana: Tufanbeyli, Bozgüney Köyü'nün batısı, bozkır, kalkerli arazi, 1495 m, 38°14'34,2"K—036°17'31,3"D, 22 iii 2009, A. Güner 15382 ve M. Öztekin (NGBB (2009-00063B!)

Adana: Tufanbeyli, Göksun yolu, Kan Geçidi yukarısı, bozkır, kar yığını yakını, kalkerli yamaçlar, 1670 m, 38°15'25,6"K—036°20'20,3"D, 12 iv 2019, A. Güner 16692, A.Ö. Çimen ve N. Parmaksızoğlu (NGBB 8352!).

Şekil 46- *Iris stenophylla* Hausskn. ex Baker subsp. *taurica* (Siehe ex Mallet) Güner / **mor navruz**, AG16692 (Foto. A. Güner).

- Antalya: Akseki, Çaltılıçukur Köyü, taşlı yamaçlar, 850 m, 25 iii 1983, M. Koyuncu ve S. Erik 3367 (AEF 14852!).
- Antalya: Fersin ve Murtiçi arası, kireçtaşı hareketli çakıllık, çam ormanı güney yamacı, 850 m, 13 v 1979, B. Mathew 9636 (K000499019! yetiştirme, 30 i 1980).
- Antalya: Gündoğmuş, Antalya yolu, 15. km, karışık çalılık ve nadas alanları 36°48,94'K—031°55,9'D, yakl. 1000 m, 28 ii 1998, A. Güner 12556 ve H. Duman (K!).
- Antalya: Gündoğmuş'un 10 km batısı, maki, kalkerli taşlık arazi, 36°48,7'K—031°55,9'D, yakl. 1000 m, 04 iii 2000, A. Güner 12819, H. Duman ve K.H.C. Başer (K!).
- Antalya: Manavgat-Akseki arası, Fersin, Çaltı mevkii, çam ormanı, 850 m, 13 v 1979, T. Baytop n.y. (ISTE 41942!).
- Antalya: Manavgat-Akseki arası, Fersin, Çaltı mevkiinden getirilip Maltepe'de çiçek açan örnek, 08 ii 1981, T. Baytop n.y. (41942! ve 46021!).
- Antalya: Manavgat-Gündoğmuş arası, Gündoğmuş'a 15 km kala, 1020 m, 20 iii 1993, M. Koyuncu 9585 ve H. Duman (AEF 17416!).
- Karaman: Ağaçoza Köyü, Murattepe, güney etekleri, yakl. 2000 m, 28 v 1984, M. Serin 2449 (KNYA 7190!).
- Karaman: Başyayla, Balcular mevkii, 1700 m, 18 iii 2016, O. Tugay 11522 ve K. Ertuğrul (NGBB 5128!).
- Karaman: Bucakışla-Ermenek arası, Bayırköy yukarısı, çok seyrek çalılık, metamorfik arazi, 36°53,8'K—032°55,7'D, 1530 m, 11 iii 2001, A. Güner 12873, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Karaman: Ermenek-Yellibel arası, 13. km, bozkır, kireçtaşı arazi, 1710 m, 36°41,418'K—032°56,808'D, 25 iii 2005, A. Güner 13766, M. Johnson ve B.L. Karadağ (NGBB 1170!).
- Karaman: Ermenek, Tepebaşı Köyü üstü, meşe çalılığı, 36°40,033'K—032°41,977'D, 1300-1400 m, 07 iii 2001, A.A. Dönmez 8165 (HUB!).
- Karaman: Ermenek, Tepebaşı-Güneyyurt arası, 3. km, açık seyrek çalılık, kalkerli şistik arazi, 980 m, 36°40,456'K—032°45,828'D, 08 iii 2006, A. Güner 13936, M. Johnson ve T. Hall (NGBB 1174!).
- Karaman: Kalaba Yaylası, bozkır, 1750 m, 12 iii 2016, O. Tugay 11494 ve K. Ertuğrul (NGBB 7292!).
- Karaman: Karadağ, bozkır, 1730 m, 20 ii 2016, O. Tugay 11428 ve K. Ertuğrul (NGBB 0832!).
- Karaman: Kızılyaka Bucağı, Hacıbaşa Tepe güney etekleri, taşlık yerler, yakl. 1800 m, 08 v 1984, M. Serin 2450 (KNYA 7427!).
- Karaman: Mut yolu, Karaman'ın 10 km güneyi, bozkır, kalkerli arazi, 1360 m, 37°05,375'K—033°15,253'D, 07 iii 2006, A. Güner 13934, M. Johnson ve T. Hall (NGBB 1178!).
- Karaman: Mut yolu, Sertavul Geçidi, 1600 m, 08 v 1979, B. Mathew 9568 ve T. Baytop, meyveli (ISTE 41915!; K!).
- Karaman: Sarıveliler, Karahasan Gediği çevresi, seyrek çalılık dik yamaçlar, kalkerli arazi, 36°45,1'K—032°37,9'D, 1760 m, 11 iii 2001, A. Güner 12877, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Kayseri: Pınarbaşı-Gürün arası, 15. km, Uzunyayla, bozkır, kireçli topraklar, 1740 m, 04 iv 1991, A. Güner 8428 ve H. Karaca (HUB!).
- Kayseri: Pınarbaşı-Gürün arası, 27. km, Kızılçevlik Köyü yakını, 1650 m, 28 iii 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34422; K!).
- Kayseri: Pınarbaşı-Gürün arası, Karahalka Köyü'nün 3 km kuzeyi, bozkır, kalkerli yamaçlar, 2000 m, 38°54,4'K—036°50,3'D, 03 iv 2001, A. Güner 12896 ve M. Johnson (NGBB 1169!).
- Kayseri: Pınarbaşı-Gürün, Kızılçevlik, kayalık alanlar, 1650 m, 09 iii 2012, N. Kandemir 440 (NGBB!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Kaynar üzeri, Hınzır Dağı etekleri, kurudere, taşlı yamaçlar, 1750 m, 22 iv 1980, N. Çelik 1028 (ANK!).
- Kayseri: Pınarbaşı'nın 15 km güneyi, bozkır yamaçlar, 1800 m, yetiştirilmiş örnek, B.Mathew 24 ii 1970, E.M.Rix 1400 (K!).
- Konya: Altınapa Barajı, Suderesi mevkii, taşlık yerler, yakl. 1280 m, 12 iii 2006, E. Yıldızıtugay 1120 (KNYA 21604!).
- Konya: Ayrancı ilerisi, Çatgüzeller ilerisi, seyrek ardıçlık, 1970 m, 22 iv 1976, A. Baytop n.y. (ISTE 34626!; K!).
- Konya: Beşşehir-Akseki arası, 39. km, karışık çalılık, kalkerli arazi, 37°26,8'K—031°38,9'D, 1430 m, 12 iii 2001, A. Güner 12883, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Konya: Beşşehir-Seydişehir arası, 5. km, Çiçekler Köyü yol ayrımı, ardıçlık, 37°39,419'K—031°46,039'D, 1350 m, 07 iii 2001, A.A. Dönmez 8150 ve B. Mutlu (HUB!).
- Konya: Beşşehir-Seydişehir arası, 5. km, Genek çevresi, seyrek ardıçlık ve alıçlık, metamorfik arazi, 37°39,4'K—031°46'D, 1250 m, 11 iii 2001, A. Güner 12881, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Konya: Beşşehir, Gencek ile Derebucak arası, 5. km, dere kenarı, çakıllı, kumlu, kireçtaşı arazi, 1210 m, 37°25,410'K—031°30,200'D, 23 iii 2005, A. Güner 13741, M. Johnson ve B.L. Karadağ (NGBB 1171!).
- Konya: Beşşehir, Göçeri Kasabası, Ağaçyolun başı, seyrek ardıçlık ve bozkır, kalkerli arazi, 38°01,3'K—031°31,9'D, 1600 m, 13 iii 2001, A. Güner 12884, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Konya: Beşşehir, Üzümlü-Huğlu arası, 3. km, karışık çalılık, kalkerli kayalık arazi, 37°31,7'K—031°35,4'D, 1380 m, 12 iii 2001, A. Güner 12882, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Konya: Bozkır, 05 iii 1973, R. Çetik 51 (ANK!).
- Konya: Ermenek, Kazancı, Burçakalanı mevkii, 1400-1500 m, 06 iii 1984, H. Sümbül 2649 (ANK!).
- Konya: Hadim-Bozkır arası, Gevne Beli çevresi, seyrek ardıçlık ve alıçlık, metamorfik arazi, 36°38,4'K—032°22,7'D, 1830 m, 11 iii 2001, A. Güner 12880, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Konya: Hadim, Kızıni Şabadın Damlatay altı sirtları, yakl. 1650 m, 16 iv 1987, M. Serin 1124 (KNYA 7426!).
- Konya: Karaman-Mut, 13. km, Gökçedamlı mevkii, çam altı, 1450 m, 19 iii 1981, M. Koyuncu ve M. Coşkun n.y. (AEF 8879!).
- Konya: Katırnalı sırtı, karaçam plantasyonu, yakl. 1350 m, 25 iv 1990, B. Eyce, A. Tatlı ve M. Serin (KNYA 7207!).

- Konya: Konya-Seydişehir arası, 25. km, seyrek meşelik ve bozkır, 27 ii 1998, A. Güner 12554 ve H. Duman (K!).
- Konya: Konya, kent ormanı, bozkır, 1700 m, 04 iv 2015, O. Tugay 10534 (NGBB 7607!).
- Konya: Seydişehir yolu, 30. km, seyrek meşelik, kireçtaşı arazi, 1600 m, 22 iii 2005, A. Güner 13737, M. Johnson ve B.L. Karadağ (NGBB 1176!).
- Konya: Seydişehir, Susuz Yaylası, taşlık saha, yakl. 1500 m, 14 iv 1982, H. Ocakverdi 1367 (ANK!).
- Konya: Silile-Tatköy arası, bozkır, 1550 m, 02 iv 2015, O. Tugay 10528 (NGBB 5823!).
- Konya: Taşkent, Belpınar Beli altı, bozkır, kalkerli arazi, 36°52'K—032°31,5'D, 1830 m, 11 iii 2001, A. Güner 12879, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Malatya: Hekimhan-Darende arası, Ayvalı Köyü üstü, bozkır, kalkerli taşlı yamaçlar, 1625 m, 38°42'49,1"K—037°34'39,3"D, 07 iv 2008, A. Güner 14556, M. Johnson ve S.S. Kanoğlu (NGBB 1172!).
- Mersin (İçel): Güzeloluk'un 8 km kuzeyi, 1710 m, 08 v 1987, M. Nydegger 42282 (P 01840973!).
- Mersin: Anamur-Ermenek arası, Halkalı Köyü çevresi, bozkır, kireçtaşı yamaçlar, 1520 m, 36°25,630'K—032°54,221'D, 25 iii 2005, A. Güner 13763, M. Johnson ve B.L. Karadağ (NGBB 1173!).
- Mersin: Anamur-Ermenek arası, Kötöklük Yaylası çevresi, seyrek köknar ormanı, kireçtaşı arazi, 1345 m, 36°21,581'K—032°57,212'D, 25 iii 2005, A. Güner 13759, M. Johnson ve B.L. Karadağ (NGBB 1175!).
- Mersin: Arslanköy, Başpınar Mahallesi üstü, 1700 m, 02 iv 1975, T. Baytop n.y. (ISTE 31402!).
- Mersin: Başpınar Köyü çevresi, about 4-5 km from Arslanköy'den 4-5 km, taşlık çarşak, 1700 m, 02 iv 1975, B. Mathew 8482, T. Baytop ve C. Brickell (K!).
- Mersin: Fındıkpınarı, 1200 m, volkanik yamaçlar, bozuk meşelik, 07 iv 1957, P.H. Davis 26492 ve I.C. Hedge (AEF 9997!; K!).
- Mersin: Güzeloluk'un 8 km kuzeyi, 1710 m, 08 v 1987, M. Nydegger 42282 (P 01840973!).
- Mersin: Kirobası, köyden 20 km mesafedeki geçit civarı, 1500 m, 02 iv 1976, B. Mathew 9583 (K!).

Şekil 47- *Iris stenophylla* Hausskn. ex Baker subsp. *galatica* (W.Irwing) Güner / *kaba navruz*, AG14377 (Foto. A. Güner).

- Mersin: Mut, Kozlar-İşemik Yaylaları arası, yol kenarı, 1500-1600 m, 25 iii 2012, E. Şirin (KNYA 23576!).
- Mersin: Mut, Sertavul Geçidi, çeşme çevresi, bozkır (ağaçlandırma alanı), kalkerli taşlık arazi, 36°55,2'K—033°16,3'D, 1600-1650 m, 11 iii 2001, A. Güner 12867, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Mersin: Silifke-Gülнар arası, Gökbelen Köyü, Çiğşekası mevkii, karışık ağaçlık, kalkerli taşlı arazi, 1050 m, 36°20,7'K—033°38'D, 05 iii 2002, A. Güner 12983 ve M. Johnson (NGBB 1177!).
- Mersin: Silifke-Gülнар arası, Gökbelen'den 10 km sonra, seyrek çalılık, kalkerli arazi, 1035 m, 36°20,729'K—033°33,945'D, 08 iii 2006, A. Güner 13939, M. Johnson ve T. Hall (NGBB 1179!).
- Mersin: Silifke, Gökbelen, Çiğşekası mevkii, seyrek çalılık, kalkerli arazi, 36°20,7'K—033°38'D, 1100 m, 10 iii 2001, A. Güner 12865, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Mersin: Silifke, Kıröbaşı'ndan 19 km, Haşpınar yolu, bozkır, kalkerli taşlık arazi, 36°50,8'K—033°48'D, 1700 m, 10 iii 2001, A. Güner 12863, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Mersin: Silifke, Uzuncaburç, Bozağaç, Topbaşı çevresi, seyrek ardıçlık, kalkerli taşlık arazi, 36°38,9'K—033°53'D, 1400 m, 10 iii 2001, A. Güner 12859, N. İkinci ve N. Sümer (K!).
- Mersin: Torosların alpin ve subalpin bölgeleri, tr.y. W. Siehe n.y. (G!).

Endemik. Akdeniz (dağ) elementi.

ç- Subsp. **galatica** (W.Irwing) Güner, **yeni düz.** / **com. nov.** / **Kaba navruz**, Türk. Bitkileri List., s. 537 (2012). Şekil 47.

Tip örneği: (Türkiye, Ankara?) In regione montana Galatiae Cappadocicae ocp. ad fluviae Halys, (Galatya Kapadokya'nın dağlık kesimlerinde, Kızılırmak boylarında), 1200-1600 m, 1904, W. Siehe n.y. (lekto.: K 01045487!). B. Mathew tarafından belirlenmiştir: Fl. Turkey 8: 409 (1984).

Sin.: *I. galatica* W.Irwing, Allg. Bot. Z. Syst. 11: 115 (1905).

I. persica var. *purpurea* Leichtlin ex Foster, Bulbous Irises, 75 (1892).

I. purpurea (Leichtlin ex Foster) Siehe, Allg. Bot. Z. Syst. 11(7-8): 115 (1905).

I. eleonorae Holmboe, Bergens Mus. Årbok. 13: 4 (1907).

I. persica var. *galatica* (W.Irwing) Dykes, Gen. Iris: 191 (1913).

Juno purpurea (Leichtlin ex Foster) Kamelin, Florogenet. Anal. Estest. Fl. Gorn. Sred. Azii: 252 (1973).

J. galatica (W.Irwing) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 79(9): 105 (1994).

2n = 24 (24)

Çiçeklenme: Mart-Nisan.

Habitat: Seyrek ağaçlık, meşelik, gevenlik, bozkır, kayalık yerler, kireçtaşı, serpantin, metamorfik, cips yamaçlar, volkanik arazi; 390-1850 m.

O. ve D. Karadeniz Bölümleri; Y. Sakarya, O. ve Y. Kızılırmak Bölümleri; Y. Fırat Bölümü.

Türkiye: Kapadokya, 1874, Montbut n.y. (G!).

Türkiye: ?Kapadokya, Amanos ve Kilikya Torosları'nın dağlık kesimlerinde çeşitli dağlar, W. Siehe (G!).

Türkiye: Kapadokya, Aucher-Eloy Herbarier d'Orient No: 2131 (G!; G-BOIS [G 00775147]!; P 01840375! (kısmen/pro parte) ve 01840381!).

Amasya: Akdağ, Boyalı Yaylası ılerisi, 1400 m, 29 iii 1977, K. Alpınar n.y. (ISTE 36606!).

Amasya: Akdağ, Değirmendere Yaylası, 1500 m, 31 iii 1978, T. Baytop n.y. (ISTE 38977!).

Amasya: Akdağ, Kışlacık Köyü yukarısı, metamorfik kayalıklar, Quercus çalılığı, 1000-1100 m, 21 iii 1977, A. Güner 1478 (GAZI!; HUB!; K!).

Amasya: Akdağ, Ziyaretköy üstü, Kabaktepe mevkii, 900 m, 30 iii 1977, K. Alpınar n.y. (ISTE 36613!).

Amasya: Alpin ve subalpin seviyelerde, 16 iii 1889, J. Bornmüller n.y. (P 02195571! [kısmen / pro parte]).

Amasya: Amasya, 22 iii 1894, J.J. Manissadjian n.y. (B!).

Amasya: Amasya, 400-500 m, 2 iv 1889, J. Bornmüller 1890: 4 (B!).

Amasya: Amasya-Ebemi arası, yakl. 1000 m, 9 v 1974, T. Baytop n.y., ISTE 28113, meyveli (K!).

Amasya: Amasya, Derinöz Barajı yolu (Akdağ), bozkır yamaçlar, 560 m, 40°46,247'K—035°44,230'D, 2 iii 2007, A. Güner 14377, M. Öztekin ve F. Tezcan (NGBB 1188!).

Amasya: Amasya, Göllü Bağları, seyrek ağaçlık, metamorfik yamaçlar, 390 m, 40°41'K—035°49,7'D, 9 iii 2002, A. Güner 13006, M. Johnson, F. Karaer, F. Celep ve A. Cansaran (NGBB 1126!).

Amasya: dağ yamaçları ve yaylaları, çoğunlukla kireçli topraklar, 350-400 m, 14 iii 1891, Manissadjian 156 (G!; LE!; M!; P 01675073!, 01840356!, 01840377! ve 01840381!).

Amasya: Ebemi Köyü yakını, Maltepe'de (İstanbul) yetiştirilen örnekler, 14 iii 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34954!).

Amasya: Ferhat Dağı, GB. yamaçlar, 700 m, 20 iii 1994, A. Cansaran n.y. (AEF 19143!).

Amasya: güneşli, taşlı yerler, 4 iii 1889, J. Bornmüller 914 (BM!; G!; K!; LE!; P 01840355!).

- Amasya: Kırklar Dağı, açık alanlar, 500 m, 16 iii 2010, N. Kandemir 436 (NGBB 8320!).
- Amasya: Kışlacık, 21 iii 1914, Manissadjian 2002 (G!).
- Amasya: Kızılışlacık Köyü, TV İstasyonu, 1000-1500 m, /1 iii 2009, N. Kandemir 439 (NGBB 8328!).
- Ankara: Doğu Galatya, Kızılırmak, iii 1911, W. Siehe 123 (B!; LE!).
- Ankara: Kızılırmak (Halys), iii 1911, W. Siehe n.y. (BM!; E 00333013!; LE!).
- Erzincan: Erzincan-Kelkit arası, 20. km, 1650 m, 03 v 1975, T. Baytop n.y. (ISTE 31890!; K!).
- Erzincan: Erzincan, Cevizli (Şoha) Köyü, bozkır, metamorfik arazi, 1450 m, 18 iii 1977, A. Güner 1475 (HUB!; K!).
- Erzincan: İliç, Bağıştaş, Karasu Nehri, çayırılık, 875 m, 07 iv 1980, Ş. Yıldırım 2563 (G!; HUB!).
- Erzincan: Kemah-Erzincan arası, 4. km, bozkır, metamorfik arazi, yakl. 1300 m, 24 iii 1978, A. Güner 1621 (HUB!; K!).
- Erzincan: Kemah-Tan Köyü arası, 1250 m, 02 vi 1975, T. Baytop n.y. (ISTE 31872!; K!).
- Erzincan: Sipikor Dağı, 17 iv 1889, P. Sintenis 1889:154. Iter Orientale 1889 (BM!; G!; LE!; P 01840354!).
- Gümüşhane: Kelkit-Sipikor arası, dağ bozkır, serpantin arazi, 1845 m, 39°57'05,8"K—039°32'57,6"D, 22 iv 2013, A. Güner 16051, M. Johnson, A. Kandemir ve F. Güneş (NGBB 4308!).
- Kayseri: Kayseri-Sivas yolu, Sarıoğlan, Tatlı Köyü, Çağullıbağları yolu, kayalık yerler, 1250 m, 19 iii 2013, M. Öztekin 3613 (NGBB 4325!).
- Kayseri: Kayseri-Sivas yolu, Sarıoğlan, Tatlı Köyü, Kaplıkaya çeşmesi üstü, güney bakılı yamaçlar, 1200 m, 20 iii 2014, M. Öztekin 3614 (NGBB 4324!).
- Kayseri: Çaybağları'nın üstü, Ali Dağı'nın batı yamaçları, volkanik arazi, yakl. 1200 m, 13 v 1977, A. Güner 1524, meyveli (HUB!; K!).
- Kayseri: Güneşli, t.y., D. Güvenç 2001 (HUB!).
- Kayseri: Kapadokya, iii 1913, Manissadjian 2001 (G!).
- Kayseri: Korumaz Dağı, Arslı Tepesi, taşlık alanlar, 1400-1450 m, 08 iii 2001, M.E. Uzunhisarcıklı 1472 (GAZI!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisöğüt Köyü çevresi, bozkır, 1720 m, 06 iv 2019, A. Güner 16680, M. Öztekin ve Y. Demir (NGBB 8353!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisöğüt Köyü çevresi, bozkır, 1720 m, 06 iv 2019, A. Güner 16677 ve C. Özkan (NGBB 8355!).
- Kayseri: Pınarbaşı, Eğrisöğüt Köyü güneyi, yamaçlar, yakl. 1750 m, 20 iv 2000, A. ve Ş. Özkan n.y. (AEF 21743!).
- Kayseri: Taşçı (Bakırdağı), Dereşimi Köyü'nün doğusu, seyrek çalılık, kalkerli konglomera, 1547 m, 38°11'36,3"K—035°53'58,7"D, 22 iii 2009, A. Güner 15371 ve M. Öztekin (NGBB 3616!).
- Kayseri: Tomarza, Çınahmet Köyü'nün batısı, bozkır ve çalılık, 1539 m, 38°33'55,0"K—036°10'14,1"D, 22 iii 2009, A. Güner 15383 ve M. Öztekin (NGBB 2246!).
- Kırkkale: Yahşihan, Kırkkale Üniv. kampüsü, taşlı yamaçlar, 750 m, 7 iii 2002, A. Duran 5845, E. Hamzaoğlu ve Y. Menemen (NGBB 1118!).
- Nevşehir: Göreme, Damlacaaltı, nadas, 1130 m, 22 iii 1989, M. Vural 4390 ve A. Koçak (GAZI!).
- Nevşehir: Nar, Nevşehir'in 3 km kuzeyi, 1250 m, 11 iii 1970, J. Roper 48 (BM!; E 00333015!).
- Nevşehir: Uçhisar, yumakotu bozkır, yamaç, 1370 m, 21 iii 1989, M. Vural 4386 ve A. Koçak (GAZI!).
- Nevşehir: Ürgüp yakınında Topuz Dağı geçidi, meşelik, 1550 m, 29 iii 1981, O. Sondershausen 739 (K!).
- Sivas-Tokat arası, 24 iii 1957, E. Sauer 57/153 (E 00333014!).
- Sivas: A. Atıl'nın bahçesinde çiçek açmıştır, 26 ii 1978, T. Baytop n.y. (ISTE 38921!).
- Sivas: Hafik, Bahçecik Deresi girişi, yol kenarı, jips ve çakıllı yamaçlar, 1250 m, 08 iv 1992, E. Hamzaoğlu 474 (GAZI!).
- Sivas: Hafik, Bakımlı Köyü yakını, jipsli ve çakıllı etekler, 1380 m, 08 iv 1992, E. Hamzaoğlu 748 (GAZI!).
- Sivas: Kavak'ın 13 km batısı, nemli çayırılık, 1400 m, 15 iv 1972, P. Uotila 15622 (E 00333012!; G!).
- Sivas: Melekumdağ, iii-iv 1891, P.G. de Césariée n.y. (G!).
- Sivas: Hafik, Bahçecik Deresi girişi, yol kenarı, jips ve çakıllı yamaçlar, 1250 m, 08 iv 1992, E. Hamzaoğlu 474 (GAZI!).
- Sivas: Hafik, Bakımlı Köyü yakını, jipsli ve çakıllı etekler, 1380 m, 08 iv 1992, E. Hamzaoğlu 748 (GAZI!).
- Sivas: Kavak'ın 13 km batısı, nemli çayırılık, 1400 m, 15 iv 1972, P. Uotila 15622 (E 00333012!; G!).
- Sivas: Sivas, 1954, F. Wohak n.y. (B!).
- Sivas: Sivas, A. Atıl'nın bahçesinde çiçek açmıştır, 26 ii 1978, T. Baytop n.y. (ISTE 38921!).
- Sivas: Sivas-Celalli arası, Karayün Köyü çevresi, bozkır yamaçlar, cipsli arazi, 1536 m, 06 iv 2008, A. Güner 14544, M. Johnson ve S.S. Kanoğlu (NGBB 1121!).
- Sivas: Suşehri-Zara arası, 55. km, 1750 m, 01 iv 1978, T. Baytop ve K. Alpınar n.y. (ISTE 38962!).
- Sivas: Suşehri'nin 25 km batısı, Sivas'ın kuzeydoğusu, dağ yamaçları, 16 iv 1972, I. Kukkonen 5433 (E 00333011!; G!).
- Sivas: Şerefiye, Armutçayırı Köyü, Abdiğa çeşmesi, sarıçam ormanı, 1600-1800 m, 09 v 1985, B. Yıldız 5149 (EGE 32954!; ISTE 93923! meyveli).
- Sivas: Taşgöze Köyü-Hasanağa Mezrası arası, yamaçlar, 28 iii 1986, N. Çelik 3964 (EGE 643!).
- Sivas: Yıldızeli, Kiremitli, Kızılkağa, bozkır, 1600-1700 m, 19 vii 1980, T. Ekim 4621 (ANK!).
- Sivas: Zara-Suşehri arası, 11. km, meşe-gevenlik, 1650 m, 01 vi 1975, T. Baytop n.y. meyveli (ISTE!; K!).
- Sivas: Zara-Suşehri arası, 12. km, taşlık sırtlar, 1700 m, 01 iv 1978, T. Baytop n.y. (ISTE 38987!; K!).
- Sivas: Zara-Suşehri arasından getirilip Maltepe'de (İstanbul) yetiştirilen örnekler, 1650 m, 20 ii 1977, T. Baytop n.y. (ISTE 36420!).
- Tokat: Kızılınış Geçidi, Tekneli Köyü yukarısı, bozkır, metamorfik arazi, 1395 m, 40°10'52,3"K—036°30'29,6"D, 05 iv 2008, A. Güner 14523, M. Johnson ve S.S. Kanoğlu (NGBB 1119! ve 001120!).

- Tokat: Niksar yolu, Şenköy, Çiğdemli Dağı, açık meşelik, serpantin arazi, 1080-1150 m, 40°24,7'K—036°39'D, 08 iii 2002, A. Güner 13001 ve M. Johnson (NGBB 1122!).
- Tokat: Niksar yolu, Şenköy, Çiğdemli Dağı, açık meşelik, serpantin arazi, 1080-1150 m, 40°24,7'K—036°39'D, 08 iii 2002, A. Güner 12999 ve M. Johnson (NGBB 1123!).
- Tokat: Sivas yolu, Kızılneş Geçidi batısı, açık meşelikler, dik serpantin taşlı yamaçlar, 1150-1200 m, 40°12,9'K—036°30'D, 08 iii 2002. A. Güner 13003 ve M. Johnson (NGBB 1124!).
- Tokat: Sivas yolu, Kızılneş Geçidi batısı, açık meşelikler, dik serpantin taşlı yamaçlar, 1150-1200 m, 40°12,9'K—036°30'D, 08 iii 2002. A. Güner 13005 ve M. Johnson (NGBB 1125!).
- Tokat: Tokat-Yıldızeli arası, Tekneli Köyü yukarısı, bozkır, metamorfik arazi, 1400 m, 40°10,8'K—036°30,7'D, 02 iv 2001, A. Güner 12885 ve M. Johnson (NGBB 1119!).
- Tokat: Tokat, Gökdere, Boyalı Köyü, metamorfik kayalıklar, katran ardıcı-meşe çalılığı, 900-1000 m, 22 iii 1977, A. Güner 1481 (HUB!; K!).
- Tunceli: Ovacık, Tunceli-Ovacık arası (Munzur vadisi), 48. km, bozkır, 1200 m, 39°21'31,8"K—39°19'55,8"D, 11 iv 2015, M. Armağan 6385 (NGBB 8502!).

Endemik. İran-Turan elementi.

Tür için tartışma: *I. stenophylla* Hausskn. ex Baker (**gök navruz**), *I. galatica* W.Irving (**kaba navruz**), *I. persica* L. (**navruz**) hepsi çok varyasyon gösteren taksonlardır. Zaman zaman tamamı *I. persica* (**navruz**) altında toplanmış (Dykes, 1913; Boltenkov ve Govaert, 2017), zaman zaman birçok taksona ayrılarak betimlenmiştir (Mathew, 1981 ve 1984; BIS, 1997). Bütün bu taksonlar çeşitli özellikleri bakımından geçişlilik ve varyasyon göstermektedir. Bırakte ve birkateciğin özellikleri ile korollanın renkleri ve bazı organların büyüklüğü ve coğrafi dağılımdaki göreceli tutarlılık, türlerin ayırımında kullanılmıştır. **Navruz** (*I. persica* L.) öbeğinin tümü, burada, iki tür ve bunların alttürleri halinde değerlendirilmiştir. *I. persica* (**navruz**) altında subsp. *persica* (**navruz**) ve subsp. *siebeana* (Lynch) Güner (**buzala**) kabul edilmiş; *I. stenophylla* (**gök navruz**) altında da subsp. *stenophylla* (**gök navruz**), subsp. *tauri* (Siehe ex Mallett) Güner (**gök navruz**), subsp. *galatica* (W.Irving) Güner (**kaba navruz**) ve subsp. *margaretiae* Güner (**ak navruz**) belirlenmiştir. *Iris persica* subsp. *persica*'da (**navruz**) birkate ve birkatecik genel olarak farklı uzunlukta ve birkate yeşil iken birkatecik zarsı yapıdadır. *I. persica* subsp. *siebeana*'da (**buzala**) ise genel olarak birkate ve birkatecik yaklaşık aynı boyda ama birkate yeşil iken birkatecik zarsı ya da beyaz ve kâğıtsıdır; coğrafi olarak da türün yayılışının göreceli olarak güneybatı kesimlerinde bulunur.

I. stenophylla'da (**gök navruz**) birkate ve birkatecik yaklaşık aynı boydadır; birkate yeşil iken birkatecik kâğıtsı ama üst yarısı yeşildir. Alttürlerden subsp. *stenophylla* (**gök navruz**) ve subsp. *margaretiae* (**ak navruz**) birbirine yakinken, subsp. *tauri* (**mor navruz**) ile de subsp. *galatica* (**kaba navruz**) birbirlerine yakındır. İlk iki alttürün çiçekleri öbür iki alttürden çok daha iri ve gösterişlidir; ayrıca göreceli olarak daha alçak kesimlerde yayılır. Daima serpantin arazilerde bulunan subsp. *stenophylla* (**gök navruz**) çiçeği genelde mavi-effâtuntur; dış segmentlerin dudağı da lâciverttir. Buna karşılık kireçtaşı arazilerde bulunan subsp. *margaretiae* (**ak navruz**) çiçeği genelde beyaz veya mavimsi beyazdır; dış segmentlerin dudağı ise vişneçürüğüdür. Coğrafi olarak da birbirlerinden ayrı yerlerde yaşamaktadır.

Subsp. *tauri* (**mor navruz**) ile subsp. *galatica* (**kaba navruz**) alttürlerinin her ikisinde çok değişkendir; genelde subsp. *galatica* (**kaba navruz**) türün yayılış alanının daha kuzey kesimlerini, subsp. *tauri* (**mor navruz**) ise daha güney kesimlerini işgal eder. Çiçek renkleri genel olarak ilkinde tamamen koyu mor iken ikincide koyu vişneçürüğüdür. İki alttürün karşılaşma noktalarında (özellikle Kayseri, Pınarbaşı çevresi) bireylerin hangi alttüre ait olduğuna karar vermek güçleşir.

Sonuç olarak, burada benimsenen sınıflandırmanın tutarlılığı konusunda çalışmalar devam etmektedir.

40- *I. caucasica* M.Bieb., Fl. Taur.-Caucas. 1: 33 (1808). / **Kaf navruzu**, Tür. Bitkileri List. s. 536 (2012).

Tip örneği: (Gürcistan) *Iris caucasica* Stev. Tiflis, s.d. [April 1805], [fl.], [Steven] s.n. Herb. Hoffmann № 398 (lekto.: MW00021794). Kuthatheladze tarafından, "tip (typus)" olarak belirlenmiştir: Nomenclatural types of species described from the neighbourhood of Tbilisi, s. 16 (1971). [Rusça]. Epitep: (Gürcistan, Tiflis), *Iris caucasica* m., in apricis circa Tiflin, [fl.], [April 1805], [Steven] s.n. Herb. Steven (epi.: H01051975). Boltenkov ve Govaert tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 303(2): 128 (2017).

Sin.: *I. caucasica* Hoffm., Commentat. Soc. Phys.-Med. Univ. Litt. Caes. Mosq. 1: 40 (1808).

Juno caucasica (M.Bieb.) Maxim., Bull. Acad. Imp. Sci. St. Petersburg 26: 505 (1880).

Şekil 48- *Iris caucasica* M.Bieb. subsp. *caucasica* / **Kaf navruzu**, AG14013 (Foto. A. Güner).

J. caucasica (M.Bieb.) Tratt., Auswahl Gartenpflanzen 1: 136 (1821), [geçz. ad / *nom. inval.*].

Thelysia caucasica (M.Bieb.) Parl., Fl. Ital. 3(2): 317, in obs. (1857).

Costia caucasica (M.Bieb.) Willk., Bot. Zeitung (Berlin) 18: 131 (1860), (komb. yapmmş. / *comb. ined.*)

Neubeckia caucasica (M.Bieb.) Alef., Bot. Zeitung (Berlin) 21: 297 (1863).

Juno caucasica (M.Bieb.) Kotschy, Bot. Zeitung (Berlin) 22: 114 (1864).

Coresantha caucasica (M.Bieb.) Klatt, Linnaea 34(5): 575 (1866).

Xiphion causicum (M.Bieb.) Baker, J. Bot. 9: 109 (1871).

Juno caucasica (M.Bieb.) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 27: 498 (1872).

Colchicum falcifolium Stapf, Denkschr. Kaiserl. Akad. Wiss., Wien. Math.-Naturwiss. Kl. 50: 19 (1885).

Alttür teşhis anahtarı:

- 1- Çiçekler bakırrengi veya açık ya da koyu kırmızimsı kahverengi
- 1- Çiçekler sarı veya yeşilimsi sarı
- 2- Yaprak kenarı, özellikle uca doğru, pürüzlü veya kırıpkli
- 2- Yaprak kenarı pürüzsüz veya çok az pürüzlü

c- subsp. **nezahatae** / **mavruzo**

a- subsp. **caucasica** / **kaf navruzu**

b- subsp. **turcica** / **türk navruzu**

a- Subsp. **caucasica**. / **Kaf navruzu**. Şekil 48.

2n = 18, 20.

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Sarıçam ormanları, orman kenarı, seyrek ağaçlık, çayır, bozkır, kireçtaşı dik, taşlık kayalık, volkanik yamaçlar; 920-2300 m.

D. Karadeniz Bölümü; Erzurum-Kars Bölümü.

Ardahan: Hanak, Baştoklu Sarıçam ormanları, orman kenarı, çayır, taşlık kayalık yamaç, 1850 m, 18 v 2004, Ö. Eminağaoğlu 4073 (ISTE 89302!).
Ardahan: Hanak, Baştoklu Sarıçam ormanları, orman kenarı, çayır, taşlık kayalık yamaç, 1850 m, 17 v 2004, Ö. Eminağaoğlu 4052 (ISTE 89287!).
Ardahan: Posof-Ucuntepe, Posof huş ormanları, orman içi açıklığı, subalpin vejetasyon, 1750 m, 16 v 2004, Ö. Eminağaoğlu 4076 (ISTE 89305!).
Ardahan: Şavşat yolu üzeri, Değirmenli Yaylası, çayırılık, granit arazi, 2050 m, 41°11,6'K—042°34,1'D, 04 vi 2002, A. Güner 13077 (NGBB 1108!).
Ardahan: Yalnızçam Dağı, Ardanoç-Yalnızçam arası, kalenin yukarısındaki volkanik yamaçlar, 2300 m, 16 vi 1957, P.H. Davis 29649 ve I.C. Hedge (BM!; E 00332947!; K!).

Artvin: Ardanoç, Urumdere Kalesi üstü, alpinik sitep, volkanik kayalık, 2300 m, 12 vi 1976, A. Güner 1430 (AEF 7211!; HUB!; K!).

Artvin: Şavşat, Köprüyaka Köyü çevresi, 920 m, taşlı yamaçlar, 23 iv 1983, A. Güner 4720 ve M. Vural (HUB!).

Artvin: Yusufeli, Kılıçkaya (Ersis), Laşukor mevkii, seyrek ağaçlık ve bozkır, metamorfik arazi, 1820 m, 40°42,654'K—041°32,271'D. 18 v 2006, A. Güner 14028, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1105!).

Erzurum: Oltu, taşlı yamaçlar, 1400 m, 19 v 1982, T. Baytop n.y., ISTE 48830 (K!).

Erzurum: Olur, Şalpazarı Köyü aşağısı, bozkır, kalkerli dik yamaçlar, 1480 m, 40°51,540'K—041°55,043'D. 18 v 2006, A. Güner 14021a, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1104!).

Kars: Kağızman, Kurtkulak Dağı, Beyaztaş, yakl. 1900 m, taşlık yamaçlar, 18 v 1982, T. Baytop n.y. (ISTE 48822!; K!).

Gürcistan, Azerbaycan, Avrupa-Sibirya elementi.

b- Subsp. **turcica** B.Mathew, Garden [London, 1975+] 106: 478 (1981). / **Türk navruzu**, Tür. Bitkileri List. s. 536 (2012).

Tip örneği: (Türkiye: Ağrı: Tahir Geçidi) Tahir Gecidi Pass., alt. c. 2500 m, Leaves green. Flowers pale yellow (yapraklar yeşil, çiçekler açık sarı) 05 vi 1973. C. Grey-Wilson & Phillips 50 (holo.: K 000499010!; izo.: BM 001191625!).

Sin.: *Juno turcica* (B.Mathew) M.B.Crespo, Mart.-Azorin & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 54 (2015).

2n = 20; (20)

Çiçeklenme: Mayıs-Haziran.

Habitat: Sarıçam ormanı, meşelikler, geven bozkır, dağ bozkır, çarşak, kireçtaşı şistik kayalık, taşlık dik yamaç, bazalt, serpantin arazi; 900-3500 m.

D. Karadeniz Bölümü; Y. Sakarya, O. ve Y. Kızılırmak Bölümleri; D. Anadolu Bölgesi; Adana Bölümü.

Türkiye: Anadolu, Kapadokya (Cappadocia), P.M.R. Aucher-Eloy 1421 (G!).

Türkiye: Anadolu, Galatya, Ankara, 1892, J. Bornmüller 3123 (G!).

Ağrı: Hamur, 15 v 1974, D. ve U. Rückbrodt n.y. (E 00332957!).

Ağrı: Patnos-Tutak arası, Tutak girişi, yamaçlar, 1650 m, 21 v 1977, M. Koyuncu 14108 (AEF 25648!).

Ağrı: Patnos, Katavin Dağı, Kızkapan Köyü üstleri, 2300 m, 39°16,3' K—042°40,5' D, 27 v 2006, H. Emlik 120 (VANF 11147!).

Ağrı: Patnos, Katavin Dağı, Kızkapan Köyü üstleri, 2300 m, 39°16,35' K—042°40,5' D, 17 v 2006, H. Emlik 120 (VANF 11146!).

Ağrı: Tahir Dağı geçidi, çarşak, yakl. 2400 m, 12 v 1970, E.M. Rix 1640 ve ark. (E 00332951!).

Bayburt: Çiğdemlik Köyü çevresi, geven bozkır, 1700 m, 22 v 1993, B. Yıldız 10196 (NGBB 8953!).

Bayburt: Taşdağ, yakl. 1850 m, 12 iv 1977, Y. Akman 9871 (ANK!).

Bitlis: Adilcevaz, Çanakyayla Köyü, dağ bozkır, 3500 m, 21 vi 1987, L. Behçet 33 (VANF!).

Bitlis: Adilcevaz, Çanakyayla Köyü, Söte Yaylası, yakl. 2100 m, 21 vi 1987, L. Behçet n.y. (EGE 31774!).

Bitlis: Adilcevaz, Harmantepe-Çanakyayla Köyleri arası, 2200-2500 m, 10 vi 1987, L. Behçet n.y. (EGE 31487!).

Bitlis: Adilcevaz, Süphan Dağı eteği, Süte Yaylası, taşlık yamaç, 1900 m, 04 vi 1993, Y. Altan 4794 (GAZI!).

Bitlis: Ahlat-Malazgirt arası, Ahlat'tan 15 km sonra, Aktaş mevkii, 2200-2300 m, 08 vi 1978, M. ve N. Tanker, M. Koyuncu, B. Şener ve F. İlisulu n.y. (AEF 9378!).

Bitlis: Alacabük Dağı KB'sı, Zerzemin sırtları, yamaç, 23 iv 2002, F. Özgökçe 10295 (VANF 155621!).

Bitlis: Alacabük Dağı, Balandız sırtları, kayalık yamaç, 2600 m, 22 iv 2002, F. Özgökçe 10209 (VANF 155603!).

Bitlis: Nemrut Dağı, 18 vi 1981, A. ve T. Baytop, A. Atilla n.y. (ISTE 46588!; K!).

Bitlis: Tatvan, Nemrut Kırater Gölü, dağ bozkır, 2480 m, 38°36'27"K—042°16'40"D, 12 v 2014, S. Aslan 4653 ve M. Bozdoğan (DUOF 0005590[veb!]).

Bitlis: Tatvan, Nemrut Dağı, volkanik arazi, 2300 m, 16 vi 1976, A. Güner 1437 (HUB!).

Bitlis: Tatvan, Nemrut Dağı'nın doğu yamaçları, volkanik arazi, alpinik bozkır, 2000-2900 m, 28 v 1972, H. Peşmen 2778 (K!).

Bitlis: Tatvan'ın 9 km KD'su, Kızvah Dağı, 2000-2020 m, 28 v 1967, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 1290 (K!).

Çorum: Boğazkale-Yozgat arası, 1300 m, 24 v 1976, T. Baytop, W. Marais ve N. Sütlüpinar n.y. (ISTE 34929!).

- Erzincan: Eğin (Kemaliye), Sernek Dağı, subalpin çayırlar, 14 v 1890, P. Sintenis 2361 (K!).
- Erzincan: Eriğinbaşı, 1800 m, 08 v 1951, A. Attila n.y. (G!).
- Erzincan: Kemah, Eriç, Kunt Tepesi, 2000-2500 m, 18 v 1981, Ş. Yıldırım 4309 (G!).
- Erzincan: Kemaliye, Başpınar Köyü, bozkır, 1565 m, 16 v 2006, H. Altınözlü 5279 (NGBB 8278!).
- Erzincan: Kemaliye, Başpınar Köyü, bozkır, 1565 m, 16 v 2006, H. Altınözlü 5497 (KNYA 17898!).
- Erzincan: Kemaliye, Keklikpınarı, kayalık alanlar, 1400 m, 15 v 2006, H. Altınözlü 5224 (GAZI!).
- Erzincan: Kemaliye, Sırakonak (Pegir) Köyü, Çal mevkii, bozkır, kalkerli kayalık arazi, 1700-1900 m, 17 v 1978, A. Güner 1695 (HUB!; K!).
- Erzincan: Kemaliye, Yeşilyamaç Köyü çevresi, Erenler Tepesi, 1300-1800 m, 21 v 1980, Ş. Yıldırım 3039 (HUB!).
- Erzincan: Sakaltutan Geçidi, nemli yerler, 2100 m, 31 v 2005, N. ve E. Özhatay, M. Koyuncu 14968 (AEF 23987!).
- Erzincan: Sakaltutan Geçidi, PTT Radyolink üst yolu, 2100 m, 31 v 2005, N. ve E. Özhatay, M. Koyuncu ve A. Kandemir (ISTE 88077!).
- Erzincan: Subatan, Kalker kayalık alanlar, 1850 m, 17 v 2006, H. Altınözlü 5324 (HUB!).
- Erzincan: Çınar Köyü'nden Aşkale'ye 4 km, bozkır, metamorfik kayalıklar, 1600-1700 m, 25 v 1977, A. Güner 1538 (HUB!; K!).
- Erzurum: Erzurum, 1856, Reuter-Barbey 2670/29 (G!).
- Erzurum: Erzurum, t.y., M. Zorab 570 (K!).
- Erzurum: Ağcakent Köyü'nün batısı, sitep, 2100 m, 29 v 1977, A. Tatlı 5497 (KNYA 7184!).
- Erzurum: Aşkale, yol kenarı, 1770 m, 10 v 1960, E.S. Brown 2411 (K!).
- Erzurum: Atatürk Üniversitesi kampüsü, 10 v 1967, J.G. Ross n.y. (E 00332958!).
- Erzurum: Çat-Karlıova arası, Çirişli Geçidi aşağısı, bozkır, metamorfik yamaçlar, 2085 m, 23 v 2006, A. Güner 14111, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1106!).
- Erzurum: Erzurum-İspir arası, Eğerti Köyü'nü 15 km geçince, bozkır, şistik kayalık dik yamaç, 2000 m, 27 v 1977, A. Güner 1543 (HUB!; K!).
- Erzurum: Erzurum-İspir arası, İspir'e 40 km kala, bozkır, metamorfik şistik kayalık yamaçlar, 2150 m, 27 v 1977, A. Güner 1541 (HUB!; K!).
- Erzurum: Hamurpet Dağları, Karaağl'ın doğusu, bozkır, bazalt, 2250 m, 20 v 1967, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2750 (K!).
- Erzurum: Hınıs, Bingöl Dağı, alpinik bozkır, 2500 m, 15 v 1981, M. Koyuncu 4514, T. Baytop ve R. Çetrik (AEF 10111!).
- Erzurum: Hınıs, Bingöl Dağı, Meydan köyü üstü, 2450 m, 15 v 1981, T. Baytop n.y. (ISTE 46848!; K!).
- Erzurum: İspir, Eğerti Köyü, açık bozkırlar, 2000 m, 20 v 2013, N. Kandemir 448 (NGBB007694!).
- Erzurum: Kapıkaya mevkii, 2200-2500 m, 29 v 1969, N. Tanker, K. Baykal ve Yener n.y. (AEF 3176!).
- Erzurum: Kaplıkaya mevkii, 2200-2500 m, 29 v 1969, N. Tanker, K. Baykal ve Yener n.y. (AEF 2850!).
- Erzurum: Kırkdeğirmenler havalisi, yakl. 2300 m, 28 v 1969, N. Tanker ve K. Baykal n.y. (AEF 2850!).
- Erzurum: Lâleli, 2400 m, 26 v 1971, T. Baytop n.y. (ISTE 19870!).
- Erzurum: Oltu, Cankurtaran Köyü mezarlığı çevresi, kayalık alanlar, 17 v 2013, N. Kandemir 400 (NGBB 7660!).
- Erzurum: Olur, Salaçur Köyü, Sumat Mahallesi, Göller yöresi, 2300 m, 11 v 1970, M. ve N. Tanker, M. Koyuncu ve R. Apaydın n.y. (AEF 3176!).
- Erzurum: Palandöken Dağı (Techdagh), 2440 m, vi 1853, H. Pavillon n.y. (BM; G!; G-BOIS-G00775152!; K!).
- Erzurum: Pasinler-Erzurum arası, Erzurum'a 17 km kala, yamaç, 1920 m, 30 v 2004, M. Koyuncu 14127, M. Fırat ve M. Armağan (ISTE 88753!).
- Erzurum: Pasinler-Erzurum arası, yamaçlar, 1850 m, 24 v 2004, M. Koyuncu 14298, M. Fırat ve M. Armağan (ISTE 88883!).
- Erzurum: Sari Koma Geçidi, çarşak ve yamaçlar, 2135 m, 21 v 1960, P. Furse ve Synge 222 (K!).
- Erzurum: Tahir Geçidi, Aktaş civarı, Erzurum'dan 32 km, 2000 m, 21 v 1976, W. Marais 1585 (K!).
- Erzurum: Tekman-Palandöken arası, bozkır yamaçlar, 2500 m, 39°45,623'K—041°21,544'D. 24 v 2006, A. Güner 14142, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB008952!).
- Erzurum: Tortum, Artvin yolu 3. km, bozkır, metamorfik arazi, 1700 m, 9 v 1976, A. Güner 1422 (GAZI!; HUB!; K!).
- Erzurum: Erzurum-Tortum, Erzurum'dan 25 km, 1930 m, 16 vii 1982, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 49499! meyveli).
- Gümüşhane: Gümüşhane, dağlarda (In petrosis montis Gumusch-Khani), 8 vi 1854, E. Bourgeau 1862: 247 (B!).
- Gümüşhane: Gümüşhane, 08 vi 1862, E. Bourgeau 1862: 247 (G!; K!; P 01847878!, 01844887! ve 02158439!).
- Gümüşhane: Bağlarbaşı, Çamlıköy, volkanik arazi, 1700-2200 m, 4 vi 1976, A. Güner 1414 (ANK!; HUB!; K!).
- Gümüşhane: Darsosdağ, 06 vi 1894, P. Sintenis 7597 (G!).
- Gümüşhane: Gümüşhane, 1400 m, 03 v 1960, J.D.A. Stainton 8311 (E 00332950!; K!).
- Gümüşhane: Gümüşhane'nin 10 km doğusu, kuru taşlı yamaçlar, 1830 m, 18 v 1960, P. Furse ve Synge 19 (K!).
- Gümüşhane: Köse-Gümüşhane arası, Köse Geçidi, 2000 m, 09 vii 1982, N. ve E. Özhatay n.y. (ISTE 49364! meyveli).
- Gümüşhane: Köse, Köse Dağı girişi, 1700 m, 20 v 1993, B. Yıldız 10132 (ISTE 110554!).
- Gümüşhane: Maden civarı, nemli çayırılık, 1520 m, 29 v 1962, K.M. Guichardt TUR/111/62 (E00332960!).
- Gümüşhane: Gümüşhane dağları, 02 vi 1862, E. Bourgeau 1862: 661 (G-BOIS-G00775155!; P 02158974!).
- Hakkâri: Mordağ, 2600-3500 m, 30 vi 1967, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 3006 (K!).
- İğdir: Ağrı Dağı KD. yamaçları, Serdarbulak çevresi, 2150 m, 27 v 1966, P.H. Davis 43722 (E 00332958! ve 00332953!; K!; LE!).
- İğdir: Ağrı Dağı, 2000-2300 m, 18 v 1979, T. Baytop n.y. (ISTE 41972!; K!).
- İğdir: Aralık, Ağrı Dağı, Serdarbulak Yaylası, 2400-2700 m, 6 vii 1984, M. ve N. Tanker, M. Koyuncu 6981 ve F. İlisulu n.y. (AEF 14120!).
- İğdir: Aralık, Ağrı Dağı, 1800 m, 17 v 1983, T. Baytop n.y. (ISTE 50477!; K!).

Şekil 49- *Iris caucasica* M.Bieb. subsp. *nezabatae* (Güner & H.Duman) Güner / mavruzo, AG13977 (Foto. A. Güner).

İğdir: Doğubayazıt-İğdir arası, yamaçlar, 2000-2500 m, 18 v 1972, E.M. Rix 2002 (E 00332949!).

Kahramanmaraş: Göksun-Keklikoluk, 1600 m, 20 v 2005, N. ve E. Özhatay, B. Yıldız, İ. ve G. Genç, T. Arabacı n.y. (ISTE 88168!).

Kars: Göle yolu, Göle'ye 47 km kala, bozkır, taşlı yamaçlar, 1830 m, 40°45,490'K—043°05,570'D, 23 v 2006, A. Güner 14161, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 1107!).

Kars: Kağızman, Denizgölü-Çayarası Köyleri arası, Arasgüneyi Dağları, Demirkapı Bakımevi, 1550 m, 14 v 1980, O. Güneş 1573 (HUB!).

Kars: Karaorgan-Sarıkamış, Yağmurludağ, 2200 m, 13 vi 1957, P.H. Davis 29468 ve I.C. Hedge (E 00332948!).

Kars: Kars, 23 v 1974, D. ve U.Rückbrodt n.y. (E 00332959!).

Kars: Selim, Soğanlı ve Allahuekber Dağları, 1800 m, 19 v 2004, Ö. Eminagaoglu 4699 (ISTE 89607!).

Kayseri: Pınarbaşı, Şirvan Dağı, dağ bozkırı, 2250 m, 27 v 2000, A. ve Ş. Özkan n.y. (AEF 22440!).

Kayseri: Pınarbaşı, Tersakan Köyü üzeri, Hınzır Dağı, Üçkuyular mevkii, 1750 m, 18 v 1980, N. Çelik 1131 (AEF 14010!; ANK!; HUB!).

Kırıkkale: Ankara'dan 78 km, Kayseri yolu, 1370 m, 09 v 1933, E.K. Balls B.229 (E 00332954!; K!).

Kırıkkale: Keskin, Kesikköprü Köyü çevresi, 900 m, bozkır, serpantin, 22 iv 1996, A.A. Dönmez 4446 (HUB!).

Kırıkkale: Sulakyurt, Faraşlı Köyü, meşe çalılığı, 1100 m, 23 iv 1990, A.A. Dönmez 1749 (BM!).

Kırıkkale: Sulakyurt, Irmakkaralısı'nın 5 km doğusu, bozkır, 1000 m, 03 iii 1990, A.A. Dönmez 1702a (E 00015407!; HUB!).

Kırıkkale: Sulakyurt, Özdere ağaçlandırma alanı, 1100 m, 12 v 1990, A.A. Dönmez 1775 (HUB!).

Kırşehir: Çiçek Dağı, Kavurma Köyü mezarlığı, 1450 m, 09 v 1993, F.A. Karavelioğulları ve H. Polat (GAZI!).

Muş: Haçreş Dağları, Kurtik Dağı, bozkır, kalkerli arazi, 2750 m, 20 vi 1967, S.D. Albury, M.J. Cheese ve J.M. Watson 2838 (K!).

Muş: Malazgirt, Hasanpaşa-Koçalı Köyleri arası, bozkır, 1531 m, 39°08,797'K—042°32,533'D, 29 iv 2006, L. Behçet, F. Özgökçe ve M. Ünal 127 (VANF6558!).

Neşehir: Göreme, 1220 m, 15 iv 1966, P. Furse 7004 (K!).

- Sivas: Divriği, 30 v 1968, T. Baytop n.y. (ISTE 12835!).
- Sivas: Divriği, Höbek Köyü, Tülücedere, 1200 m, 02 v 1997, B. Yıldız 10196 (NGBB 008954!).
- Sivas: Gemerek, Karababa Dağı, Karasivritepe'nin GD. yamaçları, ardiç-kavak açıklıkları, 1700-1900 m, 39°27,859'K—036°06,918'D, 20 v 2007, B. Özüdoğru 1099 (HUB!).
- Sivas: Melekumdağ, v 1891, P.G. de Césarée n.y. (G!).
- Sivas: Molluç Köyü karşıtı, güney yamaç, 26 v 1986, N. Çelik 4020 (EGE 32833!).
- Sivas: Sivas (Anatolia: ad Siwas (Wilajet Siwas)), 1300-1400 m, iv 1893, J. Bornmüller 1892-93: 3531 (B!).
- Sivas: Sivas-Yıldızeli, Çağlayan Köyü, Sugözü çevresi, açık bozkırlar, 28 v 2013, N. Kandemir 450 (NGBB 2651!).
- Sivas: Şarkışla, Diğnendim Tepe, kalker kayalık, 1900-2000 m, 39°32'49"K—036°08'21"D, 05 v 2008, B. Özüdoğru 1710 (HUB!).
- Sivas: Şerefiye, Kurbağalı Geçidi, orman açıklığı, 1800 m, 08 vii 1986, B. Yıldız 8081 (ISTE 94297!).
- Sivas: Yıldızeli-Çağlayan yolu, 8. km, kalker kayalık, 1750 m, 22 v 1981, T. Ekim 4992 ve R. İlarıslan (ANK!).
- Tunceli: Ovacık, Mollaaliler Köyü (Mercan Vadisi), yamaçlar, 1420 m, 39°25'20"K—39°19'49"D, 09 v 2015, M. Armağan 6679 (NGBB 8501!).
- Tunceli: Pülümür, Sarıgül-Yalmanlar Köyleri arası, 3. km, bozkır, 2250 m, 39°23'41,7"K—39°39'53,9"D, 05 vi 2014, M. Armağan 4367 (NGBB 8507!).
- Van: Erciş, Koçköprü Barajı çevresi, 1800 m, 39°08,317'K—043°21,324'D, 15 v 2006, O. Karabacak 4329 (VANF!).
- Van: Erciş, Koçköprü Barajı çevresi, bozkır, 1800 m, 39°08,317'K—043°21,324'D, 15 v 2006, O. Karabacak 4329 (VANF 13161!).
- Van: Erciş, Şehirpazarı Köyü KB'sı, Uçkun Tepesi, bozkır, 2350 m, 39°13,875'K—043°25,715'D, 29 v 2002, O. Karabacak 4553 (VANF 13160!).
- Van: Ereğ Dağı, Cehennem Deresi, 2250 m, 11 vi 1984, A. ve T. Baytop n.y. (ISTE 54238!).
- Van: Muradiye, Akçadağ, Babacan Köyü doğusu, bozkır, 2300 m, 29 v 2002, O. Karabacak 3110 (VANF!).
- Van: Muradiye, Akçadağ, Hacıhalit Tepesi doğusu, nemli alan, 2400 m, , 26 iv 2001, O. Karabacak 1182 (VANF!).
- Van: Muradiye, Babacan Köyü doğusu, sitep, 2300 m, 29 v 2002, O. Karabacak 3110 (VANF!).
- Van: Özalp, Tulgalı Köyü, bozkır, 2176 m, 07 vi 1998, F. Özgökçe 6126 (VANF!).
- Van: Özalp, Yukarı Tulgalı Köyü, bozkır, 2176 m, 23 vi 1998, F. Özgökçe 6126 (VANF!).
- Van: Patnos-Erciş arası geçitte, 1900 m, 20 v 1965, B. Mathew 4245 ve A.J. Tomlinson, (K!).
- Van: Tendürek Dağı, Çaldıran-Doğubayazıt arası, lav arazisi, taşlı dağ bozkırı, 2500 m, 5 vi 1986 (B! 2 örnek).
- Yozgat: Akdağmadeni ilâ Büyük Nalbant Dağı, sarıçam ormanı, 2000 m, 06 vi 1965, M.J.E.Coope ve B.M.G.Jones 2078 (E 00332952!).

Irak, İran. İran-Turan elementi.

c- Subsp. *nezahatiae* (Güner & H.Duman) Güner, **yeni düz ve st. / comb. et stat. nov. / Mavruzo**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012). Şekil 49.

Tip örneği: Artvin: Yusufeli, Kılıçkaya (Ersis) yukarısı, 1315 m, metamorfik dikyamaçlar, 40°42,332'K—041°29,552'D, 19 v 2006, A. Güner 14024, M. Johnson, M. Öztekin, R. Unwin ve P. Ravenhill (holo.: NGBB 2307!; izo.: GAZI!).

Sin.: *I. nezahatiae* Güner & H.Duman, Turk. J. Bot. 31(4): 311 (2007).

Juno nezahatiae (Güner & H.Duman) M.B.Crespo, Mart.-Azorín & Mavrodiev, Phytotaxa 232(1): 54 (2015).

2n = 20.

Çiçeklenme: Mayıs

Habitat: seyrek çalılık ve bozkır, alüvyal yamaçlar, açık alanlar, 690 m; 690-1630 m.

D. Karadeniz Bölümü.

Artvin: Yusufeli, Çevreli Köyü etrafı, bozkır, açık alanlar, 690 m, 18 v 2013, N. Kandemir 449 (NGBB 8325!).

Artvin: Yusufeli, Çevreli Köyü, Çoruh Vadisi, seyrek çalılık ve bozkır, alüvyal yamaçlar, 690 m, 40°44,381'K—041°28,434'D, A. Güner 13977, M. Johnson, M. Öztekin, R. Unwin ve P. Ravenhill (NGBB 2306!).

Artvin: Yusufeli, Çevreli-Kılıçkaya kavşağı, yol kenarı, 694 m, 40°44,313'K—041°28,353'D, 12 vi 2004, M. Öztekin 3639, A. Güner, F. Tezcan ve H.B. Güner (NGBB 3750!).

Artvin: Yusufeli, Çıralı Köyü aşığı, çalılık yamaçlar, metamorfik derin vadi, 770 m, 40°52,808'K—041°33,450'D, yetiştirilmiş 27 iv 2016, A. Güner 13999, M. Johnson ve M. Öztekin (NGBB 5213!).

Artvin: Yusufeli, Öğdem'in aşığı, Hazara çevresi, çayırılık, metamorfik yamaçlar, 1360 m, 40° 54,639' K—041° 36,987' D. 17 v 2006, A. Güner 13994, M. Johnson, M. Öztekin, R. Unwin ve P. Ravenhill (NGBB 2305!).

Artvin: Yusufeli, Yukarı Öğdem, bozkır, metamorfik alanlar, 1630 m, 20 v 2013, N. Kandemir 450 (NGBB 8323!).

Artvin: Yusufeli, Yusufeli ile İspir arası, Alanbaşı Köyü, Hav Bağları çevresi, karaçalı çalılığı, 750-900 m, 15 v 2004, H.Duman 9356 ve Z. Aytaç (GAZI 31103!; NGBB 3751!).

Endemik. Karadeniz elementi.

Şekil 50- *Iris pseudocaucasica* Grossh. subsp. *pseudocaucasica* / Van navruzu, AG16650 (Foto. A. Güner).

Tür için tartışma: Kafkasya (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan), Irak, İran. Avrupa-Sibirya elementi. Alt türlerden subsp. nezhathatae diğer alt türlerden çiçek rengi ile kolaylıkla ayırılır; ayrıca ekolojik olarak da sadece Çoruh Vadisi'nin taban kesimlerindeki İran-Turan enklavı içinde yayılır. Ancak diğer iki alt türü birbirinden ayırt etmek bazen çok müşküldür. Ayırım esasen subsp. caucasica (kaf navruzu) yapraklarının kirpikli ve pürüzlü; subsp. turcica'nın (türk navruzu) pürüzsüz veya ince pürüzlü olmasına dayanır. Bu iki alt türün ayrıntılı çalışılması gerekir.

41- I. pseudocaucasica Grossh., Věstn. Tiflissk. Bot. Sada Ann. xii. 11 (1916). / **Van navruzu**, Türk. Bitkileri List., s. 538 (2012). Şekil 50.

Tip örneği: Azerbaycan (Bakü) Prov. Bakü, distr. Lenkoran (Talysh), Zuvant, inter Orant et Dygja, in declivibus siccis, [fl.], 24 April 1915, A. Grossheim s.n. (lekto.: TBI 01025376!; izolekto.: LE 01010450!, TBI 01025377!, TGM No. 209).

Sin.: *I. atropatana* Grossh., Trudy Bot. Inst. (Baku) 2: 252 (1936)!

Juno pseudocaucasica (Grossh.) Rodion., Rod Iris-Iris: 208 (1961).

J. atropatana (Grossh.) Rodion., Dekorativ. Trab. Rast. Dlya Otkr. Grunta SSSR 1: 278 (1977), [geçz. ad / nom. inval.].

J. atropatana (Grossh.) Czerep., Sosud. Rast. SSSR: 264 (1981).

Iris caucasica var. *atropatana* (Grossh.) Bolt. Phytotaxa 303(2): 127 (2017).

I. caucasica f. *coerulescens* Grossh., Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Komarova Akad. Nauk S.S.S.R. 13: 3 (1950).

Şekil 51- *Iris pseudocaucasica* Grossh. subsp. *koyuncui* (Fırat) Güner / **çavdan**, MF27308 (Foto. M. Fırat).

Alttür teşhis anahtarı:

1- Çiçekler sarı; bodur bitkiler, en çok 14 cm boyunda

a- subsp. **pseudocaucasica** / **van navruzu**

1- Çiçekler bakır rengi veya kırmızımsı mor; uzun bitkiler, en az 15 cm boyunda

b- subsp. **koyuncui** / **çavdan**

a- Subsp. **pseudocaucasica**. / **Van navruzu**.

2n = 18, 20.

Çiçeklenme: Nisan-Haziran.

Habitat: bozkır, yüksek dağ bozkır, dik yamaçlar, çarşak, kireçtaşı, şistik ve serpantin arazi; 1200-3000 m.

D. Anadolu Bölgesi; Dicle Bölümü.

Hakkâri: Hakkâri-Yüksekova, 1700 m, 18 iv 1987, M. Vural 4323 (GAZI!).

Hakkâri: Yüksekova-Hakkâri arası, 25. km, 1700 m, dik yamaçlar, 18 iv 1987, A. Güner 7131 (HUB!).

Hakkâri: Yüksekova, Esendere, sınır boyu, kuzey kesimler, 1700-1800 m, 19 iv 1979, A. Güner 1898 (ANK!; HUB!).

Hakkâri: Yüksekova, Esendere, Yıldız Köyü, Şehsek ve Destireşo mevkiileri, bozkır, 1700-2150 m, 27 iv 1978, A. Güner 1664 (HUB!).

Kars: Kağızman, nehir kıyısında killi kayalık, 30 iv 1914, S. Turkevici 60 (LE 01009791! ve 01009792!).

Siirt: Kayaboğazı Köyü, Dırı Dağı'nın doruğu, kayalık yerler, 1200 m, 12 iv 1985, Ş. Yıldırım 4607 (HUB!).

Siirt: Şirvan, Demirkapı Köyü, Cemmira mevki, bozkır, serpantin arazi, 1050 m, 28 iii 1978, A. Güner 1627 (HUB!; K!).

Van: Başkale, Aşağı Darıca Köy çevresi, bozkır, 2020 m, 24 iii 2006, D. Avlamaz 554 (VANF 15164!).

- Van: Değirmen Köyü, Ereğ Dağı eteği, kuru yamaçlar, 2600-2800 m, 08 vi 1997, M. Koyuncu 11828 ve N. Demirkuş 5259 (AEF 24786!).
- Van: Gevaş, Akdamar Dinlenme tesisleri üstü, kayalık yamaç, 2300 m, 13 vi 1993, Y. Altan 5194 (GAZI!).
- Van: Gürpınar, Hoşap-Başkale arası, Güzeldere Geçidi çevresi, yüksek dağ bozkırı, şistik arazi, yakl. 2600 m, 04 vi 1977, A. Güner 1558 (HUB!).
- Van: Gürpınar, Üçgen Köyü'nün kuzeybatısı, taşlı yamaçlar, 2200 m, 26 iv 2008, İ. Demir 911 (VANF 14554!).
- Van: Gürpınar, Yedisalkım Köyü'nün güneybatısı, taşlık yamaçlar, 2400 m, 07 iv 2001, M. Ünal 4706 (VANF 8458!).
- Van: Güzelsu, Güzelsu-Başkale arası, Güzeldere Geçidi, kayalık yamaçlar, 2700 m, 38°11'42"K—043°35'47"D, 11 v 2014, S. Aslan 4630, İ. Eker ve M. Bozdoğan (DUOF 0005573 [veb!]).
- Van: Hoşap-Başkale arası, Çuh Geçidi, yakl. 3000 m, çarşak, v 1972, E.M. Rix 1961 (K!).
- Van: Hoşap-Başkale arası, Hoşap'a 20 km, 2300 m, bozkır, 23 v 1993, Y. Altan 4958 (GAZI!).
- Van: Hoşap, Güzeldere Geçidi, 2750 m, 21 v 1997, M. Koyuncu 11662 ve N. Demirkuş 5156 (AEF 25053!).
- Van: Hoşap, Güzeldere Geçidi, kuru dik yamaçlar, 2710 m, 38°10,7'K—043°55'D, 12 vi 2002, A. Güner 13081 ve M. Johnson (NGBB 1154!).
- Van: Muradiye, Beşparmak Köyü, bozkır, 2400 m, 26 iv 1998, M. Ünal 2329 (VANF 8458).
- Van: Özalp, Tulgalı Köyü, Sınır Yaylası, 2400 m, 07 vi 1998, F. Özgökçe 6155 (VANF!).
- Van: Van-Erciş yolu, 20. km, bozkır yamaçlar, 1800 m, 14 iv 2002, M. Koyuncu ve N. Adıgüzel n.y. (AEF 25809! ve 25810!).
- Van: Van-Erciş yolu, Tabanlı Köyü, Tepebaşı Mezrası, kuru yamaçlar, 1800 m, 11 iv 1997, M. Koyuncu 11554 ve N. Demirkuş 5083 (AEF 24882!).
- Van: Van'ın 105 km güneyi, Güzeldere Geçidi güneyi, 2800 m, 12 v 1978, J. Trelawny ve J. McPhail 2015 (E 00332981!; K!).

Azerbaycan (Nahcivan, Taliş), Ermenistan, Irak, İran. İran-Turan elementi.

b- Subsp. **koyuncui** (Fırat) Güner, **yeni düz ve st.** / **comb. et stat. nov.** / **Çavdan**, yeni Türkçe bilimsel ad. Şekil 51.

Tip örneği: (Türkiye) TURKEY. C10 Hakkâri: Şemdinli district, Bayazdağ Mountains (Çiyayê Spî), from Çiyayê Spî to

Şekil 52- *Iris aucheri* (Baker) Sealy / **Kaya navruz**, AG16888 (Foto. A. Güner).

Şekil 53- *Iris aucheri* (Baker) Sealy / **Kaya navruz**u, sol: AG14564, sağ: 16888 (Foto. A. Güner).

Bêsele (Aktütün), Surunus region, rocky steppe oak openings, [Şemdinli, Beyazdağ, Aktütün, Surunus mevkii, kayalık bozkır ve meşe açıklığı], 1607 m, 37°21'52"K—044°27'01"D, 27 Nisan 2011, M. Fırat 27308 (holo.: VANF!; izo.: NGBB 008241! ve 011168!; ANK; Herb. M. Fırat!).

Sin.: *I. koyuncui* Fırat, Phytotaxa 263(1): 52 (2016).

Juno koyuncui (Fırat) M.B.Crespo, Mart.-Azorín & Mavrodiev, Phytotaxa 376(5): 189 (2018).

Çiçeklenme: Nisan.

Habitat: Meşe açıklığı, kayalık; 1600-1665 m.

Hakkâri Bölümü.

Hakkâri: Şemdinli, Haruna ile Şapatan Geçitleri arası, Sevakale çevresi, meşe açıklığı, kayalık, 1662 m, 37°22'47"K—44°31'58"D, 30 iv 2006, M. Fırat 9871 (Herb. M. Fırat).

Endemik. İran-Turan elementi.

Tür: **Van navruz**u'nu (*I. pseudocaucaşica* Grossh.) zaman zaman kaf navruzundan (*I. caucasica* M.Bieb.) ayırt etmek zordur; hatta bazı yazarlar, **van navruz**u'nu, **kaf navruz**u'nun sinonimi yapmıştır (*Boltenkov* ve *Govaert*, 2017). İki tür,

Şekil 54- *Iris peshmeniana* Güner & T.Hall / **Peşmen navruzu**, AG16694 (Foto. A. Güner).

herbaryumda en iyi gövde katafilleriyle ayrılır: **van navruzu**'nun katafilleri daha iri, geniş, belirgin ve pembemsidir; buna karşılık **kaf navruzu**'nun gövde katafilleri çok belirgin değildir; hatta genellikle soğan gömleği altında kaybolur. *Iris koyuncui* Fırat (**çavdan**) beyannamesinde, türün *I. pseudocaucaşica*'ya (**van navruzu**) yakın olduğu belirtilerek ondan farkları yazılmıştır. Bizim gözlemlerimize göre de gövde katafillerinin aşikâr ve belirgin olması bu benzerliği kuvvetle işaret etmektedir. Bu sebeple burada alttür düzeyinde değerlendirilmiştir. Ancak bitki, cüssesi itibarıyla de *Iris aucheri*'yi (**kaya navruzu**) andırmaktadır.

42- I. aucheri (Baker) Sealy, Kew Bull. 4: 562 (1950). / **Kaya navruzu**, Tür. Bitkileri List. s. 536 (2012). Şekil 52, 53.

Tip örneği: (Suriye): *Ir. sp. nova*, Syria orient. (Suriye'nin doğusu), [fl.], s.d., [Aucher-Eloy] 2137; [Label printed]: Asie occidentale, M. Aucher-Eloy, 1837 (lekto.: K 00499011!; izolekto.: BM 00990982! ve 00990983!; G!; LE 00014032!; P 02158474! ve 02158475!). Boltenkov ve Govaert tarafından belirlenmiştir: Phytotaxa 303(2): 136 (2017).

Sin.: *Xiphion aucheri* Baker, J. Bot. 9: 110 (1871).

Juno aucheri (Baker) Klatt, Bot. Zeitung (Berlin) 30: 498 (1872).

Thelysia fumosa Decne., Bull. Soc. Bot. France 20: 304 (1874)!

Iris fumosa Boiss. & Hausskn. ex Baker, J. Linn. Soc., Bot. 16: 124 (1877), [geçz. ad / *nom. inval.*].

I. sindjarensis Boiss. & Hausskn., Fl. Orient. 5(1): 122 (1882)!

I. fumosa Boiss. & Hausskn., Fl. Orient. 5(1): 123 (1882), [yasd. ad / *nom. illeg.*].

I. assyriaca W.Irving, Garden (London 1871-1927) 69: 195 (1906).

I. nusairiensis Mouterde, Nouv. Fl. Liban & Syrie 1: 311 (1966).

Juno sindjarensis (Boiss. & Hausskn.) Kamelin, Florogenet. Anal. Estest. Fl. Gorn. Sred. Azii: 252 (1973).

Juno aucheri (Baker) Rodion., Dekorativ. Trab. Rast. Dlya Otkr. Grunta SSSR 1: 288 (1977), [geçz. ad / *nom. inval.*].

J. nusairiensis (Mouterde) Soják, Cas. Nár. Mus., Odd. Prír. 150(3-4): 138 (1982).

J. aucheri (Baker) Soják, Čas. Nár. Muz. (Prague) 150(3-4): 138 (1982).

J. nusairiensis (Mouterde) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 79(9): 105 (1994).

Iris aucheri var. *fumosa* (Decne.) Bolt., Phytotaxa 303(2): 135 (2017).

2n = 22, 24 (22; 22+0-12B)

Çiçeklenme: Nisan-Mayıs.

Habitat: Maki, sulak çayırılık, bazalt taşlı alanlar, kireçtaşı sarp kayalıklar, metamorfik şistik arazi; 780-2600 m.

Y. Fırat, Y. Murat-Van ve Hakkâri Bölümleri; Adana Bölümü; GD. Anadolu Bölgesi.

Batman: Sason, Şeyhan (Erdemli) Köyü üstü, Halkis Dağı, Karataş mevkii, kalkerli sarp kayalıklar, yakl. 1300 m, 21 v 1977, A. Güner 1529 meyveli (HUB!; K!).

Bitlis: Alacabük Dağı, güney yamaçlar, 2100 m, 05 v 2005, F. Özgökçe 13016 (VANF 155626!).

Bitlis: Alacabük Dağı, KD. yamaçlar, 38°27,360'K—042°56,560'D, 2000 m, 05 v 2005, F. Özgökçe 10049 (VANF 155625!).

Bitlis: Pelli Dağı, 2600 m, t.y., yetiştirilmiş, E.M. Rix 796 (K!).

Bitlis: Şikirin Tepe, kayalık, taşlık alan, 1700 m, 04 v 2003, A. Altıok 2920 (VANF!).

Diyarbakır: Diyarbakır-Ergani arası, Leylek İstasyonu çevresi, sulak çayırılık, bazalt arazi, 800 m, 30 iii 1978, A. Güner 1629 (HUB!; GAZI!; K!).

Diyarbakır: Diyarbakır-Siverek arası, 50. km, Alitaş Köyü çevresi, sulak dere kenarı, bazalt taşlı alanlar, 1050 m, 37°50,3'K—039°41,1'D, 05 iv 2001, bahçede çiçek açtı, A. Güner 12912 ve M. Johnson (NGBB 5217!).

Diyarbakır: Siverek yolu, 50. km, sulak alanlar, 09 iv 2019, A. Güner 16683, M. Öztekin ve Y. Demir (NGBB 8330!).

Diyarbakır: Siverek'ten 50 km, Karacadağ, çalılık alanlar, 1100 m, 11 iv 2014, N. Kandemir 453 (NGBB 8326!).

Şekil 55- *Iris peshmeniana* Güner & T.Hall / **Peşmen navruzu**, AG15397 (Foto. A. Güner).

- Diyarbakır: Siverek-Diyarbakır arası, Diyarbakır'a 50 km kala, sulu çayırılık, 1100 m, 06 iv 1998, A.A. 5789 ve E.O. Dönmez (BM!; HUB!).
 Diyarbakır: Siverek'ten 50 km, Karacadağ, çalılık alanlar, 1100 m, 11 iv 2014, N. Kandemir 453 (NGBB008324! ve NGBB008326!).
 Elâzığ: Maden-Ergani arası, 3. km, metamorfik arazi, 1000 m, 31 iii 1978, A. Güner 1630 (HUB!; K!).
 Elâzığ: Maden-Ergani arası, Maden'den 3 km sonra, 1000 m, 30 iii 1976, T. Baytop n.y. (ISTE 34435!; K!).
 Erzincan: Eğin (Kemaliye), (*Hoschneden-beseke, in pral. subalpin*), 15 v 1890, P. Sintenis 2441 (B!; G!; K!; LE!; P 02158476! ve 02158484!).
 Erzincan: Kemaliye, 900 m, 18 v 1980, Ş. Yıldırım 2827 (G!; HUB!).
 Gaziantep: İslahiye, Koççağız Köyü doğusu, Büyük Kapız Dağı yamaçları, maki, 780 m, 19 iii 2007, Ş. Çakır 1528 (VANF 13600!).
 Gaziantep: İslahiye, Koççağız Köyü, Kızılca Dağı'nın kuzey yamaçları, orman, 1040 m, 19 iii 2007, Ş. Çakır 1147 (VANF 13600!).
 Gaziantep: Sof Dağı, Işıklı Köyü yukarısı, kireçtaşı ve kayalık yamaçlar, 1100 m, 37°08'30,1"K—037°11'09"D, 10 iv 2019, A. Güner 16687 ve M. Öztekin (NGBB008354).
 Gaziantep: Sof Dağı, Işıklı Köyü, kayalık alanlar, 1200 m, 10 iv 2014, N. Kandemir 451 (NGBB 8324).
 Hakkâri: Hakkâri, Kaval Köyü'ne 5 km kala, dere içi sarp kalker kayalıklarda, yakl. 1300 m, 30 iv 1978, A. Güner 1668 (HUB!; K!).
 Hakkâri: Reşko Tepesi'nin güneyi, Ziri Köyü yukarısı, 2230-2380 m, 16 v 1978, J. Trelawny ve J. McPhail 2508 (E 00332934!).
 Hakkâri: Şemdinli, Ümit Tepesi, 1700 m, 21 vi 1973, T. Baytop n.y. (ISTE 26070!).
 Mardin: Mardin, Ex Post herbarium 176 (K!).
 Siirt: Eruh, Paris (Üzümlük) Köyü, Sel mevkii, sarp kalker kayalıklar, 1100 m, 27 iii 1978, A. Güner 1625 (ANK!; HUB!; K!).
 Siirt: Kayaboğazi Köyü, Dırı Dağı'nın doruğu, kayalık yerler, 980 m, 12 iv 1985, Ş. Yıldırım 4594 (EGE 32058!; HUB!).
 Siirt: Şırnak-Siirt arası, Eruh'un 17 km doğusu, 1620 m, 18 iv 1986, M. Nydegger 41298 (G!).
 Siirt: Şirvan, Demirkapı Köyü, Raste mevkii, seyrek meşelik, metamorfik şistik arazi, 1500 m, 28 iii 1978, A. Güner 1626 (AEF 7214!; HUB!; GAZI!; K!).
 Siirt: Tillo, İbrahim Hakkı Kalesi, sarp kayalıklar (1980'de getirilen soğanlar bahçede çiçek açtı, 1982), M. Koyuncu ve A. Güner n.y. (AEF 10196!).
 Siirt: Tillo'dan getirilen örnekler Ankara'da bahçede açtı, M. Koyuncu n.y. (AEF 19735!).
 Şanlıurfa: Birecik-Harran, Şubat-Mart 1913, G. Egger (K!).
 Şanlıurfa: Viranşehir kırı ile Taktak Dağları, iii-v 1867, C. Haussknecht 904 (G-BOIS! ve G-BOI-G 00775169!; LE!; P 02158472!).
 Tunceli: Nazımiye, Tunceli-Pülümür arası (Pülümür Vadisi), 40. km, yamaçlar, 1150 m, 39°19'38,8"K—39°47'01,5"D, 12 iv 2015, M. Armağan 6391 (NGBB 8504!).
 Tunceli: Ovacık, Munzur Suyu kıyısı, 1200 m, 05 v 1979, Ş. Yıldırım 1309 (EGE 32046!; G!; HUB!).
 Van: Özalp, Endici Vadisi, bozkır, 2300 m, 23 v 1998, F. Özgökçe 5976 (VANF!).
 Van: Özalp, kayalık, 2176 m, 11 v 1998, F. Özgökçe 6016 (VANF!).
 Van: Özalp, Sugezer Köyü, Endici Vadisi, bozkır, 2300 m, 23 v 1998, F. Özgökçe 5976 (VANF!).

Filistin, Lübnan, Irak, İran, Suriye. İran-Turan elementi. Morfolojik olarak ayırdedilememesine rağmen ovalardaki ve dağlık alanlardaki popülasyonlar biraz farklı gözükmetedir. Geçmişte bu sebeple birçok isim altında betimleme yapılmıştır.

43- I. peshmeniana Güner & T.Hall, Türk. Bitkileri List. s. 894 (2012). / **Peşmen navruzu**, Tür. Bitkileri List. s. 538 (2012). Şekil 54, 55.

Tip örneği: (Türkiye) Malatya: Malatya-Pötürge arası, 35. km, Kubbe Geçidi, Şakşak Dağları, bozkır, metamorfik kayalık ve taşlık arazi, 1975 m, 38° 15' 02,2" K—038° 35' 05,9" D, 28/iv/2009, A. Güner 15388, M. Johnson ve F. Gülenç (holo.: NGBB 2366!; izo.: ANK!; E 00680971!).

Sin.: *I. caucasica* var. *kharput* Foster, *Bulbous Irises* 78 (1892).

Juno peshmeniana (Güner & T.Hall) M.B.Crespo, Mart.-Azorín & Mavrodiev, *Phytotaxa* 376(5): 190 (2018).

Çiçeklenme: Nisan-Mayıs

Habitat: Dağ bozkır, metamorfik taşlı sırtlar ve yamaçlar; 1700-2050 m.

Y. Fırat Bölümü.

Malatya: Bey Dağı, zirve düzlükleri, 2400 m, 14 v 1994, B. Yıldız 11418 (NGBB 4015).

Malatya: Elâzığ yolundan Pötürge'ye 23 km, 38°15,079'K—038°35,899'D, 1913 m, 30 iv 2007, A.A. Dönmez 14283 ve T. Ağar (BM!).

Malatya: Kubbe Dağı, Karayolları bakımevi batısı, bozkır, yakl. 1900 m, 07 v 1982, M. Altan 2137 (AEF 11260!).

Malatya: Malatya-Pötürge arası, Kubbe Dağı Geçidi, 1814 m, 14 iv 2016, B. Mutlu 11745 (NGBB 5014!).

Malatya: Pötürge yolu, Kubbe Dağı Geçidi kuzeyi, bozkır, metamorfik yamaçlar, 1865 m, 6 v 2019, A. Güner 16694, B. Mutlu, A.Ö. Çimen, N. Sadıkoğlu ve N. Parmaksızoğlu (NGBB 5201!).

Malatya: Pötürge yolu, Kubbe Dağı Geçidi, bozkır, metamorfik taşlı sırtlar ve yamaçlar, 1855 m, 38°14'41,4"K—038°34'52,5"D, 29 iv 2009, A. Güner 15404, M. Johnson ve F. Gülenç (NGBB 3932!).

Malatya: Pötürge yolu, Kubbe Dağı geçidi, bozkır, metamorfik taşlı sırtlar ve yamaçlar, 1827 m, 38°14'39"K—038°34'37"D, 29 iv 2009, A. Güner

15423 ve B. Mutlu (NGBB 3934!).

Malatya: Pütürge yolu, Kubbe Dağı geçidi, bozkır, metamorfik taşlı sırtlar ve yamaçlar, 1828 m, 38°14'24,1"K—038°34'37,0"D, 29 iv 2009, A. Güner 15397, M. Johnson ve F. Gülenç (NGBB 3933!).

Malatya: Pütürge yolu, Oba Lokantası çevresi, aşınmış yamaçlar, 1700 m, 01 vi 1992, B. Yıldız 9399 meyveli (ISTE 94818!).

Malatya: Pütürge, Kubbe Dağı, bozkır, metamorfik yamaçlar, 1865 m, 38°15,636'K – 38°35,861'D, 15 vi 2019, B. Mutlu 12038 (NGBB 0503!).

Malatya: Pütürge, Kubbe Dağı, Kubbe Yaylası, dağ sitebi, 1700-1800 m, 14 vi 1993, B. Yıldız 10483 meyveli (ISTE!; NGBB 5090!).

Malatya: Pütürge, Kubbe Dağı, Kubbe Yaylası, dağ sitebi, 1950-2050 m, 15 v 1993, B. Yıldız 10111 (ISTE 94995!; NGBB 5095!).

Malatya: Yeşilyurt, Adıyaman eski yolu, dağ bozkır, taşlı yamaçlar, kireçtaşı arazi, 38°10'26,5"K—038°16'39,2"D, 15 vi 2020, A. Güner 16893, M. Öztekin, N. Sadıkoğlu ve S. Kayhan (NGBB 7660! meyveli).

Endemik. İran-Turan elementi. *I. caucasica* var. *kharput* Foster'in beyannamesi (protoloğu) incelendiğinde, *Foster*'in **peşmen navruz**'u'nu betimlediği düşünüldüğünden, bu türe sinonim yazılmıştır.

Şüpheli kayıt

I. spuria L. subsp. **demetrii** (Achv. & Mirzoeva) B.Mathew, Iris: 117 (1981). / **Ova süseni**, yeni Türkçe bilimsel ad.

Sin.: *I. prilipkoana* Kem.-Nath., Opr. Rast. Kavk. [Grossheim]: 635 (1949), [geçz. ad / *nom. inval.*].

Chamaeiris prilipkoana (Kem.-Nath.) M.B.Crespo, Flora Montiber. 49: 68 (2011).

Iris demetrii Achv. & Mirzoeva, Trudy Bot. Inst. Akad. Nauk Armyansk. S.S.R. 7: 27 (1950).

Xyridion demetrii (Achv. & Mirzoeva) Rodion., Bot. Zhurn. (Moscow & Leningrad) 90(1): 58 (2005).

Bu alttürün Türkiye'deki varlığı tek bir kaynakta geçmektedir (*Karjagin*, 1952). Subsp. *demetrii*'yi *Iris prilipkoana* altında vermekte ve genel yayılışı içinde Türkiye belirtilmektedir. *Mikbeev* de (2006), *Karjagin*'e atıf yaparak bu alttürün KD. Türkiye'de olduğunu belirtmiştir. Muhtemelen *I. spuria* subsp. *musulmanica* (**yayla süseni**) ile karıştırılmıştır. Bu alttürün Türkiye'deki varlığına ilişkin hiçbir bulguya ulaşamadım.

Teşekkür

Bu metinde yer alan bazı süsen ve navruz resimlerini gönderen Ali Kandemir, Hasan Yıldırım, Mehmet Fırat ve Mehtap Öztekin'e çok teşekkür ederim. Ayrıca, son dakika düzeltmeleri için Eugeny V. Boltenkov'A şükranlarımı sunarım.

EK 1

NOMENKLATÜREL YENİLİKLER, TIPLENDİRMELER VE YENİ TÜRKÇE BİLİMSEL ADLAR

*Nomenclatural novelties, typifications and new Turkish scientific names
appearing in this web version (Illustrated Flora of Turkey, 2021)*

Yeni Alttür (*New subspecies*)

- Iris reticulata** M.Bieb. subsp. **isikguneri** Güner & B.Mathew, **yeni alttür / subsp. nov.**, Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 30 (2021). 30

Nomenklatürel Yenilikler (*Nomenclatural novelties*)

- Iris aschersonii** Foster subsp. **masiae** (Leichtlin ex Dykes) Güner, **yeni düz. / comb. nova**, Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 24 (2021). 25
- Iris caucasica** M.Bieb. subsp. **nezahatiae** (Güner & H.Duman) Güner, **yeni düz. ve st. / comb. et stat. nova** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 93 (2021). 93
- Iris paradoxa** Steven subsp. **choschab** (Hoog) Güner, **yeni st. / stat. nov.** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 65 (2021). 66
- Iris persica** L. subsp. **galatica** (W.Irwing) Güner, **yeni düz. / comb. nova** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 85 (2021). 86
- Iris persica** L. subsp. **tauri** (Siehe ex Mallet) Güner, **yeni düz. ve st. / comb. et stat. nova** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 82 (2021). 82
- Iris pseudocaucaucasica** Grossh. subsp. **koyuncui** (Fırat) Güner, **yeni düz. ve st. / comb. et stat. nova** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 95 (2021). 96
- Iris reticulata** M.Bieb. subsp. **kurdica** (Rukšans) Güner, **yeni düz. / comb. nova** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 31 (2021). 31
- Iris spuria** L. subsp. **xanthosporia** (B.Mathew & T.Baytop) Güner, **yeni düz. ve st. / comb. et stat. nova** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 18 (2021). 18
- Iris unguicularis** Poir. subsp. **syriaca** (Wern.Schulze) Güner, **yeni düz. / comb. nova** Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 9 (2021). 9

Yeni Türkçe Bilimsel Adlar (*New Turkish Scientific Names*)

- Çalınavruzu Altıncisi** (Subgen. *Siphonostylis* (Wern.Schulze) C.A.Wilson) Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 7 (2021). 7
- Çavdan** (*Iris pseudocaucaucasica* Grossh. subsp. *koyuncui* (Fırat) Güner) Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 95 (2021). 96
- Çayır süseni Altıncisi** (Subgen. *Limmiris* (Tausch) Spach) Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 43 (2021). 43
- Daz navruzu** (*Iris unguicularis* Poir. subsp. *syriaca* (Wern.Schulze) Güner)

Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 30 (2021).	9
Erek kurtkulağı (<i>Iris polakii</i> Stapf)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 73 (2021).	73
ışık navruzu (<i>Iris reticulata</i> M.Bieb. subsp. <i>isikguneri</i> Güner & B.Mathew)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 30 (2021).	30
Karakörpeze Altcısı (Subgen. <i>Xiphium</i> Spach)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 23 (2021).	23
Karakörpeze Seksiyonu (Sect. <i>Reticulata</i> Dykes)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 26 (2021).	26
Karakulak Seksiyonu (Sect. <i>Hermodactylus</i> (Mill.) Güner)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 25 (2021).	26
Kurtkulağı Seksiyonu (Sect. <i>Oncocylus</i> (Siemssen) Baker)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 59 (2021).	60
Mor navruz (<i>Iris persica</i> L. subsp. <i>tauri</i> (Siehe ex Mallet) Güner)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 82 (2021).	82
Navruz (<i>Iris persica</i> L.)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 75 (2021).	75
Navruz Altcısı (Subgen. <i>Scorpiris</i> Spach)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 75 (2021).	75
oramar bilbilâzeği (<i>Iris zagrica</i> B.Mathew & Zarrei subsp. <i>hakkariensis</i> Fırat)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 39 (2021).	40
Süsen Altcısı (Subgen. <i>Iris</i>)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 48 (2021).	48
Süsen Seksiyonu (Sect. <i>Iris</i>)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 48 (2021).	48
Yataksüseni Seksiyonu (Sect. <i>Syriacae</i> (Diels) G.H.M.Lawr.)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 23 (2021).	23
Yaylasüseni Altcısı (Subgen. <i>Xyridion</i> (Tausch) Spach)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 10 (2021).	10

Aktarma Türkçe Adlar (*Transferred Turkish Names*)

Aksüsen (<i>Iris florentina</i> L.; adı aktarılan: <i>I. albicans</i> Lange, Türk. Bitkileri List., s. 536, 2012).	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 48 (2021).	48
Alaca kurtkulağı (<i>Iris iberica</i> M.Bieb.; adı aktarılan: <i>I. elegantissima</i> Sosn., Türk. Bitkileri List., s. 536, 2012)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 63 (2021).	64
ankara süseni (<i>Iris spuria</i> L. subsp. <i>ochroleuca</i> (L.) Dykes; adı aktarılan: <i>I. orientalis</i> Mill., Türk. Bitkileri List., s. 538, 2012)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 30 (2021).	14
Ballı kurtkulağı (<i>Iris maculata</i> Baker; adı aktarılan: <i>I. nectarifera</i> Güner, Türk. Bitkileri List., s. 537, 2012)	
Res. Türkiye Fl. veb sürümü (<i>Ill. Fl. Turkey, web version</i>), Iris L., s/p. 70 (2021).	71
Buzala (<i>Iris persica</i> L. subsp. <i>sieheana</i> (Lynch) Güner; adı aktarılan: <i>Iris persica</i> L., Türk. Bitkileri List. s. 538, 2012)	

- Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 78 (2021). 78
çalı süseni (**I. haussknechtii** Bornm. ex Baker; adı aktarılan: *I. kerneriana* Asch. & Sint. ex Baker, Türk. Bitkileri List., s. 539, 2012)
- Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 21 (2021). 21
Sarı kurtkulağı (**Iris urmiensis** Jekyll & E.T.Cook; adı aktarılan: *Iris urmiensis* Hoog, Türk. Bitkileri List., s. 540, 2012)
- Res. Türkiye Fl. veb sürümü (*Ill. Fl. Turkey, web version*), Iris L., s/p. 30 (2021). 74